

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

СТАШКІВ ЯРОСЛАВ ЯРОСЛАВОВИЧ

УДК 351.74

**ДИСЕРТАЦІЯ
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОФІЛАКТИЧНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ДІЛНИЧНИХ ОФІЦЕРІВ ПОЛІЦІЇ**

081 «Право»

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ **Я. Я. Сташків**

Науковий керівник **Титко Анна Василівна**, кандидат юридичних наук

Київ – 2020

АНОТАЦІЯ

Сташків Ярослав Ярославович. Адміністративно-правове регулювання профілактичної діяльності дільничних офіцерів поліції. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2020.

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, яке полягає у розробці проблеми адміністративно-правового регулювання профілактичної діяльності ДОП, а також сформульовано обґрунтовані теоретичні узагальнення, висновки та рекомендації, спрямовані на вдосконалення законодавства України та практики його застосування у даній сфері.

Визначено місце профілактики в системі протидії злочинності. Проаналізовано історію виникнення теорії профілактики, а також сучасні тенденції наукової розробки даної проблематики. На основі проведеного дослідження зроблено висновок про те, що сьогодні профілактична діяльність вийшла за межі кримінології й потребує кваліфікованого втручання спеціалістів інших галузей права, передусім, адміністративного. Проаналізовано базові кримінологічні поняття і сформульовано авторські визначення, які відображають, передусім, роль адміністративного права в аналізованій сфері.

В рамках аналізу теоретико-методологічних засад теорії профілактики, зосереджено увагу на дослідженні трьох основних питань, які викликають найбільше наукових суперечок: перше – необхідність і доцільність вживання єдиної термінології для позначення профілактичної діяльності та окремих її аспектів; друге – сутність і зміст основних термінів і понять, які використовуються у цій сфері; третє – визначення співвідношення, ієрархії та субординації між цими категоріями. Доведено, що терміни «попередження», «профілактика» і «запобігання» не можна використовувати як взаємозамінні, оскільки всі вони мають різне смислове навантаження й позначають різні рівні, напрями та види попереджувальної діяльності. Наголошено, що в науковому обігу та в практиці законотворчості

необхідно віддавати перевагу терміну «протидія», який є вихідним, базовим поняттям, що охоплює усі відомі види впливу на злочинність. «Профілактику» запропоновано розглядати як складову частину «протидії злочинності». При цьому наголошено, що завдяки своїй універсальності профілактичні заходи можуть застосовуватись не лише на етапі превентивної діяльності, але також й на наступних етапах розвитку протиправної поведінки.

Охарактеризовано профілактичну діяльність ДОП як складноорганізовану систему, визначено її ознаки та такі системоутворюючі складові, як мета, завдання, функції, принципи, зміст, форми, методи, об'єкт і предмет. Детально проаналізовано їх сутність і зміст. Обґрунтовано авторський погляд на завдання та цільову спрямованість профілактичної діяльності ДОП, визначено загальні принципи побудови системи профілактики правопорушень, вимоги, що висувуються до діяльності суб'єктів профілактики, а також принципи, яким мають відповідати профілактичні заходи. Сформульовано авторське визначення змісту профілактичної діяльності ДОП та викладено власні міркування з приводу класифікації профілактичних заходів. Проведено порівняння різноманітних наукових поглядів на сутність і зміст форм профілактики й на цій основі сформульовано авторське визначення форм профілактичного впливу ДОП, а також проведено їх класифікацію. Проаналізовано юридичну природу, ознаки, властивості, а також найбільш поширені в юридичній літературі підходи до визначення методів профілактики; сформульовано власне бачення змісту даної категорії; здійснено класифікацію методів профілактики ДОП за різноманітними критеріями. Визначено основні недоліки існуючих на сьогодні наукових підходів до визначення об'єкту та предмету профілактики, сформульовано їх авторські визначення, а також проведено їх диференціацію на основні складові елементи. Визначено основні ознаки суб'єктів профілактики, й на цій основі сформульовано їх авторське визначення. Обґрунтовано власний погляд на класифікацію суб'єктів профілактики та визначено місце служби ДОП в їх системі. Сформульовано авторське визначення «профілактики», яке дозволяє розглядати її не лише як теоретичну концепцію чи

систему соціального управління, але також і як різновид державно-правової діяльності.

Проаналізовано багаторічний досвід становлення та удосконалення служби ДОП. З'ясовано, що у своєму розвитку служба ДОП пройшла сім основних етапів. Визначено ознаки, за якими служба ДОП відрізняється від інших підрозділів Національної поліції України. На основі проведеного дослідження зроблено узагальнюючий висновок про те, що службу ДОП необхідно розглядати як базову організаційну ланку поліції, на яку покладено основний тягар реалізації профілактичної функції поліції.

З метою визначення місця, яке займає служба ДОП в системі профілактики злочинів взагалі, та в системі Національної поліції зокрема, обґрунтовано власне бачення логічного ланцюга реалізації профілактичної функції службою ДОП. Наголошено на необхідності виведення підрозділів превентивної діяльності з підпорядкування патрульної поліції і включення їх до складу НПУ в якості самостійних елементів, а також запропоновано на нормативному рівні закріпити приналежність служби ДОП до підрозділів превентивної діяльності. Сформульовано конкретні пропозиції щодо нормативного закріплення організаційної системи служби ДОП, а також скасування відповідних нормативних положень, які передбачають будь-яку підконтрольність служби ДОП патрульній поліції. Наведено аргументи на користь необхідності перегляду існуючої на сьогодні системи управління службою ДОП і розширення її повноважень щодо самостійного вирішення проблем профілактики злочинності в межах закріпленої ділянки завдяки децентралізації наданих ДОП оперативних функцій.

Проаналізовано правове положення та адміністративно-правовий статус працівників служби ДОП, визначено недоліки їх адміністративно-правового регулювання, а також сформульовано конкретні пропозиції з їх усунення. Наголошено на необхідності нормативного закріплення організаційної структури служби ДОП, а також детального визначення повноважень та обов'язків всіх її працівників. Визначено переваги та недоліки обґрунтованих в літературі варіантів підвищення ефективності виконання поліцією профілактичної функції. Доведено,

що найбільш оптимальним варіантом вирішення даного питання є покладання основного обсягу роботи, пов'язаної з організацією профілактики правопорушень, на старших інспекторів та інспекторів з профілактики, посади яких мають бути введені до структури служби ДОП. Обґрунтовано приблизний перелік завдань і функцій цих працівників.

Обґрунтовано авторський погляд на цільову спрямованість, завдання, функції та принципи діяльності служби ДОП як основного суб'єкта профілактики правопорушень в системі Національної поліції України. Акцентовано увагу на відсутності нормативно-правового визначення мети діяльності ДОП і, спираючись на сферу компетенції ДОП, сформульовано її авторську дефініцію. Доведено необхідність перегляду та уточнення завдань, вирішення яких покладається на службу ДОП, а також обґрунтовано конкретні пропозиції з даного питання.

Доведено, що нормативно закріплений підхід до визначення основних функцій служби ДОП є концептуально хибним, оскільки вносить неясність у розуміння основного призначення даної служби, а також робить практично неможливим проведення розмежування між покладеними на неї завданнями та функціями. З метою усунення даного недоліку, запропоновано нормативно закріпити такий перелік основних функцій служби ДОП: профілактична, адміністративно-юрисдикційна, соціального обслуговування населення та кримінальна процесуальна (в якості допоміжних сил). Детально проаналізовано зміст кожної із названих функцій.

Сформульовано авторську дефініцію такого поняття, як «принципи діяльності ДОП». Обґрунтовано необхідність перегляду нормативно закріпленої системи принципів діяльності ДОП, зокрема, включення до неї таких принципів: законності, гуманізму, поваги до особи та соціальної справедливості, об'єктивності, наукового управління, гласності, взаємодії з іншими суб'єктами профілактики, незалежності від діяльності політичних партій та інших громадських об'єднань, прогнозованості та плановості, взаємодії з населенням на засадах партнерства. Обґрунтовано конкретні пропозиції, спрямовані на розширення профілактичного потенціалу такого принципу, як взаємодія з населенням на засадах партнерства.

Досліджено систему нормативно-правових актів, які регулюють діяльність ДОП у сфері профілактики, визначено їх недоліки та обґрунтовано шляхи їх усунення. Сформульовано авторську дефініцію такого поняття, як «правове регулювання профілактичної діяльності служби ДОП», а також розроблено класифікацію нормативно-правових актів, які його складають. Зокрема, обґрунтовано необхідність їх поділу на дві групи: 1) ті, що спрямовані на удосконалення «позитивного права»; 2) ті, що спрямовані на його охорону. В рамках першої групи проаналізовано норми, що стимулюють соціально корисну поведінку людей, направляють її у правомірне русло; в рамках другої – норми, що носять охоронний характер й забезпечують втілення в життя регулятивних норм. Нормативно-правові акти, які віднесено до другої групи, додатково диференційовано на три підгрупи: 1) що встановлюють правові заборони та регулюють порядок притягнення їх порушників до відповідальності; 2) що закріплюють систему безпосередніх профілактичних заходів, їх рівні та порядок реалізації; 3) що регулюють діяльність спеціалізованих суб'єктів профілактики. Обґрунтовано необхідність прийняття базового закону профілактичної спрямованості – Закону «Про профілактику правопорушень», викладено авторський погляд на його структуру та зміст. Серед суб'єктів профілактики, система яких визначатиметься в даному Законі, запропоновано окремо виділити службу ДОП, поклавши на неї значний обсяг повноважень у сфері профілактичної діяльності.

На основі аналізу розгалуженої системи законів і підзаконних нормативно-правових актів, що регулюють діяльність служби ДОП як спеціалізованого суб'єкта профілактики, обґрунтовано висновок про те, що, незважаючи на всю їх прогресивність і соціальну спрямованість, вони є недостатніми для забезпечення належних умов реалізації профілактичної функції службою ДОП. Наведено конкретні недоліки та прогалини даного сектору правового регулювання, а також сформульовано конкретні рекомендації з їх усунення.

З метою визначення основних напрямів підвищення ефективності профілактичної діяльності ДОП на загальносоціальному рівні, проаналізовано обґрунтовані в літературі визначення загальносоціальної профілактики та погляди

на місце, яке вона займає в системі протидії злочинності. Визначено основні ознаки, мету та завдання профілактичної діяльності ДОП на загальносоціальному рівні.

Доведено, що до реалізації заходів загальносоціальної профілактики, в тій чи іншій мірі, залучаються як спеціалізовані, так і неспеціалізовані суб'єкти, в тому числі ДОП. З метою з'ясування змісту загальносоціальної профілактики ДОП, досліджено багаторівневу систему різноманітних за своїм характером заходів, які нею охоплюються. Проаналізовано обґрунтовані в літературі погляди науковців на дане питання й обґрунтовано висновок про те, що усю сукупність заходів загальносоціальної профілактики, залежно від характеру та сфери застосування, доцільно поділяти на п'ять груп: політичні, економічні, соціальні, правові та культурно-виховні. На основі проведеного дослідження визначено основні завдання та функції ДОП щодо реалізації кожної з цих груп заходів, виявлено основні недоліки та прогалини, які існують у цій сфері, а також обґрунтовано практичні рекомендації з їх усунення. Сформульовано авторську дефініцію поняття «загальносоціальна профілактика ДОП». Визначено загальні вади існуючої на сьогодні системи загальносоціальної профілактики, а також проведено оцінку можливостей ДОП щодо підвищення її ефективності.

Проаналізовано обґрунтовані в літературі визначення спеціальної профілактики ДОП. Окреслено ознаки, мету та основні завдання діяльності ДОП на даному рівні профілактики, а також проаналізовано погляди науковців на систему суб'єктів її реалізації. Сформульовано авторську дефініцію поняття «спеціальна профілактика ДОП». Досліджено структуру спеціальної профілактики, а також проаналізовано наукові погляди на дане питання. На основі проведеного аналізу обґрунтовано висновок про те, що в рамках спеціальної профілактики ДОП необхідно виділяти такі відносно самостійні елементи: профілактика окремих видів правопорушень, профілактика фонових явищ, профілактика рецидивної злочинності (однак лише в тих межах, які не охоплюються рамками попереджувальної роботи на індивідуальному рівні). До основних напрямів діяльності ДОП на даному рівні профілактики віднесено: 1) попередження пияцтва та алкоголізму; 2) попередження правопорушень у сфері незаконного обігу наркотиків; 3) попередження порушень

міграційного законодавства; 4) попередження домашнього насильства; 5) попередження бродяжництва, бездоглядності і правопорушень серед молоді; 6) попередження рецидивної злочинності; 7) попередження правопорушень у сфері дозвільної системи тощо. Обґрунтовано необхідність нормативного закріплення основних завдань і функцій ДОП по кожному з цих напрямів. Проаналізовано основні напрями спеціальної профілактики ДОП, з'ясовано недоліки та прогалини, які їм характерні, а також сформульовано практичні рекомендації з їх усунення.

Розкрито сутність і зміст основних форм спеціальної профілактики ДОП. Сформульовано авторські дефініції та доведено необхідність нормативного закріплення таких найбільш поширених форм, як профілактична перевірка, профілактичний припис, правова пропаганда, інформування населення, профілактичний обхід поліцейської дільниці.

Проаналізовано обґрунтовані в літературі та в чинному законодавстві визначення індивідуальної профілактики, а також наукові погляди на місце, яке вона займає в системі протидії злочинності. Визначено специфічні особливості, характерні індивідуальній профілактичній роботі ДОП, сформульовано її мету і на цій основі визначено її основні завдання, та систему об'єктів. Сформульовано авторську дефініцію поняття «індивідуальна профілактична робота ДОП». Проаналізовано обґрунтовані в літературі наукові погляди на рівні, форми та методи індивідуальної профілактики. Викладено авторське бачення цих питань, зокрема: виокремлено три рівні профілактики ДОП (ранню, безпосередню та профілактику рецидиву), сформульовано їх авторські дефініції, а також визначено особливості діяльності ДОП на кожному з них; всі методи індивідуальної профілактики ДОП об'єднано у дві групи (переконання і примус), сформульовано їх авторські дефініції, з'ясовано мету, завдання, а також проаналізовано комплекс конкретних профілактичних заходів, які ними охоплюються.

Детально охарактеризовано типову модель індивідуальної профілактики ДОП. Проаналізовано існуючі на сьогодні наукові підходи до періодизації індивідуальної профілактики, і на основі проведеного дослідження виділено чотири основні стадії індивідуальної профілактики ДОП: 1) виявлення осіб, які потребують

профілактичного впливу; 2) кримінологічне прогнозування їх протиправної поведінки; 3) вибір заходів індивідуального профілактичного впливу щодо них та негативних факторів оточуючого їх мікросередовища; 4) перевірка та оцінка результатів застосованих заходів. Проаналізовано діяльність ДОП на кожному з цих етапів, визначено недоліки та прогалини чинного законодавства, що її регулюють, а також сформульовано конкретні пропозиції з їх усунення. Обґрунтовано необхідність перегляду та суттєвого розширення переліку осіб, які потребують профілактичного впливу з боку ДОП, а також джерел надходження інформації про них. Визначено основні завдання ДОП щодо збору, узагальнення та аналізу інформації про найбільш значущі кримінально-прогностичні ознаки особи та оточуючого її мікросередовища, а також обґрунтовано класифікацію такої інформації. Сформульовано авторські дефініції, проаналізовано порядок реалізації та основні недоліки таких найбільш часто застосовуваних ДОП форм індивідуальної профілактики, як: офіційне застереження про неприпустимість протиправної поведінки; превентивний облік; адміністративний нагляд; профілактична бесіда; терміновий заборонний припис стосовно кривдника; надання соціальної допомоги; профілактична опіка; обговорення протиправних вчинків особи за місцем проживання, роботи, навчання; подання про необхідність усунення причин та умов, які сприяють вчиненню конкретних правопорушень; усунення негативних факторів оточуючого середовища. Сформульовано конкретні пропозиції, спрямовані на розширення можливостей ДОП щодо здійснення корекцій індивідуальної профілактичної роботи в залежності від ефективності вжитих раніше заходів.

Ключові слова: безпосередня профілактика, дільничний офіцер поліції, загальна профілактика, індивідуальна профілактика, підрозділи превентивної діяльності, превентивний облік, профілактика злочинів, профілактика рецидиву, профілактична функція поліції, рання профілактика, служба дільничних офіцерів поліції, спеціальна профілактика.

SUMMARY

Stashkiv Yaroslav Yaroslavovych. Administrative and Legal Regulation of Preventive Activities of District Police Officers. – Qualifying scientific work as a manuscript.

Thesis on the degree of Doctor of Philosophy (PhD), specialty 081 Law – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2020.

In the thesis, the scientific issue of developing administrative and legal regulation of DPO's preventive activities is theoretically generalized and provided with a new solution, moreover, sound theoretical generalizations, conclusions and recommendations, aimed at improving Ukrainian legislation and its practical application in this field, are formulated.

The place of prevention in the system of counteraction to crime is determined. The historical background of the prevention theory, as well as current trends in the scientific development of this issue, are analysed. The study enables to conclude that existing preventive activity has gone beyond criminology and requires skilled intervention of experts of other sectors of law, first of all, administrative. The basic criminological concepts are analysed and the author's original definitions, which reflect, primarily, the role of administrative law in the field under analysis, are formulated.

In the analysis of theoretical and methodological principles of the prevention theory, the study of three key controversial issues are under focus: first, the need and feasibility of using common terminology to define prevention and its aspects; second, the essence and content of the basic terms and concepts used in this field; third, determination of the correlation, hierarchy and subordination between these categories. It is proved that the terms "precaution", "prophylaxis" and "prevention" cannot be used interchangeably, as they all have different meanings and denote different levels, areas and types of preventive activities. It is emphasized that the science and law-making should utilise the term "counteraction", which is the original, basic concept that covers all known types of effect on crime. "Prevention" is considered as an integral part of "crime counteraction." Moreover, the emphasis is on the possibility to apply precautionary actions, due to their universality, not only at the stage of preventive activities, but also at the subsequent stages of illegal conduct development.

The DPO's preventive activity is described as a complex system, its features and system-forming components, such as the purpose, objectives, functions, principles, content, forms, methods, object and target are defined. Their essence and content are analysed in detail. The author's view on the objectives and target orientation of DPO's prevention activities is substantiated, the general principles of building a system of crime prevention, the requirements for the activities of prevention entities, as well as the principles that preventive actions must meet. The author formulates an original definition of the content of DPO's preventive activity and considers classification of preventive actions. The various scientific views on the essence and content of prevention forms are compared and on this basis the author's definition of forms of the DPO's preventive effect is formulated, as well as they are classified. The legal nature, features, properties, as well as the most widespread in legal literature approaches to definition of prevention methods are analysed; own perspective on the content of this category is formulated; DPO's prevention methods are classified, according to various criteria. The main shortcomings of the current scientific approaches to the definition of the object and target of prevention are identified, their author's definitions are formulated, and their main constituent elements are differentiated. The main features of the prevention subjects are determined, and on this basis their author's definition is formulated. The original perspective on the classification of prevention subjects is substantiated and the place of the DPO service in their system is determined. The author's definition of "prevention" is formulated, enabling to consider it not only as a theoretical concept or system of social management, but also as a type of public and legal activity.

The long-term experience of formation and improvement of the DPO service is analysed. The study reveals that the DPO service has gone through seven main stages in its development. The specificities of the DPO service among other units of the National Police of Ukraine have been identified. The study enables to conclude that the DPO service should be considered as a basic organizational unit of the police, which bears the main burden of implementing the preventive function of the police.

In order to determine the place of the DPO service in the crime prevention system in general, and in the system of the National Police in particular, the author provides for own perspective on the logical chain of the preventive function performance by the DPO service. It

is emphasized that the units of preventive activities require withdrawal from the patrol police and including them in the NPU as independent elements, moreover, the affiliation of the DPO service to the units of preventive activities should be consolidated at the regulatory level. Specific proposals are formulated regarding the regulatory consolidation of the organizational system of the DPO service, as well as the abolition of the corresponding regulatory provisions, which provide for any control of the DPO service by the patrol police. The author advocates the review of the current management system of the DPO service and expand its powers to independently solve crime prevention problems within the assigned district through the decentralization of operational functions assigned to the DPO.

The legal status and administrative and legal status of DPO employees are analysed, the shortcomings of their administrative and legal regulation are identified, and specific proposals for their elimination are formulated. The emphasis is on the need to regulate the organizational structure of the DPO service, as well as to define in detail the powers and responsibilities of all its employees. The literature review regarding advantages and disadvantages of the options to increase the efficiency of the police preventive function are identified. The lack of regulatory definition of the purpose of the DPO activity is highlighted and, according to the DPO authority, its author's definition is formulated. It is proved that the objectives, entrusted to the DPO service, require revision and specification, in addition, concrete offers on this issue are substantiated.

It is proved that the consolidated approach to defining the main functions of the DPO service is conceptually wrong, as it obscures the understanding of the main purpose of this service, moreover, makes it almost impossible to distinguish between its objectives and functions. In order to eliminate this shortcoming, it is proposed to consolidate the list of the main functions of the DPO service as follows: preventive, administrative and jurisdictional, social services and criminal procedure (as additional forces). The content of each of these functions is under thorough analysis.

The author's definition of a concept of "principles of the DPO activity" is formulated. The author demonstrates that the system of principles of the DPO activity, provided by law, requires revision, in particular, inclusion of principles, such as legality, humanism, respect for the person and social justice, objectivity, scientific management, publicity, interaction with

other subjects of prevention, independence from activity of political parties and other public associations, predictability and planning, interaction with the community on the basis of partnership. Specific proposals, aimed at expanding the preventive potential of a principle such as interaction with the community on the basis of partnership, are substantiated.

The system of legal regulations regarding the DPO activity in the field of prevention is studied, their shortcomings are defined, and the ways of their elimination are substantiated. The author's definition of a concept such as "legal regulation of preventive activities of the DPO service" is formulated, as well as regulatory acts that make it up are classified. In particular, they should be grouped into: 1) ones aimed at improving "positive law"; 2) ones aimed at its protection. The first group analyses the provisions that encourage socially useful behaviour of people, direct towards rightfulness; within the framework of the second, there are provisions of protective character that provide implementation of regulatory provisions. Legal regulations of the second group are additionally grouped into: 1) ones that establish legal prohibitions and regulate the procedure for bringing offenders of them to justice; 2) ones that provide for the system of direct preventive actions, their levels and procedure for implementation; 3) ones that regulate the activities of specialized prevention subjects. The author reveals the necessity of adopting the basic prevention-oriented law, the Law "On Crime Prevention," and demonstrates an original perspective on its structure and content. While this Law will provide for the system of the prevention subjects, it is proposed to separate the DPO service, giving it substantial authority in the field of prevention.

The analysis of the extensive system of laws and regulations governing the DPO service as a specialized subject of prevention enables to conclude that, despite all their progressiveness and social orientation, they are insufficient to ensure appropriate conditions for the implementation of preventive functions by the DPO service. Specific shortcomings and gaps in this sector of legal regulation are given, as well as specific recommendations for their elimination are formulated.

In order to determine the key areas of improving the efficiency of DPO prevention activities at the general social level, the definitions of general social prevention, provided for in literature, and views on its place in the system of counteracting crime are analysed.

The main features, purpose and objectives of DPO prevention activities at the general social level are identified.

It is proved that both specialized and non-specialized subjects, including DPOs, are involved in the implementation of general social prevention actions, to one degree or another. In order to clarify the content of general social prevention by the DPO, a multilevel system of various activities covered by it is studied. The literature review of this issue enables to conclude that the whole set of actions of general social prevention, depending on the nature and scope, should be grouped into political, economic, social, legal and cultural-educational. The study enables to identify the key missions and functions of the DPO in connection with the implementation of actions of these groups, to find out the main shortcomings and gaps that exist in this area, as well as to substantiate practical recommendations for their elimination. The author formulates an original definition of the concept "general social prevention by the DPO." The general shortcomings of the current system of general social prevention are identified, and the possibilities of the DPO to increase its efficiency are assessed.

The literature review of the definitions of special prevention by the DPO is conducted. The features, purpose and key missions of DPO's activity at this level of prevention are outlined, as well as the scientists' perspectives on the system of subjects of its implementation are analysed. The author's definition of the term "special prevention by the DPO " is formulated. The structure of special prevention is studied, as well as literature review on this question is conducted. The analysis enables to conclude that special prevention by the DPO involves relatively independent elements, such as prevention of certain types of offenses, prevention of background phenomena, prevention of recidivism (only to the extent not covered by individual prevention). At this level of prevention, the key activities of the DPO include: 1) prevention of drunkenness and alcoholism; 2) prevention of offenses in the field of drug trafficking; 3) prevention of migration offenses; 4) prevention of domestic violence; 5) prevention of vagrancy, neglect and delinquency among young people; 6) prevention of recidivism; 7) prevention of offenses in the field of the permit system, etc. The author argues that the key missions and functions of the DPO in each of these areas require regulatory consolidation. The key areas of special DPO's

prevention are analysed, their specific shortcomings and gaps are clarified, as well as practical recommendations for their elimination are formulated.

The essence and content of the main forms of special DPO's prevention are revealed. Author's definitions are formulated and the necessity of regulatory consolidation of most common forms such as preventive inspection, preventive prescription, legal propaganda, informing the population, preventive bypass of the police district is proved.

The literature and current legislation reviews of the definitions of individual prevention, as well as its place in the system of counteracting crime, are carried out. The specific features of individual preventive work of the DPO are determined, its purpose is formulated and, on this basis, its key missions, and system of targets are defined. The author's definition of the term "individual preventive work of the DPO" is formulated. The literature review of the levels, forms and methods of individual prevention are analysed. The author's perspective on these issues is stated, in particular: three levels of DPO's prevention (early, direct and recurrence prevention) are singled out, their author's definitions are formulated, moreover, features of DPO's activity on each of them are determined; all methods of individual DPO's prevention are combined into two groups (persuasion and coercion), their author's definitions are formulated, the purpose and tasks are clarified, and a set of specific preventive actions covered by them is analysed.

A typical model of individual prevention by the DPO is described in detail. The current scientific approaches to the periodization of individual prevention are analysed, and on the basis of the study, four main stages of individual prevention by the DPO are identified: 1) identification of persons that require preventive influence; 2) criminological prediction of their illegal behaviour; 3) the choice of actions of individual preventive influence on them and the negative factors of their surrounding microenvironment; 4) examination and evaluation of the results of the actions applied. The activity of the DPO at each of these stages is analysed, the shortcomings and gaps of the current legislation that regulate it are identified, as well as specific proposals for their elimination are formulated. The author argues that the list of persons subject to preventive action by the DPO, as well as the sources of information about them, require revision and significant expansion. The main missions of the DPO to collect, summarize and analyse information about the most

substantial criminal prognostic features of a person and his/her surrounding microenvironment are identified, and the classification of such information is substantiated. The author formulates definitions, analyses the procedure for realization and the main shortcomings of individual prevention forms most frequently used by the DPO, such as: official warning about the inadmissibility of illegal behaviour; preventive records; administrative supervision; preventive conversation; urgent injunction against the offender; providing social assistance; preventive custody; discussion of illegal actions of a person at the place of residence, work, study; submission on the need to eliminate the causes and conditions that contribute to the commission of specific offenses; elimination of negative surrounding factors. Specific proposals aimed at expanding the capacity of the DPO to make adjustments to individual prevention work depending on the efficiency of previously taken actions are formulated.

Key words: direct prevention, district police officer, general prevention, individual prevention, preventive units, preventive records, crime prevention, prevention of recidivism, preventive police function, early prevention, district police officers' service, special prevention.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Сташків Я. Я. Система служби дільничних офіцерів поліції та її місце в системі профілактики злочинів та в системі національної поліції України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 6. С. 338-341. http://www.pap.in.ua/6_2019/89.pdf

2. Сташків Я.Я. Мета та завдання діяльності служби дільничних офіцерів поліції у світлі удосконалення системи профілактики злочинів. *Visegrad journal on human rights*. 2020. № 2. Р. 119-204. (Словацька Республіка)

3. Сташків Я. Я. Принципи діяльності служби дільничних офіцерів поліції та їх профілактична спрямованість. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. № 4 (29). Том 2. С. 30-35.

4. Сташків Я.Я. Роль участкових офіцерів поліції в реалізації заходів спеціальної профілактики злочинів та адміністративних правопорушень. *Право и Закон*. 2019. № 3. С. 92–98. (Кыргызская Республика).

5. Сташків Я. Я. Індивідуальна профілактична робота дільничних офіцерів поліції: поняття, ознаки, мета та завдання. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2020. Том 31 (70). № 2. С. 155-160.

6. Сташків Я. Я. Адміністративно-правові засади реалізації дільничними офіцерами поліції заходів індивідуальної профілактики злочинів та адміністративних правопорушень. *Правова позиція*. 2020. № 3 (27). С. 59-65.

7. Сташків Я.Я. Об'єкт і предмет профілактичної діяльності дільничних офіцерів поліції. Роль права та закону в громадянському суспільстві: Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 9–10 лютого 2018 р. – К.: Центр правових наукових досліджень, 2018. С. 50–53.

8. Сташків Я.Я. Місце служби дільничних офіцерів поліції в системі суб'єктів профілактики. Актуальні проблеми законодавства України: пріоритетні напрями його вдосконалення: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 12–13 жовтня 2018 р.). – Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2018. С. 81–89.

9. Сташків Я.Я. Зміст профілактичної діяльності дільничних офіцерів поліції. Міжнародні та національні правові виміри забезпечення стабільності: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 19-20 квітня 2019 р. Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2019. 78–82.

10. Сташків Я.Я. Форми та методи профілактичної діяльності дільничних офіцерів поліції. Розвиток правової системи України в умовах сьогодення : Міжнародна науково-практична конференція, м. Харків, 3–4 травня 2019 р. – Х.: Східноукраїнська наукова юридична організація, 2019. С. 90–93.

11. Сташків Я.Я. Недоліки адміністративно-правового регулювання організаційної структури служби дільничних офіцерів поліції. Права людини та проблеми організації і функціонування публічної адміністрації в умовах

становлення громадянського суспільства в Україні : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 26-27 квітня 2019 року. Запоріжжя : Запорізька міська громадська організація «Істина», 2019. С. 157-160.

12. Сташків Я.Я. Мета, завдання та принципи профілактичної діяльності дільничних офіцерів поліції. Реформування національного та міжнародного права: перспективи та пріоритети : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 17–18 січня 2020 р.). – Одеса : ГО «Причорноморська фундація права», 2020. С. 103–106.

13. Сташків Я.Я. Історія виникнення та становлення служби дільничних офіцерів поліції. Актуальні проблеми реформування системи законодавства України : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 24–25 січня 2020 року. – Запоріжжя : Запорізька міська громадська організація «Істина», 2020. С. 73–77.

14. Сташків Я.Я. Характерні ознаки служби дільничних офіцерів поліції. Право як ефективний суспільний регулятор : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 14–15 лютого 2020 р. – Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2020. С. 97–102.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1.....	17
СЛУЖБА ДІЛЬНИЧНИХ ОФІЦЕРІВ ПОЛІЦІЇ ЯК ОСНОВНИЙ СУБ'ЄКТ ПРОФІЛАКТИКИ В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ..	17
1.1. Теоретико-методологічні засади дослідження профілактичної діяльності служби дільничних офіцерів поліції	17
1.2. Поняття, зміст та характерні риси профілактичної діяльності служби дільничних офіцерів поліції	36
1.3. Виникнення та становлення служби дільничних офіцерів поліції	60
Висновки до першого розділу.....	72
РОЗДІЛ 2.....	80
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС СЛУЖБИ ДІЛЬНИЧНИХ ОФІЦЕРІВ ПОЛІЦІЇ ТА ЇЇ РОЛЬ В РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОФІЛАКТИЧНОЇ ФУНКЦІЇ ПОЛІЦІЇ	80
2.1. Структурна побудова служби дільничних офіцерів поліції та її місце в системі Національної поліції України.....	80
2.2. Завдання, функції та принципи діяльності служби дільничних офіцерів поліції та їх профілактична спрямованість.....	98
2.3. Адміністративно-правове регулювання профілактичної діяльності служби дільничних офіцерів поліції та основні напрями його удосконалення	124
Висновки до другого розділу	140
РОЗДІЛ 3.....	146
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ СЛУЖБОЮ ДІЛЬНИЧНИХ ОФІЦЕРІВ ПОЛІЦІЇ ЗАХОДІВ ПРОФІЛАКТИКИ.....	146
3.1. Роль служби дільничних офіцерів поліції в реалізації загальносоціальних профілактичних заходів.....	146
3.2. Адміністративно-правові засади реалізації дільничними офіцерами поліції заходів спеціальної профілактики	162

3.3. Індивідуальна профілактична робота дільничних офіцерів поліції .	191
Висновки до третього розділу.....	226
ВИСНОВКИ.....	230
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	239
ДОДАТКИ	265

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

АРК – Автономна Республіка Крим;

ВРУ – Верховна Рада України;

ГРПП – групи реагування патрульної поліції;

ДОП – дільничні офіцери поліції;

ДПД НПУ – Департамент превентивної діяльності Національної поліції України;

ЄІС МВС – єдина інформаційна система МВС;

ЗМІ – засоби масової інформації;

ККУ – Кримінальний кодекс України;

КМУ – Кабінет Міністрів України;

КПК – Кримінальний процесуальний кодекс України;

КУпАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення;

МВС України – Міністерство внутрішніх справ України;

НПУ – Національна поліція України;

ОПП – охорона публічного порядку;

Служба ДОП – служба дільничних офіцерів поліції.

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Із проголошенням незалежності та прийняттям Конституції, в Україні розпочалися масштабні соціально-економічні і політичні реформи, спрямовані на побудову й розвиток правової держави. Водночас, демократичні перетворення, перебудова всіх сфер суспільного життя, створення повноцінного демократичного суспільства, в якому домінують пріоритети загальнолюдських цінностей, вимагають не лише декларування, але й реального забезпечення загальновизнаних міжнародних стандартів у сфері захисту прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина, зміцнення дисципліни та законності, а також рішучої протидії будь-яким порушенням правопорядку.

Основоположна роль у вирішенні зазначених завдань відводиться Національній поліції України (НПУ) і, передусім, службі дільничних офіцерів поліції (ДОП). На відміну від інших структурних підрозділів поліції, діяльність ДОП є багатофункціональною й торкається практично всіх напрямів боротьби зі злочинністю, віднесених до юрисдикції НПУ. Однак визначальною, фундаментальною функцією служби ДОП завжди була і залишається профілактична функція. Більше того, служба ДОП є чи не єдиним структурним підрозділом поліції, який предметно займається організацією профілактичної діяльності. І це закономірно, адже будучи представником поліції на поліцейській дільниці, знаючи оперативну обстановку та криміногенну ситуацію, саме дільничний офіцер поліції має всі можливості оперативно, цілеспрямовано та ефективно реагувати на неї, тим самим розв'язуючи основний масив проблем, попереджаючи їх загострення й ускладнення.

Що стосується актуальності обраного напрямку дисертаційного дослідження, то вона обумовлюється тим, що на сьогодні служба ДОП поступово втрачає здобутий протягом багаторічних зусиль статус основного підрозділу профілактики, що підтверджується науковими дослідженнями та практичними результатами. Стабільно високий рівень злочинності в країні, постійна загроза життю, здоров'ю, власності та іншим правам і свободам громадян свідчать про те, що

використовуваний дільничними арсенал методів і засобів профілактики не дає очікуваних результатів. При цьому можна назвати відразу декілька причин, що призвели до такої ситуації: по-перше, логічна непродуманість та непослідовність проведеної останніми роками реформи правоохоронної системи; по-друге, поспішність ухвалення деяких нормативно-правових актів, які регулюють профілактичну діяльність загалом, і діяльність служби ДОП зокрема; по-третє, відсутність добре налагодженої взаємодії та співпраці між дільничними та іншими суб'єктами профілактичної діяльності, іншими службами та підрозділами поліції. Внаслідок цих та ще цілого ряду причин, профілактична функція перестала бути профілюючою в діяльності служби ДОП, що негативно впливає на рівень забезпечення законності та правопорядку в державі. Викладене вище свідчить про те, що удосконалення адміністративно-правового статусу служби ДОП, як основного суб'єкта профілактики в системі НПУ, продовжує залишатися актуальною проблемою сучасних реформаційних процесів.

Окрім суто практичної цінності, обраний напрям дослідження становить значний науково-теоретичний інтерес. Річ у тім, що до сьогодні адміністративно-правове регулювання профілактичної діяльності служби ДОП не було предметом комплексного наукового аналізу. Таку ситуацію можна пояснити тим, що дана проблема перебуває на стику двох наук: кримінології та адміністративного права. Так, протидія злочинності та профілактика правопорушень були предметом наукових досліджень таких відомих кримінологів, як Г.А. Аванесова, Ю.М. Антоняна, В.В. Василевича, В.В. Голіни, І.М. Даньшина, О.М. Джужи, А.І. Долгової, В.М. Кудрявцева, Н.Ф. Кузнєцової, О.Г. Кулика, Г. Лихолоба, М.І. Мельника, В.С. Мінської, Г.М. Миньковського, П.П. Михайленка, А.А. Музики, В.П. Філонова, В.І. Шакуна та багатьох інших. Адміністративно-правовий статус та адміністративно-правове регулювання діяльності поліції взагалі та служби ДОП зокрема, досліджували такі видатні адміністративісти, як В.Б. Авер'янов, О.М. Бандурка, Ю.П. Битяк, К.Л. Бугайчук, І.П. Голосніченко, Л.М. Давиденко, Е.В. Додін, В.К. Колпаков, В.А. Комаров, А.Т. Комзюк, О.М. Литвинов,

М.В. Лошицький, Г.М. Мінковський, В.І. Олефір, І.О. Панов, С.Г. Поволоцька, Л.Л. Попов, М.М. Тищенко, М.О. Тучак та інші.

Однак, незважаючи на здобутки вказаних науковців, все ще залишаються мало дослідженими більшість практичних питань, які торкаються реалізації ДОП профілактичної функції. Нерозробленість цих проблем у теорії та їх недостатня врегульованість у чинному законодавстві, обумовлюють актуальність та необхідність проведення подальшого науково-теоретичного дослідження, спрямованого на отримання цілісного уявлення про місце та роль служби ДОП в системі суб'єктів профілактики з метою вироблення конкретних рекомендацій, спрямованих на удосконалення адміністративно-правового регулювання їх діяльності в зазначеній сфері.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям дисертаційного дослідження належить до числа пріоритетних у галузі удосконалення адміністративно-правових засад діяльності органів і підрозділів НПУ. Зміст та основні положення роботи спрямовані на подальший розвиток ключових напрямів адміністративної реформи в Україні та відповідають Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016–2020 роки, Переліку пріоритетних тематичних напрямків наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2020 року (постанова Кабінету Міністрів України від 7.09.2011 р. № 942), а також Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років (наказ МВС України № 275/2015). Дисертація виконана згідно з планом науково-дослідницької роботи кафедри поліцейського права Національної академії внутрішніх справ. Тему дисертації затверджено вченою Радою Національної академії внутрішніх справ 30 жовтня 2018 року (протокол № 17) та уточнено 26 березня 2019 року (протокол № 5) та включено до переліку тем дисертаційних досліджень НАПрН України (реєстр. № 516).

Мета і завдання дослідження. *Мета роботи* полягає в тому, щоб на основі комплексного наукового дослідження теоретичних розробок, узагальнення практики роботи дільничних офіцерів поліції та аналізу нормативно-правових засад їх

діяльності, надати розгорнуту характеристику основним напрямам реалізації ними профілактичної функції поліції, визначити недоліки та прогалини, що існують у зазначеній сфері, і на основі проведеного дослідження науково обґрунтувати пропозиції, спрямовані на підвищення ефективності профілактичного напрямку їх діяльності.

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі *завдання*:

- з'ясувати сутність і зміст таких категорій, як «профілактика», «попередження» та «запобігання», і на основі проведеного дослідження обґрунтувати власний погляд на їх співвідношення;

- проаналізувати сутність і зміст профілактичної діяльності служби ДОП і на цій основі сформулювати її науково-обґрунтоване визначення;

- визначити основні етапи виникнення та становлення служби ДОП, а також розкрити її основні прикладні ознаки;

- дослідити структурну побудову служби ДОП, а також визначити її місце в системі НПУ;

- обґрунтувати власний погляд на цільову спрямованість, завдання, функції, принципи діяльності служби ДОП як основного суб'єкта профілактики в системі НПУ;

- дати загальну характеристику системі адміністративно-правового регулювання профілактичної діяльності ДОП, визначити її основні недоліки, а також запропонувати шляхи їх подолання;

- з'ясувати роль служби ДОП в реалізації загальносоціальних профілактичних заходів;

- розкрити адміністративно-правові засади реалізації ДОП заходів спеціальної профілактики;

- визначити основні шляхи підвищення ефективності індивідуальної профілактичної роботи ДОП.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації ДОП функції профілактики злочинів та інших правопорушень.

Предметом дослідження є адміністративно-правове регулювання профілактичної діяльності дільничних офіцерів поліції.

Методи дослідження. Для досягнення визначеної мети і задач під час дослідження було використано низку загальних і спеціальних методів наукового пізнання. За допомогою діалектичного методу було розкрито взаємозв'язок між такими суміжними категоріями, як «профілактика», «запобігання», «попередження», «протидія», «превенція», боротьба» тощо, а також встановлено ієрархію між ними (підрозділ 1.1). *Методи аналізу та синтезу* дозволили визначити місце служби ДОП в системі суб'єктів профілактики в цілому, та в системі НПУ зокрема (підрозділи 1.2, 1.3 та 2.1). Застосування *логіко-семантичного методу* дозволило поглибити понятійно-категоріальний апарат, а також сформулювати цілу низку наукових дефініцій (підрозділ 1.1, 1.2, 2.1, 2.2, розділ 3). Метод *системного підходу* дозволив визначити системні зв'язки такої категорії, як профілактика (підрозділ 1.1, 1.2), розкрити місце служби ДОП в системі органів і підрозділів поліції (підрозділ 2.1), а також більш повно розкрити роль ДОП в реалізації заходів профілактики на загальносоціальному, спеціальному та індивідуальному рівнях (розділ III). *Формально-логічний метод* використовувався під час аналізу основних елементів адміністративно-правового регулювання профілактичної діяльності ДОП (розділи II та III). *Методи класифікації та групування* використовувалися під час аналізу: наукових підходів до визначення основних категорій теорії профілактики та їх співвідношення між собою (підрозділ 1.1), основних структурних елементів профілактики (підрозділ 1.2), функцій і принципів діяльності служби ДОП (підрозділ 2.2), системи нормативно-правового регулювання профілактичної діяльності служби ДОП (підрозділ 2.3), а також змісту загальносоціальної, спеціальної та індивідуальної профілактичної діяльності ДОП (розділ III). *Метод контент-аналізу документів* забезпечив всебічний аналіз системи нормативно-правових актів, що регулюють профілактичну діяльність ДОП, виявлення їх недоліків, а також розробку пропозицій щодо їх усунення (розділи II і III). *Соціологічні методи* використовувались під час проведення анкетування та

інтерв'ювання, а *статистичні методи* – під час опрацювання емпіричної бази (Розділи II, III).

Теоретичну основу дослідження складають праці вітчизняних та зарубіжних науковців з проблем загальної теорії держави та права, кримінології, адміністративного права та процесу, поліцейського права та інших юридичних наук. *Нормативно-правовою базою дослідження* є положення Конституції України, законів та інших нормативно-правових актів, що регулюють діяльність НПУ загалом, та служби ДОП зокрема. *Емпіричну базу* складають статистичні дані та аналітичні довідки МВС України та НПУ, узагальнення практичної діяльності служби ДОП, а також дані проведеного анкетування 355 працівників служби ДОП та 270 фахівців у галузі права.

Наукова новизна отриманих результатів визначається тим, що дана робота є одним із перших в українській адміністративно-правовій науці монографічним дослідженням, в якому з урахуванням здобутків науковців, положень чинного законодавства та правозастосовчої практики проведено комплексний аналіз теоретичних та практичних засад профілактичної діяльності служби ДОП, розкрито суперечності її адміністративно-правового регулювання, а також зроблено спробу визначити шляхи їх подолання.

У результаті проведеного дослідження обґрунтовано ряд концептуальних висновків і пропозицій, що характеризуються науковою новизною і мають важливе значення не лише для теорії адміністративного права та процесу, а й для правозастосовчої діяльності підрозділів поліції, а саме:

уперше:

- виділено ряд прикладних ознак служби ДОП, які дозволяють провести її відмежування від інших підрозділів НПУ, а також сформульовано її визначення як основного суб'єкта профілактики злочинів та адміністративних проступків в системі НПУ;
- обґрунтовано логічний ланцюг реалізації профілактичної функції службою ДОП і на основі проведеного дослідження наголошено на необхідності виведення

підрозділів превентивної діяльності з підпорядкування патрульної поліції і включення їх до складу НПУ в якості самостійного елемента;

- доведено необхідність внесення змін до нормативно-правових актів, які спрямовані на удосконалення внутрішньо системної організації служби ДОП, зокрема запропоновано: офіційно закріпити приналежність служби ДОП до підрозділів превентивної діяльності НПУ; нормативно закріпити організаційну систему цієї служби; переглянути існуючу на сьогодні систему управління дільничними офіцерами поліції й завдяки децентралізації оперативних функцій наділити їх більш широкими повноваженнями щодо самостійного вирішення проблем профілактики злочинності в межах закріпленої за ними території;

- визначено недоліки адміністративно-правового регулювання внутрішньої структури служби ДОП і запропоновано шляхи їх усунення, основними з яких є наступні: нормативно закріпити організаційну структуру служби ДОП; чітко розподілити завдання та функції між всіма працівниками служби ДОП, нормативно визначити їх права та обов'язки, а також компетенції та сферу відповідальності; передбачити в структурі служби ДОП додаткові посади старших інспекторів та інспекторів превенції для виконання основного обсягу роботи, пов'язаної з організацією профілактики злочинів та адміністративних проступків на території обслуговування (розроблено примірний перелік їх завдань і функцій);

- наголошено на недостатньому нормативно-правовому визначенні основних напрямів діяльності ДОП з реалізації принципу Community Policing, а також обґрунтовано шляхи усунення зазначеного недоліку;

- обґрунтовано необхідність прийняття низки нормативно-правових актів, спрямованих на підвищення ефективності профілактичної діяльності ДОП, а саме: «Концепції реформування законодавства в сфері профілактики правопорушень», Закону України «Про профілактику правопорушень», нової Комплексної програми профілактики правопорушень на наступний п'ятирічний період, Наказу МВС України «Про організацію діяльності поліції щодо профілактики правопорушень» (на базі Закону України «Про профілактику правопорушень»), Наказу МВС України

«Про організацію та вдосконалення діяльності служби ДОП у сфері профілактики правопорушень»;

- сформульовано низку змін до нормативно-правових актів, що спрямовані на уточнення місця служби ДОП в системі НПУ, удосконалення її системи, структури, мети, завдань, функцій, принципів, форм і методів діяльності у сфері профілактики правопорушень, зміцнення її адміністративно-правового статусу та підвищення ефективності управління профілактичною роботою;

удосконалено:

- диференціацію заходів протидії злочинності, в рамках яких пропонується виділяти три групи заходів: превентивні, кримінальні процесуальні та посткримінальні. Профілактику пропонується розглядати як складову частину «протидії злочинності»; однак профілактичні заходи, завдяки своїй універсальності, можуть застосовуватись також і на наступних етапах діяльності щодо протидії злочинності;

- систему ознак та основних системоутворюючих складових профілактичної роботи ДОП, до яких, зокрема, віднесено такі елементи: мету, завдання, функції, принципи, зміст, форми, методи, об'єкт і предмет профілактики;

- визначення таких загальнотеоретичних понять, як «мета профілактичної діяльності ДОП», «зміст профілактичної діяльності ДОП», «форми профілактичного впливу ДОП», «методи профілактичного впливу ДОП», «об'єкт профілактичної діяльності ДОП», «предмет профілактичної діяльності ДОП», «профілактика», «профілактична діяльність ДОП»;

- класифікацію завдань, принципів, форм, методів, об'єктів та заходів профілактичної діяльності ДОП;

- визначення поняття, систему ознак та класифікацію суб'єктів профілактики, що, в свою чергу, дозволило побудувати логічний ланцюг реалізації ними профілактичної функції, а також визначити місце НПУ і служби ДОП в їх системі;

- періодизацію історії становлення та розвитку служби ДОП, в рамках якої запропоновано виділяти сім відносно самостійних етапів;

- визначення поняття «правове регулювання профілактичної діяльності служби ДОП» та класифікацію нормативно-правових актів, які до нього входять;

- дефініцію такого поняття, як «загальносоціальна профілактика ДОП»; систему ознак та класифікацію заходів загальносоціальної профілактики ДОП, систему суб'єктів, на яких покладається реалізація таких заходів; мету та завдання діяльності ДОП на загальносоціальному рівні;

- дефініцію такого поняття, як «спеціальна профілактична робота ДОП»; систему ознак та основних складових спеціальної профілактики ДОП, систему суб'єктів, на яких покладається реалізація таких заходів; мету, завдання, основні елементи, напрями та форми діяльності ДОП на цьому рівні;

- дефініцію такого поняття, як «індивідуальна профілактична робота ДОП»; систему ознак та об'єктів індивідуального профілактичного впливу ДОП; мету, завдання, рівні, методи та форми діяльності ДОП на цьому рівні; типову модель індивідуальної профілактики ДОП;

- дефініції та зміст таких форм спеціальної та індивідуальної профілактики ДОП, як «профілактична перевірка», «профілактичний припис», «правова пропаганда», «інформування населення», «профілактичний обхід поліцейської ділянки», «офіційне застереження про неприпустимість протиправної поведінки», «превентивний облік», «адміністративний нагляд», «профілактична бесіда», «надання соціальної допомоги», «профілактична опіка», «обговорення протиправних вчинків особи за місцем проживання, роботи, навчання», «подання про необхідність усунення причин та умов, які сприяють вчиненню конкретних правопорушень», «усунення негативних факторів оточуючого середовища»;

- диференціацію осіб, які потребують посиленого профілактичного впливу з боку ДОП, а також порядок отримання інформації про таких осіб;

дістало подальший розвиток:

- положення про те, що сьогодні профілактична діяльність вже вийшла за межі кримінології та кримінального права й потребує кваліфікованого втручання спеціалістів інших галузей права, передусім, адміністративного;

- дослідження співвідношення між різними юридичними категоріями, які вживаються для позначення різноманітних форм впливу на злочинність, зокрема: «попередження», «профілактика», «запобігання», «боротьба», «протидія», «превенція» та інші;

- положення про те, що найбільш ємною і всеохоплюючою категорією, зміст якої включає всі можливі форми впливу на злочинність, як негативне соціальне явище, є «боротьба зі злочинністю», а також про те, що і в текстах нормативно-правових актів, і в практиці роботи правоохоронних органів, і в наукових дослідженнях найбільш доцільно вживати близький до нього за змістом термін – «протидія злочинності»;

- положення про необхідність удосконалення нормативно-правового закріплення територіального принципу роботи ДОП;

- дослідження мети, завдань, функцій та принципів діяльності служби ДОП і на основі проведеного дослідження обґрунтовано пропозиції з удосконалення їх нормативно-правового закріплення;

- дослідження нормативно-правових актів, які складають систему правового регулювання профілактики загалом, та профілактичної діяльності служби ДОП зокрема, виявлення їх недоліків та обґрунтування конкретних рекомендацій щодо їх усунення;

- дослідження діяльності ДОП щодо реалізації загальносоціальних, спеціальних та індивідуальних профілактичних заходів, а також розробка практичних рекомендацій, спрямованих на підвищення їх ефективності.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації теоретичні положення, висновки та пропозиції спрямовані на подальше вдосконалення законодавства в сфері профілактики правопорушень загалом і діяльності дільничних офіцерів поліції зокрема, розвиток науки адміністративного права та процесу, підвищення професійної підготовки працівників поліції й інших спеціалістів юридичного профілю й використовуються:

у нормотворчій сфері – при розробці нових нормативно-правових актів, які регулюють діяльність служби ДОП та визначають загальні засади реалізації заходів

профілактики, а також при підготовці змін і доповнень до КУпАП, Законів України «Про Національну поліцію» та «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», Наказу МВС України від 28.07.2017 р. № 650 «Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції» та інших нормативно-правових актів, спрямованих на підвищення ефективності управління профілактичною роботою (довідка Інституту законодавства Верхової ради України № 22/645-1-15 від 16 травня 2019 року);

у науково-дослідній діяльності – при підготовці відповідних розділів підручників, навчальних і методичних посібників, лекцій і методичних рекомендацій; при удосконаленні вже існуючих та розробці нових навчальних планів і програм (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права від 11 лютого 2020 року);

в освітньому процесі – під час викладання навчальних дисциплін і спецкурсів, як: «Поліцейська діяльність», «Адміністративне право», «Адміністративний процес», «Кримінологія», «Організація охорони публічного порядку», «Актуальні проблеми та організація попередження правопорушень», «Організація діяльності підрозділів превентивної діяльності» тощо (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 22 червня 2020 року);

у правозастосовчій сфері – у системі занять зі службової підготовки працівників служби ДОП.

Результати проведеного дослідження також можуть бути використані у науково-дослідній роботі для подальшого розвитку положень науки адміністративного права та процесу, поліцейського права та кримінології.

Апробація матеріалів дисертації. Дисертація виконана та обговорена на кафедрі поліцейського права Національної академії внутрішніх справ. Підсумки розробки проблеми у цілому, окремі її аспекти, одержані узагальнення та висновки були оприлюднені на таких науково-практичних конференціях: «Роль права та закону в громадянському суспільстві» (м. Київ, 9-10 лютого 2018 р.); «Актуальні проблеми законодавства України: пріоритетні напрями його вдосконалення» (м. Одеса, 12–13 жовтня 2018 р.); «Міжнародні та національні правові виміри забезпечення

стабільності» (м. Львів, 19-20 квітня 2019 р.); «Розвиток правової системи України в умовах сьогодення» (м. Харків, 3-4 травня 2019 р.); «Права людини та проблеми організації і функціонування публічної адміністрації в умовах становлення громадянського суспільства в Україні (м. Запоріжжя, 26-27 квітня 2019 р.); «Реформування національного та міжнародного права» (м. Одеса, Україна, 17–18 січня 2020 р.); «Актуальні проблеми реформування системи законодавства України» (м. Запоріжжя, 24–25 січня 2020 року); «Право як ефективний суспільний регулятор» (м. Львів, 14–15 лютого 2020 р.).

Публікації. Основні теоретичні положення, висновки та практичні рекомендації, обґрунтовані в дисертації, дістали відображення в 14 наукових публікаціях, серед яких 6 статей, опублікованих у наукових фахових виданнях, 2 статі – в науковому періодичному виданні іншої держави (Словацька Республіка) та 8 тез доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Специфіка теми дослідження, сформульовані мета і завдання визначили структуру дисертації, послідовність і логіку викладення матеріалу. Дисертація складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, які містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (254 найменування на 26 сторінках) і 11 додатків (на 70 сторінках). Загальний обсяг роботи – 351 сторінка, обсяг основного тексту дисертації – 238 сторінок.

РОЗДІЛ 1.

СЛУЖБА ДІЛЬНИЧНИХ ОФІЦЕРІВ ПОЛІЦІЇ ЯК ОСНОВНИЙ СУБ'ЄКТ ПРОФІЛАКТИКИ В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

1.1. Теоретико-методологічні засади дослідження профілактичної діяльності служби дільничних офіцерів поліції

Питанням боротьби зі злочинністю відводиться одне із центральних місць у соціальній політиці будь-якої демократичної держави. Україна в цьому відношенні не є винятком. В умовах соціально-економічного та науково-технічного розвитку, докорінних змін у найрізноманітніших сферах суспільного життя, вона прикладає значних зусиль для забезпечення належного правопорядку та законності шляхом покращення соціальних і матеріальних умов життя, підвищення загального культурного рівня громадян, їх правового виховання, пропагування здорового способу життя, а коли цього недостатньо, то і за допомогою примусових заходів впливу. До недавнього часу з усіх заходів протидії злочинним проявам кримінально-правові заходи відігравали ключову роль і вважались найбільш ефективним важелем впливу на злочинну поведінку. Однак історія та сучасний стан протидії злочинним проявам доводять як величність, так і неспроможність даних постулатів. Адже при всій своїй вагомості та значущості, заходи кримінально-правового характеру, в основному через обмежений характер і неспроможність охопити усі криміногенні явища, не дають прогнозованих результатів.

Усвідомлення цієї істини стало поштовхом до виникнення на початку 18 ст. якісно нової концепції протидії злочинності, в основі якої лежить ідея гуманізації всієї системи впливу на протиправну поведінку за рахунок зменшення ролі покарання. Її зачатки можна зустріти ще у працях Русо, Вольтера, Дідро, Монтеск'є, Бекарія та інших філософів, які розробляли засади побудови правової держави. Однією з основних задач такої держави вони вважали попередження злочинних проявів, що ґрунтується на принципі верховенства профілактики над покаранням.

Таким чином, багатолітній досвід людства у сфері протидії злочинності засвідчив, що стратегія протидії злочинності, яка ґрунтується виключно на кримінально-репресивних заходах, приречена на поразку, оскільки об'єктивно не спроможна кардинально вирішити дану проблему. Стримувати ріст злочинності лише шляхом встановлення правових заборон практично неможливо. Для того, щоб її викоринити, або хоча б знизити до соціально допустимого рівня, необхідно, в першу чергу, впливати на причини та умови, що її породжують. Як справедливо з даного приводу зауважував І.І. Карпець, «кримінальна репресія є важливим, однак не головним, а лише допоміжним засобом у боротьбі зі злочинністю [64, с. 138].

Дійсно, на сьогодні мабуть ні у кого не викликає заперечення той факт, що за своєю природою заходи кримінально-правового характеру є вторинними по відношенню до профілактичних й мають значно менший потенціал ефективності. Водночас, викладене не означає, що ми недооцінюємо роль і значення кримінального покарання в протидії злочинності. Однак, на нашу думку, програмоване попередження, що спрямоване на нейтралізацію криміногенних факторів, є найкоротшим шляхом до поступового та стабільного скорочення злочинних проявів.

На сьогодні превентивні заходи по праву визнаються найбільш розумним, раціональним, гуманним та ефективним засобом підтримання правопорядку, який повністю відповідає вимогам соціальної справедливості. І основна заслуга в піднесенні профілактики на такий якісно новий рівень належить науковцям, які тривалий час розробляли й відстоювали фундаментальні положення теорії профілактики. Зокрема, це Ю.М. Антонян, В.В. Василевич, Н.О. Гутарова, І.М. Даньшин, О.М. Джужа, А.І. Долгова, А.П. Закалюк, В.П. Ємельянов, І.І. Карпець, В.Є. Квашиє, О.М. Костенко, Н.Ф. Кузнецова, Г. Лихолоб, М.І. Мельник, В.С. Мінська, А.А. Музика, В.І. Шакун та багато інших.

У порівнянні із теоретичною розробкою проблем попередження злочинів, питання профілактики адміністративних проступків залишаються менш дослідженими. В найбільш загальних рисах вони висвітлюються в роботах Г.А. Аванесова, О.М. Бандурки, С.О. Баранова, М.М. Биргеу, К.Л. Бугайчука,

Е.В. Додіна, М.М. Дорогих, Я.М. Квітки, В.А. Комарова, А.Г. Лекаря, О.М. Литвинова, Г.М. Мінковського, С.Г. Поволоцької, Л.Л. Попова й деяких інших адміністративістів. На нашу думку, недостатнє дослідження цих питань негативно впливає на практику профілактичної діяльності в цілому, і ось чому.

Перше: вчинення адміністративних проступків досить часто передує або ж супроводжує вчинення більш тяжких злочинів, тому, попередивши такі проступки можна уникнути подальшої ескалації злочинних намірів.

Друге: іноді дуже важко провести межу між деякими адміністративними проступками та злочинами, а тому неможливо спрогнозувати їх наслідки (наприклад, дрібна крадіжка, дрібне хуліганство).

І, третє, головне: злочинність – дуже широке соціальне явище, на подолання якої спрямовуються зусилля найширшого загалу – від міждержавних організацій та органів державної влади, до окремих громадян. Їх діяльність у сфері профілактики не обмежується суто кримінально-правовими заходами. Все частіше вони застосовують найрізноманітніші економічні, соціально-політичні, організаційно-управлінські, морально-виховні, інформаційні, технічні та інші методи й прийоми.

Викладені аргументи свідчить про те, що на сьогодні профілактична діяльність вже вийшла за межі кримінології та кримінального права й потребує кваліфікованого втручання спеціалістів інших галузей права, передусім, адміністративного. Водночас, викладене не слід трактувати як заперечення панівної роль кримінології в дослідженні основного масиву питань профілактики [57, с. 27; 1, с. 333; 56, с. 46]. Ми продовжуємо наполягати на тому, що профілактика є складовою частиною кримінологічної науки. Саме тому, в даному розділі дисертації ми розглянемо вже існуючі в кримінології базові поняття, і на основні проведеного аналізу зробимо певні висновки та припущення, а також спробуємо сформулювати власні визначення, які відобразатимуть, передусім, роль адміністративного права в аналізованій сфері.

У першу чергу слід відмітити, що у будь-якому ґрунтовному науковому дослідженні, що в тій чи іншій мірі піднімає питання боротьби зі злочинністю та іншими правопорушеннями, особливе місце відводиться з'ясуванню сутності та

змісту основних термінологічних понять та категорій, які в тій чи іншій мірі торкаються обраного предмета дослідження. Такий аналіз категоріального апарату має не лише теоретичне, а й суто практичне значення, оскільки дозволяє чітко окреслити й розкрити основні напрями профілактичної діяльності, об'єднати в одне ціле її окремі аспекти, і, як наслідок, більш раціонально та ефективно організувати профілактичну роботу. Останнє є найбільш важливим в аспекті нашого дослідження, яке присвячене аналізу діяльності служби дільничних офіцерів поліції (далі – ДОП) – основного суб'єкта профілактики в системі МВС України.

То що ж необхідно розуміти під «профілактикою злочинів»? Яке смислове навантаження несе у собі ця юридична категорія? Нижче спробуємо дати відповідь на поставлені питання.

Як свідчать результати проведеного нами аналізу, на сьогодні і в юридичній літературі, і в ЗМІ, і в нормотворчій практиці, і в побуті можна спостерігати надзвичайну варіативність поглядів на розуміння сутності та змісту такої категорії, як профілактика. Науковці, і, як наслідок – журналісти, політики та пересічні громадяни вкладають у нього різний зміст, в залежності від конкретної ситуації та власних суб'єктивних уподобань. Досить часто в нормативно-правових актах, офіційних документах, різноманітних наукових публікаціях та інтерв'ю вживаються як тотожні такі поняття, як «профілактика», «попередження», «запобігання», «превенція», «протидія», «недопущення» тощо. Як справедливо з даного приводу відмічають деякі науковці, така ситуація з одного боку, «пояснюється надзвичайною складністю профілактичної діяльності та широким колом суспільних відносин, на які вона спрямовується» [109, с. 33]; а з іншого, «свідчить про нечіткі, а то й спірні уявлення про поняття, що, вочевидь, є наслідком недостатньої розробки самої проблематики» [212, с. 53].

Звісно, обґрунтування концептуального розуміння перерахованих вище категорій та їх співвідношення належить, передусім, до компетенції кримінологічної науки. Однак, враховуючи той факт, що останнім часом термін «профілактика» й суміжні йому поняття все частіше використовуються поза межами спеціальної кримінологічної літератури і фактично набули міждисциплінарного характеру, ми

не можемо повністю обійти увагою їх аналіз. Саме тому, **нижче пропонуємо**: по-перше, обґрунтувати доцільність деталізації понятійно-категоріального апарату та наділення власним змістом такі кримінологічні категорії, як «попередження», «профілактика», «запобігання»; по-друге, з'ясувати їх етимологічне значення і дослівне тлумачення; по-третє, з'ясувати співвідношення між ними та визначити їх ієрархію; по-четверте, визначити смислове навантаження, яке несе у собі кожна із цих категорій; по-п'яте, обґрунтувати доцільність використання терміну «профілактика» для характеристики основного напрямку діяльності служби ДОП.

У першу чергу, розглянемо **різноманітні наукові погляди на доцільність деталізації понятійно-категоріального апарату та наділення власним змістом такі кримінологічні категорії, як «попередження», «профілактика», «запобігання»**. Як нам вдалося з'ясувати, незважаючи на широку популярність вказаних понять, на сьогодні в науковій літературі склались різноманітні, іноді діаметрально протилежні погляди на практичну необхідність їх відособленого використання. Нажаль, обмежений обсяг даного дисертаційного дослідження не дозволяє нам досить детально розглянути їх усі, а тому, для зручності аналізу, *ми пропонуємо об'єднати їх у кілька однорідних груп*.

До першої групи віднесено погляди тих науковців, які наполягають на доцільності та практичній необхідності уніфікації термінології та використання єдиного поняття для позначення всіх напрямів профілактичної діяльності у сфері протидії злочинності. Зазначений підхід був особливо популярним в радянській кримінології і його дотримувались такі відомі представники цієї науки, як Ю.М. Антонян, А.Є. Жалинський, В.К. Звірбуль, В.В. Клочков, Г.М. Міньковський [239; 53], А.А. Герцензон [32], Є.І. Каіржанов [62], І. І. Карпець, В.М. Кудрявцев, М.Ф. Кузнецова, А.Б. Сахаров [82; 89] та ще багато інших.

Не зважаючи на внутрішню суперечливість аргументів, даний підхід продовжує залишатись популярним і в наші часи. Зокрема, серед його прихильників можна назвати М.Н. Голоднюка та В.І. Зубкова [46], В.С. Батиргарєєву [15], М.А. Беляєва, І.В. Волгарєву, М.М. Кропачєва, В.В. Орєхова [81], І.М. Даньшина, В.В. Голіну, О.Г. Кальмана, О.В. Лисодєда [86], І.О. Доброрєза [48],

Л.В. Левицьку [94], О.М. Литвинова [104], Ю.Г. Пономаренка [136] та інших. Останній, наприклад, у своєму дисертаційному дослідженні доводить, що вказані поняття у широкому розумінні в тій чи іншій мірі тотожні, оскільки в кінцевому рахунку передбачають «вжиття таких взаємопов'язаних заходів, які попереджають дії, що шкодять суспільству, і усувають причини, що їх породжують, та умови, що їм сприяють» [136, с. 115]. М.В. Лошицький, аналізуючи зазначений підхід, справедливо відмічає, що усі його прихильники в тій чи іншій мірі відстоюють тезу про «недоцільність пошуку відмінностей між такими поняттями, як «попередження», «запобігання», «профілактика» і «припинення», оскільки їх зміст тотожний ... вони є синонімами й віддзеркалюють думку про необхідність вжиття таких заходів, які б попередили, а потім і зовсім виключали б появу з боку окремих осіб будь-яких протиправних учинків» [109, с. 34].

Прихильники другого підходу у цілому заперечують тотожність вказаних понять, але все ж таки допускають термінологічну схожість або ж синонімічну єдність окремих із них. Серед основних аргументів, які наводять прихильники зазначеного підходу, переважають наступні: принципова схожість змісту деяких із названих термінів; використання їх як синонімічних при позначенні одних і тих же явищ; ототожнення їх у ЗМІ, на побутовому рівні, а також у багатьох наукових публікаціях та нормативно-правових актах. При цьому, як слушно відмічають деякі науковці, прихильники зазначеного підходу «наполягають на припиненні термінологічної дискусії, вважаючи її «недоцільною», позбавленою «теоретичного та практичного сенсу», «явно надуманою», і такою, що «поглиблює понятійну плутанину, змушуючи вчених «переключатися» з аналізу змісту явища на його етимологічну оболонку» [109, с. 34].

Як свідчить проведений нами аналіз наукової літератури, найбільш часто науковці ототожнюють такі поняття, як «попередження» та «профілактика» [44; 45; 68; 90; 128]. Однак, А.М. Бандурка та А.М. Давиденко [13], О.І. Бугера [24], Т.Л. Кальченко [63], В.П. Філонов та деякі інші пропонують розширити цей перелік за рахунок включення до нього ще й такого поняття, як «протидія».

Прихильники третього підходу, до якого схиляємось і ми, наділяють кожне із наведених понять власним змістом і наполягають на доцільності та практичній необхідності проведення чіткого розмежування між ними. При цьому основні їх постулати зводяться до того, що конкретизація термінології «дозволяє «матеріалізувати» наукові поняття в певній діяльності, окреслити їх зовнішні межі, конкретизувати характер заходів і сферу їх застосування» [36, с. 9], а відтак, виступає як «неодмінна умова чіткості під час розв'язання проблем боротьби зі злочинністю» [80, с. 317], сприяючи науковому аналізу і класифікації явищ, що вивчаються.

На тому, що чітке розмежування термінів «попередження», «профілактика» та «запобігання» має не лише теоретичне, а й практичне значення, наголошують й інші науковці, які пов'язують їх із різними рівнями, напрямками та видами попереджувальної діяльності [2, с. 336; 8, с. 115; 11, с. 28; 21, с. 20; 36, с. 11; 55, с. 140; 58, с. 34; 97, с. 3; 106, с. 14; 129, с. 124; 130, с. 168; 239, с. 31].

Дійсно, як свідчать результати проведеного нами дослідження, такі поняття, як «попередження», «профілактика» та «запобігання» є самостійними кримінологічними категоріями, що мають власне смислове навантаження і характеризують різні елементи механізму протидії злочинності. Однак, вимушені констатувати, що на сьогодні дійсно надзвичайно складно провести чітке розмежування між ними, що в більшій мірі обумовлено відсутністю єдиного тлумачення їх змісту в енциклопедичній літературі. У зв'язку з цим, нижче пропонуємо більш детально зупинитись на дослідженні **етимологічного значення і дослівного тлумачення таких понять, як «попередження», «профілактика» та «запобігання» в сучасних словниках та довідкових виданнях.**

Проаналізувавши велику кількість енциклопедичних джерел, ми помітили, що слово «попередження» пояснюється ними відразу в кількох значеннях: і як «застереження проти чого-небудь» [29, с. 868], і як «запобігання впливу чого-небудь небажаного» [119, с. 796]. Похідне від нього слово «попереджати» теж має кілька тлумачень: повідомити; дати знати заздалегідь; зробити щось швидше або

успішніше; прийняти попередні заходи; усунути, відхилити, позбутися чогось заздалегідь [121, с. 611].

Як можна побачити, деякі науковці для пояснення сутності терміну «попередження» використовують інший, дуже близький до нього за змістом термін «запобігання». На нашу думку, такий підхід є принципово хибним, оскільки термін «запобігання» слід розглядати як самостійну правову категорію, що має власне змістове наповнення. Так, наприклад, більшість тлумачних словників визначають його як «недопущення, завчасне відвернення чого-небудь неприємного, небажаного» [29, с. 320].

Термін «запобігання» також лежить в основі тлумачення ще однієї кримінологічної категорії. Мова йде про «профілактику», яка отримала свою назву від грецького слова «prophylaktikos» що перекладається як «запобіжний» і дослівно означає «сукупність заходів, застерігаючих від чогось або запобігаючих чомусь» [123, с. 574]. В латинській мові цьому терміну відповідає слово «prevenire», що означає «уберегти», «запобігти».

Як нам вдалося з'ясувати, вперше термін «профілактика» з'явився в медицині, де позначав «заходи, що запобігають виникненню й поширенню хвороб, сприяють охороні здоров'я населення» [120, с. 62]. Згодом він почав уживатись також і в техніці, охоплюючи «сукупність заходів, що запобігають передчасним поломкам та спрацюванню машин, механізмів тощо, відвертають аварії на виробництві, транспорті» [120, с. 62]. В останні десятиліття, завдяки своїй універсальності, цей термін все активніше використовується також і в суспільних науках для позначення «попереджувальних заходів, спрямованих на збереження й зміцнення нормального стану, порядку» [121, с. 647].

Підсумовуючи аналіз етимологічного тлумачення змісту таких термінів, як «попередження», «профілактика» та «запобігання», ми можемо зробити кілька узагальнюючих висновків: по-перше, більшість сучасних тлумачних словників та енциклопедичних видань не проводять чіткого розмежування між ними; по-друге, досить часто деякі з цих термінів необґрунтовано використовуються для пояснення змісту інших; по-третє, дослівне тлумачення цих

термінів зачасту дає підстави розглядати їх як етимологічно тотожні. Очевидно, що такий підхід до розуміння термінів «попередження», «профілактика» та «запобігання» не розкриває в повній мірі усю їх сутність, спотворює їх зміст, а відтак, чинить негативний вплив на правотворчу та правозастосовчу діяльність, обумовлюючи їх вживання у невластивому значенні.

То у чому ж полягає основна відмінність між такими термінами, як «попередження», «профілактика» та «запобігання»? Для того, щоб дати відповідь на поставлене питання, нижче пропонуємо більш детально проаналізувати найбільш поширені наукові підходи до **визначення співвідношення між ними** і на основі проведеного дослідження обґрунтувати власний погляд на це питання. Водночас, при здійсненні такого аналізу, варто обов'язково прислухатись до зауважень М.В. Лошицького, який в одній із своїх робіт цілком справедливо наголошував на тому, що «за кожним з цих термінів стоїть різний зміст, а тому обґрунтування їх ієрархічного розташування має важливе не лише теоретичне, а й практичне значення. Однак, в його основу має бути покладено не етимологічне значення лексичних одиниць, а, передусім, конкретний зміст, який в них вкладається стосовно практики боротьби зі злочинністю» [109, с. 35].

Як свідчать результати проведеного нами аналізу значної кількості наукових джерел, на сьогодні науковцями обґрунтовано надзвичайно велику кількість поглядів на співвідношення між такими категоріями, як «попередження», «профілактика» та «запобігання». Нажаль, обмежений обсяг дослідження не дозволяє нам більш детально проаналізувати їх усі (тим більше, що такий аналіз виходить за межі окресленого нами предмета дослідження і його доцільно проводити в рамках окремої дисертаційної роботи). У зв'язку з цим, нижче пропонуємо об'єднати найбільш популярні наукові підходи до вирішення даного питання у кілька однорідних груп, що дозволить нам максимально стисло, однак достатньо інформативно їх проаналізувати.

Згідно першого підходу базовим, родовим поняттям є термін «профілактика». Серед науковців, які його відстоюють, варто згадати А.І. Алексеєва [8, с. 116], Ю.М. Антоняна, А.Є. Жалінського, В.К. Звірбуля,

В.В. Ключкова, Г.М. Міньковського [239, с. 29-32], М.М. Биргеу [27, с. 18], С.І. Герасимова, А.Я. Сухарева [9, с. 10-13], В.В. Голіну [40, с. 3], В.П. Коржа [75, с. 5], С. Сафронова [213, с. 82] та багатьох інших відомих кримінологів.

У переважній більшості випадків, в основі аргументів, які наводяться науковцями на обґрунтування зазначеного підходу, лежить етимологічне тлумачення слова «профілактика». Так, наприклад, М.М. Биргеу в своєму дисертаційному дослідженні зазначає, що «на відміну від «попередження», термін «профілактика», якщо брати його дослівне трактування, можна використовувати не лише щодо окремих злочинів, але також і щодо злочинності в цілому, оскільки він охоплює собою вплив на умови та причини злочинності, які спочатку необхідно виявити, а потім усунути чи обмежити їх дію» [27, с. 18].

Водночас, як ми уже довели вище, етимологічне тлумачення вказаного поняття, яке сьогодні дає більшість енциклопедичних видань, насправді не відображає в повній мірі його справжню сутність і зміст. У зв'язку з цим, більш вагомим аргументом, на нашу думку, слід вважати частоту його вживання в законотворчій роботі. Зокрема, як свідчить проведений нами системний аналіз законодавчої бази, термін «профілактика» згадується в нормативно-правових актах різної юридичної сили набагато частіше, ніж такі терміни, як «попередження» та «запобігання». Для прикладу, можна навести: Закони України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» [196], «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» [204]; Розпорядження КМУ «Про затвердження плану заходів з реалізації Національної стратегії профілактики соціального сирітства на період до 2020 року» [159]; накази МВС України «Про затвердження Порядку взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України» [176], «Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України» [152], «Про затвердження Положення про профілактику правопорушень, пов'язаних із здійсненням службової діяльності працівниками Державної міграційної служби

України» [167]; накази Мінсоцполітики «Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги профілактики» [148], «Про затвердження Переліку соціальних послуг, що надаються особам, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самостійно їх подолати» [158] та ще майже пів тисячі документів.

Якщо провести більш детальний аналіз нормативно-правових актів, у тексті яких вживається термін «профілактика», то можна помітити, що переважна більшість із них спрямована на регулювання суспільних відносин у сфері охорони здоров'я та забезпечення епідеміологічного благополуччя населення. Однак серед них також досить багато і тих, що спрямовані на регулювання суспільних відносин у сфері соціальної політики, соціального захисту та надання соціальних послуг населенню. У даному випадку необхідно вести мову про «соціальну профілактику», або про профілактику «в широкому розумінні слова», як її ще визначають деякі науковці [109, с. 36].

Відразу ж зауважимо, що визначень «соціальної профілактики» на сьогоднішній день обґрунтовано надзвичайно багато. Ми не ставили собі за мету проаналізувати їх усі (оскільки це не входить до предмету нашого дослідження), однак для наочності та зручності аналізу ми згрупували найбільш відомі з них у відповідній таблиці (Додаток А). У результаті проведеного дослідження ми прийшли до висновку, що на сьогодні серед науковців відсутня єдність поглядів на сутність соціальної профілактики. Так, наприклад, одні науковці зводять її до специфічного виду соціальної, соціально-правової, або ж соціально керованої діяльності [209, с. 97; 57, с. 12]; другі – до особливого виду або ж сфери соціального управління [24, с. 119; 77, с. 117]; треті – до відносин між соціальними суб'єктами [58, с. 16], або ж до особливого виду соціальної практики [1, с. 395].

Поряд із широким підходом до розуміння терміну «профілактика», в науковій літературі значно частіше зустрічаються більш вузькі його трактування. Найбільш відомі дефініції ми теж згрупували у відповідній таблиці (Додаток А). Більш детальний їх аналіз дозволив нам виділити декілька домінуючих точок зору. Так, переважна більшість науковців «профілактику злочинів» зводить до сукупності (системи) заходів [86, с. 99; 36, с. 11; 214, с. 66; 250, с. 6; 102, с. 348]. Деякі автори

розуміють під нею діяльність [128, с. 6; 97, с. 4; 3, с. 107; 27, с. 118; 245, с. 164; 116, с. 215; 23, с. 115; 110, с. 13; 95, с. 172]; інші – частину попереджувальної роботи [11, с. 27]. Дехто вказує на те, що профілактика – це відносини між соціальними суб'єктами [58, с. 16], або ж об'єкт соціального управління [104, с. 34]; а дехто, що це система об'єктивних і суб'єктивних передумов [245, с. 162]. Законодавець, вживаючи в тексті нормативно-правових актів термін «профілактика», теж вкладає в нього різний зміст, розуміючи під ним або комплексні заходи [204], або систему заходів впливу [198; 199].

Згідно другого підходу вихідним (родовим) поняттям, що охоплює собою усі напрями діяльності щодо недопущення вчинення злочинів, є «запобігання». Його, зокрема, відстоюють О.І. Бугера [24, с. 118], А.Ф. Зелінський [55, с. 12], О. Ключев [67, с. 98], Л.В. Левицька [94, с. 133], О. Литвак [100, с. 98], М.Р. Миронов [111, с. 36], В.Г. Танасевич [238, с. 29] та ще ціла низка відомих кримінологів [239, с. 64; 91, с. 22].

Як нам вдалося з'ясувати, широке розуміння терміну «запобігання» було досить популярним в середині минулого сторіччя. З даного приводу деякі науковці справедливо відмічають, що «тривалий час в кримінологічній літературі найбільш розповсюдженими були такі лаконічні, хоча й занадто узагальнені визначення запобігання злочинності, як «сукупність заходів, спрямованих на її подолання», або ж «комплекс взаємопов'язаних заходів, що проводяться з метою викорінення злочинності та усунення причин, які її породжують» тощо» [109, с. 36].

Сьогодні в кримінологічній літературі можна спостерігати значно більшу варіативність наукових підходів до розуміння сутності «запобігання». Найбільш популярні з них ми навели у спеціальній таблиці (Додаток А), де вони об'єднані у кілька однорідних груп. Зокрема, «запобігання» визначається і як «соціальна функція» [254, с. 53]; і як «діяльність» [105, с. 25; 94, с. 133; 15, с. 169; 96, с. 58]; і як «система дій» [208, с. 4; 17, с. 137]; і як «сукупність», «система», «комплекс» «заходів», або ж просто «заходи» [111, с. 36; 238, с. 29; 55, с. 140; 21, с. 17; 239, с. 64; 129, с. 123; 67, с. 98; 91, с. 22].

Основним аргументом, на який спираються прихильники аналізованого підходу, виступає етимологічне тлумачення терміну «запобігання». При цьому найбільш часто згадується Концепція розвитку кримінологічної науки в Україні на початку XXI [74], в якій, серед іншого, звертається увага на той факт, що найбільш точним перекладом терміну «предупреждение» є саме термін «запобігання» [109, с. 38]. До речі, саме такий переклад терміну «запобігання» можна зустріти в текстах офіційного перекладу деяких міжнародних нормативно-правових актів. Для прикладу можна навести «Модельний закон «Основи законодавства про антикорупційну політику», у якому термін «предупреждение коррупции» перекладається як «запобігання корупції» [112].

Окрім вказаного вище, термін «запобігання» використовується у багатьох інших нормативно-правових актах. Зокрема, він вживається в ст. 34 Конституції України [73]; в Законах України «Про запобігання корупції» [144], «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [145], «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [143], «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей» [197]; «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [146] та ще в цілій низці законів і підзаконних нормативно-правових актах. Також, саме цей термін можна зустріти в назвах деяких державних і правоохоронних органів. Для прикладу, варто згадати про Національне агентство з питань запобігання корупції, Агентство з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій тощо.

Водночас, незважаючи на таку популярність, на нашу думку більш обґрунтованою є точка зору тих науковців, які стверджують, що «наділення терміну «запобігання» таким широким змістом суперечить його буквальному розумінню як сукупності заходів, спрямованих на попередження не потенційних (уявних), а наявних (реально існуючих, таких, що уже виникли) негативних явищ» [109, с. 38]. Саме в такому значенні («вузьке розуміння») пропонують вживати цей термін, наприклад, В.С. Батиргаєва, А.Б. Благая, А.Ф. Волобуєв, Л.В. Левицька,

О.М. Литвинов та інші науковці. Перша, наприклад, під «запобіганням злочинів» пропонує розуміти «діяльність, що спрямована на недопущення вчинення злочинів, що готуються або замишляються» [15, с. 169]; друга та третій – «систему дій, спрямованих на перешкоджання здійсненню злочинного наміру конкретної особи на стадіях виявлення наміру або готування до злочину» [17, с. 137; 208, с. 4]; четверта – «діяльність, що здійснюється державними органами і громадськістю ..., і спрямована на недопущення виникнення, усунення, послаблення або нейтралізацію чинників, що детермінують злочинність окремого виду та конкретного злочину» [94, с. 133]; п'ятий – «діяльність, що спрямована на недопущення реалізації замислених злочинів шляхом встановлення осіб, що намагаються їх вчинити, а також прийняття до них необхідних заходів, передбачених законом, поєднане з оздоровленням обстановки в мікросередовищі» [105, с. 25].

Досить поширеним на сьогодні залишається також і третій підхід, згідно якого більш широкий зміст має термін «попередження», що охоплює собою всі інші превентивні заходи впливу на злочинність. Серед прихильників такого підходу варто згадати В.С. Батиргареева [15, с. 166], Б.М. Головкина [43, с. 128], І.О. Доброреза [48, с. 128], Ф.С. Казаренка [61, с. 159], Ю.Г. Пономаренка [136, с. 116], А.О. Самощенко [211, с. 52], М.Г. Сорочинського [222, с. 29], М.Д. Шаргородського [249, с. 47] та багатьох інших науковців.

Аргументи, які наводяться на користь зазначеного підходу – традиційні.

По-перше, це етимологічне значення слова «попередження», що походить від англійського «prevention» і найбільш часто застосовується для позначення всіх форм і заходів впливу на злочинну поведінку і злочинність загалом. М.Г. Сорочинський додатково також вказує на назву конгресів ООН, які присвячені питанням злочинності: «не випадково, вони називаються саме «конгресами з попередження злочинності і поводження з правопорушниками»» [222, с. 29].

По-друге, це використання даного терміну в текстах багатьох нормативно-правових актів. Для прикладу, можна навести Закон України «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу

на здоров'я населення» [190], Постанову ВРУ «Про розроблення Загальнодержавної програми попередження та ліквідації негативних техногенних та екологічних ситуацій на території України на період до 2025 року» [200], Наказ МВС України «Про затвердження Порядку спільних дій НПУ, ДСНС та Експертної служби МВС України під час проведення огляду місця пожежі, виявлення, припинення, попередження та розслідування кримінальних правопорушень та інших подій, пов'язаних з пожежами» [182] та інші. Також, саме цей термін вживається в назвах значної кількості ратифікованих Україною міждержавних угод і конвенцій, що свідчить про його інтернаціональне значення.

Разом з тим, розглядаючи термін «попередження» у такому широкому значенні, серед науковців й досі не досягнуто принципової єдності поглядів на його співвідношення з іншими суміжними категоріями, і, в першу чергу, із такою категорією, як «профілактика». Так, наприклад, О.М. Джужа, Є.М. Моїсеєв, В.В. Василевич, Т.Л. Кальченко вважають, що «попередження», на відміну від «профілактики» має більш пролонговану дію. «Профілактика автоматично припиняється розпочатим злочином – пишуть вони, тоді як попередження триває ще на стадії готування та замаху» [85, с. 59; 63, с. 16]. Г.А. Аванесов зазначені категорії розрізняє за сферою дії. На його думку, «попередження» охоплює собою увесь комплекс заходів щодо протидії злочинності, усунення причин та умов, що їй сприяють, тоді як «профілактика» – передбачає вжиття заходів щодо недопущення вчинення лише конкретних злочинів, а також виявлення потенційних правопорушників [2, с. 247]. Як ціле та частину ці категорію розглядають також А.І. Алексєєв, С.І. Герасимов, А.Я. Сухарєв [9, с. 11], Ю.М. Антонян [11, с. 29], В.В. Голіна [40, с. 6], К.Є. Ігошев, І.В. Шмаров [58, с. 35], А.Г. Лекарь [96, с. 17], В.П. Лихолоб [106, с. 12], О.Є. Омельченко [125, с. 22] та деякі інші науковці.

Проаналізувавши основні аргументи прихильників зазначеного підходу, ми прийшли до висновку про недоцільність наділення категорії «попередження» таким широким змістом. Оскільки при дослівному трактуванні цей термін означає «відвернення чогось, що ще не сталося, але може відбутися в майбутньому» [45,

с. 45], варто погодитись із зауваженням М.В. Лошицького, який вказує на існування «формальної логічної помилки в самому гносеологічному змісті словосполучення «попередження злочинності»». На його думку «більш вдалими є такі словосполучення, як «попередження злочинів» або ж «попередження правопорушень»» [109, с. 36].

Окрім широкого підходу до розуміння змісту попереджувальної діяльності, в літературі зустрічаються й більш вузькі його тлумачення. Для наочності та зручності ми згрупували найбільш відомі визначення у відповідній таблиці (Додаток А), аналіз якої дозволяє нам виділити кілька точок зору на розуміння цього поняття. Так, переважна частина науковців «попередження злочинності» (так само, як і «профілактику злочинів») розуміє як систему (комплекс, сукупність) заходів [32, с. 16; 239, с. 31; 94, с. 137; 15, с. 166; 211, с. 52; 61, с. 34-40; 43, с. 128; 40, с. 5; 125, с. 80; 214, с. 66; 17, с. 136; 237, с. 149; 113, с. 109; 90, с. 34; 246, с. 274; 79, с. 117]; інші визначають його як діяльність (сукупність різних видів діяльності) [48, с. 128; 106, с. 8; 249, с. 47; 3, с. 107; 117, с. 25]. Деякі автори вказують, що попередження – це передумови ліквідації злочинності [246, с. 274;]; інші, зводять його до системи [239, с. 31], або ж до процесу [2, с. 236]. Висловлюється навіть думка про те, що попередження злочинності – це особлива галузь соціально-правового регулювання, специфічний аспект управління суспільством [136, с. 117; 63, с. 16].

Вище ми проаналізували найбільш популярні підходи до співвідношення таких основних кримінологічних понять, як «профілактика», «запобігання» і «попередження». *На основі проведеного аналізу можна сформулювати наступний узагальнюючий висновок:* вказані категорії не слід розглядати як ціле та частину; також, їх не можна використовувати як взаємозамінні чи такі, що охоплюють один одного. Вони мають власний зміст; виконують хоч і схожі, однак різні функції; характеризують різні аспекти механізму протидії злочинності. І хоча, на перший погляд, такий висновок має суто кримінологічне значення, він відіграє важливу роль також і в нашому дослідженні, оскільки слугує фундаментом при визначенні місця та ролі служби ДОП в системі суб'єктів боротьби зі злочинністю.

Відразу ж зауважимо, що в даному випадку ми не випадково згадали про ще одне базове кримінологічне поняття – «боротьба зі злочинністю». Як свідчить проведений нами аналіз сучасної наукової літератури, на сьогодні більшість кримінологів вважає його найбільш загальним та всеохоплюючим поняттям, що включає в себе «всі форми, види та напрями роботи суспільства та держави, спрямовані на мінімізацію кількості протиправних діянь, починаючи від розробки законодавства та його застосування і закінчуючи соціальним забезпеченням процесів формування особистості, її виховання, впливу на неї з метою недопущення девіантної поведінки; тобто йдеться про тотальний вплив на нейтралізацію факторів, що породжують злочинність» [109, с. 38].

Отже, з викладеного вище випливає, що для того, аби правильно встановити співвідношення і взаємозв'язок між такими поняттями, як «профілактика», «запобігання» та «попередження», необхідно, в першу чергу, розкрити зміст родового до них поняття – «боротьба зі злочинністю».

Як нам вдалося встановити, на сьогодні в кримінологічній літературі панівним є підхід, за якого «боротьба зі злочинністю» визначається як складно організована діяльність, що включає в себе кілька відносно відокремлених, однак тісно взаємопов'язаних рівнів. Так, наприклад, С.В. Бородін, боротьбою зі злочинністю в широкому розумінні називає політику, діяльність різних структур щодо виявлення, розкриття, розслідування та попередження злочинів. В її структурі автор розрізняє соціальне та спеціальне попередження злочинів, а також організаційні та правові заходи забезпечення соціального попередження злочинності [22, с. 125]. Деякі науковці наполягають на тому, що в рамках боротьби зі злочинністю можна виділити лише три відносно самостійні складові: або «загальну організацію боротьби зі злочинністю, правоохоронну діяльність і попередження злочинів» [80, с. 324-326; 9, с. 1-26]; або ж «профілактику, запобігання та припинення» [129, с. 114]. Досить популярним є також підхід, за якого в рамках «попередження», як складової частини «боротьби з правопорушеннями», пропонується окремо розрізняти «профілактику, запобігання та припинення, як основні його етапи» [2, с. 340].

Останніми роками в науковій літературі все більшого поширення набуває протилежна точка зору, що передбачає заперечення доцільності використання терміну «боротьба» для позначення відповідного впливу на злочинність. Так, наприклад, М.М. Биргеу у своєму дисертаційному дослідженні наголошує на тому, що дослівне тлумачення даного поняття (як «активного протистояння протилежних інтересів, мета якого полягає в пануванні одних над іншими») не дозволяє використовувати його для позначення «завчасної корекції відхиляючої поведінки, яка в потенціалі може призвести до вчинення злочину» [27, с. 19]. На його думку, з цією метою доцільніше застосовувати термін «протидія злочинності». Схожі підходи можна зустріти також в дисертаційних дослідженнях С.В. Нікітенка [118, с. 92] та О.М. Литвинова [104, с. 19]. Як ціле та частину «боротьбу зі злочинністю» і «протидію злочинності» розглядає А.М. Бандурка [13, с. 85].

Аби уникнути відомої суперечки, деякі науковці в якості загального, родового поняття для позначення усіх можливих форм впливу на злочинність пропонують використовувати термін «превенція» [28, с. 272]. Однак, як нам вдалося з'ясувати, цей термін походить від французького слова «prevention» та латинського «praeventio» – «випередження, попередження», й дослівно тлумачиться як «спеціальне попередження, попереджувальні дії» [87, с. 480]. Виходячи з такого трактування стає очевидним, що за допомогою терміну «превенція» об'єктивно неможливо визначити співвідношення між такими поняттями як «профілактика», «запобігання» та «попередження», оскільки він фактично ототожнюється з останнім.

Взагалі, ми критично оцінюємо спроби науковців обґрунтувати доцільність введення нових понять. На нашу думку, науковий обіг необхідно збагачувати не яскравими виразами, а лише тими термінами, які несуть конкретне смислове навантаження, не суперечать один одному і мають однозначне тлумачення. В кожен із них слід вкладати ясний зміст, що відповідає його етимологічному походженню і загальноприйнятому розумінню.

Завершуючи теоретико-методологічний аналіз основних кримінологічних категорій, ми можемо сформулювати кілька висновків, які слугуватимуть фундаментом, базисом для нашого подальшого дослідження.

➤ Найбільш ємною і всеохоплюючою категорією, зміст якої включає всі можливі форми впливу на злочинність, як негативне соціальне явище, є «боротьба зі злочинністю». Саме цей термін традиційно застосовується законодавцем та науковцями, а також на побутовому рівні.

➤ Така категорія, як «протидія злочинності», теж має широкий зміст та сферу застосування. І хоча за своїм етимологічним тлумаченням терміни «протидія» та «боротьба» досить схожі, однак ми віддаємо перевагу першому з них. На нашу думку, саме його найбільш доцільно вживати і в текстах нормативно-правових актів, і в практиці роботи правоохоронних органів, і в наукових дослідженнях. Як справедливо відмічається в літературі, він має «універсальний характер і завдяки своїй всеосяжності, фундаментальності, політичній та ідеологічній незаангажованості дозволяє наповнити його зміст конкретним смислом, обумовленим науково-практичними інтересами і потребами» [109, с. 38].

➤ «Протидія злочинності» є надзвичайно ємною категорією, що має складний механізм функціонування, багаторівневий характер і широку сферу застосування. Заходи, що до неї входять, різноманітні та багатовекторні. Їх можна класифікувати за різноманітними критеріями: за часом, за суб'єктами, за об'єктами, за обсягом, за нормативно-правовим врегулюванням тощо. Однак, для цілей нашого дослідження особливий інтерес становить їх класифікація в залежності від стадій розвитку злочинної діяльності. Зокрема, за цим критерієм ми пропонуємо розрізняти три групи заходів протидії злочинності (схематично див. Додаток Б): превентивні, кримінальні процесуальні та посткримінальні. На нашу думку, запропонована диференціація заходів протидії злочинності є найбільш оптимальною. Спираючись на основні етапи розвитку протиправної поведінки, вона розкриває всі внутрішні та зовнішні взаємозв'язки між її складовими.

➤ «Профілактику» слід розглядати як складову частину «протидії злочинності». Однак, завдяки своїй універсальності профілактичні заходи можуть застосовуватись не лише на етапі превентивної діяльності, але також й на наступних етапах розвитку протиправної поведінки (схематично див. Додаток Б). Так, наприклад, під час розслідування злочинів та судового розгляду справи

слідчий/суддя в обов'язковому порядку встановлюють причини та умови, що сприяли вчиненню злочинів; з метою усунення таких причин та умов, а також недопущення вчинення аналогічних злочинів вони можуть звернутись до компетентних органів із відповідною постановою/ухвалою тощо. Після відбування покарання до особи, яка вчинила злочин, теж передбачено застосування цілої низки профілактичних заходів, основною метою яких є недопущення рецидиву протиправної поведінки в майбутньому.

Такою є наша точка зору на проблему співвідношення і взаємозв'язку понять «боротьба», «протидія», «превенція», «попередження», «профілактика» та «запобігання». Однак, враховуючи той факт, що в літературі відсутня однотайність наукових поглядів на зміст цих понять, а в нормативних та програмних документах вони використовуються як рівнозначні, для зручності викладу матеріалу ми будемо вживати терміни «боротьба» та «протидія», а також «профілактика» та «попередження» як рівнозначні відповідно. Такий підхід не змінить сутність зроблених нами висновків, тим більше що на відміну від кримінологічної теорії, яка спрямована на вироблення єдино вірного поняття для позначення заходів у сфері протидії злочинності, кінцевим завданням нашого дослідження є обґрунтування ролі ДОП у цьому процесі, а також розробка конкретних пропозицій з удосконалення їх діяльності.

1.2. Поняття, зміст та характерні риси профілактичної діяльності служби дільничних офіцерів поліції

Наступне питання, на яке варто звернути увагу в рамках даного дослідження і розгляд якого є неодмінною умовою формулювання комплексного, науково обґрунтованого визначення профілактичної діяльності ДОП, є аналіз її основних ознак (характерних рис), мети, завдань, цільової спрямованості тощо. Відразу ж зауважимо, що зробити це досить складно, оскільки вчені висловлюють найрізноманітніші, іноді, кардинально протилежні погляди на більшість питань, пов'язаних із цієї категорією. Нажаль, обмежений обсяг даної дисертації не дозволяє

нам більш детально проаналізувати їх усі, тим більше, що це виходить за рамки предмета нашого дослідження. Саме тому, нижче ми пропонуємо лише тезисно розглянути **найбільш поширені наукові підходи до розуміння профілактики, які, для зручності аналізу, ми об'єднали у три групи.**

В рамках першого підходу науковці досліджують сутність профілактики як однієї із базових юридичних категорій. При цьому, як ми уже зазначали вище, у переважній більшості випадків під профілактикою (попередженням) прийнято розуміти сукупність (систему, комплекс) заходів (Додаток А). На нашу думку, така характеристика є не зовсім вдалою. Як справедливо з даного приводу відмічають деякі науковці, словосполучення «сукупність заходів» об'єктивно виражає щось застигле, раз і назавжди дане, у той час як «попередження» скоріше асоціюється з динамікою процесу [212, с. 78]. Зважаючи на дану обставину, частина науковців визначає профілактику як «процес». На нашу думку, і така характеристика не позбавлена недоліків. Річ у тім, що в переважній більшості випадків слово «процес» застосовується до неконтрольованих явищ, які протікають незалежно від волі та бажання. У зв'язку з цим, *ми підтримуємо позицію тих вчених, які ототожнюють профілактику із «діяльністю».*

Водночас, розглядаючи профілактику як діяльність (діяльність щодо профілактики злочинів), вважаємо за доцільне наголосити, що вона є *різновидом державно-правової діяльності.* Такий підхід відображає принципово новий погляд на суспільну цінність профілактики злочинності і дозволяє розглядати її через функцію держави, що демонструє рівень захисту громадян, а не рух слідами вчинених злочинів [117, с. 44]. Відразу ж зауважимо, що розгляд профілактики крізь призму державно-правової діяльності не слід трактувати як заперечення залучення до неї інших суб'єктів, передусім, громадськості та ЗМІ. Держава, в даному випадку, виступає не лише головним виконавцем профілактичних функцій, але й головним координатором дій інших учасників у цій сфері. Саме таке розуміння дозволяє розглядати профілактику як один із найбільш дієвих засобів зміцнення законності та правопорядку в державі, а також забезпечення основних прав і свобод людини.

При цьому профілактика є не просто діяльністю. *Це багаторівнева управлінська діяльність, якій характерні ознаки багатоаспектності та цілісності.* Крім того, це *цілеспрямована діяльність*, головне завдання й кінцева мета якої полягає в тому, щоб звести злочинність до такого рівня («порога злочинності»), який є допустимим для даного суспільства на даному етапі розвитку.

Нарешті, *профілактика – це соціально спрямована діяльність.* Дійсно, той факт, що профілактика злочинів має соціальний характер на сьогодні майже не викликає сумнівів. Людина живе і діє в суспільстві, а тому її поведінка (в тому числі й протиправна), в переважній більшості формується під впливом соціального оточення. Усвідомлення соціальної обумовленості протиправної поведінки обумовлює визнання об'єктивних і реальних можливостей її профілактики за рахунок зміни тих соціальних умов, в яких живе та розвивається особистість. Лише завдяки послідовній реалізації цілого комплексу заходів профілактичного характеру можна досягнути такої атмосфери в суспільстві, яка нейтралізувала, блокувала чи ускладнювала б формування будь-яких протиправних установок.

В рамках другого підходу науковці досліджують профілактику не лише як один із різновидів соціальної діяльності, але також і як фундаментальну теоретичну концепцію. Подвійна природа профілактики – не нова теза для кримінологічної науки. Вона зустрічається як в радянських, так і в сучасних наукових джерелах [56, с. 10; 21, с. 11; 27, с. 57; 16, с. 160]. *Як соціально спрямована діяльність, профілактика включає в себе два взаємопов'язані аспекти – науково-теоретичний та практичний.* В першому випадку вона розглядається як теоретична концепція, тобто певна система знань, отриманих у ході узагальнення й аналізу практики боротьби з правопорушеннями; сукупність ідей, концепцій, наукових гіпотез, що акумулюють знання про профілактичну діяльність визначених суб'єктів [16, с. 160]. У другому – як вид соціальної практики, тобто реалізація заходів, спрямованих на недопущення порушень норм права й моралі, а також усунення причин і умов, що їх породжують [57, с. 12]. Оскільки розробкою теоретичної концепції профілактики займається, переважно, кримінологічна наука, в нашому дослідженні основна увага буде зосереджена на висвітленні її практичної

сторони, точніше, лише окремо взятого її аспекту, який пов'язаний із діяльністю служби ДОП.

В рамках третього підходу науковці розглядають профілактику не просто як соціальну діяльність та теоретичну концепція, але також і як цілісну, упорядковану, відносно самостійну систему соціального регулювання. Вона органічно входить у систему більш високого порядку (в систему протидії злочинності) і, в той же час, сама має розгалужену багаторівневу внутрішню побудову. Усі елементи цієї системи наділені інтегративними якостями й перебувають між собою у тісній взаємодії та взаємозв'язку, що забезпечує їх цілісність і єдність.

До основних системоутворюючих складових профілактики можна віднести такі відносно самостійні компоненти: мету, завдання, функції, принципи, зміст, форми, методи, об'єкт, предмет і суб'єкти (схематично див. Додаток В). Оскільки розуміння сутності та змісту зазначених складових є неодмінною передумовою формулювання комплексного визначення профілактичної діяльності дільничних офіцерів поліції, пропонуємо розглянути їх більш детально.

Мета профілактичної діяльності дільничних офіцерів поліції. Основним системоутворюючим елементом будь-якої управлінської системи, в тому числі й системи профілактики злочинності, є її мета, яка є спільною для всіх інших елементів, корегує їх, визначаючи орієнтири розвитку. Однак, незважаючи на таку вагомую роль, серед дослідників концептуальних основ протидії злочинності й досі відсутня єдність думок з приводу цільової спрямованості профілактичної діяльності. Аналіз обґрунтованих в літературі поглядів дозволив нам сформулювати власну точку зору на *цільову спрямованість профілактичної діяльності ДОП.* На нашу думку, вона *полягає в цілеспрямованому виявленні й нейтралізації причин і умов, що сприяють учиненню злочинів та інших правопорушень, вжитті заходів щодо їх запобігання та припинення, а також здійсненні корегуючого впливу на осіб, схильних до протиправної поведінки.*

Завдання профілактичної діяльності дільничних офіцерів поліції. Мета профілактичної діяльності знаходить безпосереднє втілення у завданнях, які

конкретизують її з урахуванням рівня профілактики, соціально-економічних, демографічних та інших особливостей. Так само як і мету, завдання профілактики науковці визначають по-різному. Так, наприклад, М.Д. Шаргородський виділяє лише два основні завдання: 1) впливати там, де можливо, на конкретні причини, усуваючи тим самим мотиви для вчинення злочинів окремими суб'єктами; 2) створювати таку обстановку, при якій особи зі злочинними мотивами не мали б можливості чи побоювалися вчиняти злочини [248, с. 47]. На нашу думку, основним недоліком такої чи подібних точок зору є занадто вузьке розуміння детермінант злочинності які зводяться лише до суб'єкта злочину. Насправді ж, на злочинність, її структуру та динаміку впливає ціла низка об'єктивних обставин, які не залежать від волі та бажання конкретних індивідів.

Досить часто в спеціальній літературі можна зустріти протилежний, на нашу думку, занадто широкий підхід до визначення основних завдань попереджувальної діяльності. Його прихильники, окрім завдань, що впливають безпосередньо з мети профілактики, виділяють також ті, що характерні для більш загальної категорії – боротьби, або ж протидії злочинності. Так, наприклад, О.М. Литвинов серед таких завдань називає захист прав і свобод громадян від злочинних посягань, мобілізацію усіх позитивних сил суспільства у боротьбу зі злочинами тощо [104, с. 71]. К.Л. Бугайчук та Л.А. Івершенко теж безпідставно розширюють зміст профілактичних заходів вважаючи, що вони, окрім іншого, спрямовані на протидію деліктогенним процесам у суспільстві, створення і зміцнення атмосфери спокою і стабільності, усунення погрози правам, свободам і законним інтересам [23, с. 160; 60, с. 157].

На нашу думку, *дільничні офіцери поліції, виходячи з цільової спрямованості та місця, яке займає профілактика в системі протидії злочинності, вирішують наступні завдання:* 1) стримування та стабілізація рівня злочинності, її динаміки та основних структурних показників, зниження їх до соціально терпимого рівня; 2) виявлення, усунення або ж нейтралізація причин злочинності загалом та окремих протиправних діянь зокрема, а також умов і обставин, що сприяють їх учиненню; 3) виявлення та мінімізація дії фонових явищ та інших негативних факторів і

криміногенних ситуацій, які здійснюють непрямий (опосередкований) вплив на протиправну поведінку; 4) активізація та посилення дії тих соціальних явищ і процесів, які обмежують і стримують ріст злочинності; 5) виявлення в структурі населення осіб, морально-психологічні якості, спосіб життя чи поведінка яких свідчить про їх схильність до вчинення злочину (осіб із підвищеним кримінальним ризиком), усунення обставин, що впливають на мотивацію їх поведінки та активізують формування антигромадських установок; 6) здійснення стримуючого та корегуючого впливу на осіб, від яких з високою ймовірністю можна очікувати вчинення протиправних діянь, а також нейтралізація негативного впливу на них безпосереднього соціального оточення; 7) запобігання та припинення протиправних діянь, зниження рівня їх суспільної небезпеки, недопущення настання шкідливих наслідків або їх мінімізація; 8) виправлення та перевиховання правопорушників, їх ресоціалізація та адаптація після відбування покарання, а також недопущення вчинення ними нових протиправних діянь.

Принципи профілактичної діяльності дільничних офіцерів поліції. Мета та завдання профілактичної діяльності ДОП відображаються в її принципах і функціях, а також обумовлюють її види та форми. Щодо визначення принципів профілактики серед вчених немає суттєвих розходжень, хоча не доводиться говорити й про абсолютну єдність поглядів. Аналіз найбільш розповсюджених наукових підходів дозволив нам обґрунтувати власну точку зору на це питання. На нашу думку, *система профілактичної діяльності дільничних офіцерів поліції повинна будуватись з урахуванням таких загальних принципів:* законності, демократизму, гуманізму та соціальної справедливості, наукової обґрунтованості, гласності, системності, комплексності, диференційованості.

Окрім загальних, можна виділити ще цілу низку *спеціальних принципів профілактичної діяльності дільничних офіцерів поліції.* Зокрема, така діяльність має бути: цілеспрямованою, організованою, плановою, своєчасною, мобільною та оперативною, носити випереджаючий характер, відбуватись у тісній взаємодії та при координації зусиль усіх її учасників, а також мати достатнє кадрове, фінансове, матеріально-технічне, ресурсне, інформаційне та інше забезпечення.

Окремо необхідно виділити *принципи, яким мають відповідати профілактичні заходи*. До таких, зокрема, відносяться: обґрунтованість, доцільність, прогресивність, своєчасність, достатність, оптимальність, ефективність, конкретність, економічна доцільність.

Такою ми бачимо систему принципів профілактики. Нажаль, обмежений обсяг дослідження не дозволяє зупинитись на їх розгляді докладніше. Однак, більшості з них ми все ж таки приділимо увагу в наступному розділі роботи.

Зміст профілактичної діяльності дільничних офіцерів поліції становить багаторівнева система різноманітних за своїм змістом і характером заходів, спрямованих на виявлення та нейтралізацію причин і умов учинення злочинів та інших правопорушень, їх запобігання та припинення.

Складність такої системи, її комплексний та різноплановий характер обумовлюють потребу в *диференціації попереджувальних заходів*, яка, в свою чергу, дозволяє визначити завдання, суб'єктів, об'єкти, форми і засоби профілактики, що характерні для кожного її рівня чи підвиду. Однак, вимушені констатувати, що на сьогодні в теорії попередження злочинності існують різні, іноді, діаметрально протилежні точки зору щодо класифікації заходів профілактичного впливу на злочинність взагалі, її окремі види та конкретні злочини. Зокрема, в якості критеріїв для їх поділу обирається зміст і обсяг самих заходів, їх правова характеристика, масштаб і механізм застосування, момент початку профілактичної діяльності і її суб'єкти, цільове призначення, адміністративно-територіальні, предметно-функціональні та соціальні рівні організації профілактичної діяльності тощо. Нажаль, обмежений обсяг дослідження не дозволяє приділити достатньо уваги аналізу всіх цих підходів. Тому, бодай коротко пропонуємо розглянути лише ті, що становлять практичний інтерес в рамках характеристики профілактичної діяльності ДОП.

Передусім, *усі профілактичні заходи можна поділити на видивідповідно до етапів розвитку злочинної діяльності*. Зокрема, за цим критерієм науковці виділяють ранню та безпосередню профілактику [46, с. 75]; ранню, безпосередню та профілактику рецидиву (постпенітенціарну) [62, с. 37; 209, с. 122]; профілактику

попередження, обмеження, усунення та захисту [86, с. 94-96; 24, с. 117; 41, с. 33] тощо.

Не менш поширеною в науковій літературі є класифікація усіх профілактичних заходів відповідно до категорії загального, особливого та одиничного. Зокрема, за цим критерієм розрізняють три рівні: профілактика злочинності в цілому, профілактика окремих видів (груп) злочинів та профілактика конкретних злочинів [104, с. 33; 11, с. 34]. А.С. Шляпочников притримується дещо іншої точки зору вважаючи, що реалізація профілактичних заходів можлива лише на перших двох рівнях [250, с. 7].

Наступним критерієм класифікації є масштаб розповсюдження (територія охоплення) профілактичних заходів. Відповідно до цього критерію науковці виділяють від трьох до п'яти рівнів. Так, наприклад, О.О. Сердюк, В.І. Омігов та деякі інші розрізняють заходи, що вживаються на міжнародному (макрорівень), національному (мезорівень) і регіональному (мікрорівень) рівнях [215, с. 13; 126, с. 121]. Більш розгорнуту класифікацію пропонує В.О. Негодченко, який виокремлює заходи, що здійснюються на всій території України (державний рівень), в окремому її регіоні (регіональний рівень), на місцях (місцевий рівень) у відповідній галузі господарства (галузевий рівень), на підприємстві, в установі, організації [117, с. 25].

Залежно від об'єктів, на які спрямовано профілактичний вплив, виділяють заходи, що впливають або на соціальні групи, або на конкретних осіб [48, с. 132]. Іноді науковці виокремлюють ще й третю групу, до якої відносять заходи, що впливають на суспільство в цілому [21, с. 92; 25, с. 103].

Також, усі профілактичні заходи можна класифікувати за характером (конкретним змістом). На підставі цього критерію виділяють: 1) економічні, соціальні, ідеологічні, технічні, організаційні і правові заходи [79, с. 125]; 2) соціально-політичні, економічні, ідеологічні, соціально-психологічні, культурно-виховні, організаційні заходи [63, с. 26]; 3) соціально-економічні, ідеологічні, політичні, правові, демографічні та інші заходи [17, с. 136] тощо.

Залежно від характеру соціальної детермінації злочинності заходи профілактичного впливу поділяють на дві групи: 1) загальні – спрямовані на позитивний розвиток усєї соціально-економічної системи, тим самим сприяючи скороченню злочинності; 2) спеціальні (кримінологічні) – які безпосередньо впливають на причини та умови, що обумовлюють наявний стан злочинності й окремих її блоків з метою їхнього усунення, нейтралізації чи обмеження [63, с. 33; 79, с. 124].

Досить поширеною є *класифікація профілактичних заходів залежно від їх урегульованості нормами права*. Зокрема, на цій підставі розрізняють заходи, що не врегульовані правом і такі, що ним регулюються. В останній групі, в свою чергу, залежно від конкретної галузі законодавства, виділяється ще кілька підгруп [209, с. 117].

Деякі науковці усі *профілактичні заходи класифікують залежно від механізму впливу* на такі, що усувають криміногенні фактори, та такі, що блокують чи нейтралізують дію цих факторів [45, с. 10].

Звісно, кожна з наведених класифікацій має достатнє наукове обґрунтування й становить певний практичний інтерес. Водночас, найбільш перспективним, стосовно визначення сутності та змісту профілактичної діяльності служби ДОП, на нашу думку, є *поділ профілактичних заходів залежно від рівня попереджувальної діяльності*. Він дозволяє: по-перше, отримати уявлення про профілактику як про цілісну систему взаємопов'язаних і взаємообумовлених заходів; по-друге, визначити систему завдань, які випливають із загальної мети профілактики і вирішення яких покладається на саме на службу ДОП; по-третє, чітко вибудувати ієрархію спеціальних органів та установ, на які покладено вирішення таких завдань, і визначити місце служби ДОП в такій системі; по-четверте, з'ясувати роль дільничних офіцерів в реалізації профілактичних заходів, а також визначити порядок та умови координації їх діяльності та взаємодії з іншими суб'єктами профілактики тощо.

Вивчаючи наукову літературу з даного питання ми помітили, що науковці приділяють досить багато уваги аналізу названої вище класифікації. Однак,

незважаючи на такий інтерес, вони й досі не досягнули принципової одностайності з приводу її змісту. Так, наприклад, найбільшого розповсюдження в юридичній літературі набув підхід, за якого увесь багатоаспектний спектр профілактичних заходів поділяється на три відносно відокремлені групи: загально-соціальні, спеціально-кримінологічні та індивідуальні профілактичні заходи [1, с. 339; 53, с. 185; 81, с. 143; 94, с. 134; 13, с. 93; 44, с. 136; 80, с. 220; 43, с. 129; 5, с. 184].

Такий підхід вважається традиційним. Однак, не всі науковці його підтримують й обґрунтовують дещо відмінні варіанти диференціації попереджувальних заходів. Зокрема, найбільше дискусій викликає виокремлення в окрему групу індивідуальної профілактики. При цьому одна група вчених наполягає на тому, що профілактика можлива лише на загально-соціальному та спеціально-кримінологічному рівнях [1, с. 20; 239, с. 37; 48, с. 128; 36, с. 12; 9, с. 161; 23, с. 122]; друга – вважає, що заходи індивідуального попередження органічно представлені на кожному з цих рівнів і є їх невід’ємною складовою [136, с. 123; 214, с. 67]; третя – взагалі, ставить такі заходи в один ряд із заходами загальної профілактики, заперечуючи тим самим існування між ними такого проміжного рівня, як спеціально-кримінологічне попередження [90, с. 141; 125, с. 25; 27, с. 293; 95, с. 156; 4, с. 68].

До-речі, саме останній варіант свого часу був обраний законодавцем при визначенні основних напрямів профілактичної діяльності служби дільничних інспекторів міліції. Зокрема, в п. 1.6 Наказу МВС України № 550 зазначалось, що «профілактична робота дільничного інспектора полягає в здійсненні організаційно-практичних заходів з проведення загальної та індивідуальної профілактики правопорушень на адміністративній дільниці» [168]. Нова Інструкція з організації діяльності дільничних офіцерів поліції чіткої диференціації профілактичних заходів не містить, однак детальний аналіз її основних положень дозволяє дійти висновку про те, що законодавець продовжує віддавати перевагу саме двочленній структурі профілактичної діяльності.

Ми вважаємо такий підхід помилковим. Так, проаналізувавши широкий спектр спеціальної літератури, ми прийшли до висновку, *що найбільш*

обґрунтованою є тричленна структура попереджувальної діяльності, в рамках якої чітко виокремлюються заходи загальної, спеціальної та індивідуальної профілактики. Як ми уже зазначали, такий підхід є домінуючим в більшості вітчизняних учбових і монографічних виданнях. Крім того, він міцно закріпився у практичній діяльності правоохоронних органів, в тому числі і Національної поліції України, й загалом задовольняє усі практичні потреби. Саме тому, третій розділ нашого дослідження, який присвячений аналізу адміністративно-правового регулювання реалізації службою дільничних офіцерів поліції заходів профілактики, ми побудуємо у відповідності із обґрунтованою вище їх тричленною класифікацією.

Форми профілактичної діяльності дільничних офіцерів поліції.

Ефективність профілактичної діяльності ДОП значною мірою залежить від форм та методів, які використовуються для її здійснення. Нажаль, питання форм профілактики на сьогодні не знайшло належного наукового висвітлення. Саме тому, досить часто їх ототожнюють із видами профілактичних заходів. Так, наприклад, деякі науковці, залежно від особливостей застосування заходів профілактичного впливу на різних етапах, виділяють дві форми профілактики: ранню та безпосередню [82, с. 211; 2, с. 20; 85, с. 61; 134, с. 21]. Ми не можемо погодитись із таким підходом, оскільки вважаємо, що рання та безпосередня профілактика – це не форми, а види профілактичних заходів, які згруповано за часовим критерієм (більш детально про це йшла мова вище).

Що ж стосується форм профілактики, то їх виділення, на нашу думку, має ґрунтуватись на загальнотеоретичних уявленнях про форми суспільно-корисної діяльності. Як нам вдалося з'ясувати, в теорії управління дана категорія традиційно розглядається у взаємозв'язку із змістом певної діяльності, оскільки «зміст» сам по собі існувати не може, а може бути лише «відповідно оформлений зміст». Виходячи з таких загальнофілософських уявлень, під формою діяльності розуміють зовнішнє вираження конкретних дій, що здійснюються певними суб'єктами з метою реалізації поставлених перед ними завдань [7, с. 120]. Відповідно, ***форми профілактичної діяльності дільничних офіцерів поліції*** ми можемо визначити як *однорідні за своїм характером і правовою природою групи адміністративних дій, за допомогою яких*

дільничний офіцер поліції виявляє та нейтралізує причини й умови, що сприяють учиненню злочинів та інших правопорушень, вживає заходів щодо їх запобігання та припинення, а також здійснює корегуючий вплив на осіб, схильних до протиправної поведінки.

Різноманітність завдань і функцій, покладених на підрозділи ДОП у сфері профілактики злочинності, обумовлює застосування ними різних за своєю природною, цільовим призначенням, основними властивостями та наслідками форм діяльності. Нажаль, обмежений обсяг дослідження не дозволяє нам детально розглянути їх усі. Тому, пропонуємо зупинитись на аналізі лише найбільш поширеної в науковій літературі та найбільш прийнятної з точки зору діяльності ДОП *класифікації форм відповідно до їх характеру*. Зазвичай, за цим критерієм розрізняють дві основні групи форм – *правові та неправові* [7, с. 123; 6, с. 10-14; 71, с. 210-212].

Звісно, такий поділ є дещо умовним, оскільки, на нашу думку, абсолютно всі форми діяльності ДОП прямо чи опосередковано регулюються відповідними нормативно-правовими актами, що визначають їх завдання та функції. І все ж таки, різниця між ними є. Однак вона криється не в ступені правової регламентації профілактичних заходів, а в характері спричинених ними наслідків: правові форми спричиняють юридичні наслідки, а не правові – такі наслідки не спричиняють. Крім того, в правових формах більш чітко проявляється державно-владний характер повноважень ДОП, оскільки вони безпосередньо пов'язані зі встановленням і застосуванням норм права, а також тягнуть виникнення, зміну або припинення адміністративних правовідносин. Це, наприклад, видання нормативних та індивідуальних актів управління, правозастосовча робота, здійснення інших юридично значущих дій тощо.

Не правові (організаційні) форми теж впливають на організацію та здійснення профілактичної діяльності, однак вони не мають юридичного характеру, не тягнуть настання правових наслідків, а також безпосередньо не пов'язані з прийняттям юридичних актів управління. Зокрема, до них можна віднести виконання різного роду організаційних дій, здійснення технічних операцій, роз'яснювальну роботу,

правову агітацію та пропаганду, правове виховання, проведення різних зборів, конференцій тощо.

Методи профілактичної діяльності дільничних офіцерів поліції. Розуміння сутності профілактичної діяльності ДОП буде неповним без аналізу методів, за допомогою яких така діяльність здійснюється. В юридичній літературі дана категорія зазвичай використовується для позначення «шляху до чого-небудь» і стоїть в одному синонімічному ряду зі словами «засіб», «прийом», «спосіб» досягнення поставленої мети [9, с. 243]. Що стосується профілактичної діяльності, то під методами її здійснення розуміють «сукупність способів і прийомів, за допомогою яких реалізуються її цілі, завдання і функції» [134, с. 115].

Методи – це найбільш активний елемент в профілактичній діяльності служби ДОП. Вони покликані забезпечувати їхню злагоджену роботу, високу ефективність діяльності працівників, сприяти розвитку творчої ініціативи кожного дільничного. Уміння правильно обирати та застосувати методи в кожному конкретному випадку не лише сприяє раціональному функціонуванню всіх співробітників служби ДОП, але також гарантує максимальну ефективність реалізації покладених на них завдань і функцій у сфері реалізації профілактичних заходів. Методи розкривають найрізноманітніші аспекти профілактичної діяльності ДОП й дають відповідь на запитання: як вони повинні діяти, щоб реалізувати свої повноваження; які вони повинні використовувати засоби, щоб досягнути поставленої перед ними мети.

На основі аналізу юридичної природи, ознак, властивостей, а також найбільш поширених в юридичній літературі підходів до визначення методів профілактики, ми сформулювали власне бачення змісту даної категорії. Зокрема, під *методами профілактичного впливу дільничних офіцерів поліції* ми розуміємо *прямо передбачені в нормах права або опосередковано обумовленні ними способи, прийоми, засоби безпосереднього та цілеспрямованого впливу дільничних офіцерів поліції на суспільні відносини, що складаються у сфері профілактики правопорушень, що здійснюється на підставі закріпленої за ними компетенції, у встановлених межах та відповідній формі, й направлено на практичну реалізацію покладених на них завдань і функцій.*

Методи, що застосовуються ДОП, так само як і форми їх діяльності, досить різноманітні, що обумовлено складністю суспільних відносин у сфері профілактики. Кожен з них передбачає власний, унікальний спосіб вирішення конкретних завдань. Разом з тим, усі методи перебувають між собою в єдності та взаємозв'язку, тому що всі вони, в кінцевому рахунку, направлені на реалізацію загальних завдань та цілей профілактики.

Що стосується *класифікації методів профілактики*, то в юридичній літературі це питання вирішується не однозначно. Так, наприклад, якщо за основу беруться здобутки в галузі адміністративного права, то всі методи поділяються на дві групи: переконання та примус [23, с. 117; 72, с. 188]. Вказані методи взаємопов'язані, між ними існує діалектична єдність. Їх співвідношення характерне для реалізації будь-якої функції управлінської діяльності. При цьому, на першому місці завжди стоїть переконання, що обумовлено його величезним виховним потенціалом, соціальною спрямованістю профілактики, а також природою нашої держави, цілі і завдання якої підпорядковані інтересам людини та громадянина. Якщо ж при класифікації за основу приймаються напрацювання кримінологічної науки, то залежно від напрямку та характеру профілактичної діяльності виділяють методи загальної та індивідуальної профілактики [9, с. 250; 10, с. 7].

Окрім згаданих, в науковій літературі можна зустріти ще декілька підходів до диференціації методів профілактичного впливу. Так, наприклад, їх класифікують на адміністративно-правові, економічні, соціально-політичні, психологічні, культурно-виховні [23, с. 117]; на загальні методи, що характерні для всіх видів діяльності, та всіх органів (регулювання, керівництва та управління; координації, узгодження та інструктування) та спеціальні методи, що характерні лише окремим з них; на методи, що мають одноособовий, колегіальний чи колективний вплив; на методи прямого та опосередкованого впливу; на короткотривалі та довготривалі тощо [78, с. 99].

Об'єкт і предмет профілактичної діяльності дільничних офіцерів поліції. Ефективність профілактичної діяльності служби ДОП в значній мірі залежить від правильного вибору об'єкту та предмету попереджувального впливу. Дослідження

об'єкта, його структури, внутрішніх зв'язків і закономірностей має важливе теоретичне і практичне значення, оскільки дозволяє надати профілактиці цілеспрямованого характеру, визначити її спрямованість, окреслити просторово-часові межі [48, с. 132], спрогнозувати якісні та кількісні зміни в майбутньому [39, с. 16], а також виробити найбільш ефективні заходи протидії злочинним проявам.

Слово «об'єкт» походить від лат. «objectum» й в найбільш загальному розумінні означає «те, що протистоїть суб'єкту в його предметно-практичній і пізнавальній діяльності» [20, с. 720; 247, с. 911]. Беручи за основу таке тлумачення, науковці обґрунтовують власне бачення об'єкта профілактики. Одні зводять його до криміногенних чинників, на які спрямована діяльність суб'єктів [40, с. 12]; другі – до сукупності різних негативних явищ і процесів реальної дійсності, які мають властивість породжувати причини й умови, що сприяють вчиненню злочинів [48, с. 133].

Основним недоліком цих та подібних до них визначень є те, що вони не дозволяють провести чітку межу між об'єктом і предметом профілактичного впливу. Тому, більш вдалою нам видається методологічна позиція тих дослідників, які пропонують визначати об'єкт профілактики через суспільні відносини. Так, наприклад, І.П. Портнов об'єктом кримінологічного попередження вважає «сукупність суспільних відносин, що складаються між суб'єктами попередження у процесі попереджувальної діяльності, спрямованої на виявлення і усунення причин та умов злочинності» [137, с. 81]. У цілому, ми погоджуємося із таким підходом, однак із деякими уточненнями. По-перше, відносини, що охоплюються профілактикою, складаються не лише між суб'єктами, але також між суб'єктами та об'єктами профілактичного впливу. По-друге, виникнення таких відносин переслідує значно ширшу мету, аніж просто виявлення та усунення причин і умов злочинності.

З урахуванням даних зауважень, ми сформулювали власне бачення *об'єкта профілактичного впливу дільничних офіцерів поліції*, під яким пропонується розуміти *сукупність суспільних відносин, що виникають з приводу та у зв'язку із здійсненням ними профілактичної діяльності, спрямованої на виявлення та*

нейтралізацію причин і умов злочинів та інших правопорушень, вжиття заходів щодо їх запобігання та припинення, а також здійснення корегуючого впливу на осіб, схильних до протиправної поведінки.

Що стосується предмету профілактики, то згаданий нами вище автор зводить його до попереджувального процесу, який охоплює конкретні попереджувальні заходи, форми та методи попереджувальної роботи, систему суб'єктів попередження тощо [137, с. 83]. Ми не можемо погодитись із таким підходом і вважаємо його методологічно помилковим. Як ми уже довели вище, суб'єкти, об'єкт, заходи, форми та методи – це самостійні елементи профілактики, а тому вони не можуть входити до її предмету. На нашу думку, **предмет профілактичної діяльності дільничних офіцерів поліції** необхідно визначати через *різноманітні процеси та явища, що обумовлюють вчинення злочинів та адміністративних проступків.*

Визначившись із об'єктом та предметом профілактичного впливу ДІМ, пропонуємо ознайомитись із *системою явищ і процесів, які даними поняттями охоплюються.* Проаналізувавши наукову літературу з даного питання ми помітили, що науковці пропонують найрізноманітніші варіанти конкретизації основного об'єкта профілактики. Так, наприклад, більшість із них наполягає на тричленній структурі: 1) правопорушення та їх види; 2) причини та умови їх учинення; 3) особи, щодо яких здійснюється профілактична діяльність [8, с. 47; 5, с. 185; 127, с. 16]; або ж: 1) процеси та явища різного рівня, що обумовлюють вчинення злочинів; 2) діяльність людей, що повинна відповідати (але в даний час не відповідає) нормам права чи соціальним вимогам; 3) особистість злочинця [63, с. 22; 79, с. 117].

Звісно, кожна з наведених точок зору має право на існування. Однак, перед тим як обґрунтувати власний підхід до структури об'єкта профілактичного впливу ДОП, варто зробити декілька зауважень.

По-перше, об'єкти профілактичного впливу ДОП тісно пов'язані з об'єктами профілактичного захисту. Це обумовлено тим, що профілактична робота ведеться не тільки тоді, коли злочин чи адміністративне правопорушення вже вчинено. Вона також можлива, і необхідна, у разі правомірної поведінки [130, с. 168]. В даному випадку вона зводиться до створення максимально сприятливих умов для реалізації

правомірних дій, підтримання та забезпечення гарантій суспільно корисної поведінки тощо.

По-друге, особи, які вчинили правопорушення – це не єдина категорія суб'єктів, які підпадають під профілактичний вплив ДОП. Дільничні також виявляють в структурі населення і ведуть роботу з особами, морально-психологічні якості, спосіб життя чи поведінка яких свідчить про те, що вони потребують допомоги чи підвищеної уваги з боку правоохоронних органів. Зокрема, це такі категорії осіб: від яких вимагається дотримання встановлених правил, нормативів і стандартів; щодо яких здійснюється контроль за дотриманням встановлених обмежень; від яких з високою ймовірністю можна очікувати вчинення правопорушення; які раніше вчиняли правопорушення; які мають стійку протиправну мотивацію; потенційні жертви; маргінальні групи; які складають найближче соціальне оточення вказаних груп осіб тощо.

По-третє, об'єкт профілактичного впливу ДОП охоплює не лише сферу злочинної поведінки, але також й інші види неправомірної поведінки (адміністративні, дисциплінарні цивільно-правові правопорушення тощо), а також дозлочинну (з відхиленнями) поведінку. Саме тому, в даному дослідженні ми пропонуємо вживати термін «правопорушення» в широкому розумінні як таке, що об'єднує поняття злочину, тобто діяння, передбаченого ККУ, і правопорушення, відповідальність за вчинення якого настає в адміністративному порядку. Таке широке розуміння об'єкта профілактики дасть змогу глибше досліджувати протиправну діяльність і, відповідно, успішніше проводити ранню діагностику і раннє попередження.

Таким чином, враховуючи висловлені зауваження, *ми пропонуємо диференціювати об'єкт профілактичного впливу дільничних офіцерів поліції на такі складові елементи:* 1) правомірна поведінка, а також суспільно-корисна діяльність, підтримання та забезпечення здійснення якої зменшує ймовірність вчинення правопорушень; 2) причини злочинності загалом та окремих правопорушень зокрема, а також умови та обставин, що обумовлюють або полегшують їх учинення; 3) фонові явища, негативні фактори та криміногенні ситуації, які здійснюють

непрямий вплив на протиправну поведінку; 4) особи, що підлягають профілактичному впливу.

Місце служби ДОП в системі суб'єктів профілактики. Суб'єкт – це найбільш активний елемент системи профілактики правопорушень, що дозволяє пізнати її з функціональної, організаційної та структурної точок зору. Як правило, дослідження суб'єкта є завершальним етапом теоретичного опису системи профілактики, на якому визначається його взаємозв'язок з усіма іншими елементами, передусім, з об'єктами, засобами, формами та методами профілактичного впливу. В нашому випадку, дослідження суб'єкта є необхідним ще й тому, що воно є логічним продовженням пошуку точок дотику між адміністративною деліктологією та кримінологією, а також необхідною передумовою розкриття ролі дільничних офіцерів поліції в реалізації профілактичної функції.

Як відомо, суб'єкт будь-якої діяльності – це носій функціональних прав і обов'язків, наділений певною компетенцією щодо організації та участі в такій діяльності, на якого розповсюджуються норми, що її регламентують та режим законності в його конкретній інтерпретації [239, с. 48; 27, с. 114]. Беручи за основу таке загальне уявлення про суб'єкт, дослідники, що займаються розробкою питань профілактики, обґрунтовують його власне бачення. При цьому, аналіз юридичної літератури з даної проблематики засвідчив, що з приводу віднесення тих чи інших органів до суб'єктів профілактики серед вчених немає суттєвих розходжень, хоча не доводиться говорити й про абсолютну єдність наукових поглядів. Прихильники широкого підходу, до таких суб'єктів відносять або сукупність державних органів, громадських організацій і громадян [92, с. 49], або всіх юридичних та фізичних осіб [100, с. 100], або навіть суспільство [26, с. 105] чи державу в цілому [117, с. 36]. При більш вузькому підході, дається детальний перелік суб'єктів, з визначенням ролі кожного з них в реалізації профілактичної функції. І тут доводиться констатувати надзвичайну різноманітність наукових поглядів [104, с. 64; 21, с. 98; 27, с. 115; 23, с. 119; 134, с. 33-35].

Нажаль, обмежений обсяг дослідження не дозволяє нам заглибитись у наукову полеміку з даного питання. Тому, нижче пропонуємо лише коротко ознайомитись із основними ознаками суб'єктів профілактики, й на цій основі сформулювати їх авторське визначення, обґрунтувати власний погляд на їх класифікацію та систему, а також визначити місце служби ДОП у ній.

Аналіз теоретичних напрацювань [68, с. 295; 9, с. 92; 23, с. 122], а також власні спостереження за діяльністю служби ДОП, як одного із *суб'єктів профілактичної діяльності*, дозволив виділити такі їх ознаки: 1) свідомо, цілеспрямована чи опосередкована участь в профілактичній діяльності (здійснення керівництва, управління, планування, безпосереднє виконання чи надання допомоги у виконанні профілактичних заходів); 2) здійснення профілактики як однієї з функцій їх діяльності, за дорученням або ж із власної ініціативи; 3) постійне, тимчасове або епізодичне виконання профілактичних функцій; 4) наявність зв'язків з іншими елементами системи по «горизонталі» (координація, взаємодія) та по «вертикалі» (субординація, підлеглість); 5) встановлення відповідальності суб'єкта за досягнення цілей профілактики та її результати; 6) можливість вибору лінії поведінки що обумовлюється конкретним станом об'єкта впливу та межами, які завдані системою профілактики; 7) здійснення профілактичної діяльності відповідно до команд «керуючого механізму» системи тощо.

З урахуванням наведених ознак, можна сформулювати таке визначення *суб'єктів профілактики*: *це цілісна впорядкована система об'єднаних єдиною метою державних та недержавних органів, установ та організацій, громадських об'єднань, ЗМІ та окремих громадян, які свідомо, цілеспрямовано чи опосередковано приймають участь в профілактичній діяльності відповідно до свого функціонального призначення, наданих повноважень, а також в межах і формах, встановлених чинним законодавством.*

Виходячи з такого визначення, до системи суб'єктів профілактики можна віднести: 1) органи державної влади та місцевого самоврядування; 2) судові, правоохоронні, контролюючі органи, органи юстиції; 3) інші органи державного управління (органи освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту);

4) підприємства, установи, організації всіх форм власності; 5) ЗМІ; 6) політичні партії, рухи, громадські формування, організації та об'єднання, окремих громадян; 7) релігійні організації; 8) міжнародні та міждержавні структури, а також їх представництва в Україні тощо.

Як бачимо, до системи суб'єктів профілактики входить значна кількість органів, установ, організацій, об'єднань тощо, що обумовлено, з одного боку, різноманітністю протиправних проявів та широким спектром причин і умов, які сприяють їх учиненню, а з іншого боку – зацікавленістю всього суспільства в подоланні злочинності. Всі ці суб'єкти мають різний адміністративно-правовий статус та функціональне призначення; займають різні шаблі в механізмі соціально-правового регулювання; використовують різні за характером і масштабом форми та методи профілактичного впливу. Зважаючи на таку полісуб'єктність попереджувальної діяльності, цілком закономірно виникає питання: яке місце в ній відводиться поліції загалом та службі ДОП зокрема. Відповідь на нього можна отримати якщо проаналізувати найбільш відомі *класифікації суб'єктів профілактики*.

По-перше, *залежно від того, яке місце займає профілактика в ієрархії задач і функцій*, виділяють дві групи суб'єктів: 1) для яких профілактика є основним завданням; 2) які не проводять безпосередньо роботу в сфері попередження злочинних посягань, але сприяють суб'єктам першої групи (здійснюють організаційно-управлінські, консультативні, методичні функції тощо) [30, с. 157]. Національну поліцію та службу ДОП, як одну з її складових, на нашу думку, слід віднести до першої групи, оскільки виконання завдань, що впливають із профілактичної функції, має для них першочергове значення.

По-друге, *залежно від характеру повноважень*, виділяють суб'єктів: 1) які наділені правом приймати рішення, обов'язкові для виконання; 2) які мають право лише пропонувати шляхи вирішення тих чи інших проблем [30, с. 158]. Що стосується дільничних офіцерів поліції, то, в основному, їх можна відносити до суб'єктів першої групи. Однак, при реалізації окремих профілактичних заходів їх повноваження носять обмежений характер: вони надають допомогу та сприяння

іншим суб'єктам, вносять пропозиції щодо необхідності вжиття профілактичних заходів тощо.

По-третє, *залежно від методів, які використовуються під час реалізації профілактичної функції*, деякі науковці виділяють дві групи суб'єктів: 1) суб'єкти соціальної профілактики, що здійснюють попередження непримусовими методами; 2) суб'єкти заходів безпеки, компенсації і покарання – що використовують методи примусу [252, с. 30]. На нашу думку, така класифікація є неповною, що яскраво видно на прикладі дільничних офіцерів поліції. Останні, для вирішення профілактичних завдань, мають право використовувати увесь арсенал адміністративно-правових методів. У зв'язку з цим, *доцільно додатково виділити ще й третю групу*, до якої віднести всіх суб'єктів, які наділені такими широкими профілактичними можливостями.

По-четверте, *залежно від статусу суб'єктів в системі профілактики*, науковці, зазвичай, поділяють їх на дві групи: 1) які керують, спрямовують, координують профілактичну діяльність, тобто управляють нею; 2) які безпосередньо виконують профілактичні функції та реалізують профілактичні заходи [27, с. 117; 84, с. 11]. Іноді, цей перелік доповнюється ще й суб'єктами, які здійснюють інформаційно-аналітичне забезпечення протидії злочинності та суб'єктами, які виявляють криміногенні фактори й сигналізують про них [91, с. 63], або ж суб'єктами, які на громадських засадах сприяють здійсненню профілактичної діяльності [117, с. 47]. У цілому, ми погоджуємось із таким поділом, однак вважаємо, що він, як і всі попередні, носить умовний характер й неспроможний в повній мірі розкрити роль ДОП в реалізації профілактичної функції. Річ у тім, що служба ДОП має специфічний адміністративно-правовий статус: її працівники не лише приймають безпосередню участь в реалізації профілактичних заходів, але також керують, спрямовують і координують профілактичну діяльність громадських формувань та окремих громадян, здійснюють інформаційно-аналітичне забезпечення профілактики, а також виявляють криміногенні фактори й повідомляють про них інших учасників профілактичної діяльності.

По-п'яте, *залежно від спеціалізації*, усі суб'єкти профілактики можна поділити на дві групи: 1) спеціалізовані; 2) неспеціалізовані. Оскільки зазначена класифікація найбільш поширена в науковій літературі, а також найбільш повно розкриває місце служби ДОП в системі суб'єктів профілактики, пропонуємо зупинитись на її аналізі більш детально (схематично див. Додаток Г).

Неспеціалізовані суб'єкти – це такі органи, установи та організації, для яких профілактика правопорушень не є профілюючим (основним, єдиним) завданням. Вони здійснюють його в процесі реалізації своїх більш широких повноважень. Зокрема, профілактичний потенціал має Президент України, ВРУ, різноманітні органи виконавчої та судової гілок влади усіх рівнів, органи місцевого самоврядування, адміністрації підприємств, установ, організацій, численні громадські формування, заклади освіти, окремі громадяни. Дехто з них визначає задачі та пріоритети у сфері профілактики; дехто – формує її нормативно-правову базу та визначає компетенцію інших суб'єктів; одні – організовують, планують, контролюють, координують профілактичну діяльність; другі – здійснюють її фінансування, матеріально-технічне, кадрове, ресурсне та інше забезпечення; треті – здійснюють гуманітарну, культурно-виховну, просвітницьку, інформаційно-пропагандистську роботу. У деяких випадках такі суб'єкти можуть навіть приймати безпосередню участь в реалізації конкретних профілактичних заходів. Але, як правило, така участь носить тимчасовий, епізодичний характер.

Спеціалізовані суб'єкти – це такі органи, установи та організації, для яких здійснення профілактичної діяльності виступає основною (профілюючою) чи однією з основних функцій, що закріплено в нормативному порядку. Повноваження, якими вони наділяються, дозволяють їм самостійно проводити заходи попереджувального характеру, аналізувати і планувати профілактичну роботу [59, с. 20]. Вони здійснюють профілактику на постійній основі, а їх працівники володіють спеціальними (професійними) знаннями та навиками в цій сфері [53, с. 85]. Виходячи з наведених ознак, до даної групи можна віднести всі правоохоронні органи (НПУ, СБУ, прокуратуру, НАЗК, НАБУ, ДБР тощо), спеціалізовані

утворення, спеціалізовані державно-громадські організації [26, с. 107] а також деякі громадські формування.

Серед усієї багатоманітності спеціалізованих суб'єктів профілактичної діяльності провідна роль відводиться Національній поліції, що обумовлено її широкою та складною компетенцією, а також тими завданнями та обов'язками, що на неї покладаються. Так, ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» серед найперших повноважень поліції називає: здійснення превентивної та профілактичної діяльності, спрямованої на запобігання вчиненню правопорушень; виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вжиття у межах своєї компетенції заходів для їх усунення; вжиття заходів з метою виявлення кримінальних, адміністративних правопорушень; припинення виявлених кримінальних та адміністративних правопорушень тощо [194].

На сьогодні профілактика злочинності набула пріоритетне значення в діяльності поліції. На це, зокрема, постійно звертає увагу керівництво МВС, яке розуміє, що важливіше попередити злочин, аніж потім його розкривати [210]. Такий підхід у повній мірі узгоджується із європейськими стандартами роботи правоохоронних органів, адже лівова частина роботи європейських працівників поліції займає саме профілактика правопорушень, яка при сумлінному підході значно покращує криміногенну ситуацію країни в цілому [51].

При цьому «центральною ланкою» в реалізації профілактичних завдань, віднесених до компетенції поліції, необхідно вважати службу ДОП – найбільш мобільний в тактичному плані підрозділ поліції превенції [130, с. 14], на який покладено увесь тягар профілактичної роботи. Її працівники не лише приймають безпосередню участь в реалізації цілої низки профілактичних заходів в різних сферах суспільного життя, але й контролюють і координують профілактичну діяльність інших служб і підрозділів поліції, а також інших суб'єктів профілактики, надають їм інформаційну, організаційну та методичну допомогу. Такі широкі повноваження ДОП у сфері профілактики обумовлені, передусім, тим, що в силу специфіки своєї діяльності саме вони володіють найбільш повною інформацією про

стан, динаміку та структуру злочинності на території обслуговування, про причини та умови вчинення конкретних правопорушень, а також про осіб, які потребують підвищеної уваги.

Більш детально роль ДОП в реалізації профілактичної функції поліції буде розглянуто в наступних підрозділах нашого дослідження. Наразі ж, пропонуємо сформулювати авторське визначення профілактики, яке є підсумком проведеного нами аналізу її основних системоутворюючих складових.

Отже, на основі критичного осмислення мети, завдань, функцій, принципів, змісту, форм, методів, об'єкта, предмета та суб'єктів, ми сформулювали власне бачення профілактики: ***профілактика** – це врегульована нормативно-правовими актами, відносно самостійна, цілісна, багаторівнева, узгоджена й скоординована соціально-управлінська діяльність державних та недержавних органів, установ і організацій, громадських об'єднань, ЗМІ та окремих громадян, що забезпечує науково-теоретичну розробку та практичну реалізацію широкого комплексу різних за характером, змістом, часом, сферою застосування і метою заходів, спрямованих на виявлення та нейтралізацію причин і умов, що сприяють учиненню злочинів та інших правопорушень, вжиття заходів щодо їх запобігання та припинення, а також здійснення корегуючого впливу на осіб, схильних до протиправної поведінки.*

Таке визначення, на нашу думку, є найбільш оптимальним, оскільки дозволяє розглядати профілактику не лише як теоретичну концепцію чи систему соціального управління, але також і як різновид державно-правової діяльності. І хоча воно не відображає всіх характерних ознак профілактики (оскільки, зважаючи на її складну структуру та широку сферу дії, це практично неможливо), однак дає можливість отримати загальне уявлення про статус кожного її суб'єкта, в тому числі і служби ДОП. При цьому, беручи за основу сформульоване нами вище визначення «профілактики», ми можемо сформулювати відповідне **визначення «профілактичної діяльності служби дільничних офіцерів поліції»**, під якою ми пропонуємо розуміти *врегульовану нормативно-правовими актами, відносно самостійну, цілісну, багаторівневу, узгоджену й скоординовану їх соціально-управлінську діяльність, що забезпечує науково-теоретичну розробку та*

практичну реалізацію широкого комплексу різних за характером, змістом, часом, сферою застосування і метою заходів, спрямованих на виявлення та нейтралізацію причин і умов, що сприяють учиненню злочинів та інших правопорушень на певній території, вжиття заходів щодо їх запобігання та припинення, а також здійснення корегуючого впливу на осіб, схильних до протиправної поведінки.

Наведене визначення дозволяє нам розглядати профілактичну діяльність служби ДОП як основний різновид їх професійно-службової діяльності, яка здійснюється в межах закріпленої за ними компетенції, в чітко визначених формах, встановленими методами та у взаємозв'язку з іншими суб'єктами. Характерні риси такої діяльності, а також особливості її адміністративно-правового регулювання і є безпосереднім предметом нашого подальшого дослідження.

1.3. Виникнення та становлення служби дільничних офіцерів поліції

Профілактика правопорушень займає особливе місце в системі завдань і функцій органів поліції усіх рівнів, їх галузевих служб і підрозділів. Однак, основний тягар здійснюваної поліцією профілактичної діяльності покладається на службу дільничних офіцерів поліції. Саме вона виконує головну роль в реалізації профілактичної функції поліції, що є результатом багаторічного процесу її становлення й удосконалення. Більш детальний аналіз наукових джерел дозволив нам **виокремити в рамках такого історичного процесу кілька самостійних періодів.**

1) До 1862 р. – період зародження інституту дільничних як представників від населення. Як нам вдалося з'ясувати, інститут ДОП є чи не найстарішим в системі ОВС. Його коріння сягає ще царської Росії початку XVIII ст., коли селяни отримали право обирати на місцях свого представника, покликаного захищати їх від свавілля царевих слуг. Згодом, ускладнення криміногенної обстановки підштовхнуло царя до створення загальнокримінальної поліції й наділення її широкими управлінськими, адміністративними, виховними та профілактичними повноваженнями.

У 1782 р. Петро I запровадив перший адміністративно-поліцейський розподіл міст спочатку на сотні, а потім – на земельні квартали (праобраз сучасних адміністративних діляниць) [217, с. 60].

2) 1862-1917 рр. – період закріплення адміністративно-поліцейського поділу і введення посад дільничних приставів. У 1862 р. Олександр II приймає «Тимчасові правила про устрій поліції в містах та повітах губерніях» відповідно до яких підрозділи міської та земської поліції були об'єднані й на їх основі створено повітові поліцейські управління.

На місцевому рівні міліцію представляли «діляниці», які очолював дільничний пристав. Діляниці, в свою чергу, поділялись на околки, чисельністю близько 3-4 тисяч чол., які очолював околодочний наглядач (на кшталт сучасного дільничного офіцера поліції) [93, с. 7]. Він керував городовими, постовими, наглядачами за зовнішнім порядком і навіть двірниками; слідкував за виконанням правил громадського життя, освітленням вулиць, правильністю ведення домових книг, режимом роботи закладів торгівлі; складав протоколи, відбирав підписки, приносив різні документи з державних та інших установ, описував майно, і за необхідності – проводив дізнання.

3) 1917-1918 рр. – період трансформацій інституту дільничних офіцерів поліції в незалежній українській державі. Повалення царизму стало поштовхом для нового етапу в історії становлення інституту дільничних офіцерів поліції. Саме тоді Перший український військовий з'їзд приймає постанову «Про українську народну міліцію», і на зміну колишнім околодочним прийшли дільничні начальники міліції.

Чергова зміна існуючих законів про поліцію була пов'язана із приходом до влади Гетьмана Скоропадського, за наказом якого у травні 1918 року народна міліція реорганізована в Державну варту, а дільничні інспектори перейменовані в дільничних начальників Державної варту. У містах запроваджувались посади вартових, з розрахунку 1 вартовий на кожні 400 мешканців [31].

4) 1918-1930 рр. – період появи та розвитку інституту дільничних наглядачів. Після закінчення громадянської війни та встановлення радянського

режиму, функція захисту країни від контрреволюційних сил поступово втрачає панівне значення й на перший план виходить функція забезпечення громадського порядку. З метою її реалізації 12.10.1918 р. НКВС та НКЮ, за дорученням РНК РРФСР, затверджують «Інструкцію з організації радянської робітничо-селянської міліції». І хоча ця Інструкція прямо не передбачала створення служби дільничних інспекторів, однак закріплювала зональний принцип роботи міліціонерів. Зокрема, низовою ланкою апарату міліції була дільниця, яку очолював дільничний начальник. В його підпорядкуванні перебували старші міліціонери та міліціонери, що обслуговували окремі зони. Інструкція також не розмежовувала обов'язки між посадовими особами низової ланки міліції та не визначала організаційні форми їх використання. Тому, їх пошук відбувався на місцях. При цьому все більше дільниць схилились до ідеї запровадження інституту дільничних наглядачів, які в кінці 1922 – на початку 1923 років вже успішно функціонували в багатьох містах.

У цей же час питання про введення в штати всієї міської міліції таких посад активно обговорювалося в пресі та в наукових колах. Результатом таких обговорень став проект Інструкції дільничного наглядача, який було офіційно затверджено 18.06.1923 р. [88, с. 78]. Серед іншого, Інструкція визначала, що зоною діяльності дільничного була частина району в місті, загальна чисельність жителів якої складає 4-5 тис. чол. Він був наділений правом проводити дізнання та вживати заходи адміністративного примусу, сприяв агентам кримінального розшуку; керував роботою постових міліціонерів; перевіряв торгівельно-промислові підприємства, санітарний стан ринків тощо.

У сільській місцевості ідея запровадження інституту дільничних наглядачів виникла та нормативно оформилась дещо пізніше. Зокрема, в 1924-1925 роках найбільш поширеними організаційними формами діяльності дільничних на селі були: 1) постійна робота у волосному центрі та періодичні відвідування дільниці; 2) постійне перебування на закріпленій дільниці [49, с. 26]. Оскільки другий варіант мав більше переваг і зробив міліцейський апарат більш гнучким, саме його згодом було нормативно закріплено. Дільничний розташовувався в сільраді й обслуговував територію, що за радіусом не перевищувала 15-25 км. [243, с. 14]. Це дозволяло

йому бути краще обізнаним із дільницею, оперативніше реагувати на злочини, налагоджувати взаємодію з населенням.

5) 1930-1991 рр. – період виникнення та організаційно-правового оформлення інституту дільничних інспекторів міліції. 13.02.1930 р. НКВС СРСР спеціальним наказом № 109 перейменувало дільничних наглядачів міської міліції та сільських міліціонерів районних адміністративних відділень в дільничних інспекторів міліції [130, с. 20]. Однак, правовий статус дільничних інспекторів в сільській місцевості від цього не змінився й у своїх повноваженнях вони продовжували суттєво поступатись міським дільничним (наприклад, не мали права проводити дізнання).

Цей недолік було усунуто лише в Положенні про дільничного інспектора в сільській місцевості, прийнятому 31.05.1930 р. Зокрема, в ст. 3 наголошувалось, що «за своїми службовими обов'язками сільський дільничний прирівнюється до дільничного інспектора в місті» [88, с. 79]. Також, було скасовано положення про те, що дільничний виконує розпорядження сільських Рад. Відтепер, він напрямку підпорядковувався начальнику районного управління міліції.

Отже, 1930 рік можна вважати роком остаточного оформлення служби дільничних інспекторів поліції у повноцінний правовий інститут та невід'ємну складову радянської міліції. Своім виникненням та таким тривалим існуванням цей інститут завдячує цілій низці обставин: 1) розпорошеність, значна віддаленість від районних центрів сіл і селищ, а також розосередження та недостатня інтегрованість міст; 2) недостатня розвиненість транспортної системи, відсутність чи обмежені можливості різних видів зв'язку віддалених адміністративних дільниць із районними центрами; 3) слабка соціальна та просторова мобільність населення, що призводить до фактичного збігу трьох основних сфер життєдіяльності людини – праці, побуту та дозвілля й дає можливість їх одночасного «охоплення» одним представником міліції. Звісно, дія названих факторів залишається найбільш помітною саме в сільській місцевості. Однак, навіть у містах дільничні офіцери поліції на сьогодні залишаються першими та, досить часто, єдиними представниками не тільки поліції, але і реальної влади взагалі.

Далі, історія становлення інституту дільничних йде в напрямі вдосконалення його адміністративно-правового статусу. Так, в 1939 р. дільничних інспекторів у сільській місцевості було перейменовано в дільничних уповноважених, а в 1946 р. таке перейменування відбулося в місті. 26.07.1952 р. МГБ СРСР приймає наказ № 325, яким затверджується нова Інструкція по службі дільничного уповноваженого міліції, що значно розширила його повноваження.

Паралельно, відбувався пошук найбільш раціональних форм організації діяльності служби дільничних інспекторів радянської міліції. Так, до 1974 р. ця служба організаційно перебувала в складі адміністративної служби міліції. Однак, на рубежі 60- х років минулого століття функція профілактики злочинів поступово оформилась у самостійний напрям діяльності радянської міліції, в зв'язку з чим, підрозділи дільничних інспекторів було віднесено до складу профілактичної служби міліції в структурі карного розшуку [130, с. 20], яка також включала підрозділи загальної та індивідуальної профілактики, а також профілактики правопорушень неповнолітніх [31].

У 1983 р. служба дільничних інспекторів міліції була виведена зі складу карного розшуку й отримала організаційну самостійність. На рівні міськрайорганів керівництво нею здійснювали лише інспектори УВС, начальники міліції та їх перші заступники. Однак, уже в 1986 р. підрозділи дільничних інспекторів міліції увійшли до складу служби охорони громадського порядку, де було створено відповідні організаційні структури: від УДІМ ГУ ОГП МВС СРСР, до відділень (груп) та інспекторів у міськрайорганах внутрішніх справ. Чергова зміна організаційної підпорядкованості відбулася в 1988 р. Відтоді, служба дільничних інспекторів міліції стала складовою Управління профілактичної служби ГУ ОГП.

6) 1991-2015 рр. – період розвитку інституту дільничних інспекторів міліції в незалежній Україні. Набуття Україною незалежності, прийняття Конституції, Закону «Про міліцію» та інших нормативно-правових актів активізували процес удосконалення організаційних засад діяльності служби дільничних інспекторів міліції. Зокрема, з 20.11.1997 р. управління дільничних інспекторів міліції було перейменовано в Управління організації профілактичної та

адміністративної роботи й увійшло до складу новоствореного Головного управління адміністративної служби міліції (ГУАСМ) [160].

Однак на цьому реорганізаційний процес не скінчився. На тлі реформ, що відбулися та продовжують знаходити своє втілення в системі правоохоронних органів, місцезнаходження у структурі МВС та напрями діяльності служби дільничних інспекторів міліції постійно змінюються. Так, уже 20.07.2002 р. вона була включена до складу Департаменту адміністративної служби міліції [206], а в 2005 р. – до складу Департаменту громадської безпеки [161].

Чергова реорганізація відбулася 9.06.2011 р. і пов'язана з утворенням Департаменту профілактики правопорушень. До складу департаменту увійшли три управління: дільничних інспекторів міліції, дозвільної системи, ліцензування та державного охоронного нагляду, профілактичної роботи серед дітей [166]. Однак, не пройшло й року, як керівництво МВС вирішило повернути стару схему організації підрозділів міліції й відновити роботу Департаменту громадської безпеки [162]. Таким чином, починаючи з 31.05.2012 р. служба дільничних інспекторів міліції організаційно знову була включена до складу блоку міліції громадської безпеки.

7) 2015 р. – по теперішній час – період запровадження нового формату роботи дільничних офіцерів поліції в інтересах територіальної громади.

Останній етап в історії становлення служби дільничних офіцерів поліції пов'язаний із найбільш масштабною реформою правоохоронної системи за всю історію існування незалежної Української держави. Вона відбулася в 2015 р. і пов'язана з ліквідацією української міліції і створенням на її місці Національної поліції. На зміну старого Закону України «Про міліцію» від 20.12.1990 р., 2.07.2015 р. ВРУ ухвалює новий Закон України «Про Національну поліцію» [194]. Департамент громадської безпеки у складі МВС України припиняє своє існування (як і всі інші департаменти МВС, діяльність яких була пов'язана із безпосереднім виконанням повноважень міліції), а на його місці у складі центрального органу управління поліції створюється Департамент превентивної діяльності. Служба дільничних інспекторів міліції в черговий раз змінює свою назву і відтепер називається службою дільничних офіцерів поліції. Однак, незважаючи на всі проведені реформи,

вона продовжує залишатись основним підрозділом, на який покладається реалізація профілактичних завдань і функцій поліції.

Оцінюючи в цілому історію створення та становлення інституту ДОП, можна зробити висновок, що з моменту свого виникнення **служба дільничних офіцерів поліції характеризувалась специфічними ознаками, що дозволяли відмежувати дільничних від працівників інших служб і підрозділів поліції (міліції).** Дослідження названих ознак представляє певний інтерес, оскільки саме вони (ознаки) визначають, характеризують місце певних суб'єктів серед інших організованих утворень з точки зору їх компетенції, повноважень, блоку виконуваних завдань і покладених функцій, відповідальності за вирішення поставлених завдань з тим, щоб по можливості виключити дублювання однорідних функцій.

Найпершою ознакою, що характерна, переважно, для ДОП, є **територіальний принцип їх використання.** Згідно даного принципу вони виконують свої функції на постійно закріпленій території району (міста). Звідси і сама назва – дільничні офіцери поліції, тобто офіцери, що виконують функції всієї поліції на окремо взятій дільниці. Дотримання територіального принципу організації роботи забезпечує максимально ефективно виконання дільничними офіцерами покладених на них профілактичних функцій, оскільки дозволяє зосередитись виключно на «проблемах» дільниці, вчасно відреагувати на будь-які зміни в оперативній обстановці, які можуть у майбутньому детермінувати вчинення злочину чи іншого правопорушення. Більше того, реалізація територіального принципу допомагає створити враження «постійної присутності» представника поліції на дільниці, що також має неабиякий профілактичний потенціал. При цьому варто відмітити, що керівництво НПУ цілком усвідомлює таке суттєве превентивне значення принципу територіальності і вживає заходів щодо його подальшого розвитку. Для прикладу, можна навести проект «Поліцейський офіцер громади», реалізація якого стартувала в 2019 р. в деяких пілотних районах. Основна мета проекту, як зазначається в офіційних джерелах, «забезпечити кожну територіальну громаду окремим офіцером, який не тільки працюватиме на території цієї громади, але й житиме там» [115].

Звісно, в НПУ територіальний принцип використовується також при організації діяльності співробітників деяких інших служб, наприклад, патрульної служби, кримінальної поліції тощо. Однак для них, на відміну від ДОП, є нетиповим закріплення окремо взятої дільниці за одним і тим же співробітником на весь час його роботи на цій посаді. Територіальний принцип у чистому вигляді тут зустрічається вкрай рідко й досить часто поєднується із галузевим, або ж територіально-галузевим.

Для служби ДОП територіальний принцип є не лише основним, але й обов'язковим, оскільки він знайшов своє офіційне закріплення у відповідних нормативно-правових актах. Зокрема, п. 7 Розділу IV Наказу МВС України № 650 суворо обмежує «використання ДОП та їх помічників поза межами закріплених за ними поліцейських дільниць та для виконання завдань, не пов'язаних з їх службовими обов'язками». При цьому передбачається, що таке використання може здійснюватись лише «у виняткових випадках за наказами керівників територіальних органів (підрозділів) поліції» [150].

На перший погляд наведена правова норма є важливою гарантією дотримання територіального принципу роботи ДОП. Водночас, безпосереднє знайомство із практичною роботою ДОП, а також узагальнення результатів проведеного опитування дозволяють зробити протилежний висновок. Зокрема, як нам вдалося з'ясувати, залучення працівників служби ДОП до виконання завдань, які безпосередньо не пов'язані із поліцейським обслуговуванням закріплених за ними дільниць, є усталеною багаторічною традицією. Зокрема, дільничні постійно задіюються до охорони публічного порядку та безпеки під час масових заходів і спортивних матчів; залучаються до конвоювання затриманих і взятих під варту осіб; беруть участь у різноманітних «рейдах», «відпрацюваннях», спеціальних операціях; приймають заяви та повідомлення громадян (за межами дільниці у складі так званих «додаткових СОГ») тощо. При цьому майже 75 % опитаних нами працівників служби ДОП зазначили, що вони «дуже часто» залучаються до виконання службових завдань за межами закріпленої за ними поліцейської дільниці. Ще 12 % опитаних вказали, що залучаються «часто».

Таким чином, викладене вище свідчить про існування системних недоліків в керівництві та організації роботи служби ДОП, що проявляється, серед іншого, в грубому та систематичному порушенні територіального принципу використання дільничних. На наш погляд, така ситуація є неприйнятною і вимагає вжиття відповідних заходів реагування. У першу чергу, необхідно удосконалити нормативно-правове закріплення територіального принципу роботи ДОП. Зокрема, передбачити обов'язкову письмову форму наказу керівника територіального органу поліції про залучення працівників служби ДОП до виконання завдань, які безпосередньо не пов'язані із поліцейським обслуговуванням закріплених за ними дільниць. При цьому такий наказ обов'язково має містити аргументи, які свідчать про необхідність залучення саме працівників служби ДОП до виконання поставлених завдань, а також доводять неможливість їх виконання шляхом залучення працівників інших служб і підрозділів поліції. Практична реалізація такої пропозиції передбачає необхідність внесення деяких змін до п. 7 Розділу IV Наказу МВС України № 650, зокрема викладення його в такій редакції: «7. Використання ДОП та їх помічників поза межами закріплених за ними поліцейських дільниць та для виконання завдань, не пов'язаних з їх службовими обов'язками, забороняється. У виняткових випадках таке використання допускається на підставі мотивованого письмового наказу керівника відповідного територіального органу (підрозділу) поліції».

Водночас, відразу ж хочемо наголосити, що виключно шляхом удосконалення нормативно-правового закріплення територіального принципу роботи ДОП вказану проблему навряд чи вдасться вирішити в повному обсязі. Як нам вдалося встановити, в Наказі МВС України № 550, який врегульовував роботу ДІМ до 2016 р., було закріплено більш «жорсткі» гарантії дотримання даного принципу. Зокрема, п. 3.6. Наказу суворо забороняв «використання дільничних інспекторів міліції поза межами закріплених за ними адміністративних дільниць та для виконання завдань, не пов'язаних з їх службовими обов'язками», причому, без будь-яких винятків [168]. Однак, як свідчить практика, зазначена правова норма жодним чином не перешкоджала постійному залученню співробітників служби ДОП до

виконання завдань, не пов'язаних із обслуговуванням закріплених за ними адміністративних ділянок. Викладене вище, свідчить про те, що однієї лише правової заборони (незалежно від того, якою б досконалою вона не була) явно недостатньо для того, щоб забезпечити реалізацію такого важливого принципу роботи ДОО, як територіальність. Необхідна також тверда воля та чітка позиція керівників служби ДОО усіх рівнів, а також усвідомлення ними всієї важливості виконуваних діляничними профілактичних функцій.

Наступною особливістю служби ДОО є те, що на відміну від співробітників будь-якого іншого підрозділу, на яких покладається вирішення, як правило, лише одного із завдань поліції (наприклад, підрозділів ювенальної превенції, поліції охорони, боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, наркозлочинності, дозвільної системи тощо), ДОО працюють відразу за багатьма напрямками поліцейської діяльності. Більше того, окрім виконання безпосередніх поліцейських завдань і функцій, вони зобов'язані сприяти посадовим особам деяких інших органів державної влади, іншим правоохоронним органам, громадським організаціям і населенню. Це підкреслює **комплексність і багатофункціональність діяльності служби ДОО**. Водночас, викладене не слід тлумачити так, що ДОО завжди і всюди підміняють співробітників інших служб, виконуючи їх роботу. Як правило, вони лише сприяють їм у вирішенні окремих питань і лише в деяких випадках (за відсутності в структурі того чи іншого органу поліції відповідних підрозділів чи недостатньої їх чисельності) переймають на себе виконання їх функцій.

Саме комплексність і багатофункціональність, які були характерні для служби ДОО ще із самого початку заснування, стали причиною того, що її організаційний статус постійно змінювався. Вона входила до складу найрізноманітніших, іноді – кардинально протилежних за характером виконуваних завдань і функцій, структурних підрозділів МВС. Зокрема, як ми уже з'ясували вище, ДОО пройшли шлях від профілактичних служб в структурі карного розшуку, ГУ ОГП, до адміністративної служби міліції та міліції громадської безпеки, в, врешті-решт, до підрозділів превентивної діяльності.

Звісно, робота ДОП не обмежується виконанням обов'язків по лінії того чи іншого підрозділу поліції. Зміст їх діяльності включає також функції, властиві виключно або переважно службі ДОП. Це, наприклад, проведення індивідуально-профілактичної роботи з особами, схильними до вчинення злочинів; виявлення та постановка на профілактичний облік осіб, які підлягають профілактичному впливу; залучення громадян до охорони публічного порядку, забезпечення громадської безпеки та профілактики злочинів тощо. І якщо говорити в цілому про сутність інституту дільничних офіцерів поліції з точки зору змісту їх діяльності, то з упевненістю можна стверджувати, що вона носить, переважно, профілактичну спрямованість.

Пріоритет профілактичної функції – це одна з найсуттєвіших ознак інституту ДОП, яка залишається незмінною протягом усього часу його існування. Реалізація цієї функції забезпечується, насамперед, такою організацією роботи ДОП, використанням таких методів, засобів і прийомів, які б створювали найбільш сприятливі умови для розвитку цивілізованих відносин у сфері публічного порядку і безпеки, суворого дотримання вимог чинного законодавства, а також недопущення їх порушення (більш детально дана ознака буде розкрита в третьому розділі дисертації).

Наступною особливістю правового статусу ДОП є те, що для вирішення поставлених завдань, їм надається право займатися практично всіма видами діяльності, що здійснюється поліцією: адміністративною, організаційною, профілактичною, кримінально-процесуальною тощо (окрім оперативно-розшукової). І хоча, як було зазначено вище, профілактична діяльність відіграє в цій системі основоположну роль, це аж ніяк не впливає на **універсальний характер посади дільничного**. Універсальність знань, умінь і навичок, якими повинен володіти дільничний, обумовлена багатofункціональністю його діяльності.

Дана особливість дільничного, а також закріплення за ним певної частини району (міста), обумовлює його специфічне положення, яке на практиці відображається у вислові: «дільничний офіцер поліції – це керівник поліції в мініатюрі». Звісно, мається на увазі не ідентичність їх адміністративно-правових

статусів, а те, що дільничний, так само як і керівник органу поліції, виступає, по-суті, **організатором охорони публічного порядку і безпеки та боротьби зі злочинністю на закріпленій за ним поліцейській дільниці.**

Якщо розглядати сутність інституту ДОП з точки зору змісту діяльності дільничних, то не можна не відмітити той факт, що в ній **переважає інформаційно-довідкова складова.** Дійсно, як свідчать результати проведеного нами дослідження, дільничний є основним джерелом різноманітної і до того ж концентрованої інформації про криміногенну ситуацію на поліцейській дільниці. Наявність такого джерела дозволяє співробітникам інших підрозділів бути своєчасно проінформованими про найменші зміни в стані оперативної обстановки по лініях своєї роботи, користуватися інформацією та безпосередньою допомогою ДОП для вирішення покладених на них завдань.

Дільничний офіцер поліції – це посадова особа органу поліції, яка **знаходиться найближче до населення.** Дана особливість положення дільничного обумовлена не лише характером роботи, колом вирішуваних завдань, а й тим, що його робоче місце знаходиться безпосередньо на поліцейській дільниці (а поліцейські офіцери громади, як ми уже відмічали вище, повинні також і проживати на території відповідної територіальної громади). Майже весь обсяг робочого часу він присвячує роботі з населенням. У зв'язку з цим, жителі дільниці звертаються за допомогою в першу чергу до свого дільничного, причому з дуже широкого кола питань. Робота серед населення, постійне спілкування з ним, вирішення найрізноманітніших життєвих проблем – все це обумовлює висунення до дільничних підвищених вимог. Їх поведінка, відношення до виконання своїх обов'язків, загальний професійний рівень, зовнішній вигляд – це далеко не повний перелік критеріїв, за якими громадськість складає уявлення про роботу поліції в цілому.

Служба ДОП – один з **найбільш численних підрозділів Національної поліції.** У поєднанні з багатофункціональністю та універсальністю діяльності, його численність пояснює особливе положення ДОП у даній системі. Вони виконують найбільший обсяг роботи та вирішують найбільш широке коло завдань у порівнянні

зі співробітниками інших підрозділів і служб поліції. Саме тому, очевидно, що ефективність і якість роботи служби ДОП значною мірою впливає на загальні успіхи Національної поліції в охороні публічного порядку та безпеки, а також боротьбі зі злочинністю.

Таким чином, узагальнюючи викладене вище, ми можемо сформулювати *ряд прикладних ознак служби ДОП, які дозволяють провести її відмежування від інших підрозділів Національної поліції*: 1) територіальний принцип використання дільничних; 2) комплексність і багатофункціональність їх діяльності; 3) пріоритет профілактичної функції; 4) універсальний характер посади дільничного; 5) виконання дільничним функції організації охорони публічного порядку і безпеки, а також боротьби зі злочинністю на закріпленій за ним поліцейській дільниці; 6) інформаційно-довідковий характер діяльності; 7) безпосередня приближеність до населення; 8) це один із найбільш численних підрозділів Національної поліції.

Аналіз наведених ознак дозволяє нам зробити узагальнюючий висновок: служба ДОП – це базова організаційна ланка поліції, на яку покладено основний тягар із реалізації профілактичної функції.

Висновки до першого розділу

Проаналізувавши вихідні теоретико-методологічні засади дослідження профілактичної діяльності служби дільничних офіцерів поліції, ми зробили наступні висновки [223; 225; 227; 233; 235]:

На сьогодні профілактична діяльність вийшла за межі кримінології та кримінального права й потребує кваліфікованого втручання спеціалістів інших галузей права, передусім, адміністративного. Це обумовлено, по-перше, тим, що вчинення адміністративних проступків досить часто передують або ж супроводжують вчинення більш тяжких злочинів, тому, попередивши такі проступки, можна уникнути подальшої ескалації злочинних намірів; по-друге, іноді дуже важко провести межу між деякими адміністративними проступками та злочинами, а тому неможливо спрогнозувати їх наслідки; по-третє, злочинність – дуже широке

соціальне явище, на подолання якої спрямовуються зусилля найширшого загалу. Окрім суто кримінально-правових заходів, вони застосовують різноманітні економічні, соціально-політичні, організаційно-управлінські, морально-виховні, інформаційні, технічні та інші методи й прийоми, дослідження яких не охоплюється кримінологічною теорією.

Обґрунтовані в науковій літературі погляди на доцільність деталізації понятійно-категоріального апарату та наділення власним змістом такі кримінологічні категорії, як «попередження», «профілактика», «запобігання» можна об'єднати в кілька однорідних груп. До першої групи віднесено погляди тих науковців, які наполягають на доцільності та практичній необхідності уніфікації термінології та використання єдиного поняття для позначення всіх напрямів профілактичної діяльності у сфері протидії злочинності. Прихильники другого підходу у цілому заперечують тотожність вказаних понять, але все ж таки допускають термінологічну схожість або ж синонімічну єдність окремих із них. Прихильники третього підходу, до якого схилиємось і ми, наділяють кожне із наведених понять власним змістом і наполягають на доцільності та практичній необхідності проведення чіткого розмежування між ними.

У цілому можна виділити три основні наукові підходи до визначення співвідношення між такими поняттями, як «попередження», «профілактика» та «запобігання»: згідно першого підходу базовим, родовим поняттям є термін «профілактика»; згідно другого підходу таким поняттям є термін «запобігання»; згідно третього підходу – «попередження». Однак, ми вважаємо, що вказані категорії не слід розглядати як ціле та частину; також, їх не можна використовувати як взаємозамінні чи такі, що охоплюють один одного. Вони мають власний зміст; виконують хоч і схожі, однак різні функції; характеризують різні аспекти механізму протидії злочинності.

Найбільш ємною і всеохоплюючою категорією, зміст якої включає всі можливі форми впливу на злочинність, як негативне соціальне явище, є «боротьба зі злочинністю». Така категорія, як «протидія злочинності», теж має широкий зміст та сферу застосування. І хоча за своїм етимологічним тлумаченням терміни «протидія»

та «боротьба» досить схожі, однак ми віддаємо перевагу першому з них. На нашу думку, саме його найбільш доцільно вживати і в текстах нормативно-правових актів, і в практиці роботи правоохоронних органів, і в наукових дослідженнях. Він має «універсальний характер і завдяки своїй всеосяжності, фундаментальності, політичній та ідеологічній незаангажованості дозволяє наповнити його зміст конкретним смислом, обумовленим науково-практичними інтересами і потребами.

«Протидія злочинності» є надзвичайно ємною категорією, що має складний механізм функціонування, багаторівневий характер і широку сферу застосування. Заходи, що до неї входять, різноманітні та багатовекторні, а тому їх можна класифікувати за різноманітними критеріями. Для цілей нашого дослідження особливий інтерес становить їх класифікація в залежності від стадій розвитку злочинної діяльності. Зокрема, за цим критерієм ми пропонуємо розрізняти три групи заходів протидії злочинності: превентивні, кримінальні процесуальні та посткримінальні. «Профілактику» слід розглядати як складову частину «протидії злочинності». Однак, завдяки своїй універсальності профілактичні заходи можуть застосовуватись не лише на етапі превентивної діяльності, але також й на наступних етапах розвитку протиправної поведінки.

Найбільш поширені наукові підходи до розуміння профілактики можна умовно об'єднати у три групи, в рамках яких науковці досліджують профілактику як: 1) одну із базових юридичних категорій; 2) один із різновидів соціальної діяльності, а також як фундаментальну теоретичну концепцію; 3) цілісну, упорядковану, відносно самостійну систему соціального регулювання.

До основних системоутворюючих складових профілактики можна віднести такі компоненти: мету, завдання, функції, принципи, зміст, форми, методи, об'єкт, предмет і суб'єкти профілактичної діяльності

Мета профілактичної діяльності ДОП – це цілеспрямоване виявлення й нейтралізація причин і умов, що сприяють учиненню злочинів та інших правопорушень, вжиття заходів щодо їх запобігання та припинення, а також здійснення корегуючого впливу на осіб, схильних до протиправної поведінки. Виходячи з такої цільової спрямованості та місця, яке займає профілактика в системі

протидії злочинності, ДОП вирішують наступні завдання: 1) стримування та стабілізація рівня злочинності, її динаміки та основних структурних показників, зниження їх до соціально терпимого рівня; 2) виявлення, усунення або ж нейтралізація причин злочинності загалом та окремих протиправних діянь зокрема, а також умов і обставин, що сприяють їх учиненню; 3) виявлення та мінімізація дії фонових явищ та інших негативних факторів і криміногенних ситуацій, які здійснюють непрямий (опосередкований) вплив на протиправну поведінку; 4) активізація та посилення дії тих соціальних явищ і процесів, які обмежують і стримують ріст злочинності; 5) виявлення в структурі населення осіб, морально-психологічні якості, спосіб життя чи поведінка яких свідчить про їх схильність до вчинення злочину (осіб із підвищеним кримінальним ризиком), усунення обставин, що впливають на мотивацію їх поведінки та активізують формування антигромадських установок; 6) здійснення стримуючого та корегуючого впливу на осіб, від яких з високою ймовірністю можна очікувати вчинення протиправних діянь, а також нейтралізація негативного впливу на них безпосереднього соціального оточення; 7) запобігання та припинення протиправних діянь, зниження рівня їх суспільної небезпеки, недопущення настання шкідливих наслідків або їх мінімізація; 8) виправлення та перевиховання правопорушників, їх ресоціалізація та адаптація після відбування покарання, а також недопущення вчинення ними нових протиправних діянь.

Система профілактичної діяльності ДОП будується з урахуванням таких принципів: 1) загальних (законності, демократизму, гуманізму та соціальної справедливості, наукової обґрунтованості, гласності, системності, комплексності, диференційованості); 2) спеціальних (цілеспрямованість, організованість, плановість, своєчасність, мобільність, оперативність, випереджаючий характер, тісна взаємодія та координація зусиль усіх її учасників, достатнє кадрове, фінансове, матеріально-технічне, ресурсне, інформаційне та інше забезпечення); 3) принципів, яким мають відповідати профілактичні заходи (обґрунтованість, доцільність, прогресивність, своєчасність, достатність, оптимальність, ефективність, конкретність, економічна доцільність).

Зміст профілактичної діяльності ДОП становить багаторівнева система різноманітних за своїм змістом і характером заходів, спрямованих на виявлення та нейтралізацію причин і умов учинення злочинів та інших правопорушень, їх запобігання та припинення. Всі профілактичні заходи, які застосовуються ДОП, можуть бути класифіковані за різноманітними критеріями: 1) в залежності від етапів розвитку злочинної діяльності; 2) в залежності від категорії загального, особливого та одиничного; 3) в залежності від масштабу їх розповсюдження (територія охоплення); 4) в залежності від об'єктів, на які спрямовано профілактичний вплив; 5) в залежності від характеру (конкретного змісту); 6) в залежності від характеру соціальної детермінації злочинності; 7) в залежності від їх урегульованості нормами права; 8) в залежності від механізму впливу. Найбільш обґрунтованою є тричленна структура попереджувальної діяльності ДОП, в рамках якої чітко виокремлюються заходи загальної, спеціальної та індивідуальної профілактики.

Форми профілактичної діяльності ДОП – це однорідні за своїм характером і правовою природою групи адміністративних дій, за допомогою яких дільничний офіцер поліції виявляє та нейтралізує причини й умови, що сприяють учиненню злочинів та інших правопорушень, вживає заходів щодо їх запобігання та припинення, а також здійснює корегуючий вплив на осіб, схильних до протиправної поведінки. В залежності від характеру, всі форми профілактичної діяльності ДОП можуть бути класифіковані на дві групи: правові та неправові.

Методи профілактичного впливу ДОП – це прямо передбачені в нормах права або опосередковано обумовленні ними способи, прийоми, засоби безпосереднього та цілеспрямованого впливу дільничних офіцерів поліції на суспільні відносини, що складаються у сфері профілактики правопорушень, що здійснюється на підставі закріпленої за ними компетенції, у встановлених межах та відповідній формі, й направлено на практичну реалізацію покладених на них завдань і функцій.

Об'єкт профілактичного впливу ДОП – це сукупність суспільних відносин, що виникають з приводу та у зв'язку із здійсненням ними профілактичної діяльності, спрямованої на виявлення та нейтралізацію причин і умов злочинів та інших правопорушень, вжиття заходів щодо їх запобігання та припинення, а також

здійснення корегуючого впливу на осіб, схильних до протиправної поведінки. Предмет профілактичної діяльності ДОП необхідно визначати через різноманітні процеси та явища, що обумовлюють вчинення злочинів та адміністративних проступків. Об'єкт профілактичного впливу ДОП може бути диференційований на такі складові елементи: 1) правомірна поведінка, а також суспільно-корисна діяльність, підтримання та забезпечення здійснення якої зменшує ймовірність вчинення правопорушень; 2) причини злочинності загалом та окремих правопорушень зокрема, а також умови та обставин, що обумовлюють або полегшують їх учинення; 3) фонові явища, негативні фактори та криміногенні ситуації, які здійснюють непрямий вплив на протиправну поведінку; 4) особи, що підлягають профілактичному впливу.

Суб'єкти профілактики – це цілісна впорядкована система об'єднаних єдиною метою державних та недержавних органів, установ та організацій, громадських об'єднань, ЗМІ та окремих громадян, які свідомо, цілеспрямовано чи опосередковано приймають участь в профілактичній діяльності відповідно до свого функціонального призначення, наданих повноважень, а також в межах і формах, встановлених чинним законодавством. до системи суб'єктів профілактики можна віднести: 1) органи державної влади та місцевого самоврядування; 2) судові, правоохоронні, контролюючі органи, органи юстиції; 3) інші органи державного управління (органи освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту); 4) підприємства, установи, організації всіх форм власності; 5) ЗМІ; 6) політичні партії, рухи, громадські формування, організації та об'єднання, окремих громадян; 7) релігійні організації; 8) міжнародні та міждержавні структури, а також їх представництва в Україні тощо.

Усі суб'єкти профілактики можуть бути диференційовані за такими критеріями: 1) місце, яке займає профілактика в ієрархії їх задач і функцій; 2) характер повноважень; 3) методи, які використовуються під час реалізації профілактичної функції; 4) статус суб'єктів в системі профілактики; 5) спеціалізація.

Профілактика – це врегульована нормативно-правовими актами, відносно самостійна, цілісна, багаторівнева, узгоджена й скоординована соціально-

управлінська діяльність державних та недержавних органів, установ і організацій, громадських об'єднань, ЗМІ та окремих громадян, що забезпечує науково-теоретичну розробку та практичну реалізацію широкого комплексу різних за характером, змістом, часом, сферою застосування і метою заходів, спрямованих на виявлення та нейтралізацію причин і умов, що сприяють учиненню злочинів та інших правопорушень, вжиття заходів щодо їх запобігання та припинення, а також здійснення корегуючого впливу на осіб, схильних до протиправної поведінки.

Профілактична діяльність служби ДОП – це врегульована нормативно-правовими актами, відносно самостійну, цілісну, багаторівневу, узгоджену й скоординовану їх соціально-управлінську діяльність, що забезпечує науково-теоретичну розробку та практичну реалізацію широкого комплексу різних за характером, змістом, часом, сферою застосування і метою заходів, спрямованих на виявлення та нейтралізацію причин і умов, що сприяють учиненню злочинів та інших правопорушень на певній території, вжиття заходів щодо їх запобігання та припинення, а також здійснення корегуючого впливу на осіб, схильних до протиправної поведінки.

У своєму розвитку служба ДОП пройшла сім основних етапів: 1) до 1862 р. – період зародження інституту дільничних як представників від населення; 2) 1862-1917 рр. – період закріплення адміністративно-поліцейського поділу і введення посад дільничних приставів; 3) 1917-1918 рр. – період трансформацій інституту дільничних офіцерів поліції в незалежній українській державі; 4) 1918-1930 рр. – період появи та розвитку інституту дільничних наглядачів; 5) 1930-1991 рр. – період виникнення та організаційно-правового оформлення інституту дільничних інспекторів міліції; 6) 1991-2015 рр. – період розвитку інституту дільничних інспекторів міліції в незалежній Україні; 7) 2015 р. – по теперішній час – період запровадження нового формату роботи дільничних офіцерів поліції в інтересах територіальної громади.

Служба ДОП відрізняється від інших підрозділів поліції за такими ознаками: 1) територіальний принцип використання дільничних; 2) комплексність і багатofункціональність їх діяльності; 3) пріоритет профілактичної функції;

4) універсальний характер посади дільничного; 5) виконання дільничним функції організації охорони публічного порядку і безпеки, а також боротьби зі злочинністю на закріпленій за ним поліцейській дільниці; 6) інформаційно-довідковий характер діяльності; 7) безпосередня наближеність до населення; 8) це один із найбільш численних підрозділів НПУ. Узагальнення наведених ознак дозволяє стверджувати, що служба ДОП є базовою організаційною ланкою поліції, на яку покладено основний тягар із реалізації профілактичної функції.

З метою удосконалення нормативно-правового закріплення територіального принципу роботи ДОП, необхідно внести зміни до п. 7 Розділу IV Наказу МВС України № 650, які передбачають заборону використання ДОП та їх помічників поза межами закріплених за ними поліцейських дільниць та для виконання завдань, не пов'язаних з їх службовими обов'язками.

РОЗДІЛ 2.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС СЛУЖБИ ДІЛЬНИЧНИХ ОФІЦЕРІВ ПОЛІЦІЇ ТА ЇЇ РОЛЬ В РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОФІЛАКТИЧНОЇ ФУНКЦІЇ ПОЛІЦІЇ

2.1. Структурна побудова служби дільничних офіцерів поліції та її місце в системі Національної поліції України

У попередньому розділі дисертації ми довели, що служба ДОП – це лише один із численних елементів багаторівневої та складно організованої системи суб'єктів профілактики, в якій діють певні принципи та специфічні закономірності. У зв'язку з цим, виникає питання: яке місце вона займає в системі органів і підрозділів поліції, а також чи можна вважати її саму цілісною системою, чи це просто довільний набір нічим не пов'язаних між собою підрозділів? Іншими словами, необхідно з'ясувати **систему та структуру служби ДОП, а також визначити її місце в системі Національної поліції України.**

Даючи відповідь на це питання, в першу чергу, з'ясуємо етимологічне значення слова «система». Як відомо, воно має грецьке походження і в найбільш загальному розумінні використовується для позначення аморфності та неподільності певних явищ. У цьому значенні воно тотожне слову «складання» й означає, що певні явища складаються з окремих частин, які виступають підсистемами нижчого рівня [98, с. 142]. На сьогодні таке поняття, як «система» цілком справедливо віднесено до ряду всезагальних категорій, тобто воно застосовується для характеристики будь-яких предметів, явищ і об'єктів. І профілактика злочинів у цьому відношенні не є винятком. Як нами уже було доведено в попередньому розділі, суб'єкти, які її здійснюють, закономірно пов'язані один із одним й становлять цілісне утворення, єдність. І хоча вони неоднакові за своїм складом і обсягом повноважень, однак для них усіх характерним є сувора внутрішня організація, взаємозв'язок і взаємодія.

У свою чергу, всі складові елементи системи можна розглядати як окремі підсистеми, що об'єднують (інтегрують) складові частини цілого залежно від їх функціонального призначення. Такі підсистеми, виступаючи складовими частинами системи більш високого рівня, також складаються з певних структурних підрозділів, які входять один в один у визначеній послідовності, утворюючи організаційну структуру [50, с. 109]. У цьому полягає одна з істотних закономірностей об'єктивної реальності систем, яку можна зобразити таким чином: «кожна систем є частиною системи вищого рівня» [240, с. 40].

Усе викладене вище в повній мірі стосується служби ДОП. Однак, вимушені констатувати, що ані нова Інструкція з організації діяльності ДОП, ані інші нормативно-правові акти не містять прямої вказівки на *місце, яке займає дана служба в системі профілактики злочинів взагалі, та в системі Національної поліції України зокрема*. Відповідь на поставлене питання можна отримати лише при дослівному тлумаченні положень цілої низки підзаконних нормативно-правових актів, а також практичної діяльності центрального органу управління НПУ.

Як нам вдалося з'ясувати, «здійснення профілактичної роботи, спрямованої на запобігання вчиненню кримінальних та інших правопорушень; виявлення причин та умов, що призводять до вчинення кримінальних та адміністративних правопорушень та ужиття у межах компетенції заходів для їх усунення», тобто загальна та індивідуальна профілактична робота серед жителів поліцейської дільниці, покладається на службу ДОП (п.п. 1-2 ч. 2 Розділу II Наказу МВС України № 650 від 28.07.2017 р.[150]). «Організацію в межах компетенції проведення превентивної та профілактичної діяльності, спрямованої на запобігання вчиненню правопорушень», здійснює Департамент превентивної діяльності (ДПД) НПУ (п. 2 Розділу III Наказу НПУ № 123 від 27.11.2015 р. [165]), який, як відомо, є одним із основних структурних підрозділів системи вищого рівня – центрального апарату НПУ (п. 1 Наказу НПУ № 1 від 6.11.2015 р.) [183]. У свою чергу, Національна поліція є складовою частиною МВС України, яке по праву визнається провідною ланкою вітчизняної правоохоронної системи та основним суб'єктом профілактики.

Наведеної вище інформації цілком достатньо для того, щоб побудувати такий логічний ланцюг реалізації профілактичної функції службою ДОП: правоохоронні органи → Національна поліція → підрозділи превентивної діяльності → служба ДОП → дільничний офіцер поліції. На перший погляд запропонована модель є завершеною та самодостатньою. Водночас, при більш уважному аналізі можна констатувати відсутність однієї важливої проміжної ланки, яка знаходиться між такими її складовими, як «Національна поліція» та «підрозділи превентивної діяльності». Річ у тім, що на сьогодні у складі Національної поліції, як впливає з аналізу змісту ч. 3 ст. 13 Закону України «Про Національну поліцію» [194], не передбачено існування підрозділів превентивної діяльності (на відміну від ч. 1 ст. 7 Закону України «Про міліцію», яка у складі міліції передбачала функціонування «міліції громадської безпеки» [193]).

На такий серйозний недолік нового Закону України «Про Національну поліцію» науковці та експерти звертали свою увагу ще на стадії законопроектної роботи. Водночас, із незрозумілих причин їх аргументи були проігноровані. Відтак, ст. 13 нового Закону приймається в початковій редакції, яка не передбачала існування самостійних підрозділів превентивної діяльності у складі Національної поліції. А для того, щоб легалізувати існування служби ДОП, а також логічно обґрунтувати її місце в системі підрозділів поліції, було вирішено віднести її у підпорядкування Департаменту патрульної поліції. Зокрема, в п. 10 ч. 1 розділу II Положення про Департамент патрульної поліції зазначається, що саме на цей Департамент покладаються функції з «організації, забезпечення та контролю за діяльністю дільничних інспекторів патрульної поліції» [164].

З одного боку, таке рішення було цілком прогнозованим, з огляду на масштабність започаткованої в той час реформи патрульної поліції. Однак, з іншого боку, воно не відповідало усталеній багаторічній практиці організації охорони публічного порядку та профілактики злочинності, яка ґрунтувалась на керівній ролі дільничного в управлінні нарядами в межах певної адміністративної дільниці. Більше того, якщо проаналізувати перелік функцій Департаменту патрульної поліції, які закріплені в II розділі згаданого нами вище Положення, то можна прийти до

висновку, що «здійснення превентивної та профілактичної діяльності, спрямованої на запобігання вчинення правопорушень» – це не основний і далеко не пріоритетний напрям його діяльності (зокрема, про нього в загальних рисах згадується лише в п. 10 Положення [164]).

Однак, незважаючи на все вищевикладене, а також на той факт, що з моменту ухвалення Закону України «Про Національну поліцію» минуло уже 5 років і до нього уже майже 20 разів вносились різноманітні зміни і доповнення (в тому числі змін зазнала і ст. 13), наразі система Національної поліції залишається у такому ж форматі, а служба ДОП, де-юре, продовжує знаходитись у підпорядкуванні патрульної поліції. Враховуючи дану обставину, вимушені констатувати, що сформульований нами вище логічний ланцюг реалізації профілактичної функції службою ДОП – це лише «бажана теоретична конструкція», яка, на жаль, не відповідає сучасній організаційній структурі НПУ і має бути розширена за рахунок включення до неї ще одного структурного елемента – патрульної поліції. Після цього, вона буде виглядати наступним чином: правоохоронні органи → Національна поліція → патрульна поліція → підрозділи превентивної діяльності → служба ДОП → дільничний офіцер поліції. На нашу думку, навіть на перший погляд такий логічний ланцюг видається «нелогічним» і таким, що потребує негайного перегляду та уніфікації, оскільки, як нами було доведено вище, патрульна поліція априорі не може бути посередником між НПУ та службою ДОП в реалізації останньою профілактичної функції поліції.

Аналогічну точку зору висловила також й абсолютна більшість опитаних нами респондентів. Зокрема, 83 % фахівців у галузі права та 91 % працівників служби ДОП вважають, що *підрозділи превентивної діяльності мають бути виведені з підпорядкування патрульної поліції і включені до складу НПУ як самостійний елемент*. Водночас, практична реалізація такої пропозиції передбачає внесення змін відразу до кількох нормативно-правових актів. По-перше, необхідно внести зміни до ч. 3 ст. 13 Закону України «Про Національну поліцію України», доповнивши її п. 7 наступного змісту: «7) підрозділи превентивної діяльності». По-друге, відповідні уточнюючі зміни необхідно внести також до Наказів НПУ № 1 від 6.11.2015 р. та

№ 123 від 27.11.2015 р. На нашу погляд, лише за умови внесення запропонованих вище змін і доповнень до ст. 13 Закону України «Про Національну поліцію», підрозділи превентивної діяльності нарешті посядуть гідне місце в організаційній системі поліції.

Визначивши місце, яке займає служба ДОП в системі профілактики злочинів взагалі, та в системі Національної поліції зокрема, пропонуємо перейти до безпосередньої *характеристики її внутрішньо системної організації*.

На перший погляд може видатись, що відповіді на всі питання, пов'язані із внутрішньою системною організацією служби ДОП, лежать на поверхні – в Інструкції з організації діяльності ДОП, яка містить спеціальний розділ, присвячений даному питанню. Однак, більш детальне знайомство із змістом цього розділу, а також його аналіз у системному зв'язку з іншими нормативно-правовими актами, дозволив нам визначити *деякі суперечливі положення* і у зв'язку з цим висловити кілька критичних зауважень.

По-перше, *з негативного боку слід відмітити той факт, що в жодному нормативно-правовому акті МВС офіційно не закріплено приналежність служби ДОП до підрозділів превентивної діяльності*. Висновок про таку приналежність можна зробити лише на основі системного аналізу організаційної структури апарату Національної поліції та її територіальних органів, яка визначається актами НПУ та розміщується на її офіційних сайтах.

На нашу думку, яку підтримала абсолютна більшість опитаних нами респондентів (59 % дільничних офіцерів поліції та 52 % фахівців у галузі права), такий недолік може негативно позначитись на якості та ефективності управління та координації профілактичною роботою ДОП, а тому має бути усунутий. *З цією метою ми пропонуємо внести зміни до згаданої Інструкції, Розділ I якої доповнити п. 3-1 наступного змісту: «3.1.1. Служба ДОП входить до складу підрозділів превентивної діяльності Національної поліції»*. Запропоновані зміни, на нашу думку, зміцнять адміністративно-правовий статус служби ДОП, оскільки на нормативно-правовому рівні остаточно закріплять її приналежність саме до підрозділів превентивної діяльності НПУ.

По-друге, більшість опитаних нами респондентів (53 % дільничних офіцерів поліції та 61 % фахівців у галузі права) з *негативного боку відмітили той факт, що в Інструкції з організації діяльності ДОП офіційно не закріплено організаційну систему цієї служби*. Дійсно, якщо порівняти положення нової Інструкції із попереднім наказом, то можна помітити суттєву різницю в підходах до нормативного врегулювання організаційної структури служби ДОП. Зокрема, в п.п. 1.2.1-1.2.3 Наказу МВС України № 550 було чітко визначено, на які саме підрозділи міліції покладається виконання функцій служби ДІМ [168]. В Наказі МВС України № 650 відповідних положень не передбачено, що уже зараз викликає численні наукові дискусії, а в майбутньому може послужити підґрунтям для прийняття різного роду необґрунтованих організаційно-управлінських рішень.

Як нам вдалося встановити, де-факто, служба ДОП є одним із основних елементів системи підрозділів превентивної діяльності (хоча, як було доведено вище, де-юре вона перебуває у сфері управління патрульної поліції). Саме вказана ознака і є тим вихідним положенням, яке необхідно враховувати під час визначення та характеристики організаційної системи служби ДОП. У свою чергу, підрозділи превентивної діяльності, так само, як і поліція загалом, – це не довільний набір служб і підрозділів, а складноорганізована система, до якої входять хоча й неоднорідні, однак взаємопов'язані структурні елементи. Така складність побудови обумовлена відразу кількома причинами: 1) багатогранністю покладених на ДПД завдань і функцій; 2) адміністративно-територіальним поділом України.

Водночас, названі причини визначають організаційну складність не лише ДПД, як системи більш високого порядку, але й служби ДОП, як її підсистеми. Так, безпосереднє знайомство з особливостями функціонування служби ДОП, дозволило нам зробити висновок, що, в залежності від адміністративно-територіального поділу України, а також від обсягу та специфіки виконуваних завдань, *вона функціонує на трьох рівнях: центральному, регіональному та місцевому*. У свою чергу, на кожному з цих рівнів створено відносно самостійні організаційні підрозділи, керовані власним центром, які мають певне призначення, організаційно-структурну побудову, специфічні завдання та функції, що також дає підстави розглядати їх як

складні системні утворення. І чим вищим в цій системі є положення того чи іншого підрозділу, тим більший обсяг повноважень у сфері профілактики правопорушень на нього покладається.

Так, на центральному рівні діє Управління дільничних офіцерів поліції Департаменту превентивної діяльності Національної поліції України (УДОП ДПД НПУ), яке є основною виконавчою ланкою в реалізації профілактичної функції поліції. На регіональному рівні діють відділи (сектори) дільничних офіцерів поліції управлінь (відділів) превентивної діяльності територіальних органів поліції (В(С)ДОП У(В)ПД ГУНП), які є об'єктами управління з боку УДОП ДПД НПУ та, водночас, виступають як суб'єкти управління відносно нижчестоящих підрозділів. На місцевому рівні діють ДОП секторів превенції відповідних відділів (відділень) поліції (ДОП СП ВП), які номінально є відповідальними за проведення профілактичної роботи на території обслуговування (схематично див. додаток Д).

У цілому така організаційна побудова видається досить оптимальною та достатньо ефективною. Єдиним її недоліком, як ми уже зазначали вище, є відсутність її належного нормативного закріплення. *З метою усунення зазначеного недоліку, ми пропонуємо внести зміни до Наказу МВС України № 650, доповнивши раніше запропонований нами п. 3-1 наступними підпунктами: «3-1.2. Організаційну систему служби ДОП складають:*

3-1.2.1. Управління дільничних офіцерів поліції Департаменту превентивної діяльності Національної поліції України (УДОП ДПД НПУ).

3-1.2.2. Відділи (сектори) дільничних офіцерів поліції управлінь (відділів) превентивної діяльності територіальних органів поліції (В(С)ДОП У(В)ПД ГУНП).

3-1.2.3. Дільничні офіцери поліції секторів превенції відділів (відділень) поліції (ДОП СП ВП).».

По-третє, численні дискусії та суперечки викликає існуючий на сьогодні порядок управління та координації роботи дільничних офіцерів поліції. Зокрема, як нам вдалося з'ясувати, найбільш повно це питання визначено в VI Розділі Наказу МВС України № 650, дослівний аналіз якого дозволив нам побудувати наступну ієрархічну схему організації роботи служби ДОП на різних рівнях: 1) управління та

координацію роботи ДОП у центральному органі управління поліцією здійснює УДОП ДПД НПУ; 2) управління та координацію роботи ДОП у територіальному органі поліції здійснюють В(С) ДОП УПД ГУНП; 3) управління та координацію роботи ДОП на рівні територіального (відокремленого) підрозділу поліції здійснює відповідний відділ, сектор превенції цього підрозділу.

У цілому, така система організації роботи ДОП видається цілком логічною та дієвою. Водночас, більш детальний аналіз інших нормативно-правових актів дозволяє зробити висновок, що Інструкція з організації діяльності ДОП – це далеко не єдиний наказ, який визначає порядок здійснення управління та координації роботи служби ДОП. Так, як ми уже зазначали вище, згідно Положення про Департамент патрульної поліції, саме на цей Департамент покладається здійснення функцій з «організації, забезпечення та контролю за діяльністю дільничних інспекторів патрульної поліції» (пп. 16 п. 1 Розділу II Наказу НПУ від 6.11.2015 р. № 73 [163]).

Аналогічний висновок впливає також з аналізу структури територіальних органів поліції, яка затверджена Наказом НПУ від 6.11.2015 р. № 1. Зокрема, вона передбачає функціонування в апараті ГУ НПУ в областях – «управлінь (відділів) превентивної діяльності (у складі патрульної поліції)» (абз. 10 пп. 1 п. 1); у відділах поліції – «відділів (секторів) превенції (у складі патрульної поліції)» (абз. 4 пп. 2 п. 1); у відділеннях поліції (у складі відділу поліції) – «секторів превенції (у складі патрульної поліції)» (абз. 4 пп. 3 п. 1) [183].

Таким чином, якщо узагальнити все викладене вище, то можна дійти висновку, що на сьогодні в чинному законодавстві закріплено «подвійне» підпорядкування служби ДОП – і ДПД НПУ, і ДПП НПУ. Водночас, очевидно, що такий дуалістичний підхід важко назвати обґрунтованим, оскільки він вносить лише неясність в без того занадто ускладнену систему управління дільничними офіцерами поліції. А якщо враховувати той факт, що на практиці служба ДОП організаційно повністю незалежна від патрульної поліції, а остання не здійснює щодо дільничних жодних контрольних функцій, то взагалі складається враження про нелогічність нормативного закріплення такої підпорядкованості.

Враховуючи викладене вище, ми пропонуємо скасувати відповідні нормативні положення, які передбачають будь-яку підконтрольність служби ДОП патрульній поліції. Для цього, необхідно внести деякі зміни до таких наказів НПУ: 1) в Наказі НПУ від 6.11.2015 р. № 73 виключити підпункт 16 п. 1 Розділу II; 2) в Наказі НПУ від 6.11.2015 р. № 1 виключити слова «(у складі патрульної поліції)» в абз. 10 пп. 1 п. 1, в абз. 4 пп. 2 п. 1 та в абз. 4 пп. 3 п. 1.

По-четверте, з негативного боку слід відмітити надмірну централізацію системи управління роботою дільничних офіцерів поліції. Як свідчать результати проведеного нами дослідження, основним принципом організації діяльності будь-якого структурного підрозділу поліції є розумне поєднання централізації та децентралізації, що дозволяє передати йому широкі повноваження на власний розсуд обирати конкретні форми та методи вирішення покладених на нього завдань. Водночас, аналіз діяльності місцевих підрозділів ДОП свідчить про обмежену дію даного принципу, що відображається в значно ускладненій системі управління ними. Так, згідно п. 1 Розділу IV Інструкції з організації діяльності ДОП, «організація та контроль за роботою ДОП покладаються на заступника начальника територіального (відокремленого) органу (підрозділу) поліції, який відповідно до розподілу функціональних обов'язків координує діяльність ДОП та начальника відділу (сектору) превенції територіального (відокремленого) органу (підрозділу) поліції» [150]. Окремі управлінські функції здійснюють також старші дільничні офіцери поліції, начальники відповідних територіальних (відокремлених) органів (підрозділів) поліції та начальники відповідних управлінь (відділів) превентивної діяльності ГУНП (п.п. 2, 5, 9 Розділу IV).

На нашу думку, такий підхід суперечить принципу розумного поєднання централізації та децентралізації, знижує ефективність комплексного використання всіх сил і засобів в попередженні злочинності, а також негативно відбивається на результатах роботи ДОП. Кожен третій опитаний нами респондент (31 % дільничних офіцерів поліції та 37 % фахівців у галузі права) зауважив, що внаслідок такої надмірної централізації применшується провідна роль ДОП в профілактиці правопорушень, невиправдано обмежується їх самостійність, знижується

ініціативність і відповідальність. Крім того, як справедливо підкреслюють деякі науковці, надмірна централізація є основною причиною таких негативних явищ, як тяганина при вирішенні термінових справ, процентоманія, дублювання завдань і функцій, перекладання відповідальності за невиконання обов'язків, безпідставне розширення штатів, зростання чисельності апарату управління тощо [78, с. 56; 99, с. 208].

У зв'язку з цим, ми пропонуємо переглянути існуючу на сьогодні систему управління дільничними офіцерами поліції й завдяки децентралізації оперативних функцій наділити їх більш широкими повноваженнями щодо самостійного вирішення проблем профілактики злочинності в межах закріпленої за ними території. До-речі, аналогічну точку зору висловила абсолютна більшість опитаних нами респондентів, на думку яких безпосереднє керівництво роботою дільничних має здійснювати старший дільничний (86 % дільничних офіцерів поліції і 91 % фахівців у галузі права) та начальник відділу (сектору) превенції територіального (відокремленого) органу (підрозділу) поліції (74 % і 82 % опитаних відповідно); організація роботи ДОП має бути покладена на начальника такого органу (76 % і 79 % відповідно), а також на його заступника, який відповідно до розподілу функціональних обов'язків координує діяльність ДОП (86 % і 91 % відповідно); організаційно-методичне забезпечення діяльності ДОП повинні здійснювати відділи (сектори) дільничних офіцерів поліції управлінь (відділів) превентивної діяльності ГУНП (64 % і 78 % відповідно), а також Управління дільничних офіцерів поліції Департаменту превентивної діяльності НПУ (71 % і 76 % відповідно). На наш погляд, такий диференційований підхід позитивно вплине на якість управлінської роботи, оскільки передбачає оптимальний розподіл різних за змістом і характером управлінських функцій між різними ланками системи ДОП.

Аби втілити в життя зроблені нами висновки, необхідно внести зміни до п. 1 Розділу IV Наказу МВС України № 650, виклавши його в такій редакції: «1. Безпосереднє керівництво роботою ДОП здійснює старший ДОП та начальник відділу (сектору) превенції територіального (відокремленого) органу (підрозділу) поліції. Організація роботи ДОП покладається на начальника відповідного органу та

на його заступника, який відповідно до розподілу функціональних обов'язків координує діяльність ДОП. Організаційно-методичне забезпечення діяльності ДОП здійснюють відділи (сектори) ДОП управлінь (відділів) превентивної діяльності ГУНП та Управління ДОП Департаменту превентивної діяльності НПУ». Такі зміни, на нашу думку, позитивно вплинуть на організаційно-управлінську складову системи ДОП, оскільки *відмежують безпосереднє керівництво роботою окремо взятого дільничного офіцера поліції від організації роботи всієї служби ДОП.*

Завершуючи аналіз системи служби ДОП, варто зауважити, що у тому вигляді, як вона закріплена в новій Інструкції, вона існує вже доволі тривалий час. Ані значні соціально-політичні зміни, ані ускладнення криміногенної ситуації, ані реорганізація правоохоронної системи загалом та НПУ зокрема, не порушили загальних принципів формування її основних складових. Усе це є свідченням того, що служба ДОП – це не просто довільний набір елементів, а логічно організована сукупність взаємодіючих, пов'язаних між собою підрозділів, основним завданням яких є реалізація профілактичної функції поліції. Їй притаманні усі риси та характерні особливості систем:

- по-перше, всі підрозділи служби ДОП – це не штучне чи вибіркоче поєднання в одне ціле окремих елементів та інститутів, а органічно ціле правове явище;
- по-друге, їх існування обумовлене реально існуючими потребами, тобто характеризується об'єктивністю;
- по-третє, їх діяльність характеризується взаємоузгодженістю та спрямованістю на досягнення єдиної стратегічної мети шляхом реалізації спільних завдань і функцій;
- по-четверте, така система не може існувати ізольовано, вона органічно входить до системи вищого порядку (тобто є підсистемою підрозділів превентивної діяльності) і, водночас, сама складається із відносно самостійних підсистем;
- по-п'яте, така система характеризується внутрішньою єдністю, оскільки вона утворена певною сукупністю відповідним чином оформлених і

взаємопов'язаних між собою елементів між якими встановлено тісні горизонтальні та вертикальні зв'язки;

➤ по-шосте, організаційна побудова такої системи адаптована до адміністративно-територіального устрою;

➤ по-сьоме, вона характеризується організаційною відокремленістю від інших складових підрозділів превентивної діяльності, єдністю підрозділів ДОП у межах власної системи, а також у межах єдиної системи НПУ, відносною стабільністю організаційної побудови тощо [65, с. 24; 124, с. 30].

Отже, викладене вище дає всі підстави стверджувати, що служба ДОП є повноцінною соціальною системою. Як і всі інші соціальні системи, вона **має специфічну структуру**, під якою, у найбільш загальному вигляді, необхідно розуміти «взаєморозміщення та взаємозв'язок складових частин цілого; устрій, організацію чого-небудь, форму» [120, с. 490]. У свою чергу, будь-яка організаційна структура характеризується наявністю певної сукупності об'єднаних у єдиний орган структурних підрозділів, зв'язків підпорядкованості між ними, а також визначених форм розподілу функцій [14, с. 86].

Служба ДОП, як і будь-який інший структурний підрозділ поліції, теж складається із сукупності відповідним чином оформлених і взаємопов'язаних елементів, які формуються та розвиваються як невід'ємна складова підрозділів превентивної діяльності НПУ і слугують важливим засобом забезпечення їх ефективного функціонування у сфері профілактики правопорушень. Її будова спирається на такі внутрішньо організаційні принципи, як зональний та предметний. Перший, означає таку організацію роботи, коли весь її обсяг, покладений на той чи інший структурний підрозділ служби ДОП, розподіляється між окремими працівниками, які обслуговують чітко визначену та закріплену за ними територію (частину району, міста). Поряд із зональним, в підрозділах ДОП застосовується і предметний принцип, відповідно до якого критерієм розподілу обов'язків між працівниками є визначена сфера повноважень (наприклад, робота з населенням та громадськими формуваннями, обліково-реєстраційна робота тощо).

Поєднання зонального та предметного принципів організації служби ДОП, а також перелік завдань і функцій, покладених на неї, обумовлюють внутрішню побудову її підрозділів. Водночас, вимушені констатувати, що на відміну від *Наказу МВС України № 550, нова Інструкція з організації діяльності ДОП нормативно не закріплює організаційну побудову служби ДОП.* Більшість опитаних нами респондентів (51 % дільничних офіцерів поліції і 60 % фахівців у галузі права) негативно оцінює такий підхід законодавця і вважає, що він порушує принцип нормативної визначеності, а також обумовлює неоднозначне розуміння і застосування одних і тих самих положень закону на практиці.

Безпосереднє знайомство із організацією діяльності служби ДОП на різних рівнях, дозволило нам прийти до висновку, що *організаційну структуру служби ДОП утворюють такі складові елементи:* начальник відділу (відділення, сектору) ДОП, заступник начальника відділу (відділення, сектору) ДОП, старші інспектори з особливих доручень, старші інспектори (інспектори), старші інспектори (інспектори) по роботі з населенням та громадськими формуваннями, старші дільничні офіцери поліції, дільничні офіцери поліції, помічники дільничних офіцерів поліції (схематично див. додаток Д).

Наступним недоліком нормативно-правового регулювання організаційної побудови служби ДОП, на нашу думку, слід вважати відсутність чіткого розмежування повноважень, завдань і функцій між її організаційно-структурними елементами, а також недостатньо чітке визначення адміністративно-правового статусу працівників, які обіймають відповідні посади. І тут знову ж таки слід вказати на недосконалість *Наказу МВС України № 650,* у порівнянні із попереднім *Наказом МВС України № 550,* який більш-менш чітко окреслював повноваження начальників відділів (секторів) ДІМ, права та обов'язки старших дільничних, дільничних інспекторів та їх помічників; визначав загальні засади організації діяльності інспекторів (старших інспекторів) по роботі з населенням та громадськими формуваннями, основні форми їх взаємодії з органами державної влади та органами місцевого самоврядування з питань діяльності громадських формувань [168]. Водночас, він так само, як і чинна на сьогодні Інструкція, не

містив жодної згадки про те, якими правами наділені старші інспектори з особливих доручень та старші інспектори (інспектори), виконання яких функцій на них покладається, за яку ділянку роботи вони відповідають тощо.

На нашу думку, відсутність чіткого визначення завдань і функцій працівників служби ДОП є серйозним недоліком нормативно-правового регулювання їх діяльності, який має бути негайно усунутий шляхом внесення відповідних змін до нової Інструкції з організації діяльності ДОП. До-речі, аналогічну думку висловили також опитані нами респонденти, більшість з яких (67 % дільничних офіцерів поліції і 52 % фахівців у галузі права) переконана, що Наказ МВС України № 650 має детально визначати адміністративно-правовий статус всіх працівників служби ДОП.

Ще одним недоліком нормативно-правового регулювання служби ДОП, який безпосередньо пов'язаний із предметом нашого дослідження, слід вважати недостатню диференціацію її організаційної структури і пов'язану із цим низьку ефективність виконання більшості покладених на неї завдань. При цьому, найбільше зауважень викликає профілактична робота дільничних, на незадовільному стані якої постійно наголошує керівництво НПУ. Цей факт, а також та обставина, що профілактика злочинності на сьогодні поправу визнана найбільш пріоритетним напрямом діяльності не лише поліції, але й усіх інших правоохоронних органів, стимулює науковців до пошуку нових форм організації діяльності служби ДОП. При цьому багатоаспектність і складність завдань, покладених на цю службу, призводять до того, що всі наукові дискусії зосереджуються довкола питання поглиблення спеціалізації дільничних. Так, наприклад, одні науковці пропонують створити «службу з охорони моральності», на яку перекласти основний тягар роботи з протидії фоновим явищам [237, с. 172]; другі – «службу профілактики злочинів», основні показники ефективності роботи якої помістити у площину попередження, а не кількості відкритих кримінальних проваджень [48, с. 176; 23, с. 152]; треті – наполягають на розширенні повноважень поліції щодо профілактики злочинності та перейменуванні ДПД у «Департамент охорони громадського порядку та профілактики» [117, с. 53]; четверті – на виділенні

в службі ДОП «спеціально підготовлених інспекторів з попередження жіночої злочинності» [17, с. 146] тощо.

На нашу думку, створення в системі НПУ спеціального підрозділу з профілактики недоцільно і є лише повторенням минулих помилок. Річ у тім, що на сьогодні проведення профілактичної роботи відноситься до функціональних повноважень майже всіх служб і підрозділів поліції, а не окремої організаційної системи. Об'єктивно не можливо об'єднати в одне ціле профілактичні лінії роботи таких служб, як слідство, карний розшук, патрульна поліція, підрозділи протидії кіберзлочинам та злочинам, пов'язаним з торгівлею людьми тощо. Так само не доцільно безпідставно роздувати штати служби й виділяти в її структурі працівників з попередження окремих видів чи груп злочинів (наприклад, молодіжної чи жіночої злочинності), оскільки це розпорошує всі сили та засоби і може негативно позначитись на їх комплексному використанні. Саме тому, найбільш оптимальним нам видається такий варіант: *для виконання основного обсягу роботи, пов'язаної з організацією профілактики злочинів та адміністративних проступків на території обслуговування, у штатах служби ДОП територіального (відокремленого) органу (підрозділу) поліції доцільно створити додаткові посади старших інспекторів та інспекторів превенції*. Такий підхід дозволить, з одного боку, зосередити профілактичну функцію безпосередньо в рамках служби ДОП, а з іншого – виділити для її реалізації спеціально підготовлених працівників. До-речі, саме цей варіант підтримала більшість опитаних респондентів: майже 54 % дільничних та 51 % фахівців у галузі права.

Вище ми проаналізували лише основні недоліки нормативно-правового регулювання організаційної структури служби ДОП, які безпосередньо торкаються тематики нашого дослідження, а також обґрунтували найбільш оптимальні шляхи їх усунення. *Водночас, практична реалізація зроблених нами висновків та сформульованих пропозицій передбачає необхідність внесення цілої низки змін і доповнень до Наказу МВС України № 650.*

По-перше, *необхідно нормативно закріпити організаційну структуру служби ДОП, для чого раніше запропонований нами п. 3-1 Розділу I Наказу доповнити новим*

підпунктом наступного змісту: «3-1.3. Організаційну структуру служби ДОП складають: начальник відділу (відділення, сектору) ДОП, заступник начальника відділу (відділення, сектору) ДОП; старші інспектори з особливих доручень, старші інспектори (інспектори), старші інспектори (інспектори) по роботі з населенням та громадськими формуваннями, старші інспектори (інспектори) превенції, старші дільничні офіцери поліції, дільничні офіцери поліції, помічники дільничних офіцерів поліції, які перебувають на відповідних штатних посадах та мають спеціальні звання».

По-друге, з метою уникнення дублювання однорідних повноважень, необхідно доповнити Наказ новим розділом, у якому чітко розподілити завдання та функції між всіма працівниками служби ДОП, прописати їх права та обов'язки, а також визначити межі їх компетенції та сферу відповідальності (дане питання виходить за рамки предмета нашого дослідження і потребує окремого наукового аналізу).

По-третє, одночасно із визначенням повноважень працівників служби ДОП, в Наказі необхідно нормативно закріпити такі завдання та функції старших інспекторів (інспекторів) превенції:

«Посади старших інспекторів (інспекторів) превенції створюються у штаті сектору превенції територіального (відокремленого) органу (підрозділу) поліції.

Старші інспектори (інспектори) превенції: 1) відповідають за здійснення превентивної діяльності органу (підрозділу) поліції, визначають її загальну стратегію та тактику; 2) аналізують, оцінюють та узагальнюють результати профілактичної діяльності органу (підрозділу) поліції; 3) контролюють якість виконання окремими службами та підрозділами органу поліції покладених на них завдань у сфері профілактики злочинів та правопорушень; 4) виявляють причини та умови вчинення злочинів та інших правопорушень на території обслуговування; 5) здійснюють комплексний аналіз та прогнозування криміногенної обстановки на території обслуговування; 6) підтримують постійний зв'язок, здійснюють обмін інформацією та налагоджують взаємодію з іншими суб'єктами превентивної діяльності як на території обслуговування, так і за її межами.

З метою виконання покладених на них завдань, старші інспектори (інспектори) превенції:

1) спрямовують та координують профілактичну роботу ДОП; надають необхідну організаційно-методичну, інформаційну та іншу допомогу ДОП з питань попередження злочинів та інших правопорушень;

2) здійснюють комплексний аналіз стану, структури та динаміки злочинності на території обслуговування органу поліції загалом, та на окремих поліцейських дільницях зокрема; прогнозують тенденції розвитку соціальних явищ криміногенного характеру; оцінюють перспективи реалізації заходів антикриміногенного спрямування;

3) аналізують ефективність застосування ДОП заходів, спрямованих на попередження злочинів та інших правопорушень на закріпленій за ними дільниці; готують пропозиції з удосконалення превентивної діяльності ДОП, а також з підвищення ефективності профілактичної роботи органу (підрозділу) поліції в цілому;

4) виявляють причини та умови вчинення окремих злочинів та правопорушень; готують та направляють в органи державної влади та місцевого самоврядування, на підприємства, в установи та організації, трудові колективи та в інші заклади подання про усунення причин й умов, що сприяють їх учиненню; контролюють своєчасність та повноту їх виконання;

5) контролюють здійснення індивідуальної профілактичної роботи ДОП; узагальнюють інформацію про осіб, які перебувають на профілактичних обліках в ДОП; проводять з ними профілактичні бесіди та роз'яснювальну роботу; здійснюють обмін інформацією про осіб, які перебувають на профілактичних обліках в інших службах органу (підрозділу) поліції;

6) готують та розповсюджують пам'ятки, бюлетені та інші інформаційні матеріали з питань, які стосуються профілактики окремих видів злочинів; надають необхідну роз'яснювальну та консультативну допомогу громадянам; готують матеріали на профілактичну тематику для висвітлення в ЗМІ;

7) забезпечують взаємодію та обмін інформацією з питань профілактики злочинів між дільничними офіцерами поліції, а також з іншими службами та підрозділами органу поліції тощо».

З аналізу наведених повноважень видно, що старші інспектори та інспектори превенції мають значний потенціал у сфері профілактики злочинності. Тому, введення в штати служби ДОП територіального (відокремленого) органу (підрозділу) поліції таких посад не повинно викликати особливих заперечень.

Таким чином, завершуючи аналіз системи та структури служби ДОП ми можемо зробити декілька узагальнених висновків:

По-перше, служба ДОП є однією з основних складових частин загальнодержавної системи профілактики злочинності.

По-друге, діяльність служби ДОП характеризується тісним зв'язком і взаємозалежністю між її функціональним призначенням і структурою.

По-третє, служба ДОП є складноорганізованим утворенням, яке включає в себе систему апаратів і підрозділів, тобто їх побудову зверху до низу та внутрішню побудову окремо взятих підрозділів.

По-четверте, завдяки своїй організації вона найбільш оптимально пристосована до виконання спеціальних профілактичних завдань і функцій.

По-п'яте, як цілісна система, вона здатна забезпечити в певному обсязі всі напрями і види профілактичної діяльності поліції.

Викладене вище дає підстави сформулювати наступне визначення служби ДОП як суб'єкта профілактики: *служба ДОП – це складне, динамічно розвинене, ієрархічно побудоване системне утворення державно-правової природи, що входить до складу підрозділів превентивної діяльності Національної поліції України й становить основну виконавчу ланку в реалізації покладених на неї профілактичних завдань і функцій.*

2.2. Завдання, функції та принципи діяльності служби дільничних офіцерів поліції та їх профілактична спрямованість

Характеристика адміністративно-правового статусу служби ДОП буде вважатись неповною, якщо ми не проаналізуємо мету, завдання та функції її діяльності, а також не розглянемо принципи, на яких вона базується. Однак, вимушені констатувати, що в чинному законодавстві зазначені питання не знайшли свого належного висвітлення. Зокрема, нова Інструкція з організації діяльності ДОП навіть не містить згадки про цільову спрямованість цієї служби, а сферу її компетенції визначає досить розмито. На нашу думку, такий стан речей є не задовільним і може призвести до покладання на ДОП невластивих їм завдань і функцій, використання їх у розв'язанні конфліктних ситуацій різноманітного характеру, що негативно впливає на стабільність роботи всієї служби та підриває її авторитет. У зв'язку з цим, нижче пропонуємо більш детально розглянути зазначені питання.

Як свідчить проведений нами аналіз нормативно-правових актів, що регулюють організацію та діяльність служби ДОП, законодавець уникає прямої згадки про **цільову спрямованість** та призначення цієї служби. Такий підхід є традиційним і в більшій чи меншій мірі виявляється в усіх без винятку відомчих інструкціях, які регулювали діяльність дільничних у минулому. Якщо, для прикладу, взяти Наказ МВС України № 1212, то можна помітити, що термін «мета діяльності ДІМ» в ньому взагалі був відсутній. Однак, дослівний аналіз інших його положень (зокрема, п. 1.2) дає підстави стверджувати, що під такою «метою» необхідно було розуміти «організацію профілактичної роботи з особами, які перебувають на обліках в ОВС, щодо попередження вчинення з їх боку злочинів та інших правопорушень з широким залученням до цієї роботи населення та громадських формувань з охорони громадського порядку, формування позитивного іміджу міліції» [169].

На перший погляд, наведене положення в загальних рисах відобразило дійсний характер і мету діяльності ДІМ. Однак, більш детальний його аналіз

дозволив нам визначити декілька концептуальних помилок. По-перше, Наказ МВС України № 1212 суттєво обмежував основне призначення служби ДІМ, фактично зводячи його до індивідуальної профілактики, в той час як на неї завжди покладалось вирішення значно більшого обсягу завдань (наприклад, забезпечення громадського порядку, загальна профілактика правопорушень, участь у розслідуванні злочинів і розшуку осіб, які їх вчинили тощо). По-друге, певні зауваження викликає граматичний зміст аналізованого положення. Так, у більшості енциклопедичних видань слово «мета» визначається як «те, до чого прагнуть», «що необхідно досягнути», «кінцевий результат» [241, с. 121]. Зважаючи на це, мета діяльності дільничних не може бути визначена як «організація профілактичної роботи», тому що це вже буде не мета, а засіб її досягнення.

Здавалося б, усі ці очевидні недоліки можна було б виправити в новому Положенні про службу ДІМ. Однак, Наказ МВС України № 550 взагалі уникав будь-якої згадки про цільове призначення цієї служби [168]. Аналогічний підхід згодом був утілений і в діючій нині Інструкції з організації діяльності ДОП. Вона хоч і містить окремий розділ, в якому окреслюються завдання, основні напрями діяльності та повноваження ДОП, однак основну мету, цільову спрямованість і призначення цієї служби, на жаль, не розкриває [150].

На нашу думку, такий підхід законодавця є неприйнятним. Він «розмиває» загальне уявлення про основне призначення служби ДОП та її роль в профілактиці правопорушень, а також є основною причиною покладання на неї невластивих завдань і функцій. Аналогічну точку зору висловили також опитані нами респонденти. Так, 57 % дільничних офіцерів поліції і 63 % фахівців у галузі права вважає, що в новій Інструкції з організації діяльності ДОП необхідно чітко прописати мету діяльності цієї служби, оскільки вона є вихідним положенням при визначенні її основних завдань і функцій. Що стосується безпосереднього уявлення про основну мету діяльності ДОП, то абсолютна більшість опитаних нами респондентів (61 % і 74 % відповідно) зауважила, що така мета полягає у втіленні в життя політики держави в сфері профілактики правопорушень та підтриманні публічної безпеки і порядку. Ми в повній мірі розділяємо цю точку зору, оскільки,

як свідчить аналіз багаторічної роботи служби ДОП, основне її призначення завжди полягало не лише в тому, щоб проводити індивідуально-профілактичну роботу з особами, які перебувають на профілактичних обліках, а також у тому, щоб забезпечувати публічну безпеку і порядок на території обслуговування.

З огляду на вищевикладене, можна констатувати, що *служба ДОП в системі НПУ забезпечує в межах своїх повноважень втілення в життя політики держави в сфері профілактики правопорушень, підтримання публічної безпеки і порядку, боротьби зі злочинністю, налагодження взаємодії з населенням, а також формування позитивного іміджу поліції*. Сформульована таким чином мета, на нашу думку, має бути закріплена в новій Інструкції з організації діяльності ДОП, оскільки вона, з одного боку, свідчить про профілактичний характер діяльності цієї служби, а з іншого боку – акцентує увагу на її соціальній спрямованості. Як ми уже неодноразово зазначали в попередніх підрозділах дисертації, в першу чергу служба ДОП створена для забезпечення організації профілактичної роботи. При цьому саме завдяки ДОП така робота набуває соціальної спрямованості, оскільки ДОП якнайближче стоять до населення; діють так, щоб не порушувати прав і законних інтересів громадян; беруть до уваги потреби різних соціальних груп; залучають до своєї діяльності населення та громадські формування тощо. Більше того, сформульована вище мета підкреслює особливу функціональну природу служби ДОП: з одного боку, вона виступає як адміністративна служба, а з іншого боку – як служба, спеціально створена для ведення загальної та індивідуальної профілактики, а також виховної, освітньої та корекційної роботи.

Отже, з метою практичної реалізації зроблених нами висновків, необхідно внести наступні зміни до Наказу МВС України № 650: по-перше, назву розділу II Наказу викласти в такій редакції: «II. Мета, завдання, основні напрями діяльності та повноваження ДОП». По-друге, доповнити п. 1 Розділу II Наказу новим реченням наступного змісту: «1. Основною метою діяльності ДОП є забезпечення в межах наданих повноважень втілення в життя політики держави в сфері профілактики правопорушень, підтримання публічної безпеки і порядку, боротьби зі злочинністю,

налагодження взаємодії з населенням, а також формування позитивного іміджу поліції».

Загальна мета діяльності будь-якого органу, конкретизується в його завданнях, які, в свою чергу, виступають важливою умовою її досягнення [240, с. 111]. В цьому відношенні служба ДОП теж не є винятком. Водночас, завдання, які на неї покладені, характеризуються певними особливостями, оскільки вони торкаються багатьох сфер суспільного життя і відрізняються особливою складністю та багатоманітністю.

Усі завдання служби ДОП досить детально прописані в п. 1 Розділу II нової Інструкції з організації діяльності ДОП [150]. Однак, при порівнянні цих завдань із тими завданнями, які були визначені в Наказі МВС України № 550, відразу ж звертає на себе увагу їх суттєве розширення. Так, якщо раніше на службу ДІМ покладалось вирішення лише трьох основних завдань [168], то зараз їх число було збільшено до восьми. Водночас, відразу ж хочемо наголосити, що таке кількісне збільшення завдань не вплинуло позитивно на їх якісне наповнення. Навпаки, *при більш детальному дослідженні основних завдань служби ДОП, нами було виявлено цілу низку як лексико-граматичних, так і змістових недоліків.*

По-перше, ми не можемо погодитись із формулюванням першого завдання служби ДОП як «діяльності, що ґрунтується на принципі взаємодії з населенням на засадах партнерства та має на меті співпрацю з громадянами, громадськими організаціями, установами, підприємствами різних форм власності» [150]. На нашу думку, в наведеному формулюванні було допущено декілька грубих логічних помилок. Зокрема, «завдання» будь-якого суб'єкта апріорі не може визначатись як «діяльність», оскільки функціонування такого суб'єкта саме по собі і є «діяльністю». Крім того, нелогічною є вказівка на те, що така діяльність ґрунтується на «*принципі взаємодії з населенням на засадах партнерства*», оскільки згаданий принцип є загальним принципом функціонування служби ДОП у цілому, а не спеціальним принципом реалізації якогось окремо взятого завдання (про це, зокрема, зазначається в п. 3 Розділу I Наказу). Також, абсолютно неприйнятним видається формулювання завдання як «діяльності ..., що має на меті ...», оскільки,

як ми уже зазначали вище, саме мета діяльності будь-якого органу конкретизується в його завданнях, а не навпаки.

По-друге, певні зауваження можна висловити також з приводу другого завдання, яке звучить наступним чином: *«взаємодія з органами державної влади та місцевого самоврядування, населенням й утвореними відповідно до чинного законодавства громадськими формуваннями з охорони громадського порядку»* [150]. За своєю сутністю і змістом це завдання фактично охоплюється попереднім завданням, а за способом формулювання – тотожне згаданому вище загальному принципу діяльності ДОП.

По-третє, абсолютно нелогічним видається зміст третього завдання – *«виконання завдань, спрямованих на дотримання прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави»* [150]. Очевидно, що «завдання» будь-якого органу не може полягати у «виконанні завдань».

По-четверте, не можна погодитись із формулюванням четвертого та п'ятого завдань ДОП – *«ужиття заходів для взяття на облік осіб, щодо яких здійснюється превентивна робота, підтримання в актуальному стані інформаційних підсистем ЄІС МВС; співпраця з ГРПП щодо застосування превентивних заходів стосовно осіб, які схильні до вчинення правопорушень та/або перебувають на превентивних обліках поліції»* [150]. З одного боку, ці завдання сформульовано занадто широко та розмито. Зокрема, не зрозуміло, про які саме категорії осіб тут іде мова, адже превентивна робота здійснюється щодо значного кола осіб і не лише працівниками служби ДОП. Теж саме стосується й інформаційних підсистем ЄІС МВС, ведення яких покладається на цілу низку служб і підрозділів поліції. З іншого боку, ці завдання сформульовано занадто звужено, оскільки в них відображаються лише окремо взяті напрями індивідуальної профілактики, здійснення якої покладається на ДОП. Крім того, таке завдання, як «співпраця з ГРПП», може бути покладено далеко не на всіх ДОП, оскільки ГРПП функціонують лише в тих територіальних підрозділах поліції, де не передбачено функціонування нарядів патрульної поліції.

По-п'яте, абсолютно недоречним видається зміст шостого завдання, яке звучить наступним чином: *«інформування чергової частини органу (підрозділу)*

поліції у разі отримання від населення відомостей про осіб, які мають наміри вчинити кримінальні правопорушення або їх учинили, розшукуваних злочинців, осіб, які зникли безвісти» [150]. Річ у тім, що не лише ДОП, але й усі інші працівники поліції зобов'язані здійснювати таке інформування (за деякими винятками). Отже, в даному випадку «інформування» необхідно розглядати не як завдання, а як обов'язок ДОП. Більше того, ДОП зобов'язані не лише «проінформувати» чергову частину», але також відповідним чином оформити отримані відомості, а також вжити необхідні заходи реагування. Водночас, в аналізованому «завданні» про такі дії ДОП чомусь не згадується.

По-шосте, деякі зауваження викликає зміст сьомого завдання – «організація та контроль діяльності помічника ДОП, що полягає в плануванні роботи, наданні відповідних доручень та навчанні методиці й тактиці роботи на поліцейській ділянці, перевірці якості, повноти та об'єктивності складених ним матеріалів» [150]. З одного боку, зазначене завдання занадто деталізоване, оскільки містить згадку про окремі форми роботи ДОП із своїм помічником. Однак, з іншого боку, в наведеному формулюванні згадуються далеко не всі форми такої роботи. Крім того, в даному «завданні» не враховано той факт, що до роботи із помічником ДОП залучаються не лише дільничні офіцери, але також й інші працівники служби ДОП – старші інспектори (інспектори), начальники та заступники начальників відділів (секторів) ДОП та інші.

По-сьоме, не можна підтримати доцільність віднесення до основних завдань ДОП такого завдання, як «підтримання професійного рівня шляхом навчання в системі службової підготовки та самопідготовки» [150]. Очевидно, що «професійне навчання» та «підтримання високого професійного рівня» – це не завдання ДОП, а необхідні *умови*, які забезпечують ефективне виконання ДОП поставлених перед ними завдань.

Окрім недоліків, які стосуються конкретних завдань ДОП, варто звернути увагу і на той факт, що п. 1 Розділу II Інструкції визначає «завдання ДОП», тобто завдання окремо взятих дільничних офіцерів поліції. Ми вважаємо такий підхід помилковим, оскільки він безпідставно звужує сферу правового регулювання

Інструкції (тим більше, що в інших її розділах завдання і функції решти працівників служби ДОП окремо не визначаються). Більш логічним видається визначення в Інструкції завдань не лише ДОП, але й усіх інших працівників служби ДОП.

Таким чином, проаналізувавши зміст основних завдань ДОП та співставивши їх із фактичним обсягом роботи дільничних офіцерів поліції на місцях, ми прийшли до висновку, що в умовах стрімких змін суспільно-політичної ситуації в країні, ускладнення оперативної обстановки, проголошення і втілення в життя нових пріоритетів розвитку поліції, удосконалення її організаційно-штатної побудови та приведення її діяльності у відповідність до вимог загально визначених міжнародних стандартів, визначені в п. 1 Розділу II Наказу МВС України № 650 завдання ДОП не спроможні в повній мірі забезпечити реалізацію профілактичного потенціалу цієї служби. Одні з них сформульовані лише в загальному вигляді, без необхідної деталізації та конкретизації; другі – навпаки – надмірно деталізовані, а тому охоплюють лише окремі аспекти основних напрямів діяльності ДОП; треті – взагалі позбавлені будь-якого логічного змісту.

На нашу думку, такий підхід до формулювання основних завдань ДОП є неприйнятним, оскільки саме завдання є тим базовим елементом, який слугує вихідним положенням для визначення основних функцій, напрямів, форм і методів діяльності всієї служби ДОП та її окремих працівників. Аналогічну думку висловила також і більшість опитаних нами респондентів. Зокрема, 59 % дільничних офіцерів поліції і 67 % фахівців у галузі права вважають, що закріплені в новій Інструкції завдання ДОП не розкривають специфіку даної служби, зокрема, профілактичну спрямованість її діяльності, а тому мають бути уточнені та деталізовані. При цьому, на думку опитаних нами респондентів, в новій Інструкції необхідно додатково закріпити такі завдання: виявлення причин і умов, які сприяють вчиненню злочинів і правопорушень (77 % і 80 % респондентів відповідно); надання соціальної та правової допомоги громадянам (64 % і 68 %); надання громадянам соціальних послуг (56 % і 69 %); загальне правове виховання населення (51 % і 60 %); роз'яснення законодавства (66 % і 71 %); організація та участь у заходах профілактичної спрямованості (61 % і 54 %).

Таким чином, врахувавши результати проведеного нами опитування, а також проаналізувавши наукову літературу та практику діяльності ДОП, ми прийшли до висновку, що система завдань, вирішення яких покладається на цю службу, має бути переглянута та уточнена. З цією метою ми пропонуємо внести зміни до п. 1 Розділу II Наказу МВС України № 650, закріпивши в ньому наступні завдання служби ДОП: «1) забезпечення особистої безпеки громадян, захист їх прав, свобод і законних інтересів; забезпечення публічної безпеки і порядку на поліцейській дільниці;

2) проведення загальної профілактики правопорушень на поліцейській дільниці із широким залученням до цієї роботи громадських формувань; виявлення та аналіз причин та умов, які сприяють вчиненню правопорушень, а також застосування заходів, направлених на їх усунення;

3) проведення індивідуально-профілактичної роботи з особами, схильними до вчинення правопорушень; виявлення та постановка на профілактичний облік осіб, які підлягають профілактичному впливу, а також осіб, які за станом здоров'я чи з інших причин можуть становити загрозу публічній безпеці чи іншим громадянам;

4) участь разом з іншими службами та підрозділами поліції у виявленні, попередженні, припиненні правопорушень, а також у розкритті злочинів, учинених на території поліцейської дільниці, розшуку та притягненні до відповідальності осіб, які їх вчинили;

5) залучення громадян до забезпечення публічної безпеки і порядку, профілактики правопорушень; організація та координація діяльності громадських формувань з охорони громадського порядку;

6) участь у наданні соціальної та правової допомоги громадянам; сприяння в межах своєї компетенції громадянам, посадовим і службовим особам, підприємствам, установам, організаціям, трудовим колективам і громадським об'єднанням у здійсненні їх прав і законних інтересів; надання в межах своєї компетенції соціальних послуг;

7) здійснення заходів, направлених на загальне правове виховання населення та його інформування про способи і засоби правомірного захисту від злочинних

посягань; роз'яснення законодавства; розробка та впровадження стандартів безпеки від протиправних посягань;

8) налагодження взаємодії з іншими службами та підрозділами поліції, іншими правоохоронними органами, органами державної влади та місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, ЗМІ, трудовими колективами, населенням, громадськими організаціями та формуваннями у зміцненні правопорядку, профілактиці правопорушень; зміцнення позитивного іміджу ДОП та поліції загалом; підвищення довіри населення до поліції;

9) розробка та реалізація спеціальних планів, комплексних і цільових програм профілактики окремих адміністративних проступків і «фонових» явищ; організація та участь у заходах профілактичної спрямованості; проведення освітньо-профілактичної, корекційної та адаптаційної роботи;

10) внесення до відповідних державних органів, установ, організацій, громадських об'єднань, посадових і службових осіб подань про усунення причин і умов, що сприяють вчиненню правопорушень тощо».

Відразу ж зауважимо, що запропонований нами перелік не є вичерпним і за необхідності перед працівниками служби ДОП можуть бути поставлені нові завдання. Водночас, в даному процесі необхідно варіювати між двома протилежними вимогами: з одного боку, це заборона виконання дільничними будь-яких дій, якщо це суперечить чинному законодавству чи порушує загально визнані права і свободи громадян; а з іншого – це заборона використання особового складу для виконання невластивих їм завдань і функцій. Крім того, всі завдання, покладені на службу ДОП, мають відповідати цільовій спрямованості її діяльності, знаходитись між собою в нерозривному зв'язку та взаємодії й утворювати єдиний процес профілактики правопорушень.

Характер завдань, покладених на службу ДОП, впливає на сутність основних напрямів діяльності цієї служби, тобто на її **функції**. У зв'язку з цим, деякі науковці досить влучно зауважують, що ланцюг «мета-завдання-функції» підпадає під дію філософського закону переходу від загального до часткового, коли часткове не може

виходити за рамки загального [131, с. 4]. Звідси випливає, що на службу ДОП можуть бути покладені лише ті функції, які прямо обумовлені її завданнями.

Перш ніж перейти до безпосереднього аналізу таких функцій, варто, в першу чергу, дати їм чітке визначення. Термін функція (лат. *functio* – виконання, здійснення) традиційно позначає «діяльність, обов'язок, роботу; призначення» [219, с. 630], або ж «обов'язок, коло діяльності, призначення, виконання, здійснення» [220, с. 1453]. В загальній теорії держави та права під функціями держави традиційно розуміють «основні напрями або види діяльності держави, що виражають її суть і призначення, роль і місце в суспільстві та мають об'єктивний характер» [253, с. 313; 135, с. 701]. З аналізу даного визначення можна зробити висновок, що термін «функції держави» використовується, передусім, для пояснення завдань, які стоять перед державою, а також способів їх виконання.

У зв'язку з відсутністю чіткого законодавчого трактування категорії «функції», досить часто їх ототожнюють із завданнями, компетенцією, напрямками чи повноваженнями того чи іншого державного органу. При цьому в одному випадку, під функціями розуміється призначення органу, його роль і місце в системі більш високого порядку; а в іншому – мета його діяльності, завдання, повноваження та компетенція [69, с. 43]. Так, наприклад, Г.А. Туманов, розглядаючи органи внутрішніх справ як системне утворення, використовує термін «функції-завдання», ототожнюючи дві його складові. [242, с. 23]. На нашу думку, таке ототожнення є концептуально хибним і таким, що суперечить традиційним поглядам на сутність даних категорій. Саме тому, більш переконливим видається підхід Ю.П. Солов'я, який доводить, що завдання будь-якого органу мають визначальний характер щодо його функцій, оскільки функція – це практична реалізація завдання [221, с. 125].

Однак, вимушені констатувати, що в новій Інструкції з організації діяльності ДОП новітні теоретичні розробки питань функціонального призначення служб і підрозділів поліції враховані не були. Зокрема, як свідчить дослівний аналіз основних положень п. 2 Розділу II Інструкції, основні функції служби ДОП тут сформульовані навіть ширше, ніж її завдання [150]. На нашу думку, такий підхід до визначення основних функцій служби ДОП є концептуально хибним, оскільки

вносить неясність у розуміння основного призначення даної служби, а також робить практично неможливим проведення розмежування між покладеними на неї завданнями та функціями.

Аналогічну думку висловила також і більшість опитаних нами респондентів (61 % дільничних офіцерів поліції та 54 % фахівців у галузі права), які до основних функцій служби ДОП пропонують відносити наступні функції: 1) профілактичну (87 % та 92 % респондентів відповідно); 2) адміністративно-юрисдикційну (84 % та 88 %); 3) соціального обслуговування населення (82 % та 90 %); 4) кримінальну процесуальну (в якості допоміжних сил) (66 % та 71 %). Ми в повній мірі погоджуємось із таким підходом і вважаємо, що *сформульовані саме таким чином основні функції служби ДОП відповідають загальнотеоретичним уявленням про функції органу державної влади, розкривають сутність та цільову спрямованість діяльності служби ДОП, а також в максимально концентрованому вигляді відображають основні напрями її функціонування, що впливають з її основних завдань та мети.*

Таким чином, узагальнюючи викладене вище, *ми наполягаємо на доцільності внесення змін до Розділу II нової Інструкції з організації діяльності ДОП, які спрямовані на закріплення в ньому кардинально протилежного підходу до визначення основних функцій даної служби.* У зв'язку з цим, назву розділу II Наказу пропонуємо викласти в такій редакції: «II. Мета, завдання, функції та повноваження ДОП». Також, необхідно внести зміни до п. 2 Розділу II Наказу, виклавши його в такій редакції: «2. Працівники служби ДОП виконують профілактичну, адміністративно-юрисдикційну функції, функцію соціального обслуговування населення та кримінальну процесуальну функцію (в якості допоміжних сил)».

Переходячи до безпосереднього аналізу функцій, покладених на службу ДОП, у першу чергу варто зауважити, що оскільки кожна з виокремлених нами функцій має власну специфіку, механізм її реалізації теж носить неоднорідний характер. Іншими словами, кожна функція служби ДІМ передбачає цілу низку різноманітних за своїм характером напрямів діяльності. Зважаючи на викладене, пропонуємо більш

детально проаналізувати виокремленні нами функції ДОП, а також з'ясувати кореспондуючі їм напрями діяльності.

1. Профілактична функція. Характерною рисою системи функцій будь-якого органу державної влади є наявність основної, фундаментальної або, як зазначають деякі науковці, «генеральної» функції [207, с. 629], що визначає сутність діяльності органу в цілому. Для служби ДОП такою функцією є профілактична функція. Дійсно, як свідчить аналіз чинного законодавства, ДОП є чи не єдиним структурним підрозділом поліції, який предметно займається організацією попереджувальної діяльності. При цьому в рамках реалізації даної функції можна виділити наступні напрями:

1) проведення загальної профілактики правопорушень, а також індивідуально-профілактичної роботи з особами, схильними до протиправної поведінки;

2) аналіз стану правопорядку й оперативної обстановки, виявлення й аналіз причин та умов, які сприяють вчиненню злочинів і правопорушень, застосування заходів, направлених на їх усунення;

3) вжиття заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб і публічній безпеці, що виникли внаслідок учинення кримінального, адміністративного правопорушення, надзвичайних ситуацій чи інших подій;

4) участь у межах своєї компетенції в підготовці проектів законодавчих та інших нормативно-правових актів спрямованих на профілактику правопорушень;

5) безпосередня участь у розробці й реалізації загальнодержавних та регіональних комплексних і цільових програм, спеціальних планів і заходів щодо попередження окремих адміністративних проступків і «фонових» явищ, зокрема, домашнього насильства, торгівлі людьми, дитячої бездоглядності тощо; здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі;

6) участь разом з іншими службами та підрозділами поліції у виявленні, попередженні, припиненні правопорушень; здійснення контролю за дотриманням фізичними та юридичними особами правил дозвільної системи;

7) своєчасне реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події;

8) залучення громадян до профілактичної діяльності; організація та координація профілактичної діяльності підпорядкованих служб і підрозділів, а також громадських формувань з охорони громадського порядку; надання їм необхідної методичної та практичної допомоги, організаційне, інформаційне та матеріально-технічне забезпечення; здійснення контролю за їх роботою;

9) налагодження взаємодії з іншими суб'єктами профілактики;

10) інформаційно-аналітична робота, що передбачає аналіз стану, структури та динаміки злочинів й адміністративних проступків, розробку заходів, спрямованих на підвищення ефективності профілактичної діяльності; підготовка аналітичних довідок, методичних рекомендацій, оглядів та інших матеріалів з даного напрямку;

11) загальне правове виховання населення; інформаційна та пропагандистська діяльність тощо.

Звісно, це далеко не повний спектр профілактичних напрямів діяльності ДОП (максимально повний їх перелік буде надано в третьому розділі роботи). Однак, навіть їх аналіз підтверджує висловлену нами раніше тезу про те, що фундаментальною функцією служби ДОП є саме профілактична функція.

2. Адміністративно-юрисдикційна функція. Окрім профілактики правопорушень на ДОП покладається ціла низка повноважень, які носять адміністративно-юрисдикційний характер. Основними з них є такі:

1) прийом, реєстрація та реагування на заяви, повідомлення й іншу інформацію про злочини та пригоди;

2) виявлення, припинення та розкриття адміністративних правопорушень, а також здійснення провадження у справах по них;

3) прийняття в межах своєї компетенції рішень про застосування адміністративних стягнень та забезпечення їх виконання;

3) застосування адміністративно-примусових заходів;

4) доставляння у випадках і порядку, визначених законом, затриманих осіб, підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення, та осіб, які вчинили адміністративне правопорушення;

5) надання допомоги у розшуку різних категорій осіб (наприклад, осіб, як пропали безвісти, дітей, які залишили сім'ю, осіб, які ухиляються від адміністративного нагляду та інших);

б) виконання приписів про привід у заклади охорони здоров'я осіб, хворих на ВІЛ/СНІД, хронічний алкоголізм, наркоманію, венеричні хвороби, психічні розлади, якщо вони ухиляються від добровільної явки тощо.

Відразу ж зауважимо, що всі перераховані вище напрями адміністративно-юрисдикційної діяльності ДОП мають обмежений характер, оскільки реалізуються не в повному обсязі, а лише в межах наданих ДОП повноважень.

3. Функція соціального обслуговування населення. У світлі того, що після проведення докорінних реформ діяльність української поліції набула гуманістичної спрямованості, каральні функції поступово втрачають свої пріоритетні позиції поступаючись соціально-обслуговуючим. В їх основі лежить інформаційна, освітньо-профілактична, корекційна, адаптаційна робота, спрямована на формування нових за характером і змістом відносин між населенням і поліцією. І в першу чергу, такі зміни стали помітними в діяльності служби ДОП, яка максимально наближена до населення та в своїй діяльності зважає на так званий «людський фактор». Саме тому, завдання, пов'язані з так званим «обслуговуванням населення», або наданням «соціальних послуг», на сьогодні перетворились у прямі обов'язки ДОП. Серед них на особливу увагу заслуговують наступні:

1) надання в межах своєї компетенції соціальних, управлінських та довідково-інформаційних послуг; роз'яснення законодавства;

2) надання соціальної та правової допомоги громадянам;

3) сприяння в межах своєї компетенції громадянам, посадовим і службовим особам, підприємствам, установам, організаціям, трудовим колективам і громадським об'єднанням у здійсненні їх прав і законних інтересів;

4) здійснення заходів, направлених на загальне правове виховання населення та його інформування про способи і засоби правомірного захисту від злочинних посягань;

5) проведення корекційної роботи з особами, які вчинили правопорушення або ж схильні до протиправної поведінки;

б) надання допомоги в організації соціальної реабілітації жертв злочинів й інших правопорушень, а також жертв насильства в сім'ї;

7) сприяння в соціальній адаптації осіб, які звільнились з місць позбавлення волі;

8) надання в межах наявних можливостей невідкладної, зокрема домедичної і медичної, допомоги особам, які постраждали від протиправних посягань або нещасних випадків, а також особам, що перебувають у безпорадному стані або опинилися в ситуації, небезпечній для їхнього життя чи здоров'я;

9) попередження виникнення складних життєвих ситуацій;

10) здійснення заходів, спрямованих на зміцнення позитивного іміджу ДОП та поліції загалом; підвищення довіри населення до поліції тощо.

Зважаючи, передусім, на соціальний характер більшості із перерахованих вище напрямів, успіх у їх реалізації залежить, передусім, від особистих якостей дільничних, і, в першу чергу, від їх порядності, чуйності, доброзичливості, бажання допомагати людям.

4) Кримінально-процесуальна функція (в якості допоміжних сил). Як уже було зазначено вище, служба ДОП, у першу чергу, займається профілактичною роботою, а тому їй невластиве виконання такого завдання, як виявлення та розслідування злочинів. Саме тому, ДОП лише сприяють реалізації кримінально-процесуальних повноважень іншими структурними підрозділами поліції. Зокрема, вони:

1) надають допомогу в розкритті та розслідуванні злочинів;

2) виконують у межах своєї компетенції ухвали (постанови) суду, письмові доручення прокурорів, органів дізнання та досудового слідства про привід особи, взяття її під варту, виконують розшукові, слідчі й інші передбачені законодавством заходи, а також надають їм допомогу в проведенні окремих процесуальних дій;

3) приймають участь у розшуку обвинувачених, підсудних, засуджених;

4) забезпечують в межах своїх повноважень виконання окремих запобіжних заходів тощо.

У зв'язку з тим, що кримінально-процесуальна функція в діяльності ДОП відіграє допоміжну роль, такий показник, як кількість розкритих злочинів, не повинен бути вирішальним при оцінюванні їх роботи.

Завершуючи аналіз основних функцій служби ДОП, ми можемо констатувати, що, незважаючи на широке коло завдань, які покладаються на службу ДОП, основні напрями її діяльності мають превентивну спрямованість і в кінцевому рахунку зводяться до профілактики злочинів та інших правопорушень на території обслуговування. Це ще раз підтверджує неодноразово висловлене нами твердження, що профілактична складова відіграє основну роль в діяльності ДОП.

Окрім мети, завдань і функцій, характеристика профілактичної діяльності служби ДОП передбачає розгляд **основних принципів**, що визначають спрямованість такої діяльності, тобто основних вихідних положень, на яких вона повинна ґрунтуватись і яким повинна відповідати.

Як свідчить аналіз результатів проведеного нами дослідження, в останні роки аналіз принципів функціонування будь-якого органу чи його структурного підрозділу став традиційним. Для нашого дослідження такий аналіз є ще й обов'язковим, тому що питання про принципи – це, в першу чергу, питання про характер і межі втручання ДОП у приватне життя громадян. Більше того, саме через аналіз принципів можна виявити основні прогалини в структурно-функціональній будові служби ДОП і на цій основі розробити пропозиції щодо їх усунення.

То що ж необхідно розуміти під «принципами діяльності служби ДОП»? Для того, щоб дати відповідь на це питання, необхідно звернутись до наукової літератури. Так, нам вдалося з'ясувати, що слово «принцип» має латинське походження й в найбільш загальному розумінні означає «початок, основу».

Таке широке тлумачення даного терміну призвело до того, що в науковій літературі з'явилося безліч його трактувань. Їх аналіз та порівняння, а також екстраполяція в практику діяльності ДОП, дозволила нам акцентувати увагу на наступних характерних особливостях.

➤ По-перше, принципи профілактичної діяльності ДОП – це ідейні початки, що тісно пов'язані з державною політикою в сфері профілактики правопорушень;

вони відображають основні ідеї, цілі та задачі такої політики, а також способи реалізації та здійснення основних профілактичних заходів.

➤ По-друге, такі принципи – це загальні, вихідні положення та ідеї, які мають цементуюче значення для профілактичної діяльності служби ДОП; вони не лише визначають її спрямованість, будову, форму та зміст заходів, але також уособлюють загальні закономірності розвитку служби ДОП, слугують ключем до розуміння сутності та специфіки її діяльності, структури та місця в системі органів та підрозділів поліції.

➤ По-третє, принципи визначають межі втручання дільничних в особисте життя особи, а тому вони мають значення не лише для регулювання профілактичної діяльності ДОП, але також для захисту прав і свобод громадян.

➤ По-четверте, принципи діють на всіх стадіях та етапах профілактичної діяльності ДОП, а також поширюють свій регулятивний вплив на всіх суб'єктів, залучених до цього процесу.

➤ По-п'яте, як основні, центральні положення, на яких будується профілактична діяльність ДОП, принципи існують у формі правових норм; їх дотримання і виконання є обов'язковим для всіх її працівників.

➤ По-шосте, як нормативні розпорядження, принципи мають бути дієвими, а тому в тексті будь-якого правового акту їх зміст підлягає найбільш повному розкриттю; цілісність і початковий зміст принципів має бути незалежним від зміни, доповнення чи скасування окремих нормативно-правових актів; усі інші норми, закріплені в таких актах, повинні бути узгоджені та жорстко прив'язані до принципів.

➤ По-сьоме, принципи – це загальновизнані положення, а тому їм властива нормативність, незаперечність, загальнообов'язковість, потенційна можливість їх дотримання за допомогою заходів державного примусу.

➤ По-восьме, принципи профілактичної діяльності служби ДОП забезпечують взаємодію та взаємоузгодження всіх її структурних елементів як між собою, так із системами вищого рівня; вони забезпечують збалансованість, усувають

протиріччя, створюють передумови для інтеграції та одночасної диференціації різних напрямів діяльності ДОП.

Узагальнюючи викладені вище ознаки, ми можемо сформулювати наступне визначення *принципів профілактичної діяльності ДОП* – це закріплені в нормах права, науково-обґрунтовані та апробовані практикою основні засади, які найбільш повно визначають сутність і характер діяльності ДОП, поширюють свій вплив на всі стадії, етапи та рівні профілактичного процесу та спрямовані на забезпечення його результативності.

Принципи права взагалі, та принципи профілактичної діяльності зокрема неможливо розглядати у відриві один від одного, без урахування їх взаємопов'язаності та взаємообумовленості. В своїй сукупності такі принципи повинні утворювати струнку систему основних засад, що не суперечать одна одній та після закріплення в чинному законодавстві оформлюються як явища правової реальності. Однак, відносно діяльності ДОП, важко говорити про якусь стійку систему принципів. Чинна на сьогодні Інструкція включає до неї лише такі принципи, як верховенство права, дотримання прав і свобод людини, законності, відкритості та прозорості, політичної нейтральності, взаємодії з населенням на засадах партнерства [150]. І хоча в порівнянні з Наказом МВС України № 550 дана система була дещо видозмінена (раніше, діяльність служби ДІМ ґрунтувалась на принципах законності, гуманізму, поваги до особи, соціальної справедливості, взаємодії з трудовими колективами, громадськими організаціями й населенням, незалежності від діяльності політичних партій та інших громадських об'єднань [168]), однак її *все ще зарано вважати такою, що відображає усю специфіку діяльності ДОП і, передусім, її профілактичну спрямованість*. Неважко помітити, що вона практично ідентична системі принципів діяльності Національної поліції, яка закріплена в ст.ст. 6-11 Закону України «Про Національну поліцію» (за винятком принципу «безперервності», який не був включений в систему принципів діяльності ДОП) [194].

Відразу ж зауважимо, що ми категорично заперечуємо обґрунтованість і доцільність такого «автоматичного» перенесення принципів діяльності всієї поліції

на сферу функціонування ДОП, яка, як ми уже зазначали вище, характеризується певною специфікою і має чітко виражену профілактичну спрямованість. Так, проаналізувавши практичну діяльність служб ДОП на різних рівнях, ми прийшли до висновку, що в більшій чи меншій мірі всі працівники служби ДОП виконують покладені на них повноваження дотримуючись таких основних принципів: об'єктивності, демократизму, гуманізму та соціальної справедливості, наукової обґрунтованості, економічної доцільності, комплексності, організованості, ефективності, координованості, системності, стійкої диференціації, поєднання гласності та професійної таємниці, централізації та децентралізації, постійного врахування громадської думки, взаємодії з населенням, своєчасності, мобільності та оперативності, організованості, достатності, точності та конкретності, професіоналізму та компетентності, відповідальності влади та посадових осіб за розробку, реалізацію та наслідки профілактичної діяльності тощо.

Однак, незважаючи на всю важливість наведених правових засад, не варто поспішати та переводити їх у ранг правових принципів. Адже відомо, що чим більше принципів, тим менше їх значення, тим більша їх розмитість. Принципи діяльності служби ДОП є фундаментом, на якому мають будуватися правила діяльності для всіх її працівників, а тому їх має бути рівно стільки, скільки того вимагають умови служби.

Передусім, діяльність ДОП має бути **законною**. В нашому випадку дотримання принципу законності передбачає: 1) верховенство Конституції, законів та ратифікованих міжнародно-правових актів над іншими підзаконними актами, наказами та посадовими інструкціями, що регламентують діяльність ДОП; 2) сувору відповідність діяльності ДОП вимогам законодавства, компетенції служби ДОП та наданим їм повноваженням; 3) відповідність профілактичних заходів, які застосовуються ДОП, загальним демократичним принципам права, чинному законодавству та загальновизнаним міжнародним стандартам; 4) застосування профілактичних заходів лише за наявності фактичних обставин, які передбачені в нормативно-правових актах, а також при неухильному дотриманні гарантій прав і законних інтересів осіб, щодо яких вони застосовуються; 5) чітке визначення та

нормативне закріплення не лише завдань і функцій служби ДОП, але також і повноважень її працівників, що дозволяє уникнути дублювання їх завдань і функцій;

б) безпосередню участь в діяльності ДОП і контроль за нею не лише з боку представницьких органів влади відповідного рівня, але також з боку ЗМІ, громадськості та окремих громадян тощо.

З викладеного видно, що законність є основним принципом профілактичної діяльності служби ДОП та найважливішою умовою ефективного виконання покладених на неї завдань. При цьому реалізація даного принципу спрямована не лише на підтримання режиму законності в державі, але також на викорінення свавілля та всюдозволеності дільничних.

Основоположне значення в діяльності служби ДОП відводиться також принципам *гуманізму, поваги до особи та соціальної справедливості*, що обумовлено її призначенням та особливою роллю у профілактиці правопорушень. По-перше, діяльність ДОП є відкритою та гласною, що відіграє вирішальну роль при формуванні громадської думки про поліцію взагалі. По-друге, під час виконання своїх обов'язків ДОП взаємодіють з широкими верствами населення та досить часто з громадянами, які не порушують громадський порядок і звертаються до поліції з метою отримання роз'яснень, управлінських чи соціальних послуг.

Викладені вище обставини призвели до того, що служба ДОП була вимушена змінити свій імідж і переформатувати свою діяльність із каральної в соціально-профілактичну. Такі зміни торкнулись і змісту аналізованих принципів, які на сьогодні набули наступного змісту: 1) ДОП в межах своєї компетенції приймають заходи щодо охорони життя та здоров'я громадян, їх власності від протиправних посягань, техногенних аварій та природних катастроф; надають допомогу потерпілим від правопорушень, нещасних випадків і надзвичайних ситуацій тощо; 2) пріоритетом діяльності ДОП є не розслідування протиправних посягань і притягнення винних до відповідальності, а їх профілактика, а також соціальна, корекційна, виховна та інформаційна робота; 3) при застосуванні заходів профілактичного впливу ДОП застосовують методи, які є адекватними в конкретній ситуації, не допускають їх надлишкової інтенсивності, заподіяння фізичних і

моральних страждань, приниження честі та людської гідності [23, с. 116]; 4) кожен дільничний, незалежно від звання та посади, зобов'язаний чуйно та уважно ставитись до громадян; неприпустимими вважаються будь-які випадки приниження людської гідності, обману, насильства тощо; 5) у випадках, якщо застосування тих чи інших профілактичних заходів не передбачено чинним законодавством, при їх здійсненні дільничні виходять із норм службової етики співробітника поліції, загальноправових і моральних принципів.

Дільничні офіцери поліції здійснюють заходи, спрямовані на профілактику протиправних посягань, із обов'язковим дотриманням принципу *об'єктивності*. Це обумовлено, передусім, тим, що така діяльність має соціальну природу і протікає у відповідності із об'єктивними законами розвитку суспільства. Відповідно, ефективність її виконання залежить від того, наскільки дільничні пізнають такі закони, свідомо їх використовують, беруть до уваги реальні можливості та фактичний стан справ. У зв'язку з цим, необхідно виділити відразу декілька складових аналізованого принципу. По-перше, діяльність ДОП має бути *цілеспрямованою*, тобто направленою на вирішення найбільш важливих профілактичних задач, послідовне та наполегливе досягнення запланованого. По-друге, така діяльність має бути *системною*, тобто враховувати всі умови та фактори, що реально на неї впливають; поєднувати дії всіх суб'єктів профілактики та координуючих і контролюючих органів в цілісну цільову програму [133, с. 110]. По-третє, вона має бути *комплексною*, що передбачає об'єднання в рамках профілактичної діяльності різноманітних заходів правового, організаційного, економічного, психолого-педагогічного та матеріально-технічного характеру; поєднання загально-профілактичних заходів із індивідуальним підходом. По-четверте, діяльність ДОП має бути максимально *ефективною* та *економічно доцільною*, тобто передбачати досягнення поставлених завдань при найменших витратах часу, сил і засобів; оптимізацію прийнятих рішень, тобто розробку кількох варіантів проектів вирішення поставлених завдань, їх співставлення та вибір найбільш оптимального та раціонального. По-п'яте, така діяльність повинна мати *випереджаючий характер*, тобто застосовувані ДОП профілактичні заходи мають

бути своєчасними, доцільними та достатніми, що вимагає їх застосування на максимально ранньому етапі виникнення конфліктних ситуацій. По-шосте, вона повинна бути *мобільною та оперативною*, що вимагає постійної підтримки високого ступеня готовності до зміни оперативної обстановки; швидкого реагування на заяви та повідомлення про злочини та пригоди; своєчасного, якісного, гнучкого вирішення завдань різного ступеня складності. По-сьоме, діяльність ДОП повинна бути *організованою*, що проявляється в суворій впорядкованості всіх процесів управління профілактичною діяльністю, в їх систематичному перегляді, уточненні та узгодженні. По-восьме, вона має бути *точною*, що передбачає виконавчу дисципліну кожного дільничного, обов'язковість та однозначність наданих вказівок, обов'язковий контроль за їх виконанням, чітке планування всіх профілактичних заходів. По-дев'яте, вона повинна бути *конкретною*, тобто такою, що відповідає реально існуючим криміногенним чинникам.

Не менш важливе значення в діяльності ДОП відводиться принципу ***наукового управління***, який передбачає: використання таких форм, методів та засобів профілактичної діяльності, які розроблені та схвалені наукою; здійснення прогнозування, планування, управління та реалізацію профілактичних заходів на основі єдиної наукової концепції профілактики злочинності; застосування наукових методик збору та обробки інформації про характер та рівень злочинності; розробку механізму імплементації в практику профілактичної діяльності ДОП наукових рекомендацій; широке використання в практиці профілактичній діяльності здобутих наукоузнань [27, с. 169]; науково-методичне забезпечення діяльності ДОП на всіх рівнях і напрямках, комплексне використання в практичній діяльності теоретичних напрацювань.

Діяльність служби ДОП є ***гласною***, що забезпечує її відкритість і прозорість, доступ громадян до прийнятих рішень та зближення з населенням. На сьогодні зміст даного принципу складають наступні положення: своєчасне, повне та об'єктивне висвітлення відомостей про діяльність ДОП у сфері профілактики правопорушень; регулярне інформування населення про дійсний рівень злочинності у суспільстві, про стан та динаміку злочинності на закріпленій поліцейській дільниці, а також про

всі вжиті заходи щодо її подолання; залучення громадськості та ЗМІ до всебічного обговорення проблем, які існують в житті територіальної громади та можливих варіантів їх вирішення; встановлення громадського контролю за діяльністю ДОП, а також постійне вивчення та аналіз громадської думки тощо. При цьому найбільш ефективним інструментом реалізації принципу гласності на сьогодні вважаються ЗМІ, залучення яких стимулює формування громадської думки, включення населення до профілактичної роботи, підвищує її активність та ефективність, сприяє формуванню громадської думки та позитивного іміджу ДОП.

Діяльність ДОП у сфері профілактики протиправних посягань здійснюється у тісній *взаємодії з іншими суб'єктами профілактики* та, водночас, *є політично нейтральною*. Як ми уже неодноразового наголошували, профілактика правопорушень – це досить широка сфера суспільної діяльності, до якої залучаються не лише ДОП, але й інші підрозділи поліції, різноманітні правоохоронні органи, органи державної влади та місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації, громадські об'єднання та формування, ЗМІ, церква, трудові колективи, громадськість та окремі громадяни, а також міжнародні організації та правоохоронні органи зарубіжних країн. Звісно, що ефективність такої діяльності напряду залежить від спільних узгоджених дій названих суб'єктів, їх спрямованості на досягнення спільної мети, надання взаємної допомоги при вирішенні окремих завдань, а також від планомірної реалізації всього комплексу профілактичних заходів. При цьому всі профілактичні заходи мають бути взаємопов'язані та узгоджені, здійснюватись у межах однієї спрямованості і в своїй сукупності утворювати цілісну цільову програму профілактики правопорушень, в якій окремі суб'єкти функціонують як тісно пов'язані між собою елементи. Місце і роль кожного елемента має бути чітко прописана щоб не допустити безпідставного дублювання завдань і функцій, а також конфлікту інтересів.

Не менш важливу роль в діяльності служби ДОП має відводитись таким принципам, як *прогнозованість і плановість*. Як ми уже зазначали вище, злочинність – це явище соціальне, а тому зміни в її структурі, динаміці та рівні відбуваються, переважно, під впливом об'єктивних законів розвитку суспільства та

природи. Оскільки стихійність і випадковість займають лише незначну частку в даному явищі, воно може (і повинно) піддаватись постійному статистичному аналізу та науковому прогнозуванню. Відповідно, діяльність ДОП у сфері профілактики повинна бути організованою і плановою; ґрунтуватись на всебічному вивченні та аналізі основних показників злочинності; здійснюватись у відповідності із нормативно затвердженими профілактичними програмами та планами. І, головне: постійне вивчення громадської думки має лежати в основні планування будь-якого напрямку профілактичної роботи ДОП.

Нарешті, профілактичну спрямованість діяльності служби ДОП важко собі уявити без *принципу взаємодії з населенням на засадах партнерства*. Відразу ж зауважимо, що принцип «взаємодії з населенням» – не новий в роботі дільничних і супроводжує її ще з часів зародження цієї служби. Водночас, після докорінного реформування поліції даний принцип набув нового звучання і відтепер розглядається у нерозривному зв'язку із «партнерськими відносинами» дільничного та громади.

Взаємодію поліції з населенням на засадах партнерства прийнято називати англійським терміном «Community Policing». Вона передбачає постійну співпрацю поліції та місцевої влади з метою створення безпечного простору і ґрунтується на першочерговому врахуванні думки громади з питань забезпечення публічної безпеки та порядку. В ст. 11 Закону України «Про Національну поліцію» даний принцип визначається у контексті здійснення діяльності поліції «в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства», спрямованої на задоволення їхніх потреб [194]. В ч. 2 цієї ж статті підкреслюється профілактична спрямованість даного принципу. Зокрема, зазначається, що «з метою визначення причин та/або умов учинення правопорушень, планування службової діяльності органів і підрозділів поліції здійснюється з урахуванням специфіки регіону та проблем територіальних громад» [194].

Принцип взаємодії з населенням на засадах партнерства – це єдиний принцип організації діяльності ДОП, який отримав розгорнуте визначення в новій Інструкції

з організації діяльності ДОП. Зокрема, йому присвячено окремий розділ Наказу МВС України № 650 – Розділ III «Взаємодія з населенням» [150]. Знайомство із основними положеннями зазначеного розділу, дозволило нам визначити такі основні напрями діяльності ДОП, спрямовані на впровадження принципу взаємодії з населенням на засадах партнерства: 1) протидія злочинності, профілактика правопорушень та охорона публічного порядку за участю населення; 2) співпраця з органами місцевого самоврядування, представниками територіальних громад, населенням, керівниками підприємств, соціальних, навчальних та культурних закладів, закладів захисту дітей, обмін інформацією для подальшого її використання під час виконання службових обов'язків; 3) визначення спільних пріоритетних напрямів роботи та її оцінювання з урахуванням думки і потреб громадськості [150].

Проаналізувавши наведені вище напрями діяльності ДОП, ми прийшли до висновку, що їх явно не достатньо для того, щоб у повній мірі розкрити профілактичний потенціал принципу взаємодії з населенням на засадах партнерства. На нашу думку, яка ґрунтується на узагальненні практики діяльності ДОП, а також зарубіжного досвіду реалізації принципу Community Policing, їх перелік необхідно розширити за рахунок включення до нього таких напрямів:

- безпосередня участь в розробці та реалізації місцевих програм, що передбачають спільну роботу ДОП і громадськості і спрямовані на розбудову безпечного середовища; здійснення поточного та перспективного планування діяльності ДОП з урахуванням положень таких програм;

- участь у створенні та підтриманні в актуальному стані інноваційних онлайн-платформ, інтерактивних «карт злочинності» та інших діалогових громадських ініціатив і проектів, які дозволяють громадянам отримувати актуальну інформацію про стан безпеки за місцем проживання, стан розгляду їх заяв та повідомлень, а також безпосередньо оцінювати роботу ДОП і поліції в цілому;

- об'єктивне, системне, своєчасне та послідовне інформування громадськості про стан оперативної обстановки на відповідній території, структуру, рівень і динаміку злочинності.

Практична реалізація зроблених нами висновків передбачає внесення змін до п. 1 Розділу III Наказу МВС України № 650 і доповнення його підпунктами «4-6» відповідного змісту.

Одночасно із недостатнім нормативно-правовим визначенням основних напрямів діяльності ДОП з реалізації принципу Community Policing, Розділ III Наказу МВС України № 650, на нашу думку, містить цілу низку положень, які не мають до нього безпосереднього відношення і розкривають інші напрями діяльності ДОП. По-перше, це п. 6 та п. 7, які стосуються такого напрямку діяльності ДОП, як здійснення прийому громадян і розгляд їх звернень; по-друге, це п. 8 та п. 9, які стосуються такого напрямку діяльності ДОП, як робота з громадськими формуваннями і організація їх діяльності. І хоча вказані напрями діяльності ДОП опосередковано пов'язані із роботою з населенням, однак зважаючи на їх вагомість та особливе значення, на нашу думку варто було б деталізувати їх правове регулювання, присвятивши цим питанням окремі розділи Інструкції.

На користь зробленого нами висновку можна навести відразу кілька аргументів. По-перше, раніше чинне Положення про службу ДІМ в системі МВС більш детально регулювало аналізовані напрями діяльності ДІМ. Зокрема, цим питанням було присвячено відповідно Розділ 10 та Розділ 16 Наказу МВС України № 550 [168]. По-друге, опитані нами респонденти негативно оцінюють обсяг нормативно-правового регулювання окремих напрямів діяльності ДОП і наполягають на його розширенні. В першу чергу, це стосується таких напрямів, як: взаємодія з населенням на засадах партнерства (81 % дільничних офіцерів поліції; 88 % фахівців у галузі права); здійснення прийому громадян і розгляд їх звернень (91 % та 76 % респондентів відповідно); робота з громадськими формуваннями і організація їх діяльності (79 % та 71 %).

Таким чином, враховуючи викладені вище аргументи, пропонуємо внести деякі зміни до Наказу МВС України № 650: по-перше, виключити п.п. 6-9 Розділу III Наказу; по-друге, доповнити Наказ новими розділами, у яких більш детально врегулювати такі напрями діяльності ДОП, як здійснення прийому громадян і

розгляд їх звернень; робота з громадськими формуваннями і організація їх діяльності.

Підсумовуючи викладене вище, з усією очевидністю можна стверджувати, що система принципів діяльності ДОП, закріплена в Наказі МВС України № 650, не відображає профілактичну спрямованість діяльності цієї служби, а тому має бути переглянута й доповнена. З цією метою, ми пропонуємо внести зміни до п. 3 Розділу I Наказу, виклавши його в такій редакції: «3. ДОП здійснюють свою діяльність із дотриманням принципів законності, гуманізму, поваги до особи та соціальної справедливості, об'єктивності, наукового управління, гласності, взаємодії з іншими суб'єктами профілактики, політичної нейтральності, прогнозованості та плановості, взаємодії з населенням на засадах партнерства».

2.3. Адміністративно-правове регулювання профілактичної діяльності служби дільничних офіцерів поліції та основні напрями його удосконалення

Ефективність профілактичної діяльності ДОП перебуває в прямій залежності від повноти її охоплення правовим регулюванням, а також від його досконалості, чіткості та своєчасності. В профілактичній діяльності ДОП правове регулювання займає центральне місце. Воно не лише впорядковує процес протидії злочинності, забезпечує дотримання в цій сфері прав і свобод людини, оптимальне поєднання інтересів особи, суспільства та держави, але також визначає основну спрямованість, права, обов'язки та межі повноважень суб'єктів такої діяльності. Основу механізму правового регулювання складають норми права, які є його основними, вихідними ланками [218, с. 259] і знаходять своє закріплення в нормативно-правових актах різної юридичної сили.

Беручи за основу наведені постулати, *правове регулювання профілактичної діяльності служби ДОП* можна визначити як здійснюваний за допомогою системи нормативно-правових актів вплив на найбільш важливі суспільні відносини в сфері профілактики правопорушень, з метою регулювання таких відносин, їх

упорядкування, охорони та забезпечення реалізації, а також визначення обсягу прав і обов'язків дільничних офіцерів поліції в цій сфері.

Усю сукупність нормативно-правових актів, які складають систему правового регулювання профілактичної діяльності служби ДОП, прийнято поділяти на дві групи: 1) спрямовані на удосконалення «позитивного права»; 2) спрямовані на його охорону [27, с. 183; 23, с. 128].

До першої групи відносяться правові норми, що стимулюють соціально корисну поведінку людей, направляють її у правомірне русло. Їх профілактичний потенціал полягає в тому, що вони закріплюють такі суспільні відносини, які за своєю суттю протистоять злочинності, блокують дію її причин та умов [48, с. 166]. Здійснюючи загальне регулювання адміністративних, цивільних, трудових, сімейних та інших відносин, вони забезпечують нормальний перебіг суспільного життя, акумулюючи найважливіші принципи, ідеали, установки та позитивні традиції. Провідну роль в системі таких актів відіграє Конституція України [73]. І хоча вона безпосередньо не регулює діяльність служби ДОП у сфері профілактики правопорушень, однак закріплює загальні засади такої діяльності (глава I), а також встановлює права та свободи людини і громадянина, гарантії їх здійснення та межі їх можливого обмеження (глава II).

До другої групи відносяться правові норми, що носять охоронний характер й забезпечують втілення в життя регулятивних норм. Дана група має досить складну структуру, оскільки охоплює практично всі нормативно-правові акти, які безпосередньо встановлюють або регламентують ту чи іншу сторону профілактичної діяльності взагалі, та дільничних офіцерів поліції зокрема.

Проведений нами аналіз чинного законодавства дозволив виокремити **в рамках останньої групи декілька відносно самостійних підгруп.**

1. Нормативно-правові акти, що встановлюють правові заборони та регулюють порядок притягнення їх порушників до відповідальності (кримінальної, адміністративної, цивільної, дисциплінарної). Такі акти мають загальнопопереджувальне значення й відіграють роль певного стимулятора належної поведінки особи шляхом встановлення покарання за порушення їх

приписів. Передусім, сюди слід віднести ККУ [83], який, на думку 77 % опитаних нами дільничних офіцерів поліції і 83 % фахівців у галузі права, є основним нормативно-правовим актом у сфері профілактичної діяльності. Значний профілактичний потенціал, на думку 60 % та 69 % респондентів відповідно, має також КУпАП [70]. Дійсно, КУпАП містить значне число норм, що встановлюють адміністративну відповідальність за правопорушення в найрізноманітніших сферах суспільного життя; регулюють порядок накладення адміністративних стягнень та їх виконання; закріплюють окремі права та обов'язки ДОП у сфері адміністративно-юрисдикційної діяльності тощо. Одні з них прямо стосуються профілактики правопорушень (наприклад, ст. 6 – «Запобігання адміністративним правопорушенням»), застосування інших – створює обстановку, яка виключає фактичну можливість продовження протиправної діяльності (особистий огляд, перевірка документів, винесення офіційного застереження тощо).

Не менш вагоме значення в сфері правового регулювання профілактичної діяльності ДОП відіграють також норми КПК, КВК, КАСУ, а також цивільного, сімейного, фінансового, податкового, господарського, екологічного, трудового, житлового та інших галузей законодавства.

2. Нормативно-правові акти, що закріплюють систему безпосередніх профілактичних заходів, їх рівні та порядок реалізації. На відміну від попередньої групи, правові акти якої мають комплексний, універсальний характер, дану групу складають норми, що безпосередньо регламентують профілактичну діяльність ДОП у тій чи іншій сфері суспільних відносин. Зокрема, вони визначають об'єкти, які потребують профілактичного впливу; закріплюють систему суб'єктів профілактики, основні напрями їх діяльності та порядок взаємодії; встановлюють конкретні засоби, способи, методи та форми профілактичної діяльності тощо.

Основоположну роль у розвитку правових актів цієї групи, відіграють так звані комплексні програми профілактики, прийняття яких є традиційним для незалежної української держави. Так, спочатку було прийнято Комплексну цільову програму боротьби зі злочинністю на 1996-2000 рр. [192], потім – Комплексну програму профілактики злочинності на 2001-2005 рр. [191] та Комплексну програму

профілактики правопорушень на 2007-2009 рр. [157]. Останнім нормативно-правовим актом даної групи стала Концепція реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 р [205], термін дії якої, як можна помітити, скінчився ще 5 років тому. Однак, за цей час керівництво МВС України так і не спромоглося розробити, а Кабмін – затвердити, новий комплексний нормативно-правовий акт у сфері профілактики правопорушень.

На нашу думку, така недооцінка ролі комплексних програм профілактики злочинів та інших правопорушень у роботі поліції загалом, та служби ДОП зокрема, негативно впливає на якість виконання покладених на них завдань і функцій. Аналогічну точку зору висловили також й опитані нами респонденти, більшість з яких (59 % дільничних офіцерів поліції та 71 % фахівців у галузі права) *наполягає на необхідності розробки та ухвалення нової комплексної програми профілактики правопорушень на наступний п'ятирічний період.*

Окрім таких комплексних програм, які правомірно відносяться до числа системоутворюючих, до даної групи можна віднести ще цілу низку нормативно-правових актів, що регулюють окремі напрями профілактичної діяльності ДОП.

По-перше, це Закони України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» [138], «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними» [185], «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» [204], «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей» [197], «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення» [190], «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк» [202], «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» [147], «Про запобігання корупції» [144], «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [145], «Про соціальні послуги» [201] тощо.

По-друге, це Укази Президента України «Про додаткові заходи щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина, громадського порядку та

посилення боротьби зі злочинністю» [140], «Про Національну стратегію профілактики соціального сирітства на період до 2020 р.» [195] та інші.

По-третє, це постанови та розпорядження КМУ: «Про затвердження Державної соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2020 року» [149], «Про затвердження плану заходів з реалізації Національної стратегії профілактики соціального сирітства на період до 2020 р.» [159], «Про затвердження Порядку проведення оцінки рівня довіри населення до Національної поліції» [181], «Деякі питання соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі таких, що можуть загрожувати їх життю та здоров'ю» [47] та багато інших.

По-четверте, це накази та розпорядження різних міністерств і відомств тощо.

Звісно, ми навели далеко не повний перелік нормативно-правових актів, які спрямовані на безпосереднє регулювання профілактичної діяльності взагалі, та участі в ній служби ДОП зокрема. Однак, навіть їх аналіз дозволяє стверджувати про наявність ряду серйозних недоліків в даній сфері правової регламентації. Переважна більшість із них пов'язана з розпорошеністю правових норм, які регулюють профілактичну діяльність, між великою кількістю джерел правового регулювання, які мають різну юридичну силу. З одного боку, така ситуація породжує фрагментарність правового регулювання профілактичної діяльності, а з іншого – є основною причиною виникнення численних суперечностей і юридичних колізій, а також нормативного закріплення різних підходів до врегулювання одних і тих же питань.

Очевидно, що вказані недоліки можуть бути усунуті виключно шляхом удосконалення та оптимізації нормативно-правового регулювання профілактичної діяльності. При цьому, як свідчить аналіз наукової літератури та результатів проведеного нами опитування, таке удосконалення може йти різними шляхами. Перший – передбачає розробку та прийняття на державному рівні концепції або ж програми профілактики правопорушень і його підтримує 24 % опитаних нами дільничних офіцерів поліції і 18 % фахівців у галузі права. Другий підхід – більш популярний. Він передбачає розробку та прийняття базового закону профілактичної

спрямованості (наприклад, Закону України «Про профілактику правопорушень»), і його підтримує 61 % дільничних офіцерів поліції та 87 % фахівців у галузі права.

Ми також є прихильниками другого підходу і вважаємо, що саме Закон України «Про профілактику правопорушень», у разі його прийняття, спроможний відновити й активізувати профілактичну діяльність і вивести її на якісно новий рівень. Більше того, ми вважаємо, що ухвалення подібного комплексного законодавчого акту суттєво позначиться на якості нормативно-правового регулювання діяльності ДОП. Як ми уже неодноразово наголошували, фундаментальною функцією служби ДОП є профілактична функція. А тому, саме Закон «Про профілактику правопорушень» здатен забезпечити її належне правове регулювання. Враховуючи викладене, серед суб'єктів профілактики, система яких визначатиметься в даному Законі, варто окремо виділити службу ДОП, поклавши на неї значний обсяг повноважень у сфері профілактичної діяльності.

Крім того, до Закону «Про профілактику» має перейти частина нормативних приписів, які нині містяться в Інструкції з організації діяльності ДОП. Зокрема, це: загальні засади організації попереджувальної роботи, її форми, методи, принципи; основні положення індивідуально-профілактичної роботи, категорії осіб, які потребують профілактичного впливу і підстави для його здійснення; порядок залучення громадських формувань і населення до реалізації превентивних заходів; основи взаємодії з іншими суб'єктами профілактики; критерії оцінки ефективності профілактичної роботи тощо. Виключно нормами Закону «Про профілактику правопорушень» має регулюватися також порядок застосування ДОП таких адміністративно-запобіжних заходів, як проведення профілактичних перевірок, винесення профілактичного припису, роз'яснення законодавства, інформування населення про стан злочинності, роз'яснення суспільної небезпечності поведінки, винесення офіційного застереження про неприпустимість протиправної поведінки, взяття на профілактичний облік, здійснення адміністративного нагляду, здійснення соціального патронажу тощо.

3. Нормативно-правові акти, що регулюють діяльність спеціалізованих суб'єктів профілактики. Такі акти визначають завдання та цільову спрямованість

діяльності таких суб'єктів, повноваження та компетенцію, права та обов'язки, основні функції та методи роботи, порядок взаємодії та координації тощо. В рамках цієї групи можна виділити рівно стільки підгруп, скільки на сьогодні функціонує спеціалізованих суб'єктів профілактики. Однак, зважаючи на специфіку нашого дослідження, пропонуємо зупинитись на аналізі лише тих нормативно-правових актів, які визначають роль ДОП в реалізації превентивної функції поліції.

Згідно п. 2 Розділу I Інструкції з організації діяльності ДОП, дільничні офіцери поліції здійснюють свою діяльність відповідно до Конституції України, Законів України «Про Національну поліцію», «Про попередження насильства в сім'ї», «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк», «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону», інших актів законодавства України, нормативно-правових актів Міністерства внутрішніх справ України [150].

Дослівне тлумачення цієї норми дозволяє визначити відразу декілька її недоліків. По-перше, це застарілий характер окремих положень. Зокрема, вона містить посилання на Закон України «Про попередження насильства в сім'ї», який втратив чинність ще 2 роки тому, у зв'язку із ухваленням нового Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [145]. По-друге, це неповнота правового регулювання. Так, як ми уже зазначали вище, окремі напрями профілактичної діяльності ДОП регулюються цілою низкою указів і розпоряджень Президента України, постанов і розпоряджень Кабміну, а також підзаконних нормативно-правових актів інших міністерств і відомств. Також, окремі аспекти діяльності ДОП регулюються нормативно-правовими актами не лише МВС України, але й НПУ, як її складової. Нарешті, працівники служби ДОП, як і всі інші поліцейські, при виконанні службових обов'язків повинні дотримуватись вимог цілої низки міжнародних документів різної спрямованості. Водночас, як можна помітити, нова Інструкція з організації діяльності ДОП вказані вище джерела правового регулювання чомусь ігнорує.

З метою усунення зазначеного недоліку, ми пропонуємо вести зміни до п. 2 Розділу I Наказу МВС України № 650, виклавши його в такій редакції: «Дільничні офіцери поліції (далі – ДОП) здійснюють свою діяльність відповідно до Конституції України, Законів України «Про Національну поліцію», «Про запобігання та протидію домашньому насильству», «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк», «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону», інших законів України, міжнародних нормативно-правових актів, ратифікованих в установленому порядку, постанов Верховної Ради України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, Міністерства внутрішніх справ України та Національної поліції України, а також інших нормативно-правових актів».

Переходячи до безпосереднього розгляду правового регулювання профілактичної діяльності служби ДОП, в першу чергу варто відмітити, що на сьогодні воно представлене розгалуженою системою законів і підзаконних нормативно-правових актів різної спрямованості. Про деякі з них ми уже згадували вище, на аналізі інших пропонуємо зупинитись більш детально.

Основна частина правових норм, спрямованих на регулювання профілактичної діяльності ДОП, традиційно закріплена в законах та інших актах вищої юридичної сили, стислий перелік яких міститься в п. 2 Розділу I Наказу МВС України № 650. Центральне місце в системі таких законодавчих актів звісно ж займає Закон України «Про Національну поліцію» [194], який визначає правову основу, основні завдання, принципи, повноваження, права та обов'язки всіх працівників поліції, в тому числі й ДОП. З урахуванням предмету нашого дослідження, особливу увагу варто звернути на ст. 23 та ст. 26 Закону, які становлять підґрунтя профілактичної діяльності ДОП.

Так, згідно ч. 1 ст. 23 Закону, поліція (в тому числі ДОП), відповідно до покладених на неї завдань: здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень (п. 1); виявляє причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень,

вживає у межах своєї компетенції заходів для їх усунення (п. 2); вживає заходів з метою виявлення кримінальних, адміністративних правопорушень; припиняє виявлені кримінальні та адміністративні правопорушення (п. 3); вживає заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб і публічній безпеці, що виникли внаслідок учинення кримінального, адміністративного правопорушення (п. 4); здійснює своєчасне реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події (п. 5); вживає заходів для забезпечення публічної безпеки і порядку на вулицях, площах, у парках, скверах, на стадіонах, вокзалах, в аеропортах, морських та річкових портах, інших публічних місцях (п. 10); вживає всіх можливих заходів для надання невідкладної, зокрема домедичної і медичної, допомоги особам, які постраждали внаслідок кримінальних чи адміністративних правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в ситуації, небезпечній для їхнього життя чи здоров'я (п. 14); вживає заходів для визначення осіб, які не здатні через стан здоров'я, вік або інші обставини повідомити інформацію про себе; встановлює особу за невпізнаним трупом (п. 15); вживає заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, правопорушенням серед дітей (п. 17); вживає заходів для запобігання та протидії домашньому насильству або насильству за ознакою статі (п. 18); здійснює контроль за дотриманням фізичними та юридичними особами спеціальних правил та порядку зберігання і використання зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони, боєприпасів, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів, матеріалів та речовин, на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ (п. 21); здійснює у визначеному законом порядку приймання, зберігання та знищення вилученої, добровільно зданої або знайденої вогнепальної, газової, холодної та іншої зброї, боєприпасів, набоїв, вибухових речовин та пристроїв, наркотичних засобів або психотропних речовин (п. 22); вживає заходів для забезпечення публічної безпеки і порядку під час примусового виконання судових рішень і рішень інших органів (посадових осіб) (п. 27) [194]. Реалізація більшості з перерахованих вище повноважень безпосередньо покладається на службу ДОП; в

реалізації інших – ДОП приймає лише опосередковану участь, або ж надає допомогу чи сприяння іншим підрозділам поліції у їх здійсненні.

Згідно ч. 1 ст. 26 Закону, поліція (в тому числі ДОП) наповнює та підтримує в актуальному стані бази (банки) даних, що входять до ЄІС МВС України, стосовно: осіб, щодо яких поліцейські здійснюють профілактичну роботу (п. 1); виявлених кримінальних та адміністративних правопорушень, осіб, які їх учинили (п. 2); розшуку підозрюваних, обвинувачених (підсудних) осіб, які ухиляються від відбування покарання або вироку суду (п. 3); розшуку осіб, зниклих безвісти (п. 4); установлення особи невпізнаних трупів та людей, які не можуть надати про себе будь-яку інформацію у зв'язку з хворобою або неповнолітнім віком (п. 5); осіб, які скоїли адміністративні правопорушення, провадження у справах за якими здійснюється поліцією (п. 8); іноземців та осіб без громадянства, затриманих поліцією за порушення визначених правил перебування в Україні (п. 10); викрадених номерних речей, цінностей та іншого майна, які мають характерні ознаки для ідентифікації, або речей, пов'язаних із учиненням правопорушень, відповідно до заяв громадян (п. 11); викрадених (втрачених) документів за зверненням громадян (п. 12); зброї, що перебуває у володінні та користуванні фізичних і юридичних осіб, яким надано дозвіл на придбання, зберігання, носіння, перевезення зброї (п. 16); викраденої, втраченої, вилученої, знайденої зброї, а також добровільно зданої зброї із числа тієї, що незаконно зберігалася (п. 17) [194]. Звісно, ведення більшості із перерахованих вище баз даних покладається на спеціальні підрозділи чи окремих працівників поліції. Однак, їх усі ДОП або активно використовує у своїй повсякденній діяльності, або ж безпосередньо надає інформацію для їх наповнення.

Проаналізовані вище законодавчі положення отримали свою деталізацію в підзаконних нормативно-правових актах. Окрім уже згаданих нами, для прикладу можна навести такі акти: 1) Укази Президента України «Про додаткові заходи щодо поліпшення діяльності органів внутрішніх справ та громадських формувань з охорони громадського порядку» [141], «Про додаткові заходи щодо поліпшення діяльності служби дільничних інспекторів міліції» [142], «Про заходи щодо

забезпечення особистої безпеки громадян та протидії злочинності» [186]; 2) Постанови та Розпорядження КМУ «Про затвердження Типового статуту громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, описів зразків бланка посвідчення і нарукавної пов'язки члена такого формування» [184], «Питання діяльності громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону» [132], «Про заходи щодо надання державної підтримки закладам і сім'ям, у яких виховуються діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, і забезпечення діяльності дільничних інспекторів міліції» [188], «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі» [171]; 3) Накази Мініюсту «Про затвердження Порядку виконання адміністративних стягнень у вигляді громадських робіт, виправних робіт та суспільно корисних робіт» [177], «Про затвердження Порядку здійснення нагляду та проведення соціально-виховної роботи із засудженими до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі» [179] та інші.

Що стосується відомчої нормотворчості МВС та НПУ, спрямованої на розв'язання основних проблем у сфері профілактики правопорушень (особливо по лінії ДОП), то окрім нової Інструкції з організації діяльності ДОП, про яку ми вже неодноразово згадували і яка є безпосереднім об'єктом нашого дослідження, заслуговують на увагу лише кілька наказів МВС: «Про затвердження Інструкції з організації роботи ОВС щодо забезпечення взаємодії з населенням та громадськими формуваннями по охороні громадського порядку» [151], «Про заходи щодо подальшого вдосконалення охорони громадського порядку і безпеки громадян» [189], «Про затвердження Інструкції про порядок взаємодії дільничних інспекторів прикордонної служби Державної прикордонної служби України та дільничних офіцерів поліції Національної поліції України» [154], «Про затвердження Порядку винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника» [178], «Про встановлення індикаторів, за якими здійснюється проведення оцінки рівня довіри населення до Національної поліції України» [139];

«Про затвердження Порядку взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України» [176] та деякі інші.

Така обмеженість правового регулювання профілактичної діяльності служби ДОП відомчими наказами в деякій мірі компенсується спільною нормотворчістю, яка в останні роки набуває все більшого розмаху. В першу чергу, це обмовлено тим, що практична діяльність ДОП з реалізації превентивної функції виходить все далі за внутрішньовідомчі межі. Це і надання інформаційної та методичної допомоги іншим суб'єктам профілактики, і налагодження з ними взаємозв'язку та взаємодії, і спільне планування та проведення окремих попереджувальних заходів тощо. Всі ці питання регулюються спільними наказами МВС, Мін'юсту, ДВП, МОЗ, Мінсоцполітики та інших центральних органів виконавчої влади. Для прикладу наведемо лише деякі з них: «Про затвердження Інструкції про порядок виявлення та постановки на облік осіб, які незаконно вживають наркотичні засоби або психотропні речовини» [155], «Про заходи щодо запобігання небезпечним діям з боку осіб, які страждають на тяжкі психічні розлади» [187], «Про затвердження Інструкції про організацію здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі» [153], «Порядок взаємодії суб'єктів, що надають соціальні послуги бездомним особам» [173], «Про затвердження Інструкції щодо порядку взаємодії структурних підрозділів, відповідальних за реалізацію державної політики щодо попередження насильства в сім'ї, служб у справах дітей, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та відповідних підрозділів ОВС з питань здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї» [156], «Порядок взаємодії суб'єктів соціального патронажу звільнених осіб» [172], «Про затвердження Порядку взаємодії Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України та органів і осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» [170], «Про затвердження Порядку взаємодії установ виконання покарань, уповноважених органів з питань пробації та суб'єктів соціального патронажу під час підготовки до звільнення осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або

позбавлення волі на певний строк» [175], «Про затвердження Порядку проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства» [180] та інші.

Підсумовуючи аналіз нормативно-правових актів, які входять до системи правового регулювання профілактичної діяльності служби ДОП, зазначимо, що, незважаючи на всю їх прогресивність і соціальну спрямованість, лише 23 % опитаних нами дільничних офіцерів поліції і навіть менш ніж 15 % фахівців у галузі права вважають їх достатніми для забезпечення належних умов реалізації профілактичної функції ДОП. При цьому, *серед основних недоліків даної сфери правового регулювання* опитані нами респонденти назвали наступні:

1) недостатня визначеність адміністративно-правового статусу служби ДОП як основного суб'єкта профілактики правопорушень (43 % і 37 % відповідно);

2) неузгодженість окремих положень нормативно-правових актів, що регулюють діяльність служби ДОП та інших суб'єктів профілактики (37 % і 30 %);

3) декларативність багатьох правових норм, спрямованих на регулювання профілактичної діяльності служби ДОП, відсутність механізму їх реалізації, а також відповідальності за їх невиконання (45 % і 67 %);

4) відсутність належного фінансового, організаційного, матеріально-технічного, кадрового та іншого забезпечення профілактичної діяльності служби ДОП (74 % і 61 %);

5) недостатня урегульованість механізму взаємодії та обміну інформацією між службою ДОП та іншими суб'єктами профілактики правопорушень (54 % і 48 %);

6) невідповідність правового регулювання повноважень служби ДОП у сфері профілактики правопорушень, форм, методів, засобів і способів їх здійснення потребам часу та загальновизнаним міжнародним стандартам (35 % і 48 %);

7) недостатня урегульованість адміністративно-правового статусу громадських формувань і населення як самостійних суб'єктів профілактики, їх завдань і функцій в цій сфері, а також форм і методів діяльності (35 % і 22 %) тощо.

Проаналізувавши діючу систему правового регулювання діяльності служби ДОП з точки зору її повноти та внутрішньої узгодженості, ми теж помітили в ній чимало *прогалин і недоліків, які заважають ефективному здійсненню функції*

профілактики правопорушень. Окрім тих, на які вказали опитані нами респонденти, хочемо звернути увагу на наступне:

Основною вадою нормативно-правових актів, які складають правову основу діяльності ДОП (передусім, Закону України «Про Національну поліцію» та нової Інструкції з організації діяльності ДОП), є те, що проблема профілактики правопорушень перебуває за межами предмету їх безпосереднього регулювання. Більше того, на сьогодні взагалі відсутній будь-який правовий акт, який би вичерпно регулював дану сферу й визначав мету, завдання, об'єкти, суб'єкти, функції, принципи, напрями, рівні, форми та методи профілактики взагалі, й місце в ній служби ДОП зокрема. Зазначені питання розпорошені в багатьох нормативно-правових актах різної спрямованості та юридичної сили, а деякі суспільні відносини в сфері превентивної діяльності й досі не отримали належного правового регулювання. Викладене ще раз підтверджує висловлену нами вище тезу про те, що на сьогодні назріла нагальна необхідність в розробці та прийнятті Закону «Про профілактику правопорушень» й приведенні нової Інструкції з організації діяльності ДОП у відповідність із його нормами.

Ще одним недоліком системи правового регулювання попереджувальної діяльності служби ДОП є неузгодженість її основних елементів. Річ у тім, що на сьогодні одній й ті ж самі питання профілактики намагаються вирішити відразу кілька суб'єктів, правотворчість яких не завжди протікає в рамках єдиної загальнодержавної концепції правового регулювання. Лобізм, відомчі інтереси, партійні симпатії, кланові потреби та інші фактори стали причиною поспішного та хаотичного прийняття, скасування та внесення змін до основних правових актів у сфері профілактики. Процес правотворчості став хаотичним і безконтрольним, що, врешті-решт, призвело до відчутного послаблення внутрішніх зв'язків в системі правового регулювання профілактики. Викладене є ще одним аргументом на користь необхідності розробки та ухвалення Комплексної програми профілактики злочинності на найближчі 5 років, про що ми уже наголошували вище.

На якості правового регулювання профілактичної діяльності ДОП також негативно позначається порушення балансу між законами та підзаконними

нормативно-правовими актами. Досить часто законодавець, з метою підвищення соціальної ролі закону, невиправдано деталізує його, закріплює в ньому велику кількість незначних питань, які, зазвичай, вирішуються підзаконними актами. При такому підході закон втрачає своє регулятивне значення, а його практичне застосування значно ускладнюється. З іншого боку, далеко не всі важливі питання організації профілактичної діяльності суб'єктів профілактики, що потребують саме законодавчої регламентації, вчасно її отримують. У такому випадку, функції закону перебирають на себе підзаконні нормативно-правові акти. Однак, вимушені застерегти, що надмірна активізація відомчої нормотворчості не завжди має позитивні наслідки й досить часто є причиною таких проблем, як невиправдано велика кількість підзаконних нормативно-правових актів, їх невисока якість, швидкоплинність, наявність протиріч та дублювання, неузгодженість між собою та із загальною програмою реформ, відсутність належних державних гарантій реалізації тощо. Все це значно ускладнює виконання профілактичних функцій ДОП, а подекуди взагалі паралізує їх діяльність.

Ще одна причина низької ефективності нормативно-правових актів, що регулюють профілактичну діяльність служби ДОП, криється в їх змісті. Зроблений нами контент-аналіз цих документів засвідчив, що вони перенасичені декларациями та побажаннями, не завжди містять конкретні вказівки та чітку термінологію. Як наслідок, на сьогодні норми законів поступово втрачають свою престижність у суспільстві і перестають сприйматись як загальнообов'язкові правила поведінки. Все частіше з'являються такі загрозливі явища, як опір та непокоря закону і, відповідно, вимогам тих представників влади, які покликані забезпечувати його реалізацію та охорону. У зв'язку з викладеним, ми цілком розділяємо думку тих науковців, які пропонують перевіряти кожен законопроект на предмет дотримання таких основних вимог: повнота регулювання відповідної сфери суспільних відносин, відсутність упущень і прогалин, визначеність і точність формулювань, доступність і ясність мови, функціональний стиль мови, конкретність регулювання, чітка система побудови закону, уніфікація форми, структури закону, способів прийомів викладу нормативних правових приписів, максимальна ємність, економічність і компактність

законодавчих формул, уніфікація і стандартизація законодавчої термінології [27, с. 153].

Звісно, це далеко не повний перелік недоліків правового регулювання профілактичної діяльності взагалі й служби ДОП зокрема. Однак, навіть їх аналіз дозволяє говорити про наявність загрозливих тенденцій в цій сфері. Аби не допустити їх подальшої ескалації й вивести систему нормативно-правового регулювання профілактичної діяльності ДОП на новий, більш якісний рівень, а також забезпечити її цілісність, стабільність і стійкість, *ми пропонуємо вжити ряд заходів:*

- розробити й ухвалити на законодавчому рівні «Концепцію реформування законодавства у сфері профілактики правопорушень», яка б визначала: сучасний стан системи нормативно-правового регулювання профілактики правопорушень та її відповідність реаліям сьогодення; цілі, пріоритетні завдання та стратегічні напрями її перспективного розвитку на загальнодержавному та регіональному рівнях; обсяг нормотворчості кожного суб'єкта в цій сфері; науково-обґрунтовані вимоги до форми, змісту та якості нормативно-правових актів; основні напрями імплементації зарубіжного досвіду в національну правову систему тощо;

- систематизувати та упорядкувати чинні на сьогодні нормативно-правові акти, що регулюють діяльність різних суб'єктів профілактики, усунути дублювання та протиріччя, перевірити відповідність їх положень вимогам Конституції, інших законодавчих актів, а також міжнародних документів, ратифікованих Україною;

- вжити ряд заходів, спрямованих на удосконалення процесу нормотворчості, зокрема: визначити основні вимоги до планування та прогнозування законотворчої роботи; проводити попередні наукові дослідження; враховувати думку громадськості та суспільні інтереси; узгоджувати правові норми із зацікавленими особами; проводити правову та лінгвістичну експертизу проектів не лише законодавчих, але й підзаконних актів; проводити пілотні дослідження, соціальні експерименти та інші заходи, спрямовані на визначення найбільш оптимального варіанта правового регулювання тих чи інших питань профілактики.

- розробити та прийняти Наказ МВС України «Про організацію діяльності поліції щодо профілактики правопорушень» (на базі Закону «Про профілактику правопорушень»), який би визначав адміністративно-правовий статус поліції та її підрозділів (у тому числі служби ДОП) як суб'єктів профілактики, їх мету, завдання та функції, права та обов'язки, форми та методи діяльності тощо;

- прийняти Наказ МВС України «Про організацію та вдосконалення діяльності служби ДОП у сфері профілактики правопорушень» в якому закріпити перелік заходів, спрямованих на підвищення ефективності профілактичної діяльності служби ДОП та інші питання, які потребують нагального врегулювання.

Таким чином, в даному підрозділі дисертації ми довели, що якість адміністративно-правового регулювання прямо впливає на ефективність профілактичної діяльності ДОП. Як справедливо свого часу зауважували ще радянські кримінологи, «лише право здатне забезпечити цілеспрямованість, взаємодію та упорядкованість профілактичної діяльності» [239, с. 96]. На сьогодні соціальна роль правового регулювання профілактичної діяльності не зменшилась, а, навпаки, набула нового змісту. Передусім, це обумовлено політичними реформами, бурхливим розвитком економічних відносин та кардинальними змінами в системі основоположних соціальних цінностей. Однак, наявна правова система не в повній мірі забезпечує сучасні потреби практики, а тому потребує докорінного оновлення. Ми переконані, що лише радикальні зміни в системі правового регулювання, закріплення нових правових форм, розширення превентивних можливостей права та приведення його у відповідність із потребами практики, здатні помітно вплинути на ефективність профілактичної діяльності в цілому та служби ДОП зокрема.

Висновки до другого розділу

Проаналізувавши адміністративно-правовий статус служби ДОП як основного суб'єкта профілактичної діяльності в системі НПУ, а також правову основу її діяльності, ми зробили наступні висновки [224; 225; 227; 228; 236]:

Логічний ланцюг реалізації профілактичної функції службою ДОП має виглядати наступним чином: правоохоронні органи → Національна поліція → підрозділи превентивної діяльності → служба ДОП → дільничний офіцер поліції. Патрульна поліція органічно не входить до даної системи. У зв'язку з цим, підрозділи превентивної діяльності необхідно вивести з підпорядкування патрульної поліції і включити до складу НПУ як самостійний елемент. Практична реалізація такої пропозиції передбачає внесення відповідних змін до ч. 3 ст. 13 Закону України «Про Національну поліцію України», а також до Наказів НПУ № 1 від 6.11.2015 р. та № 123 від 27.11.2015 р.

З метою удосконалення внутрішньо системної організації служби ДОП, необхідно: по-перше, внести зміни до Розділу I Наказу МВС України № 650, які спрямовані на офіційне закріплення приналежності служби ДОП до підрозділів превентивної діяльності; по-друге, Наказ МВС України № 650 доповнити новим пунктом, у якому передбачити наступну організаційну систему служби ДОП: УДОП ДПД НПУ; В(С)ДОП У(В)ПД ГУНП; ДОП СП ВП; по-третє, переглянути існуючий на сьогодні порядок управління та координації роботи ДОП, зокрема скасувати відповідні нормативні положення, які передбачають будь-яку підконтрольність служби ДОП патрульній поліції; по-четверте, переглянути існуючу на сьогодні систему управління ДОП й завдяки децентралізації оперативних функцій наділити їх більш широкими повноваженнями щодо самостійного вирішення проблем профілактики злочинності в межах закріпленої за ними території (шляхом внесення відповідних змін до п. 1 Розділу IV Наказу МВС України № 650).

З метою удосконалення організаційної структури служби ДОП необхідно: по-перше, в Розділі I Наказу МВС України № 650 нормативно закріпити таку організаційну структуру служби ДОП: начальник відділу (відділення, сектору) ДОП, заступник начальника відділу (відділення, сектору) ДОП; старші інспектори з особливих доручень, старші інспектори (інспектори), старші інспектори (інспектори) по роботі з населенням та громадськими формуваннями, старші інспектори (інспектори) превенції, старші дільничні офіцери поліції, дільничні офіцери поліції, помічники дільничних офіцерів поліції, які перебувають на

відповідних штатних посадах та мають спеціальні звання; по-друге, з метою уникнення дублювання однорідних повноважень, необхідно доповнити цей Наказ новим розділом, у якому чітко розподілити завдання та функції між всіма працівниками служби ДОП, прописати їх права та обов'язки, а також визначити межі їх компетенції та сферу відповідальності; по-третє, одночасно із визначенням повноважень працівників служби ДОП, в цьому ж Наказі необхідно нормативно закріпити завдання та функції старших інспекторів (інспекторів) превенції.

Аналіз системи та структури служби ДОП дозволяє розглядати її як складне, динамічно розвинене, ієрархічно побудоване системне утворення державно-правової природи, що входить до складу підрозділів превентивної діяльності Національної поліції України й становить основну виконавчу ланку в реалізації покладених на неї профілактичних завдань і функцій.

Основною метою діяльності ДОП є забезпечення в межах наданих повноважень втілення в життя політики держави в сфері профілактики правопорушень, підтримання публічної безпеки і порядку, боротьби зі злочинністю, налагодження взаємодії з населенням, а також формування позитивного іміджу поліції. Сформульовану таким чином мету діяльності ДОП необхідно нормативно закріпити в Розділі II Наказу МВС України № 650.

Система завдань служби ДОП, яка закріплена в п. 1 Розділу II Наказу МВС України № 650, характеризується цілою низкою лексико-граматичних, змістових та логічних недоліків і не розкриває справжню сутність і призначення цієї служби. У зв'язку з цим, такі завдання мають бути переглянуті та уточнені.

В новій Інструкції з організації діяльності ДОП основні функції цієї служби сформульовані ширше, ніж її завдання. Такий підхід є концептуально хибним, оскільки вносить неясність у розуміння основного призначення служби ДОП, а також робить практично неможливим проведення розмежування між покладеними на неї завданнями та функціями. У зв'язку з цим, необхідно внести зміни до п. 2 Розділу II Наказу МВС України № 650, закріпивши в ньому такі функції служби ДОП: профілактична, адміністративно-юрисдикційна, соціального обслуговування населення та кримінальна процесуальна (в якості допоміжних сил). Сформульовані

саме таким чином основні функції служби ДОП відповідають загальнотеоретичним уявленням про функції органу державної влади, розкривають сутність та цільову спрямованість діяльності служби ДОП, а також в максимально концентрованому вигляді відображають основні напрями її функціонування, що впливають з її основних завдань та мети.

Принципи профілактичної діяльності ДОП – це закріплені в нормах права, науково-обґрунтовані та апробовані практикою основні засади, які найбільш повно визначають сутність і характер діяльності ДОП, поширюють свій вплив на всі стадії, етапи та рівні профілактичного процесу та спрямовані на забезпечення його результативності. Система принципів, закріплена в Інструкції з організації діяльності ДОП, не відображає профілактичний характер діяльності дільничних а тому має бути переглянута. Зокрема, до неї варто віднести такі принципи: законності, гуманізму, поваги до особи та соціальної справедливості, об'єктивності, наукового управління, гласності, взаємодії з іншими суб'єктами профілактики, незалежності від діяльності політичних партій та інших громадських об'єднань, прогнозованості та плановості, взаємодії з населенням на засадах партнерства.

Закріплені в п. 1 Розділу III Наказу МВС України № 650 основні напрями реалізації принципу Community Policing у повній мірі не розкривають профілактичний потенціал принципу взаємодії з населенням на засадах партнерства, а тому мають бути розширені за рахунок таких напрямів: безпосередня участь в розробці та реалізації місцевих програм, що передбачають спільну роботу ДОП і громадськості і спрямовані на розбудову безпечного середовища; здійснення поточного та перспективного планування діяльності ДОП з урахуванням положень таких програм; участь у створенні та підтриманні в актуальному стані інноваційних онлайн-платформ, інтерактивних «карт злочинності» та інших діалогових громадських ініціатив, які дозволяють громадянам отримувати актуальну інформацію про стан безпеки за місцем проживання, стан розгляду їх заяв та повідомлень, а також безпосередньо оцінювати роботу ДОП і поліції в цілому; об'єктивне, системне, своєчасне та послідовне інформування громадськості про стан

оперативної обстановки на відповідній території, структуру, рівень і динаміку злочинності.

Правове регулювання профілактичної діяльності служби ДОП можна визначити як здійснюваний за допомогою системи нормативно-правових актів вплив на найбільш важливі суспільні відносини в сфері профілактики правопорушень, з метою регулювання таких відносин, їх упорядкування, охорони та забезпечення реалізації, а також визначення обсягу прав і обов'язків дільничних офіцерів поліції в цій сфері.

Усю сукупність нормативних актів, які складають систему правового регулювання профілактичної діяльності ДОП, можна поділити на дві групи. До першої групи відносяться правові норми, що спрямовані на удосконалення «позитивного права», тобто стимулюють соціально корисну поведінку людей, направляють її у правомірне русло. До другої – норми, що носять охоронний характер й забезпечують втілення в життя регулятивних норм. У свою чергу, в рамках другої групи можна виділити три підгрупи: 1) нормативно-правові акти, що встановлюють правові заборони та регулюють порядок притягнення їх порушників до відповідальності; 2) нормативно-правові акти, що закріплюють систему безпосередніх профілактичних заходів, їх рівні та порядок реалізації; 3) нормативно-правові акти, що регулюють діяльність спеціалізованих суб'єктів профілактики (в тому числі й служби ДОП).

З метою виведення системи нормативно-правового регулювання профілактичної діяльності ДОП на новий, більш якісний рівень, а також забезпечення її цілісності, стабільності та стійкості, необхідно вжити ряд заходів: 1) розробити та ухвалити нову Комплексну програму профілактики правопорушень на найближчі п'ять років; 2) прийняти базовий законодавчий акт профілактичної спрямованості – Закон України «Про профілактику правопорушень»; 3) вести зміни до п. 2 Розділу I Наказу МВС України № 650, виклавши його в такій редакції: «Дільничні офіцери поліції (далі – ДОП) здійснюють свою діяльність відповідно до Конституції України, Законів України «Про Національну поліцію», «Про запобігання та протидію домашньому насильству», «Про адміністративний нагляд за

особами, звільненими з місць позбавлення волі», «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк», «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону», інших законів України, міжнародних нормативно-правових актів, ратифікованих в установленому порядку, постанов ВРУ, актів Президента України, Кабміну, МВС України та НПУ, а також інших нормативно-правових актів»; 4) розробити й ухвалити на законодавчому рівні «Концепцію реформування законодавства у сфері профілактики правопорушень»; 5) систематизувати та упорядкувати чинні на сьогодні нормативно-правові акти, що регулюють діяльність різних суб'єктів профілактики; 6) вжити ряд заходів, спрямованих на удосконалення процесу нормотворчості; 7) розробити та прийняти Наказ МВС України «Про організацію діяльності поліції щодо профілактики правопорушень» (на базі Закону «Про профілактику правопорушень»), який би визначав адміністративно-правовий статус поліції та її підрозділів (у тому числі служби ДОП) як суб'єктів профілактики; 8) прийняти Наказ МВС України «Про організацію та вдосконалення діяльності служби ДОП у сфері профілактики правопорушень» в якому закріпити перелік заходів, спрямованих на підвищення ефективності профілактичної діяльності служби ДОП та інші питання, які потребують нагального врегулювання.

РОЗДІЛ 3.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ СЛУЖБОЮ ДІЛЬНИЧНИХ ОФІЦЕРІВ ПОЛІЦІЇ ЗАХОДІВ ПРОФІЛАКТИКИ

3.1. Роль служби дільничних офіцерів поліції в реалізації загальносоціальних профілактичних заходів

Злочинність, як і будь-яке інше соціальне явище, завжди відчуває на собі зміну факторів оточуючого середовища. Відтак, профілактика злочинності передбачає, в першу чергу, вплив на основні сфери суспільного життя – економіку, політику, культуру, духовність тощо. Як справедливо з даного приводу відмічає Ю.М. Антонян, «навіть чи можна очікувати зниження рівня злочинності, якщо не будуть вирішені питання забезпечення населення необхідними товарами і послугами, якщо не буде значно покращена виховна робота, а також не знижена соціальна напруженість у суспільстві [12, с. 211]. І.В. Шруб, у свою чергу, доповнює, що «вирішення всіх цих завдань лежить у площині загальносоціальної профілактики, що спрямована на подолання економічної кризи, зниження безробіття, загальне зростання добробуту і благополуччя громадян, їх культурного рівня й свідомості» [251, с. 222].

За часів існування Радянського Союзу панівна роль загальносоціальних заходів в попередженні злочинності практично не піддавалась сумніву. Однак руйнування соціалістичної системи й суттєве зниження можливостей впливу держави та її політики на суспільне життя, негативно позначились на популярності такого підходу й посилили скептицизм авторів з приводу необхідності кримінологічного розгляду загальносоціальної складової профілактики [222, с. 21; 101, с. 56;]. Відразу ж зауважимо, що ми не розділяємо дану точку зору незважаючи навіть на те, що в своїй основі вона спирається на об'єктивну реальність. Звісно, заходи, які вживаються в рамках загальної профілактики злочинності, хоча і прямо не позначаються на криміногенній ситуації, однак їх позитивний ефект є очевидним

і не може викликати сумнівів і заперечень. З огляду на вищевикладене, в даному підрозділі дисертаційного дослідження пропонуємо більш детально зупинитись на характеристиці ролі служби ДОП в реалізації загальносоціальних профілактичних заходів.

Проаналізувавши наукову літературу з даного питання, нам вдалося встановити, що на сьогодні серед науковців так і не було вироблено усталеного погляду на місце, яке займають загальносоціальні заходи в системі попереджувальної діяльності. Дана обставина обумовила формулювання різних за своїм характером і змістом визначень загальносоціальної профілактики. Так, наприклад, радянські кримінологи зазвичай визначали її як «сукупність економічних, політичних, ідеологічних, організаційно-управлінських, правових, технічних заходів, що сприяють подальшому розвитку та удосконаленню суспільної системи» [239, с. 15]. І хоча схожі визначення зустрічаються в сучасних дослідженнях [94, с. 146; 63, с. 23; 24, с. 120; 118, с. 94; 79, с. 118; 30, с. 188; 52, с. 127], більшість науковців вважає їх занадто розмитими й такими, що не дозволяють виділити в загальних соціальних процесах розвитку суспільства процеси, спрямовані власне на попередження злочинності [222, с. 20; 76, с. 25].

Абсолютно протилежний підхід зустрічається в нормативно-правових актах. Так, наприклад, в новій Інструкції з організації діяльності ДОП, на відміну від раніше чинного Положення про службу ДІМ, законодавець взагалі уникає згадки про основне призначення заходів загальносоціальної профілактики і надає лише загальне визначення превентивної (профілактичної) роботи ДОП, визначаючи її як «діяльність, передбачену законодавством України, що спрямована на попередження кримінальних та інших правопорушень, перевірку дотримання обмежень, установлених законом відносно осіб, які перебувають на превентивному обліку, здійснення поліцейського піклування» [150]. Водночас, варто відмітити, що дефініція «загальної профілактичної роботи ДІМ», яка була закріплена в п. 1.6 Наказу МВС України № 550, теж була далекою від досконалості. Зокрема, загальна профілактична робота ДІМ визначалась тут як «комплекс заходів, спрямованих на виявлення причин та умов, які призводять до скоєння правопорушень, їх усунення в

межах своєї компетенції, проведення профілактично-роз'яснювальної роботи серед громадян» [168].

Отже, викладене вище дає нам підстави стверджувати, що і науково-теоретичний, і законодавчо-нормативний підходи до визначення загальної профілактичної роботи ДОП є принципово хибними й такими, що не розкривають усю специфіку даного рівня профілактики злочинності.

У зв'язку з цим, варто погодитись із більшістю опитаних нами респондентів (53 % дільничних і 67 % фахівців у галузі права), на думку яких при формулюванні визначення загальносоціальної профілактики, в першу чергу, необхідно показати логічний зв'язок між застосуванням загальносоціальних заходів і попередженням злочинності. Саме таким вимогам відповідають визначення деяких науковців, в яких зазначається, що заходи загальносоціального попередження, окрім розвитку та вдосконалення суспільних відносин, спрямовані на «ліквідацію, усунення або нейтралізацію деліктогенних факторів, тобто причин та умов правопорушень» [23, с. 126; 10, с. 7]; «протидію негативним явищам і процесам, які сприяють відтворенню злочинності» [41, с. 32]; «припинення формування та функціонування відповідних криміногенних процесів і явищ у суспільстві» [48, с. 137]; «виявлення причин злочинів і сприятливих їх здійсненню умов, а також розробку і здійснення заходів, спрямованих на їх усунення» [97, с. 98; 95, с. 156; 18, с. 158] тощо.

На перший погляд, кожна із наведених дефініцій видається принципово вірною. Однак, перед тим, як сформулювати власне визначення загальносоціальної профілактичної роботи ДОП, ми пропонуємо з'ясувати її ознаки, мету, основні завдання та зміст. Це дозволить не лише визначити місце загальносоціальних заходів в системі попередження злочинності, а й розкрити роль кожного суб'єкта (в тому числі служби ДОП) в їх реалізації.

Проаналізувавши наукову літературу та практику діяльності служби ДОП, ми прийшли до висновку, що *їх діяльність у сфері загальної профілактики правопорушень характеризується такими основними ознаками:*

Універсальність – заходи, які вживаються ДОП у сфері загальної профілактики правопорушень, мають загальний, універсальний, всеохоплюючий

характер. Вони застосовуються у всіх без винятку сферах суспільного життя – в економіці, політиці, культурі, побуті тощо. Як справедливо відмічається в літературі, «їх кінцевою метою є загальне зростання добробуту та благополуччя громадян, оздоровлення суспільства в цілому, а не вирішення якоїсь окремо взятої проблеми» [251, с. 223].

Глобальність – заходи, які вживаються ДОП у сфері загальної профілактики правопорушень, відрізняються своєю масштабністю, глобальністю, глибиною і здатністю впливати на найбільш значимі проблеми, які виникають на конкретному історичному етапі, вирішувати найбільш складні соціальні завдання, долати найбільш вагомі труднощі, що перешкоджають нормальному розвитку суспільства.

Багатоцільове призначення – будучи безпосередньо спрямованими на покращення життя громадян, підвищення їх матеріального добробуту, культурного рівня й свідомості, заходи, які вживаються ДОП у сфері загальної профілактики правопорушень, одночасно сприяють послабленню й усуненню деструктивних явищ і процесів, що продукують злочинність [43, с. 129]. При цьому опосередкований характер виконання ними функції протидії злочинності аж ніяк не применшує їх профілактичний потенціал: вони не лише нейтралізують негативні суспільні процеси та явища, створюючи тим самим передумови для зниження рівня злочинності в цілому, але також усувають чи послаблюють дію конкретних криміногенних факторів.

Довгостроковість – заходи, які вживаються ДОП у сфері загальної профілактики правопорушень, завдяки своїй універсальності та масштабності мають довгостроковий характер, а тому їх застосування є актуальним протягом тривалого часу.

Перспективність – заходи, які вживаються ДОП у сфері загальної профілактики правопорушень, впливають на найбільш значимі суспільні відносини, вирішують найбільш складні соціальні завдання, тобто спрямовані «на перспективу». У зв'язку з цим, позитивний ефект від їх застосування можна оцінити не відразу, а лише після сплину певного часу.

Базовий характер – заходи, які вживаються ДОП у сфері загальної профілактики правопорушень є підґрунтям (основою, фундаментом) для проведення заходів спеціальної та індивідуальної профілактики, створюючи для них необхідні економічні, політичні, правові, організаційні та інші передумови. В зв'язку з цим, ефективність і дієвість заходів спеціальної профілактики, а також деяких заходів індивідуального попередження, знаходиться у прямій залежності від успішності профілактичної діяльності ДОП на загальносоціальному рівні.

Метою діяльності ДОП на загальносоціальному рівні є подальший розвиток й удосконалення суспільних відносин та інститутів, зміцнення правопорядку, виявлення, усунення та нейтралізація соціальних протиріч взагалі, й деліктогенних факторів, що детермінують злочинність, зокрема.

Відповідно до поставленої мети, ***в рамках профілактичної діяльності на загальносоціальному рівні дільничними офіцерами поліції вирішується низка завдань, які умовно можна розділити на дві групи: загальні та спеціальні.***

До загальних завдань відносяться наступні: 1) позитивний розвиток всіх існуючих у суспільстві відносин, а також економічних, політичних, соціальних та інших інститутів; 2) утвердження базових суспільних цінностей [244, с. 6]; 3) покращення добробуту населення; 4) створення, підтримання, правове та матеріальне забезпечення загальних умов та матеріального рівня життя громадян; 5) проведення зваженої соціальної та сімейної політики, зміцнення інституту сім'ї як основи суспільства [35, с. 159]; 6) формування гармонійно розвиненої, високодуховної особистості; 7) позитивний вплив на формування всіх членів суспільства [134, с. 23], підвищення їх загальнокультурного та освітнього рівня [52, с. 127]; 8) утвердження здорового способу життя; 9) забезпечення сприятливих умов для первинної соціалізації особи [136, с. 118], розумового і психічного розвитку дітей та молоді; 10) розв'язання протиріч в соціально-економічній, політичній, морально-духовній, культурно-виховній та інших сферах; 11) стабілізація та зниження соціальної напруженості [118, с. 94]; 12) зміцнення правопорядку [52, с. 127] тощо.

До спеціальних завдань можна віднести наступні: 1) ліквідація наслідків негативних кризових явищ і процесів, що детермінують дезорганізацію суспільства, людську деструктивність та агресивність [43, с. 132]; 2) усунення загальних причин конфліктності [54, с. 6]; 3) виявлення, усунення та нейтралізація соціальних протиріч взагалі, та деліктогенних факторів, що детермінують злочинність, зокрема; 4) протидія кризовим явищам і процесам, що сприяють відтворюванню злочинності та підживлюють її; 5) ліквідація обставин, що полегшують вчинення правопорушень чи досягнення злочинного результату [97, с. 98]; 6) забезпечення формування та всебічний розвиток правових і моральних установок, заборон та інших чинників, які сприяють вирішенню профілактичних завдань; 7) створення сприятливих умов для ефективної реалізації профілактичних заходів на спеціально-кримінологічному та індивідуальному рівнях тощо.

З'ясувавши мету та основні завдання діяльності ДОП щодо реалізації заходів загальносоціальної профілактики злочинності, пропонуємо перейти до визначення місця служби ДОП в системі суб'єктів, на яких безпосередньо покладається реалізація таких заходів.

Відразу ж зауважимо, що дане питання має не лише суто теоретичне, але також і важливе практичне значення. Річ у тім, що на сьогодні в науковій літературі склалось два протилежні погляди на систему суб'єктів загальносоціальної профілактики злочинності.

Прихильники першого підходу, беручи за основу масштабність, всеосяжність, глобальність заходів загальносоціальної профілактики злочинності, наголошують, що основний тягар реалізації таких заходів покладається на неспеціалізовані суб'єкти, тобто на суб'єкти, для яких функція боротьби зі злочинністю не є профільною. Основний аргумент, який вони наводять на користь такого підходу, зводиться до того, що профілактичний ефект в результаті застосування загальносоціальних заходів виникає внаслідок проведення соціально-економічної політики в цілому, а не у зв'язку із безпосереднім впливом на основні детермінанти злочинності [44, с. 136; 23, с. 133; 79, с. 118; 134, с. 23].

Прихильники другого підходу дотримуються більш широких поглядів на систему суб'єктів загальносоціальної профілактики. Серед іншого, вони зазначають, що «загальносоціальна профілактика – це не ізольований вид діяльності, а тому її не варто замикати в рамки функцій виключно неспеціалізованих суб'єктів; заходи, які нею охоплюються, мають комплексний характер і торкаються практично всіх сторін життя нашого суспільства; вони перебувають у тісному взаємозв'язку та взаємозалежності з іншими рівнями профілактичної діяльності, обумовлюються ними та логічно впливають із них» [251, с. 225].

Ми дотримуємось другого підходу і вважаємо, що в більшій чи меншій мірі заходи загальносоціальної профілактики злочинності здійснюються як спеціалізовані, так і неспеціалізовані суб'єкти. Адже, наприклад, важко собі уявити дільничного офіцера поліції, який проводить спеціальну та індивідуальну профілактику і при цьому позбавлений можливості здійснювати загальний виховний вплив на правопорушника та його найближче оточення. До-речі, аналогічне припущення висловила також більшість опитаних нами респондентів (61 % дільничних офіцерів поліції та 74 % фахівців у галузі права), а тому нижче на прикладі служби ДОП ми спробуємо довести його обґрунтованість.

Визначення загальносоціальної профілактики буде неповним без *з'ясування змісту такої діяльності*, тобто без аналізу багаторівневої системи різноманітних за своїм характером заходів, які нею охоплюються.

Як ми уже з'ясували, загальносоціальна профілактика має багатоцільове призначення й пов'язана практично з усіма соціально-економічними перетвореннями нашого суспільства. Численність та універсальний характер загальносоціальних заходів обумовлює потребу в їх класифікації, що дасть змогу більш глибоко дослідити їх зміст та механізм реалізації.

Відразу ж зауважимо, що в науковій літературі можна зустріти різні погляди на це питання. Так, наприклад, одні науковці в рамках загальносоціальної профілактики виокремлюють лише соціально-економічні та культурно-виховні [37, с. 4], або ж економічні, культурні та побутові заходи [53, с. 63]. Очевидно, що такий підхід суттєво звужує сферу дії загальносоціального попередження й не дозволяє в

повній мірі розкрити його профілактичний потенціал. Інші науковці, навпаки, не виправдано розширюють перелік таких заходів, включаючи до них екологічні [24, с. 120] або ж медичні [48, с. 137; 35, с. 159; 54, с. 6]. На нашу думку, виокремлення зазначених груп є безпідставним, оскільки вони в повній мірі охоплюються рамками соціально-економічних заходів. Досить часто, в межах загальносоціальної профілактики виділяють технічні заходи [239, с. 43; 24, с. 120; 134, с. 117; 30, с. 188], що на нашу думку, теж є безпідставним. Якщо виходити з характеристики таких заходів, яку дають науковці, то їх скоріше за все необхідно відносити не до «заходів», а до «засобів» попередження.

Таким чином, з урахуванням висловлених зауважень, ***усю сукупність заходів загальносоціальної профілактики, залежно від характеру та сфер застосування, доцільно поділяти на п'ять груп: політичні, економічні, соціальні, правові та культурно-виховні*** (схематично див. Додаток Е). Нижче пропонуємо визначити роль служби ДОП в реалізації заходів кожної з наведених груп (окрім правових, які були детально проаналізовані нами в попередньому розділі).

Політичні заходи загальносоціальної профілактики. Формування політики у сфері профілактики злочинів та інших правопорушень покладається на основні політичні інститути держави. В першу чергу, мова йде про основний законодавчий орган нашої держави – Верховну Раду України. На органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування покладається реалізація такої політики. При цьому варто відмітити, що саме в процесі реалізації загальносоціальних профілактичних заходів виявляються основні недоліки та прогалини, які існують в тій чи іншій сфері суспільного життя, відшуковуються шляхи усунення виявлених недоліків, формуються пропозиції, спрямовані на покращення загального рівня добробуту громадян тощо. У зв'язку з цим, було б помилковим вважати, що органи виконавчої влади взагалі усунуті від реалізації політичних заходів профілактики. Навпаки, саме вони, як жодні інші інститути держави, обізнані з основними недоліками та проблемами, що існують у цій сфері й активізують злочинність та пов'язані з нею деструктивні соціальні процеси.

Будучи складовою НПУ, служба ДОП теж приймає активну участь в забезпеченні реалізації загального політичного курсу нашої держави у сфері протидії злочинності. При цьому основний тягар здійснення політичних заходів (так само, як і всіх інших заходів загальносоціальної профілактики злочинності) лежить на Управлінні дільничних офіцерів поліції Департаменту превентивної діяльності Національної поліції України. Зокрема, серед основних завдань, які на нього покладаються, тут варто згадати про наступні: 1) здійснення нагляду за дотриманням підпорядкованими підрозділами основних прав і свобод людини та громадянина; 2) участь у розробці проектів державних та регіональних програм профілактики злочинності, здійснення контролю за їх виконанням; 3) забезпечення реалізації цільових програм профілактики окремих видів злочинів; 4) участь у підготовці проектів нормативно-правових актів у сфері протидії злочинності; 5) здійснення моніторингу у сфері міжнаціональних та міжетнічних відносин; 6) здійснення виваженої політики у сфері протидії ксенофобії, расизму та іншим формам соціальної нетерпимості; 7) надання методичної, інформаційної та іншої допомоги органам державної влади, органам місцевого самоврядування, громадським організаціям, ЗМІ, громадянам у сфері профілактики злочинів, інших правопорушень та «фонових» явищ; 8) вжиття заходів, спрямованих на підвищення ролі служби ДОП у сфері захисту прав і свобод громадян та зміцненні правопорядку тощо.

Звісно, це далеко не повний перелік заходів загальносоціальної профілактики, реалізація яких покладається саме на дільничних офіцерів поліції. Однак, їх цілком достатньо для того, щоб з упевненістю стверджувати, що служба ДОП є важливою складовою в механізмі реалізації політичних заходів загальносоціальної профілактики злочинності.

Економічні заходи загальносоціальної профілактики. Профілактичний потенціал даної групи заходів, як справедливо відмічають деякі науковці, «пролягає в усуненні, послабленні та нейтралізації криміногенних наслідків функціонування економічної сфери» [251, с. 225]. Національна поліція України, і служба ДОП, як одна із найбільш чисельних її складових, приймають безпосередню участь в

реалізації таких заходів. При цьому з позитивного боку слід відмітити широкі можливості служби ДОП щодо забезпечення нормального функціонування ринкової економіки. Зокрема, на дільничних офіцерів поліції у цій сфері покладаються такі завдання: 1) виявлення осередків несанкціонованої торгівельної діяльності; 2) припинення фактів торгівлі забороненими чи фальсифікованими товарами, у недозволенних для цього місцях, без необхідних дозвільних документів, з порушенням встановлених правил; 3) боротьба із самогонварінням та торгівлею фальсифікованими алкогольними напоями і тютюновими виробами; 4) протидія порушенням правил проведення валютних операцій; 5) виявлення місць незаконного функціонування ігрових автоматів, інших порушень правил організації та проведення азартних ігор; 6) протидія нелегальній міграції та «трудоному рабству»; 7) виявлення та попередження фактів трудової експлуатації дітей, вжиття заходів з недопущення їх до виконання робіт, небезпечних для здоров'я, фізичного та морального розвитку [251, с. 225]; 8) боротьба з контрабандою; 9) забезпечення збереженості майна, яке залишилось без нагляду; 10) вжиття заходів щодо недопущення безгосподарності та халатності; 11) виявлення випадків дрібних розкрадань та забезпечення притягнення порушників до відповідальності; 12) вжиття заходів щодо зниження рівня безробіття, зокрема, шляхом забезпечення працевлаштування окремих категорій осіб; 13) виявлення соціально-незахищених категорій громадян, інформування про них відповідні соціальні служби, надання їм необхідної інформаційної та правової допомоги тощо.

Вище ми перерахували лише основні, «базові» напрями діяльності служби ДОП у сфері реалізації економічних заходів загальносоціальної профілактики злочинів та інших правопорушень. Звісно, дільничні офіцери поліції наділені значно більшим обсягом повноважень, що дозволяють їм ефективно протидіяти майновим злочинам, боротись із бідністю, безробіттям, безгосподарністю тощо.

Соціальні заходи загальної профілактики. «Соціальні заходи» – це узагальнююча назва, яка об'єднує в собі надзвичайно широку групу заходів, спрямованих на забезпечення основних соціальних стандартів життя людини та громадянина. Зокрема, мова йде про освітню, медичну, трудову, рекреаційну,

соціально-побутову та інші соціальні сфери життя громадян, рівень забезпеченості яких, як уже неодноразово було доведено, безпосередньо впливає на рівень злочинності.

Дільничні офіцери, будучи найбільш наближеними до населення працівниками поліції, не лише найкраще обізнані із соціально-демографічним складом закріплених за ними поліцейських дільниць, але також наділені найширшим обсягом повноважень щодо здійснення профілактичного впливу на основні соціальні інститути – сім'ю, найближче оточення, навчальний, трудовий колектив тощо. Серед іншого, вони: 1) виявляють факти домашнього насильства, вживають відповідних заходів реагування до кривдників, а також надають правову, інформаційно-роз'яснювальну та іншу допомогу потерпілим; 2) виявляють неблагополучні сім'ї, а також сім'ї, які опинились у складних життєвих ситуаціях, повідомляють про них відповідні соціальні служби, здійснюють постійний нагляд і контроль за ними; 3) виявляють психічнохворих осіб, осіб, які зловживають алкогольними напоями, вживають наркотичні засоби чи психотропні речовини, займаються бродяжництвом, жебрацтвом, проституцією, ведуть аморальний спосіб життя тощо, проводять з ними та їх найближчим соціальним оточенням інформаційно-роз'яснювальну роботу, повідомляють про них відповідні медичні заклади та соціальні служби; 4) виявляють притони, місця виготовлення та вживання наркотичних засобів, алкогольних напоїв тощо, вживають відповідних заходів реагування до їх власників і відвідувачів; 5) надають особам, які звільнились з місць позбавлення волі, необхідну допомогу в побутовому і трудовому влаштуванні; 6) надають консультації та правову допомогу з широкого кола соціальних питань; 7) беруть участь, у межах своєї компетенції, в реалізації загальнодержавних і регіональних програм соціального розвитку [251, с. 226]; 8) приймають участь та самостійно організують заходи, спрямовані на пропагування здорового способу життя, зайняття спортом, утримання від вживання алкогольних напоїв, наркотичних засобів, тютюнових виробів; 9) проводять інформаційно-роз'яснювальну роботу в навчальних закладах, трудових колективах тощо.

Також, ДОП надають соціальну, правову та іншу допомогу найбільш вразливим верствам населення (особам похилого віку, інвалідам, багатодітним, неповним та малозабезпеченим сім'ям), а також приймають участь в соціальній адаптації деяких категорій осіб (звільнених з місць позбавлення волі, спеціальних виховних установ або лікувальних закладів). Крім того ДОП надають правову, першу медичну та іншу допомогу особам, які постраждали від протиправних дій, у результаті нещасних випадків, особам, які перебувають в безпорадному або іншому небезпечному для життя або здоров'я стані.

Культурно-виховні заходи загальносоціальної профілактики. На сьогодні профілактична діяльність ДОП здійснюється в надзвичайно складних соціальних умовах, обтяжених ідеологічним вакуумом, спотвореною системою ціннісних орієнтирів і життєвих установок, а також деформованою суспільною свідомістю більшої частини населення. З метою нейтралізації зазначених обставин, а також виховання гармонійно розвиненої особистості, законослухняного громадянина, ДОП проводять ряд заходів ідеологічного характеру, спрямованих на подолання правового нігілізму громадян і підвищення їх суспільної свідомості; формування в них негативного ставлення до несправедливості, нечесності, порушень чинного законодавства, прав і свобод інших осіб; розвиток відчуття патріотизму, високої політичної культури та трудової моралі, поваги до права.

Як свідчать результати проведеного нами дослідження, на сьогодні більшість науковців на пряму пов'язує зростання рівня злочинності із «загальною кризою суспільства та зниженням його моральності» [216, с. 36]. У зв'язку з цим, чільне місце в системі заходів загальносоціальної профілактики, реалізація яких покладається на службу ДОП, мають посідати заходи, спрямовані на мінімізацію негативних наслідків таких «моральних хвороб ХХІ сторіччя», як релігійний та національний екстремізм, правовий нігілізм, соціальний паразитизм, культ жорстокості, аморальність тощо. Безкарність, прагнення до швидкого збагачення та легкої наживи, відкрите демонстративно-зневажливе ставлення до загальнолюдських цінностей та правил громадського співжиття, низький рівень морального та духовного розвитку молоді – це далеко не повний перелік соціальних

вад, на боротьбі з якими має зосередити свою увагу сучасний дільничний. Також в його роботі обов'язково мають бути присутні елементи здійснення позитивного впливу на свідомість молодого покоління, зокрема, шляхом розвитку у них таких загальнолюдських якостей, як гуманізм, милосердя, патріотизм тощо.

Неоціненним може бути вклад ДОП в організацію освітньо-виховних заходів і програм. З цією метою від них вимагається проведення за участю представників органів місцевого самоврядування, громадських помічників профілактично-роз'яснювальної роботи серед учнів та студентів навчальних закладів й освітніх установ. Її основними завданнями є: прищеплення молодим людям комплексу якостей та властивостей, що охоплюються таким поняттям як правосвідомість; виховання в них шанобливого ставлення до закону та дисципліни, а також формування твердого переконання в необхідності суворого й точного дотримання правових приписів та інших норм і правил поведінки; розвиток у них почуття патріотизму, поваги до своєї батьківщини, національних звичаїв і традицій, залучення до проведення заходів національно-культурного та духовного відродження України; підвищення їх соціально-правової активності, в тому числі шляхом залучення до надання допомоги соціально незахищеним верствам населення; залучення їх до практичної діяльності з охорони публічного порядку, протидії правопорушенням, профілактики злочинів і зміцнення законності. Найбільш ефективними формами такої діяльності може стати участь дільничних офіцерів поліції у проведенні та безпосередня організація олімпіад, конкурсів, «круглих столів», лекцій, семінарів, а також практичних занять, на яких, окрім питань правового виховання, мають підніматись проблеми трудового, естетичного та сексуального виховання; розвінчуватись культи насильства та жорстокості; демонструватись негативні наслідки тютюнопаління, наркоманії, пияцтва, антисоціальної поведінки; наводитись реальні факти про негативний вплив кримінальної субкультури тощо.

Не менш вагоме значення для підвищення загальнокультурного рівня населення може мати проведена ДОП агітаційно-просвітницька та інформаційно-роз'яснювальна робота серед жителів поліцейської дільниці. Її основним завданням

має стати правове виховання громадян та роз'яснення основних положень чинного законодавства; розвінчання основних стереотипів кримінальної субкультури та формування нетерпимості до антигромадських форм поведінки; прищеплення соціально корисних звичок і традицій, пропаганда здорового способу життя, схиляння до відмови від вживання алкогольних напоїв, тютюнопаління, вживання наркотичних засобів і психотропних речовин; формування морально-етичної відрази до різноманітних форм насильницької поведінки, і, в першу чергу, до домашнього насильства; інформування громадян про найпоширеніші способи вчинення злочинів та ефективні способи їх запобігання; висвітлення інформації про основні причини та умови, які сприяють вчиненню злочинів; висвітлення основних аспектів роботи ДОП, формування позитивної громадської думки про службу ДОП, підвищення рівня довіри громадськості до поліції та правоохоронної системи в цілому тощо.

Таким чином, підсумовуючи викладене вище, ми з впевненістю можемо стверджувати, що на сьогодні служба ДОП посідає дійсно чільне місце в системі суб'єктів загальносоціальної профілактики злочинності, реалізуючи значний обсяг різних за своїм характером і спрямованістю запобіжних заходів. Однак, як свідчать результати проведеного нами аналізу практичної діяльності цієї поліцейської ланки, на сьогодні керівництво служби ДОП, а також керівництво НПУ недооцінює увесь профілактичний потенціал даного рівня профілактики, а відтак, звертає увагу та розвиває лише окремі її напрями. На користь такого висновку, зокрема, можна навести той факт, що останнім часом за участю ДОП організовується все менша кількість заходів загальнопрофілактичної спрямованості, а також відчутно знижується масштабність тих заходів, які все ж таки проводяться. Основною причиною такого стану речей, звісно ж, є недостатнє фінансування загальнопрофілактичної діяльності, а також хронічний брак кадрів та часу. Також, з негативного боку слід відмітити низьку якість організації загальносоціальної профілактики ДОП, що є наслідком ігнорування необхідності проведення спеціальних навчань та підвищення кваліфікації кадрів за спеціалізованими навчальними програмами, а також комплектування служби ДОП висококваліфікованими спеціалістами.

Звісно, аби усунути більшість із вказаних проблем, а також суттєво підвищити ефективність загальносоціальної профілактики злочинності необхідна політична воля та додаткове фінансування. Однак, служба ДОП завдяки своїм внутрішнім резервам уже сьогодні може досягнути в даному напрямі більш відчутних результатів. **Для цього, на думку опитаних нами респондентів, необхідно вжити наступних заходів:** 1) розробити спеціальні програми профілактики найбільш поширених злочинів, адміністративних правопорушень, інших антигромадських форм поведінки та фонових явищ (79 % дільничних офіцерів поліції та 63 % фахівців у галузі права); 2) передбачити у штатах підрозділів служби ДОП додаткові посади інспекторів, відповідальних за здійснення профілактичної діяльності (56 % і 61 % респондентів відповідно); 3) збільшити питому вагу показників профілактичної діяльності в загальній системі оцінки діяльності дільничних офіцерів поліції (62 % і 69 %); 4) активізувати роботу, спрямовану на залучення громадян до охорони публічного порядку (71 % і 55 %); 5) збільшити кількість та урізноманітнити тематику заходів профілактичного характеру, які організуються та проводяться ДОП (43 % і 55 %); 6) залучати до проведення заходів профілактичного характеру представників органів державної влади та місцевого самоврядування, медичних, соціальних, педагогічних та інших працівників, відомих та авторитетних особистостей (39 % і 62 %); 7) забезпечити широке залучення різноманітних ЗМІ до висвітлення заходів загальносоціальної профілактики, які проводяться ДОП та НПУ (51 % і 47 %).

Проведене нами дослідження дозволило доповнити цей перелік ще цілою низкою заходів. Зокрема, на нашу думку, необхідно: 1) ініціювати розробку та затвердження комплексних загальнодержавних і регіональних програм профілактики злочинності; 2) налагодити систематичний моніторинг та здійснювати постійну оцінку основних детермінант, що сприяють вчиненню злочинів та інших правопорушень, вживати всіх необхідних заходів щодо їх усунення; 3) враховувати результати аналізу криміногенної обстановки в поточних і перспективних планах роботи ДОП; 4) запровадити функціонування власної системи статистичної звітності, яка б відображала результати роботи ДОП щодо профілактики

правопорушень, виховної та інформаційно-роз'яснювальної роботи, захисту прав і законних інтересів громадян, надання соціальних послуг населенню тощо;

5) проводити постійну оцінку громадської думки з питань визначення якості профілактичної роботи дільничного офіцера поліції на закріпленій за ним дільниці, а також визначення ефективності профілактичної роботи підрозділу поліції в цілому;

б) запровадити практику періодичних зустрічей дільничного офіцера поліції з жителями закріпленої за ним дільниці, на яких він звітує про проведену роботу, а також отримує інформацію, необхідну для покращення якості здійснюваної ним профілактичної роботи;

7) організовувати проведення вузько тематичних профілактичних заходів, зокрема, з питань запобігання і протидії домашньому насильству, трудовій і сексуальній експлуатації, нелегальній міграції, екстремізму та расизму, порнографії та проституції, алкоголізму та наркоманії тощо;

8) налагодити взаємодію та взаємозв'язок з іншими суб'єктами, на яких покладається реалізація заходів загальносоціальної профілактики злочинності, здійснювати постійний обмін інформацією, організовувати проведення спільних профілактичних заходів;

9) брати активну участь у заходах, спрямованих на підвищення загальнокультурного і духовного рівня населення, морально-етичного та правового виховання громадян, пропаганду здорового способу життя та відмову від шкідливих звичок, зміцнення інституту сім'ї, подолання культу жорстокості та насильства;

10) приймати участь в розробці та впровадженні новітніх технічних засобів протидії злочинності;

11) збільшити частку питань, присвячених загальносоціальній профілактиці злочинів, в навчальних планах і програмах підвищення кваліфікації дільничних офіцерів поліції;

12) забезпечити оперативний розгляд будь-яких повідомлень про бездіяльність чи некомпетентність дільничних офіцерів поліції;

13) налагодити випуск відомчого інтернет-видання, в якому висвітлювати основні аспекти профілактики правопорушень і досягнення служби ДОП у цій сфері;

14) максимально ефективно використовувати можливості різноманітних агітаційних ресурсів – розміщення реклами, випуск фільмів і документальних передач, розповсюдженню брошур і пам'яток, проведення лекцій і семінарів, виступи в різноманітних ток-шоу і програмах по радіо та телебаченню тощо.

*Визначивши ознаки, мету та цільову спрямованість загальносоціальної профілактики, диференціювавши заходи такої профілактики, а також проаналізувавши роль ДОП в їх реалізації, ми можемо сформулювати її узагальнюючу дефініцію. Отже, під загально-соціальною профілактичною діяльністю дільничних офіцерів поліції необхідно розуміти **врегульовану нормами адміністративного, кримінального та інших галузей права науково обґрунтовану діяльність ДОП щодо розробки та практичної реалізації в межах встановленої компетенції комплексу політичних, економічних, соціальних, правових, культурно-виховних заходів, спрямованих на зміцнення законності, підтримання правопорядку, подолання соціальних протиріч, виявлення й усунення загальних причин та умов, що сприяють вчиненню злочинів та інших правопорушень.***

Запропонована дефініція має універсальний характер і, на наш погляд, максимально повно розкриває специфіку діяльності дільничних офіцерів поліції на рівні загальносоціальної профілактики. Однак, щоб легалізувати статус ДОП як одного із основних суб'єктів профілактичної діяльності, **сформульоване нами визначення необхідно закріпити на законодавчому рівні. Найбільш доцільно це зробити шляхом внесення відповідних змін до п. 4 Розділу I нової Інструкції з організації діяльності ДОП.**

3.2. Адміністративно-правові засади реалізації дільничними офіцерами поліції заходів спеціальної профілактики

Як ми уже довели в попередньому підрозділі, загальносоціальні профілактичні заходи нейтралізують найбільш вагомі деструктивні суспільні процеси та явища, що продукують злочинність, тим самим визначаючи загальні закономірності зниження її рівня, кількісних і якісних показників. Однак для ефективної протидії злочинності проведення тільки цих заходів недостатньо. Необхідно також усунути чи послабити дію конкретних криміногенних факторів, що створюють передумови для вчинення злочинів і правопорушень. Останнє визначає необхідність застосування спеціально-

кримінологічних профілактичних заходів, які органічно доповнюють заходи загальносоціального попередження та підвищують їх ефективність. Будучи спрямованими, насамперед, на виявлення й нейтралізацію причин, умов та інших детермінант злочинності, заходи спеціальної профілактики тим самим попереджають саму можливість вчинення протиправних дій, оздоровлюють соціальне мікросередовище та звужують сферу застосування репресивних і каральних заходів.

Викладене вище дає всі підстави стверджувати, що спеціально-кримінологічні профілактичні заходи є повноцінним елементом системи профілактики правопорушень і важливим напрямом в загальній системі їх протидії. Зважаючи на дану обставину, нижче пропонуємо більш детально зупинитись на дослідженні сутності цих заходів з метою визначення ролі служби ДОП в їх реалізації.

В рамках дослідження теоретичних аспектів спеціальної профілактики, в першу чергу пропонуємо розглянути обґрунтовані в літературі визначення цієї категорії. Одним із перших таке визначення було сформульовано А.Є. Жалінським, який під спеціальними заходами попередження розумів способи кримінально-правового впливу, що застосовуються для усунення криміногенних факторів або ж активізації чинників, що перешкоджають вчиненню злочинів [53, с. 157]. Неважко помітити, що основними недоліками даного визначення є занадто звужене розуміння правової природи заходів спеціального попередження й обмеження їх дії виключно сферою кримінально-правового впливу.

Згодом, вказані недоліки були усунуті його послідовниками, зокрема, В.В. Голіною, який запропонував визначати спеціально-кримінологічне попередження як «сукупність самостійних, але внутрішньо пов'язаних і доповнюючих один одного напрямів боротьби зі злочинністю, змістом яких є діяльність з розробки та реалізації заходів, спрямованих на виявлення, попередження, обмеження й усунення негативних явищ і процесів, що породжують і зумовлюють злочинну детермінацію» [37, с. 7]. Сьогодні це визначення не зазнало кардинальних змін і використовується як базове в більшості наукових публікацій.

Що стосується законодавчого закріплення, то жоден із чинних на сьогодні правових актів не містить визначення спеціальної профілактики, а нова Інструкція з організації діяльності ДОП, як ми уже зазначали в першому розділі даної роботи, взагалі уникає згадки про нього. На нашу думку, яку підтримало майже 58 % опитаних нами дільничних офіцерів поліції і 61 % фахівців у галузі права, дана ситуація негативно позначається на таких показниках роботи служби ДОП у сфері профілактики, як системність, послідовність, комплексність, планомірність тощо, а тому має бути усунута. Конкретні пропозиції з цього питання будуть обґрунтовані нами нижче, після аналізу основних ознак, мети, завдань та системи суб'єктів спеціальної профілактики.

Констатуючою ознакою, головною особливістю заходів спеціальної профілактики, яка, до речі, дозволяє відмежувати їх від заходів загальносоціального попередження, є їх *цілеспрямований характер*. Вони не мають прямого відношення до соціально-економічного розвитку суспільства й застосовуються у специфічній та відносно вузькій сфері суспільного життя – в галузі боротьби зі злочинністю. Саме тому, характер і конкретний зміст таких заходів знаходиться в прямій залежності від рівня та динаміки злочинності й адміністративної деліктності, а також інтенсивності та специфіки діючих криміногенних і деліктогенних детермінант.

Також, на відміну від заходів загальносоціального попередження, які мають довготривалий характер і спрямовані на перспективу, заходи спеціальної профілактики *можуть мати як триваючий, так і одноразовий характер*. Це обумовлено передусім тим, що такі заходи спеціалізовані й в кінцевому рахунку завжди так чи інакше локалізовані у часі та просторі. Їх тривалість залежить від масштабів конкретних криміногенних чинників, а також від того, наскільки вони виявились стійкими до профілактичного впливу.

Крім того, заходи спеціальної профілактики *реалізуються, як правило, на мікрорівні*, тобто на рівні малих соціальних груп. Йдеться, зокрема, про сімейно-побутову сферу, молодіжне середовище, неформальні рухи, крайні релігійні течії та інші мікрогрупи, що характеризуються підвищеним рівнем криміногенної конфліктності.

Ще однією відмінністю між заходами загальносоціального та спеціального попередження є те, що *застосування* останніх вимагає, як правило, *спеціальних і навіть професійних знань, умінь та навичок*. На дану ознаку свого часу вказував ще М.Д. Шаргородський, який зауважував, що «успішна реалізація спеціально-кримінологічних заходів не можлива без застосування спеціальних методів і прийомів, які відповідають загальним засадам профілактичної діяльності» [249, с. 47].

Поряд із названими відмінностями, можна навести цілу низку *ознак, які є спільними як для загальносоціального, так і для спеціального попередження* й дозволяють розглядати їх як взаємопов'язані і взаємопідкріплюючі один одного елементи єдиної системи профілактики.

По-перше, це *багатоцільовий характер*. Так само як і загальносоціальні заходи, заходи спеціальної профілактики реалізуються в усіх сферах суспільних відносин, нейтралізуючи найрізноманітніші деструктивні явища та процеси, що продукують злочинність. Єдиною відмінністю між ними є те, що протидія криміногенним факторам виступає для них основною, а не другорядною метою.

По-друге, це *комплексність*. Як справедливо з даного приводу зауважують науковці, спеціально-кримінологічне попередження – не простий набір, а комплекс науково обґрунтованих ... заходів [38, с. 28], які діють на єдиній правовій, політичній, науковій та організаційній основі [104, с. 28].

По-третє, це *системний характер*. Заходи спеціальної профілактики хоч і самостійні, але внутрішньо пов'язані між собою, доповнюють один одного. У своїй сукупності вони утворюють цілісну систему, яка входить до системи більш високого порядку, органічно взаємодіючи з її елементами (із загальносоціальною та індивідуальною профілактикою).

По-четверте, *спеціально-кримінологічні заходи створюють підґрунтя для проведення індивідуальної профілактики*. Будучи логічним продовженням загальносоціального попередження, вони формують базові економічні, ідеологічні та організаційні передумови для здійснення профілактичного впливу на індивідуальному рівні. У цьому й проявляється взаємозв'язок і взаємозумовленість

між всіма елементами єдиної системи профілактики, що забезпечує її ефективність і дієвість.

Основною метою спеціальної профілактики, що здійснюється дільничними офіцерами поліції, є недопущення як конкретних видів і груп злочинів та правопорушень, так і злочинності в цілому, шляхом виявлення, нейтралізації чи мінімізації криміногенних явищ і процесів, активізації факторів, що пригнічують протиправну поведінку.

Відповідно до поставленої мети, *в рамках профілактичної діяльності на спеціально-кримінологічному рівні ДОП вирішують такі завдання:* 1) безпосередній та цілеспрямований вплив на криміногенні детермінанти; 2) виявлення, усунення (нейтралізація, блокування) або ж мінімізація причин та умов злочинності; 3) попередження формування криміногенного мікросередовища та обмеження його дії; 4) недопущення вчинення злочинів та інших правопорушень на різних стадіях протиправної поведінки (на стадіях готування та замаху); 5) припинення вже розпочатих правопорушень; 6) корекція поведінки, способу життя, морально-психологічних характеристик осіб, схильних до протиправної діяльності; 7) попередження можливості рецидиву з боку осіб, які раніше вчиняли правопорушення; 8) активізація дії факторів, спрямованих на оздоровлення соціального мікросередовища в цілому, а також ситуації й обстановки в окремих регіонах і соціальних групах, найбільш уражених асоціальними проявами; 9) блокування розвитку негативних факторів і процесів, що продукують злочинну детермінацію, а також соціальних патологій і фонових явищ, які є сприятливим середовищем для активізації деструктивної поведінки тощо.

Що стосується *місця служби ДОП в системі суб'єктів, залучених до реалізації заходів спеціальної профілактики*, то серед науковців відсутня одностайність поглядів на їх систему. Обґрунтовані в літературі підходи можна об'єднати в дві групи: широкий і вузький. Прихильники першого до системи суб'єктів спеціальної профілактики відносять державу та її інститути [94, с. 147; 24, с. 137], або ж державні та недержавні органи, соціальні групи, громадські організації, окремих громадян [86, с. 96; 136, с. 131; 90, с. 146; 44, с. 151; 130, с. 169; 9, с. 101; 23, с. 133;

30, с. 155]. Прихильники вузького підходу, навпаки, суттєво обмежують систему суб'єктів спеціального попередження і відносять до них лише ті державні органи, спеціальні установи, громадські формування та об'єднання громадян, які спеціалізуються на боротьбі зі злочинністю. Тобто це виключно спеціалізовані суб'єкти, функціональні повноваження яких тим чи іншим чином торкаються профілактики [104, с. 23; 63, с. 24; 249, с. 47; 117, с. 22; 27, с. 111; 79, с. 118].

На нашу думку, яку підтримала абсолютна більшість опитаних нами респондентів (64 % дільничних офіцерів і 52 % фахівців у галузі права), *реалізація заходів спеціальної профілактики здійснюється широким колом учасників*. Так, органи законодавчої влади приймають нормативно-правові акти, що регулюють діяльність у сфері профілактики окремих видів злочинів; органи виконавчої влади вживають конкретних заходів, спрямованих на реалізацію цих актів (наприклад, заклади охорони здоров'я вживають заходів із попередження пияцтва та алкоголізму, наркоманії, розповсюдження ВІЛ/СНІД; заклади освіти забезпечують розповсюдження правових знань, беруть участь у профілактиці підліткової злочинності тощо); ЗМІ ведуть широку пропаганду та агітацію; адміністрація підприємств, установ та організацій всіх форм власності активізує профілактичну роботу в трудових колективах тощо.

Таким чином, кожен суб'єкт, який входить до загальної системи профілактики, виконує більший чи менший обсяг завдань щодо спеціально-кримінологічного попередження окремих видів правопорушень. І саме завдяки великій кількості та багатоманітності таких суб'єктів вдається створити цілісну, професійно-орієнтовану систему попередження злочинності, здатну охопити всі сфери життєдіяльності суспільства, в яких можливі протиправні прояви. ДОП в цій системі відводиться особлива роль: вони не лише виконують більшість профілактичних завдань, що покладаються на Національну поліцію в цілому, але також залучають до попереджувальної діяльності інших суб'єктів (передусім, громадськість), контролюють та координують їх дії.

Таким чином, ознайомившись із найбільш розповсюдженими в літературі визначеннями спеціальної профілактики, проаналізувавши її основні ознаки, мету та

основні завдання, визначивши місце служби ДОП в системі суб'єктів загальносоціальної профілактики, а також розглянувши її зміст та структуру, ми можемо *сформулювати авторську дефініцію спеціальної профілактичної роботи ДОП*. Отже, *спеціальну профілактичну діяльність ДОП можна визначити як врегульовану нормами права діяльність дільничних офіцерів поліції з розробки та практичної реалізації комплексу різноманітних за характером, спеціалізацією, масштабами, об'єктами впливу, ступенем інтенсивності, часовими та просторовими межами попереджувальних заходів, спрямованих на недопущення як конкретних видів і груп злочинів та правопорушень, так і злочинності в цілому, шляхом виявлення, нейтралізації чи мінімізації криміногенних явищ і процесів, активізації факторів, що пригнічують протиправну поведінку*. Оскільки дане визначення ґрунтується на аналізі основних складових елементів спеціальної профілактики, а також відображає її найбільш характерні риси, ми *пропонуємо надати йому правового характеру, шляхом внесення відповідних змін до п. 4 першого розділу нової Інструкції з організації діяльності ДОП*.

Надавши загальну характеристику спеціальної профілактичної роботи ДОП, пропонуємо перейти до *аналізу її структури*.

Як свідчить проведений нами аналіз наукової літератури, досить часто науковці в структурі спеціальної профілактики розрізняють або загальноспеціальну профілактику, профілактику окремих груп правопорушень та індивідуальну профілактику [130, с. 169; 23, с. 134; 5, с. 186], або кримінологічну профілактику, запобігання та припинення злочинів [53, с. 185; 62, с. 15; 104, с. 31; 15, с. 168; 136, с. 120; 80, с. 179; 11, с. 29; 55, с. 140; 43, с. 130; 27, с. 80; 41, с. 33; 103, с. 9; 42, с. 152]. На нашу думку, наведені точки зору є прийнятними лише за умови, що: по-перше, профілактика злочинів розглядається як одна із складових попередження, а не як самостійна категорія; по-друге, в рамках профілактики виділяється лише два рівні – загальносоціальна та спеціальна. Однак, в першому розділі роботи ми довели, що профілактику не слід розглядати лише як одну із складових частин попереджувальної роботи, тому що вона має універсальний характер (підрозділ 1.1),

а також те, що в рамках профілактики в якості окремого рівня слід розрізняти ще й індивідуальну профілактику (підрозділ 1.2).

Спираючись на наведені аргументи, в рамках спеціально-кримінологічної профілактики ми пропонуємо виділяти такі відносно самостійні елементи: профілактика окремих видів правопорушень, профілактика фонових явищ, профілактика рецидивної злочинності (однак лише в тих межах, які не охоплюються рамками попереджувальної роботи на індивідуальному рівні). Що ж стосується загальноспеціальної та індивідуальної профілактики, а також запобігання та припинення, які вказані нами науковці відносять до самостійних складових спеціально-кримінологічної профілактики, то, згідно обґрунтованої нами диференціації заходів протидії злочинності (додаток Б), перші дві категорії ми розглядаємо як самостійні складові профілактики злочинів, а останні дві – як самостійні складові попередження.

Кожен із виділених нами елементів спеціальної профілактики має досить складну структуру й охоплює різні напрями попереджувальної роботи, які перебувають між собою у тісній взаємодії та взаємозв'язку. Так, наприклад, попередження такого фонового явища, як вживання наркотиків, неможливе без активної протидії правопорушенням у сфері їх незаконного обігу; недопущення злочинів, які вчиняються на ґрунті сімейних конфліктів, тісно пов'язано із профілактикою такого фонового явища, як домашнє насильство. Іноді, фонові явища передують злочинності, іноді – її супроводжують, а іноді – є її прямим наслідком.

Зважаючи на викладені вище аргументи, а також з метою найбільш повного розкриття ролі ДОП в реалізації спеціально-кримінологічних заходів, пропонуємо проаналізувати не названі нами вище складові елементи спеціальної профілактики, а її *основні напрями*. До останніх, зокрема, ми відносимо наступні: 1) попередження пияцтва та алкоголізму; 2) попередження правопорушень у сфері незаконного обігу наркотиків; 3) попередження порушень міграційного законодавства і правил паспортної системи; 4) попередження домашнього насильства; 5) попередження бродяжництва, бездоглядності і правопорушень серед молоді; 6) попередження рецидивної злочинності; 7) попередження правопорушень у сфері дозвільної

системи тощо. Звісно, це далеко не повний перелік основних напрямів спеціально-кримінологічного попередження, однак, саме їх дослідження дозволяє найбільш повно розкрити соціальні функції ДОП як основного суб'єкта профілактики правопорушень в системі Національної поліції України. У зв'язку з цим, *ми пропонуємо передбачити в новій Інструкції з організації діяльності ДОП окремі розділи, в яких закріпити завдання і функції ДОП по кожному з цих напрямів.*

Нажаль, обмежений обсяг даного дослідження не дозволяє нам розкрити кожен із названих вище напрямів діяльності ДОП. Тому, нижче пропонуємо більш детально розглянути лише деякі з них.

1. Попередження пияцтва та алкоголізму. Численні медичні та кримінологічні дослідження доводять, що вживання алкогольних напоїв негативно впливає на всі сфери життєдіяльності громадян. Як правило, алкоголіки ніде не працюють, або ж допускають серйозні прорахунки на виробництві; вчиняють ДТП та аварії; провокують сімейні конфлікти і досить часто самі стають їх жертвами; негативно впливають на виховання дітей й створюють умови для їх пияцтва, жебракування, бездоглядності тощо. Із року в рік статистичні спостереження відмічають зростання кількості правопорушень, які вчиняються на ґрунті зловживання спиртним. Однак, незважаючи на таку масштабність негативних наслідків пияцтва, на сьогодні міліція загалом, та служба ДОП зокрема, на які покладається увесь тягар боротьби з цим фоновим явищем, продовжують його недооцінювати й не прикладають особливих зусиль для його ліквідації. В деякій мірі це пов'язано із зламом досить потужного радянського механізму боротьби з пияцтвом, ліквідацією багатьох антиалкогольних інститутів і втратою актуальності більшості форм і методів боротьби із так званою «п'яною злочинністю».

Однак, викладене зовсім не означає, що в сучасних умовах ДОП взагалі відсторонені від реалізації заходів, спрямованих на протидію пияцтву та алкоголізму. Проаналізувавши наукову літературу, чинне законодавство, а також практику їх роботи, ми прийшли до висновку, що на сьогодні *діяльність служби ДОП в даній сфері має досить значний профілактичний потенціал. Зокрема, лише ДОП можуть найбільш кваліфіковано виконувати наступні завдання:* 1) здійснення

посиленого соціального та адміністративного контролю за особами, які зловживають алкогольними напоями й поведінка яких свідчить про високу ймовірність вчинення ними правопорушень; 2) проведення активної наступальної роботи з виявлення та ліквідації притонів та інших місць пияцтва [122, с. 10]; 3) налагодження двосторонніх відносин з особами, які вчинили правопорушення на ґрунті пияцтва та алкоголізму, проведення з ними профілактичних бесід про шкідливість зловживанням спиртним, а також схилення до добровільного лікування; 4) проведення широкої пропагандистської роботи в трудових колективах і за місцем проживання, спрямованої на формування атмосфери нетерпимості до пияцтва та алкоголізму [23, с. 145]; 5) проведення роз'яснювальної роботи серед молоді, спрямованої на формування у них негативного ставлення до вживання алкогольних напоїв; 6) встановлення довірчих відносин з громадянами з метою подолання їх пасивності та байдужості до проблем пияцтва та алкоголізму, а також схилення до активної участі в проведенні антиалкогольних заходів; 7) виявлення сімей, в яких виховуються неповнолітні і члени яких зловживають алкогольними напоями, роз'яснення їм негативного впливу такого способу життя на фізичний та моральний розвиток дитини; 8) систематичне проведення рейдів та цільових перевірок дотримання антиалкогольного законодавства, особливо, в сфері обмеження прав неповнолітніх на купівлю алкогольних напоїв, заборони їх вживання в громадських місцях, обмеження їх реклами тощо; 9) залучення до профілактики пияцтва та алкоголізму інших суб'єктів профілактики; 10) розгортання широкої роз'яснювальної роботи серед населення, в трудових колективах, освітніх закладах, ЗМІ; 11) проведення «днів профілактики», читання лекцій на антиалкогольну тематику; 12) організація підготовки, випуску та розповсюдження спеціальної літератури з даної проблематики тощо.

Вище, нами були окреслені лише деякі з основних напрямів активізації діяльності ДОП у сфері профілактики пияцтва. Неважко помітити, що переважна більшість із них так чи інакше пов'язана із проведенням антиалкогольної пропаганди. Однак, обмежувати роль ДОП в боротьбі з даним фоновим явищем

лише рамками роз'яснювальної роботи було б принципово помилковим. На них покладається здійснення ще цілої низки завдань.

У першу чергу, діяльність ДОП у сфері профілактики пияцтва та алкоголізму має обов'язково супроводжуватись посиленням боротьби із самогоноварінням, яке завжди становило загрозу всім антиалкогольним заходам, досить часто зводячи нанівець ефективність більшості з них. В сучасних умовах, які характеризуються постійним зростанням цін на алкогольні напої, проблема боротьби із самогоноварінням знову набула актуальності й гостроти й обумовила постановку перед службою ДОП таких завдань: 1) розгортання активної наступальної роботи з виявлення та ліквідації місць самогоноваріння, притягнення до відповідальності осіб, які приймають участь у цій діяльності; 2) попередження та виявлення фактів виготовлення або зберігання без мети збуту самогону чи інших міцних спиртних напоїв домашнього вироблення, а також самогонних апаратів; 3) притягнення до відповідальності осіб, які купують самогон та інші міцні спиртні напої домашнього вироблення, проведення з ними роз'яснювальної та виховної роботи; 4) проведення комплексних відпрацювань, рейдів та спеціальних операцій із широким залученням громадських формувань і населення, спрямованих на виявлення й припинення протиправної діяльності самогонщиків; 5) налагодження тісних контактів і широке використання можливостей ЖЕКів та інших житлово-комунальних служб, дільничних медичних працівників та інших громадян, які надають різноманітні послуги населенню, у виявленні місць самогоноваріння та реалізації самогону; б) детальне опрацювання та аналіз листів, заяв, інформації, що надійшла на телефон довіри, відомостей інших підрозділів поліції, спеціальних установ поліції, медичних закладів, соціальних служб, протоколів про адміністративні проступки та матеріалів кримінальних проваджень з метою отримання найбільш повної інформації про факти самогоноваріння та реалізації самогону.

Також, досить потужний профілактичний потенціал має адміністративно-юрисдикційна діяльність служби ДОП у сфері протидії пияцтву та алкоголізму. Водночас, як свідчать результати проведеного нами дослідження, на сьогодні така діяльність носить не виправдано обмежений характер. Аби усунути зазначений

недолік, опитані нами респонденти (44 % дільничних офіцерів поліції і 41 % фахівців у галузі права) пропонують наділити дільничних правом розглядати більшу кількість справ про адміністративні правопорушення в аналізованій сфері, що дозволить спростити та значно прискорити процедуру притягнення порушників до відповідальності, і, відповідно, збільшити профілактичний ефект накладеного стягнення.

Проаналізувавши практику діяльності ДОП, ми прийшли до висновку, що дільничні офіцери поліції мають бути наділені правом розглядати справи про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 176 КУпАП (Виготовлення, зберігання самогону та апаратів для його вироблення); ст. 177 (Придбання самогону та інших міцних спиртних напоїв домашнього вироблення); ст. 178 (Розпивання пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв у заборонених законом місцях або поява у громадських місцях у п'яному вигляді); 179 КУпАП (Розпивання пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв на виробництві) та ст. 180 КУпАП (Доведення неповнолітнього до стану сп'яніння). Крім того, доцільно розглянути питання про надання дільничним права накладати та стягувати штраф, а також виносити попередження на місці вчинення вказаних проступків. Такий порядок може мати набагато більший виховний вплив на порушника, ніж накладення штрафу та подальше його стягнення через певний проміжок часу.

Окрім безпосередньої протидії правопорушенням, що вчиняються на ґрунті пияцтва та алкоголізму, ДОП зобов'язані надавати активну допомогу іншим суб'єктам, які проводять профілактичну роботу в даній сфері. Зокрема, в межах встановленої компетенції вони повинні: 1) брати участь в реалізації державних програм боротьби з пияцтвом, а також загальнодержавних і регіональних програм антиалкогольного виховання; 2) активно взаємодіяти з органами охорони здоров'я в пошуках найбільш ефективних форм виховно-профілактичного впливу на осіб, які зловживають алкогольними напоями, в своєчасному направленні їх в спеціальні наркологічні відділення, а також на примусове лікування; 3) контролювати виконання спеціального законодавства, що встановлює правила торгівлі алкогольними виробами та обмежує їх рекламу; 4) приймати участь в організації та

проведенні заходів, спрямованих на пропагування здорового способу життя, роз'яснення шкідливості надмірного споживання спиртного; 5) сприяти діяльності громадських організацій антиалкогольної спрямованості; 6) надавати всебічну допомогу громадськості, трудовим колективам і сім'ям у перевихованні осіб, які зловживають спиртними напоями; 7) брати участь у проведенні антиалкогольних заходів, які організуються іншими підрозділами поліції, правоохоронними органами, громадськими організаціями, трудовими колективами тощо.

Як бачимо, на сьогодні профілактичний потенціал служби ДОП у сфері протидії пияцтву та алкоголізму залишається досить вагомим. Однак, щоб максимально повно реалізувати його на практиці необхідно дві умови: по-перше, максимально повне правове регулювання названих вище повноважень в чинному законодавстві і, передусім, в новій Інструкції з організації діяльності ДОП; по-друге, їх неухильне виконання самими дільничними з дотриманням вимог законності, а також прав, свобод і законних інтересів громадян.

2. Попередження правопорушень у сфері незаконного обігу наркотиків. Так само, як і пияцтво та алкоголізм, вживання наркотичних засобів і психотропних речовин знаходиться у прямому причинно-наслідковому зв'язку зі злочинністю. По-перше, наркоманія характеризується високим ступенем залежності від наркотичних засобів, на придбання яких особа вимушена постійно витратити значні суми грошей, які, як відомо, найлегше здобути протиправним шляхом. По-друге, систематичне вживання наркотиків порушує нормальну роботу ЦНС, послаблює самоконтроль, поступово змінює систему ціннісних орієнтирів, внаслідок чого особа швидше ступає на злочинний шлях. По-третє, стан наркотичного сп'яніння підвищує ступінь віктимності особи, яка значно частіше стає жертвою злочинів, особливо тих, які мають майновий чи сексуальний характер. По-четверте, немедичне вживання наркотиків, а також незаконні операції з ними самі по собі є караними діями.

Отже, наркоманія становить не лише серйозну загрозу фізичному здоров'ю нації, але й значно ускладнює криміногенну ситуацію в державі. Така оцінка ситуації свідчить про необхідність активізації профілактичного потенціалу всіх служб і підрозділів, діяльність яких тим чи іншим чином торкається проблем

протидії правопорушенням, пов'язаним із незаконним обігом наркотиків і, в першу чергу, служби ДОП.

Аналіз чинного законодавства, наукової літератури, а також практики діяльності ДОП дозволив нам виділити такі найбільш перспективні напрями підвищення ефективності їх роботи, спрямованої на зниження рівня наркотизації нації та попередження правопорушень у сфері незаконного обігу наркотиків.

Перше – *безпосередня протидія незаконному розповсюдженню наркотиків*. В даній сфері ДОП повинні: 1) виявляти, припиняти та приймати активну участь у розслідуванні злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотиків; 2) встановлювати та притягувати до відповідальності всіх осіб, які залучені до процесу незаконного розповсюдження наркотичних засобів – від виробників, посередників, перевізників, реалізаторів, і до кінцевих споживачів; 3) виявляти й перекривати джерела й канали надходження наркотиків у нелегальний обіг; 4) разом з громадськими помічниками, членами громадських формувань систематично проводити відпрацювання території поліцейської дільниці з метою виявлення осіб, які здійснюють посів, вирощування, культивування та подальшу обробку наркотичної сировини; 5) здійснювати обходи земельних ділянок та інших земельних площ з метою встановлення місць незаконного посіву нарковмісних рослин, а також приймати участь у їх знищенні; 6) встановлювати місця збору осіб, які вживають наркотичні засоби та психотропні речовини; 7) виявляти притони та приміщення, які використовуються для виготовлення наркотиків і їх вживання; 8) виявляти та блокувати канали надходження медичних препаратів, які використовуються як замітники наркотичних засобів або їх складові; 9) виявляти факти токсикоманії серед дітей і підлітків, особливо безпритульних і бездоглядних; 10) виявляти підпільні нарколабораторії; 11) виявляти й усувати обставини, що сприяють незаконному наркопопиту та пропозиції [129, с. 147]; 12) надавати всебічну допомогу та сприяння спеціальним органам і підрозділам (у тому числі іноземних держав), які ведуть боротьбу із незаконним обігом наркотиків.

Друге – *запобігання збільшенню кількості наркозалежних осіб та осіб, які беруть участь у незаконному наркообороті*. З цією метою ДОП: 1) безпосередньо

організуюють та беруть участь у проведенні таких комплексних операцій та акцій, як «Мак», «Допінг», «Антинаркотик», «Канал», «Життя без наркотиків», «АнтиСНІД» та інших, спрямованих на зменшення незаконного попиту на наркотичні засоби та психотропні речовини, а також мінімізації негативних наслідків від їх уживання; 2) проводять роз'яснення норм законодавства щодо заборони посіву снотворного маку та конопель серед власників земельних ділянок [129, с. 146]; 3) встановлюють і здійснюють постійне спостереження за такими найбільш уразливими об'єктами розповсюдження наркотиків, як нічні клуби, дискотеки, бари, кафе, гуртожитки, заклади освіти та інші місця спілкування сучасної молоді; 4) встановлюють й припиняють існування девіантних груп, в яких факт вживання наркотиків є невід'ємним атрибутом їх існування, а для осіб – обов'язковою умовою входження до них [48, с. 152]; 5) виявляють сім'ї, члени яких вживають наркотичні засоби або залучені до процесу їх незаконного обігу, здійснюють за ними постійний контроль та проводять систематичну роз'яснювальну роботу [118, с. 117]; 6) проводять індивідуальні профілактичні бесіди з членами родини, сусідами, колегами та іншими особами, які безпосередньо контактують із наркоманами та розповсюджувачами наркотиків, з метою недопущення їх втягнення у таку злочинну діяльність; 7) вживають заходів, спрямованих на обмеження доступності наркотичних засобів для молоді; 8) здійснюють контроль за законним оборотом наркотиків з метою недопущення переходу їх з легальної сфери в нелегальну тощо.

Третє – *постійний контроль і моніторинг наркотичної ситуації*. В даній сфері на ДОП покладається вирішення таких завдань: 1) здійснення в межах встановленої компетенції контролю за дотриманням законодавства, що регулює порядок обігу наркотичних засобів і психотропних речовин, а також посів і вирощування наркотичної сировини; 2) постійне спостереження за динамікою та тенденціями наркотичної ситуації як на місцевому, так і на державному рівнях, визначення специфіки її коливань залежно від пори року, географії регіону, особливостей населеного пункту, соціально-демографічного складу населення та інших характеристик конкретної поліцейської діяльності; 3) проведення постійного

моніторингу не лише щодо розповсюдження наркотичних засобів, а й щодо встановлення ефективності застосовуваних в цій сфері профілактичних заходів, а також визначення ставлення до них населення; 4) проведення аналітичної роботи, спрямованої на підвищення обізнаності про причини й умови поширення наркоманії, види речовин, що відносяться до наркотичних засобів і психотропних речовин, способи їх уживання, шляхи отримання, можливі наслідки тощо [136, с. 135]; 5) участь у проведенні конференцій, нарад, круглих столів та інших заходів, спрямованих на обмін досвідом у сфері протидії незаконному обігу наркотиків тощо.

Четверте – *надання допомоги в лікуванні, соціальній та медичній реабілітації наркозалежних осіб*. З цією метою ДОП: 1) надають у межах встановленої компетенції першу медичну, психологічну, психіатричну та іншу допомогу наркоманам [48, с. 150]; 2) проводять з такими особами роз'яснювальну роботу з метою їх схилення до добровільного лікування; 3) надають допомогу у влаштуванні наркоманів до лікувальних закладів, центрів соціально-психологічної реабілітації та інших спеціалізованих установ; 4) здійснюють постійне спостереження, проводять роз'яснювальну роботу, а також надають допомогу в соціальній адаптації, трудовому й побутовому влаштуванні осіб, які закінчили курс лікування від наркоманії; 5) вживають морально-виховних та обмежувальних заходів, спрямованих на закріплення результатів проведеного раніше лікування [209, с. 97], формування в колишніх наркоманів стійкого негативного ставлення до вживання будь-яких стимулюючих речовин у майбутньому, а також нейтралізації негативного впливу на них з боку найближчого оточення; 6) проводять комплексні постпенітенціарні заходи з особами, які відбули покарання за злочини, пов'язані з незаконним обігом наркотиків тощо.

П'яте – *проведення освітньо-виховної роботи*. В даній сфері профілактичний потенціал служби ДОП полягає в наступному: 1) поширення правових знань серед населення про заборону будь-яких операцій із наркотичними засобами та психотропними речовинами, про заборону вирощування наркотичної сировини; про заходи адміністративної та кримінальної відповідальності за правопорушення у

сфері незаконного обігу наркотиків; 2) організація інформаційно-просвітницьких заходів, спрямованих на формування у свідомості громадян, особливо дітей та молоді, негативного ставлення до будь-яких фактів уживання наркотиків [95, с. 143]; 3) систематичне проведення в трудових колективах та освітніх закладах антинаркотичних уроків, лекцій та бесід, метою яких є руйнування міфу про так звану «крутість» вживання наркотичних засобів і психотропних речовин, а також підвищення рівня обізнаності з наслідками такого вживання та його реальну небезпеку; 4) залучення до проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи співробітників спеціальних підрозділів по боротьбі з незаконним обігом наркотиків, працівників правоохоронних органів, лікарів-наркологів, психіатрів, психологів, представників соціальних служб, спортсменів, науковців та інших осіб, які користуються повагою та авторитетом; 5) організація проведення практичних і тренінгових занять для батьків, вчителів, вихователів, керівників підприємств, установ, організацій з метою підвищення рівня їх знань про основні ознаки вживання наркотиків та способи їх розпізнавання, про ознаки передозування та порядок надання в таких випадках першої медичної допомоги, про основні правила та прийоми профілактики наркотизму, а також про існуючу на сьогодні систему медико-реабілітаційних та соціальних закладів, які надають допомогу наркозалежним особам та їх близьким; 6) участь в організації та проведенні різноманітних спортивних і культурно-масових заходів під егідою боротьби із наркоманією.

Шосте – *проведення антинаркотичної пропаганди*. Зокрема, дільничні офіцери поліції: 1) проводять різноманітні інформаційно-пропагандистські заходи з метою переконання в неприпустимості вживання наркотиків та орієнтації на здоровий спосіб життя; 2) у межах встановленої компетенції вживають заходів щодо обмеження розповсюдження публікацій та інформації, яка з позитивного боку описує наркотичну ейфорію та надвеликі прибутки наркоділків [209, с. 121]; 3) надають допомогу в організації та приймають безпосередню участь у проведенні антинаркотичних пропагандистсько-інформаційних кампаній, зорієнтованих на

подолання пасивності громадян та їх байдужого ставлення до проблем, пов'язаних із розповсюдженням наркоманії тощо.

Сьоме – *налагодження взаємодії з іншими суб'єктами протидії незаконному розповсюдженню наркотиків*. З цією метою, ДОП: 1) приймають участь в реалізації загальнодержавних і регіональних цільових програм, а також комплексних заходів, спрямованих на протидію незаконному наркообігу; 2) взаємодіють з іншими службами та підрозділами поліції, а також правоохоронними органами, які ведуть боротьбу із незаконним розповсюдженням наркотиків; 3) зміцнюють співробітництво із органами місцевого самоврядування, закладами освіти, охорони здоров'я, соціальними службами та іншими органами й установами, діяльність яких тим чи іншим чином торкається питань протидії наркотизму; 4) залучають до протидії цьому негативному явищу різноманітні громадські, релігійні, благодійні організації, педагогічні та трудові колективи, громадські формування та окремих громадян, а також здійснюють координацію їх діяльності тощо.

Коротко підсумовуючи викладене, зазначимо, що на рівні спеціально-кримінологічної профілактики, діяльність служби ДОП у сфері протидії правопорушенням, пов'язаним із незаконним обігом наркотичних засобів і психотропних речовин спрямована, в першу чергу, на проведення цілеспрямованої просвітницької і профілактичної роботи серед населення, спрямованої на розвінчання культу вживання цих психоактивних речовин і, як наслідок, скорочення попиту та пропозиції на них.

3. Попередження домашнього насильства. У тісному зв'язку із пияцтвом та наркоманією перебувають злочини та різноманітні правопорушення в сфері сімейно-побутових відносин. Нажаль, насильницькі способи розв'язання сімейних конфліктів стали в наш час звичним явищем, яке в останні роки набуває масштабів національного лиха. Це, в свою чергу, негативно позначається на вихованні підростаючого покоління, призводить до погіршення морально-психологічного мікроклімату в сім'ї [43, с. 4], сприяє формуванню асоціальних звичаїв і традицій, які досить часто відіграють криміногенну роль і, як наслідок, призводять до скоєння злочинів.

В таких умовах криміналізації сімейних відносин, все більш актуальними стають питання організації ефективної протидії поширенню домашнього насильства. Відразу ж зауважимо, що в численних публікаціях, присвячених проблемам домашнього насильства, пропонується безліч шляхів боротьби з цим явищем. Однак, на нашу думку, основним з них завжди була і залишається організація ефективної профілактичної роботи, спрямованої на попередження загострення та ескалації конфліктних ситуацій в сімейно-побутовій сфері. При цьому головним суб'єктом, на якого покладається увесь тягар боротьби із домашнім насильством, виступає служба ДОП, співробітники якої докладають усіх зусиль для того, щоб сімейно-побутова сфера не стала сприятливим середовищем розвитку й розповсюдження соціальної дезорганізації та деморалізації, насильницької субкультури та найбільш криміногенних форм вирішення міжособистісних конфліктів.

Саме дільничні офіцери поліції на сьогодні складають основу, «фундамент» пілотного проекту «Поліна», який стартував у деяких містах нашої держави 12 червня минулого року. Окрім дільничних офіцерів поліції, до складу мобільних груп «Поліни» увійшли працівники ювенальної превенції, слідства, карного розшуку та віддалено – екіпаж патрульної поліції. У тих же підрозділах поліції, де не передбачено функціонування спеціалізованих підрозділів по боротьбі із домашнім насильством, увесь тягар протидії злочинам в сімейно-побутовій сфері традиційно покладається на ДОП. При цьому, як показало проведене нами дослідження, служба ДОП є чи не єдиним підрозділом поліції, який приймає активну участь на всіх етапах профілактики правопорушень в сфері сімейно-побутових відносин: ранній, безпосередній та посткримінологічній. Оскільки на кожному з цих етапів перед ними стоїть вирішення різних завдань, пропонуємо зупинитись на їх аналізі більш детально.

Рання профілактика. Основним завданням ДОП на цьому етапі є своєчасна та обґрунтована діагностика домашнього насильства. Своєчасність такої роботи дає можливість вжити всіх можливих заходів щодо нормалізації конфліктів в даній сфері або ж недопущення їх переростання в криміногенні форми, а обґрунтованість

– дозволяє чітко визначити межі втручання в особисте та сімейне життя, не порушуючи при цьому вимог законності, прав та законних інтересів громадян.

Робота з виявлення джерел (осередків) криміногенного впливу у сімейно-побутовій сфері традиційно розпочинається зі збору, перевірки та аналізу інформації, що становить профілактичний інтерес. Як свідчать результати численних соціологічних досліджень, найбільша кількість сімейно-побутових конфліктів вчиняється в неповних, неблагополучних сім'ях, у сім'ях з низькими матеріальними доходами, в яких проживають наркомани, алкоголіки, раніше судимі чи психічнохворі особи, а також в неформальних побутових компаніях антигромадського спрямування. Максимально повне виявлення таких сімейно-побутових мікрогруп можливе в рамках спеціалізованих рейдів та комплексних операцій (наприклад, «Побут»), організація яких покладається на підрозділи ДОП. Інформація про сім'ї, які перебувають на передконфліктній стадії й становлять групу ризику, може також надходити з медичних закладів, освітніх і виховних установ, інформаційно-консультативних телефонів служб довіри, консультативно-психологічних служб сім'ї, різноманітних органів, які надають соціальну допомогу громадянам, громадських та релігійних організацій тощо. Зважаючи на особливу профілактичну цінність такої інформації, дільничні офіцери повинні підтримувати з ними тісний зв'язок та постійну взаємодію.

Завершальним етапом ранньої профілактики домашнього насильства є безпосередній вплив на конфліктуючі сторони [122, с. 11], в рамках якого ми можемо виокремити два відносно самостійні напрями діяльності ДОП.

По-перше, нейтралізація криміногенних факторів у загальносоціальних масштабах інституту сім'ї. З цією метою ДОП: 1) вивчають основні закономірності розвитку міжособистісних конфліктів в сімейно-побутовій сфері, а також встановлюють загальні причини їх виникнення; 2) аналізують типові шляхи переростання конфліктних ситуацій в протиправну поведінку; 3) здійснюють нагляд та контроль за сім'ями, які віднесені до групи ризику; 4) аналізують вплив пияцтва, наркоманії та інших фонових явищ на сферу сімейно-побутових відносин; 5) здійснюють нагляд і контроль за дотриманням правових норм, спрямованих на

забезпечення нормальних умов розвитку інституту сім'ї; 6) вживають у межах встановленої компетенції заходів з усунення загальних причин та умов, що сприяють проявам домашнього насильства; 7) виявляють сім'ї, які потребують матеріальної, моральної, фінансової чи іншої допомоги та повідомляють про них компетентні органи й служби; 8) беруть участь в розробці рекомендацій з удосконалення законодавства в сфері сімейно-побутових відносин; 9) проводять роз'яснювальну та пропагандистську роботу; 10) вживають заходів з дискредитації сімейних стереотипів рукоприкладства та подолання пасивності й байдужості громадськості до проблеми сімейно-побутових конфліктів; 11) поширюють серед населення інформацію правового характеру, зокрема, про кваліфікацію домашнього насильства, способи його уникнення, особливості поведінки «сімейного агресора», а також про адреси та телефони органів й установ, які надають допомогу учасникам сімейних конфліктів тощо.

По-друге, розв'язування конкретних конфліктних ситуацій на стадії їх зародження. Для цього ДОП: 1) забезпечують оперативне та своєчасне реагування на будь-які конфліктні прояви в сфері сімейно-побутових відносин; 2) вживають всіх можливих заходів щодо нормалізації взаємовідносин в сім'ї, або ж недопущення переходу кризової ситуації у відкриту конфліктну взаємодію; 3) виявляють та обмежують суб'єктивні й об'єктивні передумови конфліктної ситуації, тим самим блокуючи подальшу ескалацією деструктивної поведінки; 4) роз'яснюють конфліктуючим сторонам можливі правомірні способи вирішення конфліктної ситуації [79, с. 127]; 5) надають необхідну соціальну допомогу, підтримку та захист учасникам конфлікту; 6) здійснюють постійний нагляд та контроль за сім'ями, в яких були зафіксовані випадки домашнього насильства, залучають до цієї діяльності різноманітні державні органи та громадські організації.

Такими є загальні засади діяльності ДОП на стадії ранньої профілактики домашнього насильства. Однак, вимушені констатувати, що приватний, інтимний характер сімейних стосунків досить часто унеможлиблює виявлення передумов конфліктної ситуації на стадії зародження й сприяє її переростанню в протиправну поведінку. В такому випадку, настає черга *безпосередньої профілактики*, основним

завданням якої є виявлення конкретних фактів домашнього насильства, реагування на них, а також усунення їх наслідків.

Як нам вдалося встановити, інформація про домашнє насильство може надходити як з офіційних, так і з неофіційних джерел. До перших відносяться: 1) заяви жертв домашнього насильства; 2) скарги та повідомлення сторонніх осіб (свідків, очевидців, сусідів, родичів); 3) особисте виявлення таких фактів під час обходу поліцейської дільниці; 4) повідомлення, отримані під час особистого прийому громадян; 5) протоколи про адміністративні правопорушення, вчинені в сімейно-побутовій сфері; 6) рапорти чергових працівників поліції, які виїжджали на сімейно-побутові конфлікти; 7) повідомлення медичних закладів про факти нанесення тілесних ушкоджень; 8) повідомлення навчально-виховних закладів про факти вчинення насильства над дітьми, а також про факти їх бездоглядності; 9) повідомлення соціальних служб, які надають допомогу інвалідам, пенсіонерам та іншим найбільш незахищеним верствам населення про факти вчинення щодо них психічного, фізичного чи іншого насильства; 10) повідомлення в ЗМІ тощо.

До неофіційних джерел, в основному, відносяться неформальні бесіди із сусідами, родичами, працівниками комунальних служб, комендантами гуртожитків, вахтерами, а також іншими громадянами, які живуть чи працюють на поліцейській дільниці. Отримавши від них інформацію про факт домашнього насильства, дільничний, в першу чергу, повинен пересвідчитися у наявності побутового конфлікту й можливості його переростання в злочин [19, с. 57]. У випадку позитивного результату він проводить роз'яснювальну роботу із жертвою з метою її схилення до співпраці. Адже, як відомо, багато жертв відмовляються писати заяву через страх розправи, сором чи з інших причин [79, с. 147]. В такому випадку відсутні правові підстави для відкриття кримінального провадження і, відповідно, для застосування більшості заходів впливу.

Основним завданням безпосередньої профілактики домашнього насильства є забезпечення належного реагування на нього. З метою виконання даного завдання ДОП зобов'язаний: 1) вжити всіх можливих заходів щодо негайного припинення домашнього насильства чи інших дій «сімейного агресора», направлених на

виконання реальної загрози вчинення такого насильства; 2) прийняти та забезпечити розгляд у найкоротші строки заяв і повідомлень про правопорушення, вчинені в сфері сімейно-побутових відносин; 3) у необхідних випадках забезпечити залучення працівників інших підрозділів поліції (ювенальної превенції, карного розшуку) до розгляду матеріалів провадження; 4) визначити суб'єктивні (зловживання спиртним, марнотрацтво, ревності) та об'єктивні (матеріальна скрута, безробіття, відсутність самостійного житла) передумови виникнення міжособистісного конфлікту в сфері сімейно-побутових відносин, а також його джерела; 5) з'ясувати всі обставини конфлікту, визначити роль кожного учасника в його динаміці, а також оцінити характер наслідків насильницьких дій; 6) налагодити довірчі відносини із жертвою домашнього насильства та іншими членами родини з метою підвищення ефективності подальшого співробітництва; 7) провести профілактичну бесіду із «агресором», спрямовану на роз'яснення йому невідворотності покарання за вчинені дії [19, с. 98]; 8) ідентифікувати можливу віктимну поведінку жертви; 9) визначити ймовірність рецидиву; 10) за наявності підстав, забезпечити винесення термінового заборонного припису стосовно кривдника тощо.

Дослідження специфіки правопорушень у сімейно-побутовій сфері переконує у тому, що діяльність ДОП у сфері безпосередньої профілактики домашнього насильства не може обмежуватись лише припиненням насильницьких проявів і повинна продовжуватись також в напрямі усунення їх наслідків та надання допомоги їх учасникам. Зокрема, з цією метою дільничні зобов'язані: 1) роз'яснювати правопорушникам та потерпілим від домашнього насильства їх права та обов'язки, а також повідомляти про заходи та послуги, якими вони можуть скористатися; 2) за необхідності залучати до роботи з учасниками домашнього конфлікту психологів, юристів, психотерапевтів, конфліктологів, сексопатологів, педагогів та інших вузькоспеціалізованих фахівців; 3) направляти жертв домашнього насильства до спеціальних притулків, кризових центрів, центрів по роботі із сім'ями та інших спеціалізованих установ; 4) порушувати питання про направлення осіб, які вчинили домашнє насильство, на проходження спеціальних програм для кривдників; 5) порушувати питання про негайне вилучення дітей із

сімей, де на них здійснюється негативний вплив, позбавлення батьків батьківських прав, направлення дітей до спеціалізованих дитячих закладів, встановлення на ними опіки та піклування [79, с. 147]; 6) рекомендувати учасникам сімейного конфлікту звернутись до сімейного психотерапевта, пройти психотренінг безконфліктного спілкування чи програму психологічного коригування сімейних відносин; 7) інформувати учасників конфлікту про адреси та телефони органів та установ, які надають кваліфіковану інформаційно-консультативну, правову, психотерапевтичну, наркологічну, медичну та іншу допомогу; 8) за необхідності інформувати місцеві органи виконавчої влади, громадські організації, соціальні служби, благодійні установи про сім'ї, які потрапили у кризову ситуацію з метою надання їм допомоги у вирішенні матеріальних, фінансових, житлових, побутових та інших соціальних проблем.

Посткримінологічна профілактика. Завданням дільничного на даному етапі профілактики домашнього насильства є недопущення його повторного вчинення. З цією метою він вживає комплекс різноманітних заходів індивідуального профілактичного впливу на сімейного агресора та його жертву. В першу чергу, він ставить кривдника на профілактичний облік з метою здійснення щодо нього організаційно-практичних заходів контролю за його поведінкою з метою недопущення повторного вчинення ним домашнього насильства, за дотриманням ним тимчасових обмежень його прав та виконанням обов'язків, покладених на нього у зв'язку із вчиненням такого насильства. Також, дільничний здійснює облік сімей, в яких раніше допускались факти домашнього насильства, сімей, які відносяться до групи ризику, забезпечує постійний нагляд і контроль за станом взаємовідносин у них. Водночас, не всі дільничні та фахівці у галузі права погоджуються із визначеними нами вище заходами посткримінологічної профілактики. Так, близько 77 % дільничних офіцерів поліції і 61 % фахівців у галузі права висловили сумніви щодо фізичної можливості ведення постійного спостереження за поведінкою конфліктуючих сторін. На нашу думку, ця проблема може бути успішно вирішена завдяки налагодженню тісної взаємодії та співпраці з іншими суб'єктами профілактики домашнього насильства.

Підводячи підсумок викладеному, зазначимо, що вище нами була окреслена ідеальна модель спеціальної профілактики домашнього насильства дільничними офіцерами поліції. Однак, її втілення в практичну діяльність на сьогодні гальмується такими факторами, як: недосконалість чинного законодавства, що звужує потенційні можливості всіх суб'єктів профілактики домашнього насильства, закріплюючи застарілі форми та методи боротьби з ним; недостатня чисельність дільничних та переобтяження їх іншими функціональними обов'язками, що не дозволяє оперативно реагувати на всі випадки домашнього насильства; недостатня обізнаність дільничних із соціально-психологічними особливостями протікання сімейно-побутових конфліктів та основними способами їх розв'язання; відсутність ефективної взаємодії між усіма суб'єктами профілактики тощо. Без усунення зазначених перешкод, на нашу думку, марно сподіватись на досягнення більш-менш помітних результатів в сфері оздоровлення сімейного мікроклімату.

4. Попередження рецидивної злочинності. Попередження рецидивної злочинності, а також недопущення вчинення злочинів з боку раніше судимих осіб завжди було і залишається одним із найважливіших завдань служби ДОП [122, с. 13]. Відразу ж зауважимо, що даний напрям спеціальної профілактики досить детально регламентується нормативно-правовими актами, які визначають права та обов'язки ДОП, закріплюють принцип безперервності в роботі з особами, які звільняються з місць позбавлення волі, встановлюють форми й порядок взаємодії ДОП з установами виконання покарань та суб'єктами соціального патронажу [138; 153; 172; 174]. Однак, вимушені констатувати, що на практиці ці питання реалізуються незадовільно, внаслідок чого рівень рецидивної злочинності продовжує залишатись стабільно високим.

З метою виправлення такої ситуації, а також покращення показників роботи в сфері профілактики рецидивної злочинності, ДОП повинні: 1) забезпечити максимально повний облік осіб, які звільнились з місць позбавлення волі, засуджені до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, звільнені від відбування покарання у зв'язку з амністією чи помилюванням, постійно контролювати їх поведінку та спосіб життя; 2) виявляти серед таких осіб тих, що не перевиховались, мають

достатньо стійкі антисуспільні установки, продовжують вести антигромадський спосіб життя, підтримують контакти з криміногенними елементами, вчиняють правопорушення, зловживають алкоголем, вживають наркотики, проводити з такими особами профілактичну роботу, здійснювати посилений нагляд і контроль за їх поведінкою; 3) здійснювати контроль за реєстрацією, працевлаштуванням, побутовим і матеріальним забезпеченням таких осіб, вживати інших заходів, спрямованих на їх подальшу соціальну адаптацію та інтеграцію в сучасне суспільство, відновлення втрачених соціально корисних зв'язків з рідними, близькими, трудовим колективом; 4) виявляти серед таких осіб тих, які потребують правової, матеріальної, медичної, психолого-педагогічної, наркологічної, психіатричної чи іншої допомоги та підтримки, надавати таку допомогу в межах наявних можливостей, допомагати у влаштуванні до спеціалізованих установ для звільнених, центрів соціальної адаптації, закладів соціального обслуговування, спеціальних будинків-інтернатів, закладів для бездомних або інших закладів соціальної підтримки (догляду), а також інформувати їх про існуючу мережу закладів соціального патронажу; 5) взаємодіяти з питань профілактики повторних злочинів з центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, установами виконання покарань, кримінально-виконавчими інспекціями, органами праці та соціального захисту населення, підрозділами державної служби зайнятості, центрами соціальної адаптації звільнених осіб, центрами надання соціальних послуг, закладами соціального обслуговування, центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, спеціальними будинками-інтернатами, закладами соціального захисту для бездомних, органами охорони здоров'я, установами, організаціями, та іншими структурами, які надають різноманітні послуги звільненим особам; 6) залучати до профілактики рецидивної злочинності громадських помічників, громадські формування, ЗМІ, релігійні та благодійні організації, трудові колективи, окремих громадян.

На відміну від попередження рецидивної злочинності, профілактиці рецидиву адміністративних проступків законодавець приділяє не таку пильну увагу. Зокрема,

на сьогодні відсутні необхідні правові передумови для створення та забезпечення належного функціонування загальнодержавного централізованого обліку адміністративних правопорушень. Даний факт негативно впливає на ефективність правозастосовної діяльності дільничних у сфері профілактики. Зокрема, вони не завжди володіють інформацією, про осіб, які раніше притягувались до адміністративної відповідальності, перебувають у розшуку, ухиляються від виконання постанов про накладення адміністративних стягнень тощо. Іноді їм доводиться витратити багато часу, щоб перевірити особу по всіх базах даних і обліках. На відміну від оперативних працівників, для дільничних офіцерів поліції доступ до більшості таких баз даних закрито.

На нашу думку, даний недолік можна усунути шляхом запровадження централізованого обліку постанов про накладення адміністративних стягнень, у якому має фіксуватись інформація про всі випадки вчинення адміністративних проступків, про всіх осіб, що притягувались до адміністративної відповідальності, про накладені на них стягнення, а також про результати їх виконання. Створення подібної бази даних дозволить не лише скоротити кількість невиконаних постанов про накладення адміністративних стягнень, а й підвищить їх профілактичне значення. До речі, таку пропозицію підтримала більшість опитаних нами респондентів (59 % дільничних офіцерів поліції та 52 % фахівців у галузі права), на думку яких вона суттєво підвищить ефективність профілактичної роботи, оскільки дозволить відслідковувати поведінку осіб, які перебувають на обліку, та вчасно вживати щодо них заходів впливу.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що суттєве зменшення рівня рецидивної злочинності можна очікувати лише за умови розробки, поетапного та послідовного застосування ДОП добре продуманої, максимально індивідуалізованої системи безперервних профілактичних заходів, спрямованих, в першу чергу, на закріплення результатів виправлення і перевиховання правопорушників, їх соціальної адаптації, ресоціалізації та відновлення втрачених соціальних зв'язків, а також нейтралізації криміногенних факторів безпосереднього соціального оточення.

Наступне питання, яке потребує розгляду в рамках загального аналізу діяльності ДОП у сфері спеціальної профілактики, стосується її **форм**. Нажаль, обмежений обсяг нашого дослідження не дозволяє нам зупинитись на ньому досить детально. Тому, пропонуємо зосередити увагу лише на найбільш дискусійних і проблемних моментах.

Як свідчать результати проведеного нами дослідження, найбільш повно і вичерпно питання форм профілактики розкривається в Проекті Закону «Про соціальну профілактику правопорушень в Україні» [203], який закріплює не лише їх перелік (ст. 6), але й детально прописує їх зміст (ст.ст. 7-11). Що стосується нової Інструкції з організації діяльності ДОП, то, на відміну від аналізованого проекту, вона не містить жодної згадки про форми спеціальної профілактики. На нашу думку, а також на думку опитаних нами респондентів (58 % дільничних офіцерів поліції і 64 % фахівців у галузі права), відсутність нормативного закріплення основних форм спеціальної профілактики негативно позначається на якості роботи ДОП й суттєво звужує їх компетенцію у сфері попереджувальної діяльності. Аби усунути зазначений недолік, *ми пропонуємо внести зміни до п. 4 Розділу 1 Інструкції з організації діяльності ДОП, передбачивши в ньому найбільш поширені форми спеціальної профілактики ДОП*. На основі положень Проекту Закону «Про профілактику», ми сформулювали власне бачення їх змісту.

Під *профілактичною перевіркою* ми пропонуємо розуміти перевірку ДОП умов і режиму роботи підприємств, установ, організацій, а також умов проживання, навчання та роботи осіб, що перебувають на профілактичних обліках, спрямовану на своєчасне виявлення причин і умов, що можуть сприяти вчиненню правопорушень, з метою їх усунення. Профілактична перевірка проводиться за наявності достатніх даних про причини та умови, що можуть сприяти вчиненню правопорушень, або на підставі рішень уповноважених органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Профілактичний припис – це акт, який складається за результатами профілактичної перевірки і в якому дільничний офіцер поліції визначає перелік

конкретних профілактичних заходів, встановлює терміни їх здійснення, а також попереджає про відповідальність за їх невиконання чи неналежне виконання.

Правова пропаганда – це форма спеціальної профілактики ДОП, спрямована на роз'яснення положень чинного законодавства і поширення серед населення, окремих його категорій, посадових осіб підприємств, організацій, установ інформації правового характеру про юридичну відповідальність за протиправні діяння, про їх права та обов'язки як учасників адміністративного чи кримінального провадження, про послуги, які вони можуть отримати від працівників служби ДОП загалом, та від поліції зокрема тощо.

Інформування населення – це форма спеціальної профілактики ДОП, спрямована на донесення до відома громадян інформації про стан, структуру й динаміку злочинності на поліцейській дільниці, її причини та умови, найбільш поширені види злочинних посягань, основні засоби, способи та методи захисту від них шляхом проведення індивідуальних і колективних бесід, читання лекцій, виступів по радіо та телебаченню, розповсюдження спеціалізованих друкованих видань тощо.

Профілактичний обхід поліцейської дільниці – це форма спеціальної профілактики ДОП, спрямована на отримання необхідної інформації про стан правопорядку на закріпленій поліцейській дільниці, своєчасне виявлення осіб та об'єктів, які потребують профілактичного впливу, встановлення довірчих стосунків з населенням, а також здійснення правового виховання та правової пропаганди.

Підсумовуючи дослідження діяльності ДОП у сфері спеціальної профілактики, ми можемо зробити цілий ряд висновків:

По-перше, спеціальна профілактика злочинів – це дуже широка проблема, вирішення якої потребує залучення зусиль усього суспільства та комплексного управлінського впливу. Як переконливо показує практика, без чітко налагодженої взаємодії між усіма суб'єктами спеціальної профілактики домогтися позитивних результатів у цій справі навряд чи можливо.

По-друге, за своєю сутністю, спеціальна профілактика відноситься скоріше до тактики, аніж до стратегії протидії злочинності. А тому реалізація конкретних

спеціальних попереджувальних заходів вимагає від дільничних необхідної наступальності, послідовності та організованості.

По-третє, з усіх заходів спеціальної профілактики ДОП повинні віддавати перевагу заходам ранньої профілактики, які передбачають своєчасне виявлення та оперативне реагування на будь-які факти деградації, десоціалізації та деформації особистості на ранніх етапах, а також недопущення подальшого становлення особи на злочинний шлях.

По-четверте, аби досягнути більш-менш помітних результатів в сфері спеціальної профілактики, ДОП повинні застосовувати всі відомі науці та практиці методи й засоби попереджувального впливу в їх комплексі та взаємозв'язку. При цьому, як видно із проведеного нами дослідження, пріоритетне значення має відводитись методам переконання, до яких можна віднести правову пропаганду, агітацію, правове виховання, роз'яснення законодавства, інформування населення тощо.

По-п'яте, з метою підвищення ефективності діяльності ДОП у сфері спеціальної профілактики необхідно: подолати формалізм, ліберальність і половинчастість в їх діяльності; забезпечити її безперервність, систематичність, цілеспрямованість, плановість, багатовекторність, наступальність, гнучкість; активно вивчати та використовувати позитивний досвід; впроваджувати в практичну діяльність новітні форми та методи боротьби з правопорушеннями; налагоджувати тісну взаємодію з іншими суб'єктами, які приймають участь в загальній справі протидії злочинності.

3.3. Індивідуальна профілактична робота дільничних офіцерів поліції

Особливе місце в системі профілактики злочинності відводиться заходам індивідуального профілактичного впливу. Вони органічно доповнюють загальносоціальну та спеціально-кримінологічну профілактику, розвивають і конкретизують їх форми з урахуванням індивідуальних особливостей конкретних осіб. Нейтралізуючи криміногенні детермінанти особистісного та ситуативного

порядку, заходи індивідуальної профілактики замикають процес профілактичного впливу, надають йому завершеного, цілісного характеру, забезпечуючи тим самим досягнення найбільш оптимальних результатів у вирішенні загальних завдань попередження злочинності.

Проведення індивідуальної профілактичної роботи є прямим обов'язком дільничних офіцерів поліції. Про це, зокрема, наголошується в новій Інструкції з організації діяльності ДОП, п. 1 Розділу 5 якої покладає на них обов'язок здійснювати превентивні заходи щодо осіб, схильних до вчинення правопорушень, та осіб, які перебувають на обліку в органах поліції, для попередження вчинення ними правопорушень із залученням до цієї роботи громадськості [150]. Зазначене положення визначає необхідність більш детально зупинитись на аналізі адміністративно-правового регулювання індивідуальної профілактики ДОП з метою визначення її особливостей та розробки пропозицій з її удосконалення.

Ідея індивідуальної профілактики девіантних форм поведінки в кримінологічній науці не є новою. Так, ще в 1962 р. Г.М. Міньковський в одній із своїх робіт виділив «заходи індивідуального впливу на нестійких осіб, що опинилися в небезпечній обстановці, в якій вони можуть стати на злочинний шлях» [33]. Згодом, цей напрям почав досліджуватись з позицій прогнозування індивідуальної злочинної поведінки, в якому особлива роль відводилась аналізу фонових явищ та адміністративних проступків, причинно пов'язаних зі злочинністю [108, с. 48]. На сьогодні такий підхід зберігає свою актуальність, щоправда його трактування окремими дослідниками дещо відрізняється. Так, наприклад, одні науковці під індивідуальною профілактикою розуміють «сукупність заходів з ресоціалізації осіб, від яких можна реально очікувати вчинення злочинів» [66, с. 17]. Другі, зводять її до цілеспрямованої роботи з конкретними особами, поведінка яких не відповідає соціальним вимогам [63, с. 24; 79, с. 118], що здійснюється на основі сполучення соціального контролю, виховання і надання допомоги [117, с. 141]. Треті – ототожнюють її із діяльністю, що спрямована на «своєчасне виявлення осіб, від яких, за об'єктивно встановленими даними, можна чекати вчинення правопорушень, впровадженню щодо них і навколишнього

соціального мікросередовища позитивного коригувального впливу» [5, с. 189] «з метою позитивної корекції поведінки цих осіб, усунення, послаблення або нейтралізації криміногенних факторів, що діють у цій сфері» [13, с. 204; 127, с. 58; 107, с. 120].

Що стосується законодавчого визначення індивідуальної профілактики, то до недавнього часу його не можна було зустріти в жодному правовому акті, і навіть в оновленому проекті Закону «Про соціальну профілактику правопорушень в Україні» [203]. Вперше, згаданий недолік було усунуто в раніше чинному Положенні про службу ДІМ, п. 1.6 якого індивідуальну профілактичну роботу дільничних визначав як «комплекс заходів щодо конкретних осіб, схильних до вчинення правопорушень, та осіб, які перебувають на обліках в ОВС, з метою попередження вчинення ними злочинів та інших правопорушень» [168]. І хоча, на нашу думку, зазначена дефініція є недосконалою й такою, що невиправдано обмежує повноваження дільничних у сфері реалізації заходів індивідуальної профілактики, з негативного боку слід відмітити той факт, що нова Інструкція з організації діяльності ДОП взагалі уникає будь-якої згадки про даний рівень профілактичної роботи дільничних офіцерів поліції. На нашу думку, такий підхід законодавця є принципово хибним і таким, що невиправдано обмежує роль дільничних в системі суб'єктів профілактичної діяльності.

То у чому ж полягає сутність і зміст індивідуальної профілактичної роботи ДОП, яку мету та завдання вони переслідують? Нижче, спробуємо дати відповідь на поставлені питання.

Аналіз наукової літератури, а також практики діяльності служби ДОП свідчить, що ***індивідуальній профілактичній роботі ДОП характерні наступні специфічні особливості.***

➤ Профілюючою, головною ознакою індивідуальної профілактики є її *цілеспрямований характер*. На відміну від загальносоціальних заходів (які спрямовані на розв'язання великомасштабних соціально-економічних проблем) та спеціально-кримінологічних (які спрямовані на недопущення окремих видів правопорушень), ДОП застосовують заходи індивідуального попередження

виключно з метою встановлення конкретних осіб, від яких можна очікувати скоєння злочинів, виявлення та нейтралізації детермінант конкретних правопорушень.

➤ Реалізація заходів індивідуальної профілактики здійснюється із обов'язковим дотриманням принципу *індивідуального підходу до роботи з особами, які потребують профілактичного впливу*. Такі заходи безпосередньо спрямовані на зміну протиправних установок та позицій конкретних осіб, які відрізняються між собою не лише за характером протиправної поведінки та ступенем соціальної запущеності, але й за особистими якостями, потребами та інтересами. Все це вимагає від діяльничних застосування диференційованого підходу до кожної особи окремо з урахуванням її соціально-психологічних, демографічних, біологічних та інших особливостей.

➤ Дотримання принципу індивідуального підходу вимагає від діяльничних наявності спеціальних знань, умінь і навичок. Вони повинні володіти не лише достатньо глибокими правовими, педагогічними та психологічними знаннями, але також вміти застосовувати спеціальні методи та прийоми регулювання соціальних відносин, вирішення міжособистісних конфліктів, здійснення психологічного впливу тощо.

➤ Застосування індивідуальних заходів впливу безпосередньо зачіпає основні права та інтереси громадян, а тому ставить перед ДОО підвищені вимоги до дотримання принципу законності. Зокрема, вони повинні застосовувати такі заходи лише за наявності передбачених в законі підстав, а також не допускати порушення чи безпідставне обмеження основних прав та свобод особи, приниження її честі та гідності.

➤ Ефективність індивідуальної профілактики ДОО на пряму залежить від своєчасності, послідовності, комплексності, систематичності та безперервності індивідуально-профілактичного впливу, а також наукової обґрунтованості застосовуваних ними заходів.

➤ Індивідуальна профілактика тісно пов'язана із загальносоціальною та спеціально-кримінологічною. Так, загальна та спеціальна профілактика створюють підґрунтя для ефективного здійснення індивідуальної профілактичної роботи, а

остання, в свою чергу, конкретизує й розвиває їх форми з урахуванням індивідуальних особливостей конкретних осіб. Саме тому, досить часто складно визначити приналежність того чи іншого профілактичного заходу до конкретного рівня профілактики, оскільки всі вони взаємозалежні й взаємопов'язані між собою і використовуються у практичній діяльності комплексно.

Основною метою індивідуальної профілактики ДОП є виявлення осіб, від яких з високою ймовірністю можна очікувати вчинення правопорушень, вжиття заходів щодо позитивної корекції їх поведінки, а також нейтралізації криміногенних факторів оточуючого мікросередовища.

Визначена мета покладає на ДОП вирішення наступних **завдань**: 1) своєчасне та повне виявлення осіб, від яких з високою ймовірністю можна очікувати вчинення злочинів та інших правопорушень, їх облік, організація систематичного спостереження за їх поведінкою та способом життя; 2) визначення ступеня їх соціальної запущеності та дослідження особистісних характеристик; 3) встановлення причин і умов девіантної поведінки таких осіб, обставин, що сприяють розвитку в них асоціальних поглядів і звичок, а також джерел негативного впливу на них; 4) індивідуальне прогнозування їх протиправної поведінки; 5) вжиття до таких осіб передбачених законом виховних та інших заходів позитивного корегуючого впливу; 6) нейтралізація (блокування, усунення) криміногенних факторів їх навколишнього соціального мікросередовища; 7) надання таким особам допомоги в працевлаштуванні, вирішенні соціально-економічних, матеріальних, житлово-побутових та інших проблем; 8) притягнення таких осіб до відповідальності за наявності передбачених в законі підстав; 9) вжиття інших заходів, в тому числі примусових, спрямованих на створення умов, які перешкоджають продовженню їх протиправної діяльності, виключають можливість вчинення нових правопорушень, запобігають рецидиву тощо.

Об'єктами індивідуального профілактичного впливу ДОП виступають:

1) особи, поведінка та спосіб життя яких свідчить про високу вірогідність вчинення ними злочинів та інших правопорушень; 2) криміногенні фактори їх навколишнього

соціального мікросередовища; 3) особи, які вчинили злочин або адміністративний проступок; 4) причини та умови їх вчинення.

На основі проведеного нами аналізу основних ознак, мети, завдань і об'єктів індивідуальної профілактики ДОП, ми можемо сформулювати таке її визначення: **індивідуальна профілактична робота ДОП** це *врегульована нормами права діяльність з розробки та практичної реалізації науково обґрунтованої системи правових, організаційних і виховних заходів індивідуального впливу, спрямованих на своєчасне виявлення осіб, від яких з високою ймовірністю можна очікувати вчинення злочинів та інших правопорушень, вжиття заходів щодо позитивної корекції їх поведінки, а також нейтралізації криміногенних факторів оточуючого мікросередовища з метою попередження протиправної поведінки таких осіб.* Запропоноване нами визначення має комплексний характер і дозволяє отримати максимально повне уявлення про об'єкти індивідуального профілактичного впливу ДОП, характер застосовуваних ними заходів, а також про інші особливості їх діяльності в даній сфері. У зв'язку з цим, *ми наполягаємо на його нормативному закріпленні шляхом внесення відповідних змін до п. 4 першого розділу нової Інструкції з організації діяльності ДОП.*

Сформулювавши визначення індивідуальної профілактичної роботи ДОП, пропонуємо перейти до безпосереднього дослідження її сутності та змісту. І розпочати таке дослідження необхідно з аналізу основних **рівнів індивідуальної профілактики**. Вивчення наукової літератури показало, що на сьогодні вчені по-різному підходять до диференціації заходів індивідуальної профілактики. Зокрема, вона поділяється на види (підвиди) [136, с. 121], етапи [104, с. 29; 24, с. 138; 113, с. 136] та стадії [237, с. 164; 27, с. 81; 5, с. 189]. В її рамках розрізняють ранню, безпосередню та профілактику рецидиву [62, с. 12; 237, с. 164]; ранню, безпосередню профілактику та припинення злочинів [113, с. 136]; ранню, безпосередню, профілактику на момент передзлочинної поведінки (на етапі формування мотивації злочинної поведінки), профілактику рецидиву [24, с. 138; 27, с. 81]; профілактику попередження, обмеження, усунення та захисту [34, с. 38] тощо.

Відкинувши всі ці зовнішні відмінності, а також проаналізувавши практику діяльності ДОП, ми прийшли до висновку, що вони починають вживати заходів індивідуального профілактичного впливу ще задовго до вчинення особою протиправних діянь, і продовжують їх застосовувати навіть після того, як особа вчинила правопорушення. Виходячи з цього, **в рамках індивідуальної профілактичної роботи ДОП ми пропонуємо виокремлювати три рівні: ранню, безпосередню профілактику та профілактику рецидиву.** Кожен з цих рівнів характеризується різним ступенем соціальної деградації особи, а тому вимагає вжиття різних за характером і спрямованістю заходів впливу.

Рання профілактика – це діяльність ДОП з виявлення та усунення джерел криміногенного впливу на конкретних осіб, корекції їх поведінки та організації позитивного впливу на них з метою недопущення формування у них стійких антигромадських поглядів і звичок, а також оздоровлення оточуючого їх мікросередовища.

В рамках ранньої профілактики ДОП вживає заходів щодо: 1) виявлення та усунення несприятливих умов формування особистості [237, с. 164]; 2) виявлення осіб, які відносяться до групи ризику (хронічних алкоголіків, наркоманів, жебраків, проституток, членів неформальних молодіжних угруповань тощо) та здійснення щодо них заходів індивідуального профілактичного впливу; 3) виявлення несприятливих життєвих умов та обставин, які призводять до спотворення ціннісних орієнтацій і мотивацій в таких осіб та вжиття заходів з їх нейтралізації; 4) вирішення конкретних криміногенних ситуацій; 5) здійснення коригуючого впливу на осіб, які перебувають на початковій стадії деморалізації та допускають незначні прояви антигромадської поведінки; 6) оздоровлення оточуючого їх мікросередовища [24, с. 138]; 7) надання соціальної та інших видів допомоги особам, які тривалий час перебували в несприятливих умовах проживання та виховання, з метою їх ресоціалізації та адаптації до нормальних умов життя.

Безпосередня профілактика – це здійснення ДОП цілеспрямованого профілактичного впливу на осіб, поведінка яких свідчить про реальну загрозу вчинення ними злочину з метою утримання їх від протиправної діяльності та

недопущення їх подальшої моральної деградації. До таких осіб, в першу чергу, слід віднести: осіб, поведінка яких свідчить про наявність стійких негативних інтересів, звичок, стереотипів; осіб, які систематично порушують громадський порядок, права та свободи інших громадян, вчиняють інші антигромадські та аморальні вчинки; осіб зі стійкою протиправною орієнтацією; осіб, які розірвали зв'язок із звичним чи позитивним мікросередовищем; осіб, які мають тісні контакти з кримінальним середовищем тощо.

Безпосередня профілактика протиправної поведінки таких осіб передбачає застосування ДОП наступних заходів: 1) здійснення посиленого контролю та систематичного нагляду за такими особами; 2) виявлення конкретних життєвих обставин, які сприяють формуванню в них стійких аморальних та антисуспільних установок та їх нейтралізація; 3) проведення з такими особами виховної роботи та активна корекція їх поведінки; 4) попередження їх про неприпустимість протиправної поведінки, роз'яснення наслідків такої поведінки та передбачених законодавством заходів відповідальності за вчинені правопорушення; 5) усунення фізичної можливості вчинення такими особами протиправних дій (поміщення до приймальників-розподільників, порушення питання про направлення до спеціальних виправно-виховних установ, на примусове лікування, обмеження дієздатності, позбавлення батьківських прав тощо); 6) роз'єднання неформальних груп протиправної спрямованості [27, с. 82], оздоровлення оточуючого мікросередовища тощо.

Профілактика рецидиву – це вжиття ДОП заходів профілактичного впливу до осіб, які раніше вже притягувались до адміністративної чи кримінальної відповідальності з метою їх виправлення, перевиховання, а також недопущення вчинення ними та іншими особами нових правопорушень. Завдання дільничних на даній стадії практично не відрізняються від загальних завдань індивідуальної профілактики. Однак, на відміну від інших рівнів, заходи попередження рецидиву, по-перше, ґрунтуються на кореляційному аналізі причин та умов попередніх правопорушень, ступеня їх суспільної небезпеки, виду покарання та особистості правопорушника; по-друге, мають, здебільшого, примусовий характер; по-третє,

спрямовані на специфічне коло об'єктів. До останніх, зокрема, відносяться: особи, які вчинили адміністративні проступки; особи, які звільнились із місць позбавлення волі чи спеціальних виховних установ; особи, які засуджені до покарань, не пов'язаних із позбавленням волі; особи, які були звільнені від відбування покарання; особи, до яких було застосовано примусові заходи медичного чи виховного характеру тощо.

З метою недопущення вчинення зазначеними особами нових правопорушень, ДОП наділені повноваженнями застосовувати досить різноманітні заходи правового впливу, зокрема: 1) ставити таких осіб на профілактичний облік, здійснювати постійне спостереження та нагляд за їх поведінкою; 2) за наявності передбачених в законі підстав, порушувати питання про встановлення адміністративного нагляду, а також приймати безпосередню участь у його здійсненні; 3) надавати необхідну правову, інформаційну, соціальну та іншу допомогу особам, які звільнились з місць позбавлення волі з метою відновлення їх в соціальному статусі повноправного члена суспільства, усунення та нейтралізації негативних наслідків пенітенціарного і постпенітенціарного характеру, становлення на життєву позицію, яка відповідає правовим нормам і вимогам суспільно корисної діяльності; 4) взаємодіяти з цих питань з органами державної влади та місцевого самоврядування, ВТУ, центрами допомоги і соціальної реабілітації та іншими структурами, які беруть участь у процесі соціальної реабілітації та адаптації осіб, звільнених з місць позбавлення волі; 5) надавати таким особам допомогу в трудовому та побутовому влаштуванні; б) залучати до соціально-виховної роботи об'єднання громадян, релігійні та благодійні організації, трудові та педагогічні колективи, рідних, близьких та інших осіб.

Наступне питання, яке необхідно розглянути в рамках дослідження індивідуальної профілактики ДОП, стосується аналізу її основних методів і форм. Звертаючись до **методів індивідуальної профілактики ДОП**, в першу чергу необхідно звернути увагу на такі основні моменти. По-перше, розробка таких методів традиційно здійснюється на основі вивчення основних причин, умов і механізмів девіантної поведінки [108, с. 56]. Це закономірно, тому що знаючи, під

впливом яких обставини формується протиправна мотивація, які чинники обумовлюють готовність особи до вчинення правопорушення, можна розробити найбільш ефективні заходи з їх усунення або нейтралізації. По-друге, вибір конкретних методів профілактичного впливу здійснюється диференційовано і залежить від індивідуальних особливостей профілакторованих осіб. Зокрема, ДОП повинен врахувати їх соціально-демографічні, морально-психологічні, біологічні та інші особистісні характеристики, ступінь соціальної запущеності, джерела негативного впливу оточуючого мікросередовища, характер поведінки на роботі, в побуті тощо. По-третє, при застосуванні обраних методів, дільничний повинен дотримуватись принципів гуманізму та соціальної справедливості, не порушувати основних прав і свобод громадян.

Переважає більшість науковців усі методи індивідуальної профілактики поділяє на дві групи: переконання та примус. Окрім них, деякі науковці додатково виділяють методи стимулювання [30, с. 175], надання допомоги [27, с. 305], використання громадської думки [134, с. 122; 10, с. 21] тощо. Проаналізувавши чинне законодавство, а також практику роботи ДОП, ми прийшли до висновку, що *увесь арсенал методів, які застосовуються ними з метою здійснення індивідуального впливу на профілакторованих осіб, доцільно об'єднати в дві великі групи: переконання та примус.* Що стосується інших названих вище методів, то вони цілком охоплюються рамками переконання, а тому не потребують виділення в окрему групу.

Переконання – це комплекс застосовуваних ДОП виховних, стимулюючих, роз'яснювальних засобів і прийомів позитивного корегуючого впливу на свідомість і поведінку профілакторованих осіб з метою зміни їх антигромадської спрямованості, асоціальних поглядів і звичок, а також формування позитивної соціальної орієнтації. Переконання – це основний методі індивідуальної профілактики, застосування якого дозволяє дільничним вирішити більшість покладених на них у цій сфері завдань, зокрема: усунути безпосередні причин та умови девіантної поведінки профілакторованих осіб; нейтралізувати обставин, що сприяють розвитку в них асоціальних поглядів і звичок; змінити їх антигромадські орієнтації; блокувати

криміногенні фактори їх навколишнього соціального мікросередовища тощо. Ефективність застосовуваних методів переконання визначається рівнем перевиховання профілакованих осіб. Як справедливо зауважується в літературі, дана мета вважається досягнутою лише тоді, «коли особа не з примусу, а за власним переконанням не порушує законів і норм моралі» [27, с. 191].

Переконання – це узагальнена назва для цілого комплексу різних за характером і правовою природою заходів. Найбільш поширеними в діяльності ДОП є такі з них: 1) роз'яснення особі про неприпустимість девіантної поведінки, засудження такої поведінки та попередження про застосування примусових заходів впливу у разі її продовження; 2) схилення особи до добровільної відмови від вчинення протиправних дій; 3) стимулювання участі особи в суспільно корисній діяльності та культурно-просвітницьких заходах; 4) індивідуальні та колективні бесіди з їх найближчим соціальним оточенням; 5) обговорення поведінки профілакованих осіб за місцем проживання, роботи, навчання; 6) встановлення за ними індивідуального та колективного контролю; 7) інформування про антигромадську поведінку особи адміністрацію підприємств, установ, організацій, навчально-виховних закладів, громадські та релігійні організації; 8) надання соціальної допомоги, сприяння у працевлаштуванні, підвищенні кваліфікації, загальноосвітнього рівня тощо.

Залежно від наслідків застосування зазначених заходів, ДОП продовжують свою діяльність у двох можливих напрямках. Перший – подальше закріплення позитивного результату в процесі правового і морального виховання особи з використанням відповідних засобів і методів. Другий – застосування примусових заходів впливу з метою посилення і прискорення процесу виправлення й перевиховання особи.

Примус – це застосування дільничним передбачених чинним законодавством заходів впливу морального, майнового, особистісного та іншого характеру щодо осіб, які добровільно не виконують вимоги правових норм. Застосування примусових заходів впливу має важливе профілактичне значення й дозволяє ДОП вирішити такі завдання: 1) забезпечення виконання громадянами,

посадовими і службовими особами покладених на них обов'язків, а також дотримання встановлених норм і правил поведінки; 2) припинення протиправної поведінки та інших антигромадських проявів; 3) притягнення правопорушників до юридичної відповідальності та вжиття інших заходів реагування на протиправні дії; 4) мінімізація негативних наслідків правопорушень, а також недопущення їх рецидиву в майбутньому як з боку самих правопорушників, так і з боку інших осіб; 5) забезпечення публічного порядку та безпеки тощо.

Метод примусу широко використовується в індивідуальній профілактичній роботі дільничних, які застосовують різні за юридичною природою, змістом і спрямованістю заходи впливу. Аналіз чинного законодавства, юридичної літератури та практики діяльності служби ДОП дозволив об'єднати їх у три групи.

До першої групи відносяться адміністративно-запобіжні заходи, безпосередньо спрямовані на попередження правопорушень конкретними особами: привід особи і роз'яснення їй суспільної небезпечності поведінки; офіційне застереження про неприпустимість протиправної поведінки; взяття на профілактичний облік; встановлення адміністративного нагляду; попередження про неприпустимість віктимної поведінки; внесення до державних органів, підприємств, установ, організацій, подання про необхідність усунення причин та умов, які сприяють вчиненню конкретних правопорушень тощо.

До другої групи відносяться заходи припинення, спрямовані на припинення протиправної поведінки та інших антигромадських проявів: вимога припинити протиправну поведінку; затримання особи та доставлення її до органу поліції; вилучення речей та документів; направлення неповнолітніх в приймальник-розподільник для дітей; направлення осіб, які незаконно перебувають на території України, до пунктів тимчасового перебування іноземців та інші.

До третьої групи традиційно відносяться заходи відповідальності за вчиненні правопорушення: притягнення особи до адміністративної чи кримінальної відповідальності; застосування примусових заходів медичного та виховного характеру; ініціювання питання про позбавлення батьківських прав, направлення неповнолітніх правопорушників до спеціальних виховних закладів, звільнення

особи із займаної посади, притягнення до дисциплінарної відповідальності; вжиття інших заходів реагування на девіантну поведінку.

Як бачимо, на сьогодні ДОП застосовують досить різноманітні примусові заходи індивідуального впливу. І це не випадково, адже саме вони, будучи представниками державної правоохоронної системи, наділені повноваженнями застосовувати державний примус для досягнення поставлених перед ними завдань. Як справедливо з даного приводу зауважується в літературі, зволікання, або необґрунтована пасивність в реалізації таких заходів позбавляє громадян досить серйозних засобів захисту від злочинних посягань [27, с. 128]. Однак, в будь-якому випадку, дільничні офіцери повинні розумно поєднувати переконання та примус й надавати перевагу тим заходам, за допомогою яких можна досягнути найбільшого профілактичного ефекту.

Що стосується **форм індивідуальної профілактики**, то чинна на сьогодні Інструкція з організації діяльності ДОП не містить навіть їх приблизного переліку. На нашу думку, яку, до-речі, підтримала абсолютна більшість опитаних нами респондентів (54 % дільничних офіцерів поліції і 69 % фахівців у галузі права), закріплення в ній Інструкції з організації діяльності ДОП чіткого переліку таких форм, з одного боку, суттєво розширить сферу компетенції дільничних офіцерів поліції, а з іншого – слугуватиме додатковою гарантією захисту прав і законних інтересів громадян від неправомірного втручання в їх особисте життя. *У зв'язку з цим, пропонуємо доповнити п. 1 п'ятого розділу Інструкції новим абзацом, в якому перерахувати найбільш поширені форми індивідуального профілактичного впливу, що можуть застосовувати ДОП у своїй повсякденній діяльності. Зокрема, більшість респондентів до таких форм пропонує віднести: індивідуальні профілактичні бесіди (97 % і 83 % відповідно); офіційне застереження про неприпустимість протиправної поведінки (75 % і 89 %); постановку на профілактичний облік (70 % і 81 %); подання про необхідність усунення причин та умов, які сприяють вчиненню конкретних правопорушень (41 % і 37 %); порушення питання про встановлення адміністративного нагляду (77 % і 69 %); надання соціальної допомоги (34 % і 49 %); встановлення за особою профілактичної опіки*

(31 % і 54 %); обговорення протиправних вчинків особи за місцем проживання, роботи, навчання (62 % і 47 %).

Такими є основні форми індивідуальної профілактики ДОП. Однак, з метою більш детального дослідження їх змісту, а також розкриття специфіки їх застосування, необхідно проаналізувати **типову модель індивідуальної профілактики ДОП**. Відразу ж зауважимо, що на сьогодні в юридичній літературі обґрунтовуються різні підходи до періодизації індивідуальної профілактики. Зокрема, одні науковці в її рамках виділяють підготовчу, безпосередню та заключну (кінцеву) стадії [23, с. 149; 5, с. 189]; другі – виявлення осіб, які можуть реально стати на шлях вчинення злочину, постановку їх на профілактичний облік та зняття з такого обліку [63, с. 25]; треті – доделіктну профілактику, припинення правопорушень на стадії приготування або замаху, профілактичні заходи за фактом вчиненого правопорушення та після його вчинення [130, с. 175] тощо.

Аналіз наведених підходів засвідчив недоцільність їх використання при побудові типової моделі індивідуальної профілактики ДОП, оскільки вони не розкривають в повній мірі її потенціал, а подекуди навіть не виправдано звужують її межі. Так, наприклад, перший із названих підходів більш доцільно застосовувати для аналізу процесу застосування окремих попереджувальних заходів, а не профілактичної діяльності в цілому; другий – ототожнює індивідуальну профілактику із профілактичним обліком, хоча, як було доведено вище, окрім такого обліку ДОП застосовують ще цілу низку форм індивідуального профілактичного впливу; третій – передбачає виділення стадій, зміст яких цілком узгоджується із проаналізованими нами вище рівнями профілактики (рання, безпосередня та профілактика рецидиву).

На нашу думку, яка ґрунтується на дослідженні практичної діяльності ДОП, **здійснення** ними **індивідуальної профілактики проходить наступні стадії**: 1) виявлення осіб, які потребують профілактичного впливу; 2) прогнозування їх протиправної поведінки; 3) вибір заходів індивідуального профілактичного впливу щодо них та негативних факторів оточуючого їх мікросередовища; 4) перевірка та оцінка результатів застосованих профілактичних заходів. Оскільки діяльність ДОП

на кожній з цих стадій дозволяє отримати цілісне уявлення про типову модель індивідуальної профілактики, пропонуємо зупинитись на аналізі кожної з них більш детально.

1. Виявлення осіб, які потребують профілактичного впливу – це перший етап індивідуальної профілактики дільничних офіцерів поліції, на якому встановлюється коло осіб, схильних до вчинення правопорушень.

Ефективність даного напряму індивідуальної профілактики ДОП визначається за двома критеріями: своєчасність і повнота. Своєчасність передбачає виявлення осіб, антигромадські погляди та установки яких ще не набули стійкого характеру. Чим раніше вони потраплять в поле зору дільничних, тим менше зусиль останні витратимуть на позитивну корекцію їх поведінки. Повнота передбачає охоплення профілактичним впливом всіх осіб, поведінка, погляди, мотиви яких, судячи з достовірно встановлених фактів, свідчать про високу ймовірність вчинення протиправних дій. І тут дуже важливим є дотримання оптимального балансу. З одного боку, до сфери профілактичного впливу мають потрапити всі особи, схильні до вчинення правопорушень. З іншого боку, неправильне визначення об'єкта профілактичного впливу не лише розпорошує сили ДОП, не дозволяючи їм сконцентрувати свою увагу на найбільш небезпечних у кримінальному відношенні громадянах [114, с. 5], але й досить часто є причиною необґрунтованого вторгнення в сферу приватного життя громадян, обмеження їх прав і законних інтересів [27, с. 286].

Аби мінімізувати зазначені ризики, на нашу думку, необхідно: по-перше, законодавчо закріпити вичерпний перелік осіб, щодо яких в обов'язковому порядку повинні застосовуватись найбільш жорсткі заходи профілактичного впливу із чіткою диференціацією таких заходів; по-друге, визначити категорії осіб, які не потребують посиленого нагляду та контролю; по-третє, визначити заходи індивідуального профілактичного впливу, які дільничні можуть засовувати на власний розсуд; по-четверте, чітко визначити джерела надходження інформації про таких осіб.

Однак, проаналізувавши чинне законодавство, ми прийшли до висновку, що наведені положення в ньому реалізуються лише частково. Зокрема, п. 1 ч. 1 ст. 26 Закону України «Про Національну поліцію» уповноважує працівників поліції на наповнення та підтримання в актуальному стані бази (банки) даних, стосовно осіб, щодо яких поліцейські здійснюють профілактичну роботу [194]; ст. 3 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» закріплює вичерпний перелік осіб, щодо яких такий нагляд може бути встановлено [138]; п. 5 ч. 1 ст. 10 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» відносить до повноважень уповноважених підрозділів НПУ взяття на профілактичний облік кривдників та проведення з ними профілактичної роботи [145].

Наведені нами вище законодавчі положення знайшли свою конкретизацію в новій Інструкції з організації діяльності ДОП, п. 2 п'ятого розділу якої уповноважує ДОП ставити на превентивний облік та в межах своєї компетенції проводити профілактичну роботу з особами лише двох категорій: 1) звільненими з місць позбавлення волі, які відбували покарання за умисний злочин і в яких судимість не знято або не погашено в установленому законом порядку; 2) щодо яких винесено офіційне попередження про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї. Крім того, Інструкцією передбачено, що ДОП вживають заходів індивідуального профілактичного впливу щодо осіб, звільнених з місць позбавлення волі, які за ознаками судимості підпадають під дію Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», а також осіб, щодо яких такий нагляд було встановлено судом (п. 3 п'ятого розділу Інструкції [150]).

На нашу думку, наведений перелік не дозволяє охопити профілактичним впливом усіх потенційно криміногенних осіб. Такий висновок підтримала також і більшість опитаних нами респондентів. Зокрема, 29 % дільничних офіцерів поліції та 31 % фахівців у галузі права вважають, що на сьогодні чинне законодавство дає можливість проводити цілеспрямовану профілактичну роботу лише з кожним третім потенційним правопорушником; 25 % і 34 % респондентів відповідно вважає, що з кожним четвертим; 16 % і 27 % – з кожним п'ятим. Для прикладу, в раніше чинному

Положенні про службу ДІМ 2010 р. було передбачено здійснення профілактичного впливу, окрім зазначених вище категорій осіб, також і щодо осіб, які були засуджені за вчинення злочинів, виконання вироку щодо яких не пов'язано з позбавленням волі, а також щодо осіб, які страждають на тяжкі психічні розлади і перебувають на спеціальному обліку в закладах охорони здоров'я (п. 13.2 Наказу МВС України № 550 [168]), а в Положенні про службу ДІМ 2003 р., додатково ще й за особами, які визнані в установленому порядку хронічними алкоголіками або зловживають спиртними напоями і на ґрунті пияцтва систематично допускають порушення громадського порядку; особами, які були визнані в установленому порядку наркоманами, токсикоманами або вживають наркотичні засоби чи психотропні речовини без призначення лікаря; неповнолітніми правопорушниками, стосовно яких здійснюється профілактична робота підрозділами кримінальної міліції у справах дітей (п. 10.1 Наказу МВС України № 1212 [169]).

Проаналізувавши чинне законодавство, практику діяльності ДОП, а також результати проведеного нами опитування, ми прийшли до висновку *про необхідність розширення нормативно закріпленого переліку осіб, які потребують посиленого профілактичного впливу з боку ДОП. З цією метою ми пропонуємо внести зміни до п. 2 п'ятого розділу Інструкції з організації діяльності ДОП, передбачивши в ній наступні категорії осіб.*

По-перше, це особи: 1) звільнені з місць позбавлення волі, в яких судимість не знято або не погашено у встановленому законом порядку; 2) засуджені за вчинення злочинів, виконання вироку щодо яких не пов'язано із позбавленням волі; 3) звільнені від кримінальної відповідальності або від відбування покарання; 4) кривдників, які вчинили домашнє насильство; 5) зловживають спиртними напоями і на ґрунті пияцтва систематично допускають порушення громадського порядку; 6) які неодноразово притягувались до відповідальності за правопорушення у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів; 7) які неодноразово притягувались до відповідальності за ухилення від виконання батьківських обов'язків та забезпечення необхідних умов життя, навчання і виховання дітей.

Неважко помітити, що всі ці особи раніше вчиняли злочини та адміністративні проступки й існує висока ймовірність продовження або повторення ними протиправних дій. Саме тому, дільничний повинен в обов'язковому порядку ставити таких осіб на профілактичний облік, заводити на них профілактичні справи, максимально інтенсивно та індивідуалізовано проводити з ними профілактичну роботу.

По-друге, це особи: 1) визнані в установленому порядку хронічними алкоголіками; 2) визнані в установленому порядку наркоманами, токсикоманами або вживають наркотичні засоби чи психотропні речовини без призначення лікаря; 3) страждають на тяжкі психічні розлади, є суспільно небезпечними і перебувають на спеціальному обліку в закладах охорони здоров'я; 4) займаються проституцією, сутенерством, жебрацтвом; 5) члени неформальних молодіжних угруповань; б) звільнені зі спеціальних виховних чи медичних установ.

Особи, віднесені до цієї групи (на відміну від попередньої), раніше не притягувались до відповідальності за вчинення злочинів, однак їх поведінка, стан здоров'я, спосіб життя чи інші обставини свідчать про те, що від них з високою ймовірністю можна очікувати вчинення протиправних дій. Таких осіб дільничний теж повинен ставити на профілактичний облік, проводити з ними виховну та роз'яснювальну роботу, здійснювати нагляд і контроль за їх поведінкою.

По-третє, це особи: 1) надають приміщення для вживання алкогольних напоїв, наркотиків, розпусти і зайняття проституцією; 2) займаються виготовленням та збутом самогону чи інших міцних спиртних напоїв домашнього вироблення, а також апаратів для їх вироблення; 3) беруть участь та організують проведення азартних ігор; 4) неодноразово притягувались до відповідальності за порушення порядку перебування дітей у розважальних закладах та закладах громадського харчування, а також за порушення обмежень щодо продажу їм алкогольних напоїв; 5) з високою ймовірністю можуть стати жертвою злочину внаслідок характеру своєї поведінки, способу життя, фізичних чи психічних особливостей.

Всіх осіб, віднесених до цієї групи, можна умовно назвати «джерелами криміногенного впливу». Досить часто їх антигромадська поведінка не утворює

складу правопорушення, однак вона завжди негативно впливає на оточуючих їх осіб, особливо тих, які в силу вікових, фізичних чи психічних особливостей не можуть правильно її оцінити та адекватно на неї реагувати. Систематичний профілактичний вплив на таких осіб не завжди виправданий, а тому, дільничний повинен мати можливість самостійно приймати рішення про доцільність їх постановки на облік та вжиття індивідуальних профілактичних заходів впливу.

По-четверте, дільничний повинен взаємодіяти та надавати допомогу іншим підрозділам і службам НПУ, іншим правоохоронним органам, а також державним органам та установам в організації і проведенні профілактичних заходів стосовно осіб, які перебувають у них на обліках.

З метою своєчасного та повного виявлення осіб, які потребують індивідуально-профілактичного впливу, дільничний повинен налагодити систематичне надходження інформації з усіх можливих джерел, як офіційних, так і неофіційних. Однак, незважаючи на той факт, що збір первинних даних є запорукою успішності всієї подальшої профілактичної роботи, нова Інструкція з організації діяльності ДОП не приділяє цьому питанню жодної уваги. Аби усунути зазначений недолік, ми **пропонуємо внести зміни до п. 5 п'ятого розділу Інструкції, доповнивши його новими абзацами наступного змісту:** «З метою своєчасного виявлення осіб, які потребують профілактичного впливу, дільничний офіцер поліції щомісяця вивчає та узагальнює: 1) інформацію про виїзди чергових нарядів поліції, а також про осіб, які були затримані чи доставлені до чергової частини органу поліції; 2) скарги та заяви громадян, повідомлення посадових і службових осіб; 3) інформацію, що надійшла з інших підрозділів і служб НПУ, правоохоронних та інших державних органів та установ; 4) повідомлення медичних, психіатричних та навчально-виховних закладів і установ, соціальних служб; 5) матеріали, за якими винесено рішення про відмову у відкритті кримінального провадження, протоколи про адміністративні правопорушення, рішення судів у справах приватного обвинувачення; 6) матеріали громадських формувань з охорони громадського порядку. Дільничні офіцери поліції виявляють осіб, які потребують індивідуального профілактичного впливу, шляхом особистого пошуку; під час обходу поліцейської

дільниці, проведення спеціальних перевірок та обстежень; при проведенні особистого прийому громадян; при комплексному профілактичному відпрацюванні поліцейської дільниці, проведенні спеціальних операцій і рейдів тощо».

Вище, ми перерахували офіційні джерела надходження інформації. Однак, в ході повсякденного виконання своїх функціональних обов'язків дільничний досить часто користується неофіційними джерелами. До них, зокрема, можна віднести повідомлення в ЗМІ, поквартирні обходи, інформацію вуличних комітетів, неформальні бесіди із сусідами, родичами, працівниками житлово-експлуатаційних організацій, комендантами гуртожитків, а також іншими громадянами, які живуть чи працюють на закріпленій за ним поліцейській дільниці. Звісно, опрацювання всіх цих джерел в повному обсязі призводить до значної витрати службового часу, що навряд чи можна визнати доцільним. Тому, керівники служби ДОП та органу поліції повинні прикласти всіх зусиль для того, щоб налагодити оперативний обмін необхідною інформацією з іншими суб'єктами, які є її власниками чи користувачами.

2. Прогнозування протиправної поведінки осіб, які потребують профілактичного впливу – це другий етап індивідуальної профілактики, на якому здійснюється збір, узагальнення та аналіз інформації про найбільш значущі кримінально-прогностичні ознаки особи та оточуючого її мікросередовища. Основним завданням ДОП на даному етапі є постійне, глибоке і всебічне виявлення, вивчення, оцінка групових та індивідуальних особливостей об'єкта профілактичного впливу.

При цьому, в першу чергу, *ДОП повинні опрацьовувати інформацію, яка містить наступні дані про особу профілактованого*: 1) соціальні-демографічні дані – вік, стать, місце проживання, роботи (навчання), соціальний і сімейний стан, склад сім'ї, освітній рівень; 2) моральні якості, фізіологічні та індивідуально-психологічні особливості – фізичне та психічне здоров'я, відхилення в психічному та фізичному розвитку, захворювання, рівень розумового розвитку, риси характеру, емоційно-вольові якості, життєвий досвід, погляди, переконання, ціннісні орієнтації, антисуспільні схильності (до вживання алкогольних напоїв, наркотиків, азартних

ігор тощо); 3) характер факторів оточуючого мікросередовища та поведінка особи в різних сферах суспільного життя – житлові умови, рівень матеріального забезпечення, взаємовідносини із членами сім'ї та найближчим соціальним оточенням, ставлення до роботи (навчання), морально-психологічний клімат в колективі, особливості проведення вільного часу, наявність в найближчому середовищі осіб та інших факторів, які можуть сприяти чи, навпаки, перешкодити вчиненню правопорушень; 4) досвід протиправної поведінки – характер вчинених правопорушень, їх причини та умови, характер мотивації, вид та розмір стягнення, відношення особи до його виконання, особливості поведінки під час відбування покарання, наявність не знятої чи непогашеної судимості тощо.

Збір та опрацювання дільничним такої інформації має безпосередній вихід на практику, оскільки дозволяє йому вирішити наступні завдання: 1) правильно обрати об'єкт індивідуальної профілактики; 2) отримати об'єктивне уявлення про особистісні якості профілакованих осіб, стійкість їх протиправних установок та ступінь суспільної небезпечності; 3) виявити чинники, що негативно та позитивно впливають на профілакованих осіб; 4) спрогнозувати поведінку таких осіб у майбутньому; 5) обрати найбільш ефективні та дієві методи профілактичного впливу; 6) отримати чітке уявлення про обсяг профілактичного впливу та ресурси, необхідні для його здійснення; 7) правильно розподілити зусилля при проведенні індивідуально-профілактичних заходів тощо.

3. Вибір заходів індивідуального профілактичного впливу щодо конкретних осіб та негативних факторів оточуючого їх мікросередовища – це третій етап індивідуальної профілактики, на якому дільничний, виходячи з кримінально-прогностичних ознак особи та факторів оточуючого середовища, обирає та застосовує передбачені законом виховні та інші заходи позитивного корегуючого впливу.

Цей етап по праву слід називати основним, вирішальним. Саме на ньому дільничний безпосередньо застосовує увесь арсенал засобів і методів, прикладає усі свої зусилля для того, щоб попередити вчинення злочинів конкретними особами. *До основних завдань дільничного на даному етапі можна віднести наступні: схилення*

профілакованих осіб до добровільної відмови від продовження протиправної діяльності; структурно-змістова перебудова їх мотиваційної сфери та системи ціннісних орієнтацій; вироблення у них достатньо стійких позитивних або хоча б стримуючих моральних установок; повернення до соціально правильного способу життя; зміна характеру поведінки в конкретних життєвих ситуаціях; формування поваги до вимог закону та загальноприйнятих правил поведінки; нейтралізація негативних факторів оточуючого мікросередовища тощо.

Проаналізувавши практику діяльності ДОП, ми прийшли до висновку, що на сьогодні відсутні стандартні, універсальні, придатні абсолютно для всіх категорій профілакованих осіб заходи індивідуального корегуючого впливу. І це очевидно. Адже зміст і спрямованість конкретних методів, форм і прийомів профілактики залежить від стійкості протиправних установок особи, індивідуальних особливостей її характеру та поведінки, способу життя, оточуючого мікросередовища, причин та умов протиправної поведінки та ще цілої низки факторів. Ігнорування даної обставини може призвести до порушення принципу диференційованого підходу до виховної роботи і, відповідно, до зниження ефективності всієї профілактичної діяльності. Водночас, існує перелік *найпоширеніших, нормативно закріплених, відносно універсальних і стандартизованих заходів індивідуальної профілактики, які найбільш часто застосовуються дільничними офіцерами поліції в практичній діяльності. Зокрема, це:*

Офіційне застереження про неприпустимість протиправних і антигромадських дій. Даний захід індивідуальної профілактики прямо не згадується в новій Інструкції з організації діяльності ДОП. Водночас, в Законі України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» [138], а також в Інструкції про організацію здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі [153] передбачено досить близький до нього за змістом і правовою природою захід – «Попередження особи, стосовно якої може бути встановлено адміністративний нагляд». В додатках до останньої також передбачено типовий зразок такого Попередження.

На нашу думку, такий захід індивідуальної профілактики, як винесення офіційного застереження про неприпустимість протиправних і антигромадських дій, на сьогодні має значно ширший профілактичний потенціал і може досить ефективно застосовуватись дільничними інспекторами щодо широкого кола профілактованих осіб. Аналогічну точку зору висловили також опитані нами респонденти, більшість з яких (65 % дільничних офіцерів поліції та 53 % фахівців у галузі права) вважає, що в новій Інструкції з організації діяльності ДОП необхідно передбачити право дільничних викликати осіб, які систематично вчиняють порушення громадського порядку та інші правопорушення, ведуть аморальний чи антигромадський спосіб життя, з метою проведення з ними профілактичної бесіди та винесення їм офіційного застереження про неприпустимість протиправної поведінки.

З метою практичної реалізації зроблених нами висновків, необхідно внести деякі зміни до нової Інструкції з організації діяльності ДОП, зокрема, п. 4 першого розділу доповнити новим абзацом наступного змісту: *«офіційне застереження про неприпустимість протиправної поведінки – це форма індивідуального профілактичного впливу дільничного офіцера поліції на осіб, які систематично порушують громадський порядок і права інших громадян, вчиняють інші правопорушення, що передбачає запрошення таких осіб до органу поліції, їх реєстрацію, проведення з ними профілактичної бесіди, роз'яснення заходів кримінальної, адміністративної чи цивільно-правової відповідальності за вчинення правопорушень, попередження про постановку на профілактичний облік в разі продовження протиправної чи антигромадської поведінки, а також підписання офіційного застереження про це»*.

Сформульоване нами вище визначення офіційного застереження про неприпустимість протиправної поведінки дозволяє виокремити такі його характерні риси: 1) підставою його винесення є систематична протиправна поведінка особи, яка виражається в учиненні протягом року двох і більше правопорушень; 2) для винесення застереження особа викликається до органу поліції за місцем її проживання, роботи чи навчання; 3) сутність застереження зводиться до роз'яснення особі наслідків її протиправної поведінки, а також попередження про постановку на

профілактичний облік в разі її продовження; 4) таке застереження має письмову форму встановленого зразка; 5) в разі неявки особи без поважних причин для винесення застереження, її може бути піддано приводу; 6) наслідком невиконання вимог, які містяться в застереженні, є постановка особи на профілактичний облік.

Окрім закріплення дефініції офіційного застереження про неприпустимість протиправної поведінки, в новій Інструкції з організації діяльності ДОП необхідно також детально врегулювати підстави та порядок його винесення ДОП (в п'ятому розділі Інструкції), а також офіційно затвердити бланк такого Попередження (в Додатках).

Превентивний облік. Згідно абз 5 п. 4 першого розділу нової Інструкції з організації діяльності ДОП, превентивний облік – це «комплекс заходів у діяльності ДОП, спрямованих на підтримання в актуальному стані інформаційних підсистем єдиної інформаційної системи МВС про осіб, щодо яких здійснюється превентивна робота» [150]. Зовсім інше за своїм змістом визначення профілактичного обліку міститься в п.13 ч.1 ст.1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Зокрема, профілактичний облік тут визначається як «здійснення уповноваженими підрозділами органів НПУ організаційно-практичних заходів щодо контролю за поведінкою кривдника з метою недопущення повторного вчинення домашнього насильства, за дотриманням ним тимчасових обмежень його прав та виконанням обов'язків, покладених на нього у зв'язку із вчиненням домашнього насильства» [145].

Проаналізувавши наведені визначення, ми помітили, що вони не відображають справжню сутність аналізованого профілактичного заходу. Зокрема, загальновідомо, що основною метою будь-якого обліку є накопичення відомостей про певних осіб, а не «підтримання в актуальному стані інформаційних підсистем», або ж «контроль за поведінкою кривдника». Крім того, наведені визначення не дозволяють з'ясувати справжню спрямованість превентивного обліку, яка, на нашу думку, полягає в попередженні вчинення злочинів особами, які на ньому перебувають.

Враховуючи наведені аргументи, ми сформулювали власне визначення превентивного обліку, яке пропонуємо закріпити в п. 4 першого розділу нової Інструкції з організації діяльності ДОП: «превентивний облік – це комплекс передбачених чинним законодавством заходів із виявлення, постановки на облік, накопичення відомостей про осіб, які підлягають контролю з боку дільничних офіцерів поліції, а також здійснення щодо них систематичного та цілеспрямованого профілактичного впливу з метою попередження вчинення ними злочинів та інших правопорушень».

Постановка особи на превентивний облік – це один із найбільш дієвих заходів індивідуальної профілактики який, як відмічають деякі науковці, «дозволяє постійно тримати у полі зору криміногенні об'єкти, відстежувати процеси, що відбуваються усередині цих спільнот, збирати оперативну інформацію про них» [43, с. 149]. Водночас, це один із примусових заходів профілактики, застосування якого передбачає втручання в особисте життя осіб, обмеження їх права та законних інтересів. У зв'язку з цим, чинне законодавство має чітко визначати категорії осіб, які беруться на такий облік, юридичні та фактичні підстави для застосування даного заходу, характер, об'єм та інтенсивність пов'язаних із ним правообмежень, строки, порядок та інші особливості їх застосування.

Про категорії осіб, які беруться на превентивний облік, ми згадували раніше. Тому, нижче пропонуємо більш детально розглянути підстави та порядок застосування даного профілактичного заходу.

Для взяття особи на облік необхідні юридичні та фактичні підстави. Юридичною підставою завжди виступає відповідне рішення керівника відділу (відділення) поліції або його заступника, яке приймається на підставі наданих ДОП матеріалів (п. 7 п'ятого розділу Інструкції з організації діяльності ДОП [150]). Що стосується фактичних підстав, то вони досить різноманітні. Наприклад, це може бути колишня протиправна діяльність, систематичне вчинення правопорушень, стан здоров'я, спосіб життя, антигромадська поведінка та інші обставини, які свідчать про високу ймовірність вчинення особою злочину чи іншого правопорушення.

Однак, в будь-якому випадку, такі обставини мають бути достатніми, достовірними та юридично зафіксованими.

Порядок взяття особи на профілактичний облік досить детально регулюється Інструкцією з організації діяльності ДОП і в цілому не викликає особливих зауважень. Єдиним його суттєвим недоліком, на нашу думку, є відсутність згадки про оголошення особі рішення про взяття її на облік, а також про надання можливості оскаржити це рішення до суду. З метою усунення вказаного недоліку, *пропонуємо внести зміни до п'ятого розділу Інструкції, доповнивши перший абзац п. 7 реченнями наступного змісту: «Таке рішення підлягає оголошенню особі, яка береться на облік, протягом трьох днів з моменту його винесення, а в разі відсутності особи за місцем проживання – протягом трьох днів з моменту встановлення її місцезнаходження. Рішення про постановку на превентивний облік може бути оскаржене до суду».*

Адміністративний нагляд – це здійснення ДОП в межах встановлених чинним законодавством тимчасових примусових профілактичних заходів спостереження і контролю за поведінкою окремих осіб, звільнених із місць позбавлення волі. Адміністративний нагляд по праву вважається найбільш жорстким заходом індивідуальної профілактики. Його основне призначення полягає в недопущенні рецидиву злочинів з боку раніше судимих осіб, поведінка та спосіб життя яких свідчить про те, що вони вперто не бажають стати на шлях виправлення і залишаються небезпечними для суспільства.

Безпосереднє здійснення адміністративного нагляду покладається на дільничних офіцерів поліції. Зокрема, вони: 1) вносять керівнику відділу (відділення) поліції пропозиції щодо встановлення чи продовження адміністративного нагляду; 2) здійснюють контроль за додержанням такими особами правил адміністративного нагляду та встановлених судом обмежень; 3) вживають заходів щодо притягнення до адміністративної або кримінальної відповідальності осіб, які порушують встановлені правила. Більш детально перераховані вище повноваження ДОП закріплені в Законі «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» [138], «Інструкції про

організацію здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі» [153], а також в ККУ [83] та КУпАП [70]. Проаналізувавши дані нормативно-правові акти, ми прийшли до висновку, що вони досить детально регулюють діяльність ДОП щодо встановлення та здійснення адміністративного нагляду. А тому, нижче пропонуємо розглянути лише основні проблеми, які існують у цій сфері.

У першу чергу варто зауважити, що на думку більшості опитаних нами фахівців у галузі права (56 %), на сьогодні адміністративний нагляд в руках дільничних офіцерів поліції так і не став дієвим інструментом попередження рецидивної злочинності. Зокрема, найбільш помітними є такі недоліки: 1) не забезпечується повнота обліку раніше судимих осіб, які підпадають під формальні ознаки Закону «Про адміністративний нагляд», а також обліку правопорушень, вчинених такими особами; 2) ігнорування характеру поведінки, способу життя, потреб та інших індивідуальних особливостей особи при виборі обмежень; 3) формалізм, безвідповідальність, відсутність системності та плановості при здійсненні контролю та нагляду за поведінкою і способом життя адмінпіднаглядних; 4) нехтування можливостями громадськості в перевихованні адмінпіднаглядних; 5) численні порушення вимог законодавчих та відомчих нормативних актів, які регламентують встановлення та здійснення адміністративного нагляду тощо.

Аналіз правозастосовчої діяльності ДОП також засвідчує, що відтоді як було внесено зміни до КК України та КУпАП, згідно яких скасовувалась кримінальна відповідальність за систематичне порушення правил адміністративного нагляду, профілактичний потенціал даного заходу суттєво знизився. На думку опитаних нами респондентів (67 % дільничних офіцерів поліції і 51 % фахівців у галузі права), це обумовлено тим, що адміністративних стягнень, які передбачені в КУпАП, явно не достатньо для забезпечення належної поведінки адмінпіднаглядних. З метою виправлення такої ситуації, ми пропонуємо внести зміни до ч. 2 ст. 187 КУпАП, залишивши за повторне порушення правил адміністративного нагляду лише такий найбільш суворий вид стягнення, як адміністративний арешт.

Окрім офіційного застереження, превентивного обліку та адміністративного нагляду, ДОП застосовують ще цілу низку заходів індивідуального профілактичного впливу, профілактичний потенціал яких очевидний і його важко переоцінити. Однак, незважаючи на це, нова Інструкція з організації діяльності ДОП не приділяє достатньо увагу їх правовому регулюванню. З метою усунення зазначеного недоліку, ми пропонуємо закріпити визначення даних заходів (які будуть сформульовані нами нижче) в п. 7 першого розділу Інструкції, а в п'ятому розділі детально прописати порядок їх застосування.

Профілактична бесіда – це роз'яснення особам, схильним до вчинення правопорушень та їх найближчому соціальному оточенню суспільної небезпечності антигромадської поведінки, попередження таких осіб про неприпустимість протиправних дій, що здійснюється дільничним офіцером поліції за місцем їх проживання, роботи чи навчання, при необхідності із залученням посадових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування, адміністрації підприємств, установ, організацій, представників навчально-виховних закладів, громадськості та окремих громадян.

Профілактичні бесіди є основною формою реалізації дільничними офіцерами поліції методу переконання, який полягає у впливі на свідомість, почуття і волю особи. Проведення профілактичних бесід дозволяє дільничному вирішити наступні завдання: 1) отримати необхідні дані про індивідуальні особливості (як негативної, так і позитивної спрямованості) профілакованих осіб; 2) встановити з ними психологічний контакт, налагодити довірчі взаємовідносини; 3) з'ясувати безпосередні причини та умови їх протиправної поведінки, виявити негативні фактори оточуючого їх мікросередовища; 4) своєчасно розрядити конфліктну ситуацію, зняти чи послабити психологічну напругу; 5) роз'яснити наслідки протиправної поведінки, переконати в шкідливості вживання наркотиків та зловживання спиртним; 6) прищепити соціально схвальні норми поведінки, активізувати участь і суспільно корисній діяльності; 7) схилити до добровільної відмови від злочинних намірів, проходження добровільного лікування; 8) роз'яснити заходи відповідальності, передбачені чинним законодавством тощо.

Терміновий заборонний припис стосовно кривдника – це спеціальний захід протидії домашньому насильству, що вживається уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України як реагування на факт домашнього насильства та спрямований на негайне припинення домашнього насильства, усунення небезпеки для життя і здоров'я постраждалих осіб та недопущення продовження чи повторного вчинення такого насильства [145].

Терміновий заборонний припис виноситься за заявою постраждалої особи, а також за власною ініціативою працівником уповноваженого підрозділу органів НПУ за результатами оцінки ризиків строком до 10 діб. Підставою винесення термінового заборонного припису є існування безпосередньої загрози життю чи здоров'ю постраждалої особи, а також необхідність негайного припинення домашнього насильства, недопущення його продовження чи повторного вчинення. Такий припис може містити наступні заходи: зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи; заборона на вхід та перебування в місці проживання (перебування) постраждалої особи; заборона в будь-який спосіб контактувати з постраждалою особою. При винесенні припису працівник уповноваженого підрозділу поліції отримує пояснення від кривдника, постраждалої особи (її представника), свідка(ів) (у разі наявності). Особа, стосовно якої винесено припис, має право подати пояснення і зауваження щодо змісту припису та пояснення по суті правопорушення, а також викласти мотиви своєї відмови підписати його, які додаються до копії припису працівника уповноваженого підрозділу поліції.

Під час вирішення питання про винесення термінового заборонного припису пріоритет надається безпеці постраждалої особи. Працівники уповноваженого підрозділу органів НПУ можуть у встановленому законом порядку застосовувати поліцейські заходи примусу для виселення з житлового приміщення кривдника, якщо терміновий заборонний припис передбачає зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи, а кривдник відмовляється добровільно його залишити. Кривдник, стосовно якого винесено терміновий заборонний припис, згідно з яким він повинен залишити місце спільного

проживання (перебування) з постраждалою особою, зобов'язаний повідомити про місце свого тимчасового перебування уповноважений підрозділ органів НПУ за місцем вчинення домашнього насильства. Таке повідомлення фіксується у спеціальному Журналі [178].

Надання соціальної допомоги– це надання особам, які опинились в кризових ситуаціях, а також особам, щодо яких дільничний офіцер поліції здійснює профілактичний вплив, допомоги в працевлаштуванні, вирішенні побутових та матеріальних проблем, направленні на лікування, в тому числі від алкоголізму та наркоманії, влаштуванні до притулків, інтернатів та центрів соціальної реабілітації, розв'язанні конфліктних ситуацій, подоланні інших життєвих перешкод.

Під час особистого прийому, а також обходу поліцейської дільниці, до дільничного досить часто звертаються громадяни за наданням їм тієї чи іншої допомоги у вирішенні різноманітних життєвих проблем. І саме від того, наскільки дієвими та своєчасними будуть вжиті ним заходи, залежить не лише характер та інтенсивність подальшого профілактичного впливу, але й рівень довіри населення до дільничного офіцера поліції та органу поліції в цілому. Як показує практика, виходячи з об'єктивних можливостей, ДОП, окрім вказаної у визначенні допомоги, можуть також надавати юридичну, інформаційну, психологічну, консультативну допомогу, а також безпосередньо сприяти громадянам в отриманні соціальних пільг, субсидій, дотацій; влаштуванні на навчання, підвищенні професійного рівня та кваліфікації; вирішенні конфліктів при користуванні комунальними приміщеннями чи присадибними ділянками; виборі життєвих цілей та орієнтацій, самоутвердженні, самовираженні; організації дозвілля, залученні до соціально-корисної діяльності; встановленні нових та відновленні втрачених соціально-корисних зв'язків; адаптації при зміні місця проживання, роботи чи навчання; отриманні інформації про місцеві організації, установи та заклади, які надають соціальну, медичну, психологічну та інші види допомоги, їх адреси та телефони тощо.

Профілактична опіка– це форма індивідуальної профілактики дільничного офіцера поліції, що передбачає вжиття ним заходів впливу, нагляду та контролю за поведінкою осіб, від яких з високою ймовірністю можна очікувати вчинення

злочинів. На відміну від попередньої форми, профілактична опіка носить систематичний (постійний) характер і спрямована на проведення індивідуально виховної роботи з так званими «соціально-запущеними» категоріями профілактованих. До них, наприклад, можна віднести осіб, які звільнились із місць позбавлення волі, які зловживають спиртним, вживають наркотики без призначення лікаря, ведуть аморальний спосіб життя, жебракують та інших.

Профілактична опіка поєднує в собі постійний контроль за поведінкою таких осіб, обмеження впливу на них негативних факторів оточуючого середовища та сприяння в подоланні життєвих перешкод. Зокрема, ДОП може допомогти їм влаштуватись на роботу, пройти курс лікування від алкоголізму, наркоманії, встановити нові та відновити втрачені соціально-корисні зв'язки, адаптуватись до нових умов життя після звільнення з місць позбавлення волі тощо. Після цього він має організувати постійне спостереження за такими особами за місцем проживання, роботи та навчання з метою відстеження позитивних і негативних змін в їх поведінці, а також вжиття своєчасних заходів реагування.

Обговорення протиправних вчинків особи за місцем проживання, роботи, навчання— це повідомлення про вчинення особою злочину чи адміністративного правопорушення адміністрацію підприємств, установ, організацій, керівництво навчально-виховних закладів, а також громадськість, в тому числі через ЗМІ, з метою їх залучення до обговорення антигромадської поведінки особи, встановлення за нею шефства та вжиття інших заходів профілактичного впливу.

Останнім часом в юридичній літературі все частіше наголошується на необхідності відродження таких форм виховного впливу на правопорушників, як шефство та наставництво [43, с. 162; 125, с. 34; 30, с. 177]. Ми теж підтримуємо таку точку зору і вважаємо, що встановлення шефства може стати достатньо ефективним і перспективним заходом індивідуальної профілактики за умови дотримання двох вимог. По-перше, до здійснення індивідуального та колективного шефства доцільно залучати осіб, які позитивно характеризуються за місцем роботи та проживання, користуються повагою та авторитетом, мають досвід педагогічної чи виховної роботи, добровільно погодились надавати допомогу. По-друге, діяльність особи, яка

здійснює шефство, має бути спрямована на здійснення систематичного контролю та нагляду за поведінкою підшефного; надання йому допомоги у вирішенні життєвих проблем; підтримку та всебічний розвиток суспільно-корисних інтересів; залучення його до соціально-корисних занять тощо.

Подання про необхідність усунення причин та умов, які сприяють вчиненню конкретних правопорушень— це форма індивідуальної профілактики дільничного офіцера поліції, що передбачає внесення до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, правоохоронних органів, адміністрації підприємств усіх форм власності, закладів освіти й охорони здоров'я, соціальних служб та інших установ і організацій письмової вимоги про вжиття заходів, спрямованих на усунення причин та умов, які сприяють учиненню конкретних правопорушень чи обумовлюють протиправну поведінку окремих осіб.

Усунення негативних факторів оточуючого середовища – це форма індивідуальної профілактики дільничного офіцера поліції, що передбачає виявлення та ліквідацію криміногенних факторів у сімейно-побутовому, трудовому, навчальному, дозвільному та іншому мікросередовищі особи, щодо якої здійснюється профілактичний вплив, припинення її антигромадських зв'язків, а також нейтралізацію інших негативних впливів на неї. Як свідчить практика, протиправна поведінка особи може формуватись під впливом найрізноманітніших криміногенних факторів. Однак, загальновідомо, що найбільша їх кількість зосереджується в таких сферах мікросередовища, як сім'я, навчально-виховний заклад, трудовий колектив, виправно-трудова та спеціальні виховні установи, найближче оточення за місцем проживання та проведення дозвілля, неформальні молодіжні групи тощо.

З метою нейтралізації негативного впливу зазначених факторів та їх джерел, дільничний вживає заходів щодо: 1) врегулювання складних, напружених стосунків в сім'ї, на роботі, навчанні; 2) нейтралізації негативного впливу рідних, близьких, друзів, знайомих, колег; 3) попередження батьків та інших осіб, які приймають участь у вихованні дітей, про негативний вплив їх антигромадської поведінки на фізичний та моральний розвиток дитини, схилення їх до лікування від алкоголізму

та наркоманії; 4) проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи з батьками, діти яких прогулюють заняття, втікають з дому, займаються бродяжництвом, жебрацтвом, вживають алкогольні напої, наркотичні засоби, вчиняють правопорушення; 5) пропаганди серед батьків психолого-педагогічних знань, прийомів і методів виховного впливу [30, с. 181]; 6) роз'яснення суспільної небезпечності віктимної поведінки; 7) роз'яснення негативних наслідків спілкування з особами, які ведуть аморальний та антигромадський спосіб життя, ніде не працюють, займаються бродяжництвом, зловживають алкогольними напоями, вживають наркотичні засоби тощо; ізоляція профілактованого від таких осіб а також від неформальних груп антигромадської спрямованості; 8) ініціювання питання про позбавлення батьківських прав, обмеження дієздатності, направлення на примусове лікування, поміщення до спеціальних виправно-виховних закладів, спеціальних установ поліції, притулків, центрів соціальної реабілітації тощо.

4. Перевірка та оцінка результатів застосованих профілактичних заходів

– це заключний етап індивідуальної профілактики, на якому дільничний офіцер поліції аналізує ефективність і результативність застосованих профілактичних заходів, вживає заходів щодо закріплення досягнутих результатів, а також приймає рішення про доцільність продовження чи припинення профілактичного впливу, посилення чи послаблення його режиму.

Моніторинг результатів здійснення профілактичного впливу покладається на:

1) Управління дільничних офіцерів поліції Департаменту превентивної діяльності НПУ, яке здійснює комплексний аналіз результатів роботи ДОП; 2) відділи (сектори) дільничних офіцерів поліції управлінь (відділів) превентивної діяльності територіальних органів поліції, які аналізують стан профілактики правопорушень, ефективність заходів, які вживаються дільничними щодо його покращення; 3) керівників секторів превенції відповідних відділів (відділень) поліції, які систематично контролюють, аналізують і оцінюють результати діяльності дільничних, уживають заходів щодо усунення виявлених недоліків; 4) старших дільничних, які безпосередньо організують перевірку осіб, які перебувають на обліках в дільничних; узагальнюють й оцінюють результати роботи групи

дільничних за місяць, квартал, півріччя, рік. Крім того, дільничний має особисто здійснювати систематичний аналіз ефективності вжитих заходів, визначати їх результативність і на цій основі своєчасно корегувати плани індивідуальної профілактики.

Що стосується підстав і порядку припинення профілактичної роботи і зняття особи з профілактичного обліку, то вимушені констатувати, що нова Інструкція з організації діяльності ДОП, на відміну від раніше чинного Положення, вказані питання не регулює. В п'ятому розділі Інструкції лише дублюються підстави припинення адміністративного нагляду, які визначені в Законі України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі». На нашу думку, дана обставина негативно позначається на результативності роботи дільничних, які позбавлені можливості корегувати індивідуальну профілактичну роботу в залежності від ефективності вжитих раніше заходів. З метою усунення зазначеного недоліку, опитані нами респонденти пропонують: по-перше, нормативно закріпити вичерпний перелік підстав зняття особи з профілактичного обліку (81 % дільничних офіцерів поліції і 63 % фахівців у галузі права); по-друге, чітко прописати процедуру припинення індивідуального профілактичного впливу, зняття особи з профілактичного обліку та продовження терміну перебування на такому обліку (66 % та 60 % респондентів відповідно); по-третє, передбачити можливість дострокового припинення індивідуального профілактичного впливу (49 % і 37 %).

Врахувавши результати проведеного анкетування, а також керуючись власними переконаннями, ми наполягаємо на необхідності *внесення цілої низки змін і доповнень до Інструкції з організації діяльності ДОП*. Зокрема, п'ятий розділ Інструкції пропонуємо доповнити п.п. 9-11 наступного змісту:

«9. Особа знімається з профілактичного обліку у разі: 1) смерті особи; 2) закінчення строків, передбачених чинним законодавством, вироком чи постановою суду; 3) засудження особи до позбавлення волі і направлення її до місця відбування покарання; 4) погашення або зняття судимості (для раніше судимих осіб); 5) зняття особи зі спеціального обліку (для осіб, які стоять на такому обліку);

б) правомірною поведінкою протягом року з моменту вчинення останнього правопорушення (для осіб, які вчинили домашнє насильство); 7) переїзд особи на інше постійне місце проживання; 8) виправлення особи.

10. За наявності обставин, які свідчать про виправлення чи перевиховання особи, істотне зменшення рівня її суспільної небезпечності, а також зниження ймовірності вчинення злочинів чи інших правопорушень, дільничний офіцер поліції порушує питання про дострокове зняття такої особи з профілактичного обліку.

11. Зняття особи з профілактичного обліку з підстав, передбачених в абз. 1-4 п. 9 здійснюється автоматично. Зняття особи з профілактичного обліку з підстав, передбачених в абз. 5-8 п. 9 а також дострокове зняття з профілактичного обліку проводиться на підставі мотивованого рапорту дільничного офіцера поліції. Рішення про зняття з профілактичного обліку приймає керівник відділу (відділення) поліції або його заступник на підставі наданих ДОП матеріалів».

Завершуючи наліз типової моделі індивідуальної профілактики злочинів ми можемо зробити висновок, що на сьогодні чинне законодавство надає дільничним офіцерам поліції фактично невичерпні ресурси та можливості щодо позитивної корекції поведінки осіб, від яких з високою ймовірністю можна очікувати вчинення правопорушень, а також нейтралізації криміногенних факторів їх оточуючого мікросередовища. Однак, для того, щоб досягнути дійсно помітних результатів в цій сфері, самого лише нормативного регулювання недостатньо. Не менш важливу роль відіграють суб'єктивні фактори, основним з яких є рівень професійної підготовки ДОП. Індивідуальну профілактику можна порівняти із мистецтвом. А тому, лише добре підготовлений працівник може безпомилково обрати такий захід профілактичного впливу, який був би своєчасним, необхідним, достатнім та найбільш ефективним в тій чи іншій ситуації. Індивідуальна профілактика – це тривалий процес, а тому всі застосовувані заходи повинні бути послідовними, систематичними, взаємоузгодженими, мати багатоступеневий та комплексний характер. Крім того, такі заходи мають бути диференційованими, враховувати індивідуальні особливості профілактованого, вмiло поєднувати репресивні й виховні функції.

Разом з тим, не варто переоцінювати значення індивідуальної профілактики в системі попередження правопорушень. Необхідно пам'ятати, що лише органічно поєднавши заходи загальносоціальної, спеціальної та індивідуальної профілактики дільничні офіцери поліції можуть поступально, крок за кроком впливати на конкретні та загальні детермінанти злочинності, й тим самим досягнути її помітного скорочення.

Висновки до третього розділу

Проаналізувавши основні рівні профілактичної діяльності дільничних офіцерів поліції, ми прийшли до таких висновків:

Під загально-соціальною профілактичною діяльністю дільничних офіцерів поліції необхідно розуміти врегульовану нормами адміністративного, кримінального та інших галузей права науково обґрунтовану діяльність ДОП щодо розробки та практичної реалізації в межах встановленої компетенції комплексу політичних, економічних, соціальних, правових, культурно-виховних заходів, спрямованих на підтримання законності, зміцнення правопорядку, подолання соціальних протиріч, виявлення й усунення загальних причин та умов, що сприяють вчиненню злочинів та інших правопорушень. Дане визначення доцільно закріпити в п. 4 першого розділу нової Інструкції з організації діяльності ДОП.

Діяльність ДОП у сфері загальносоціальної профілактики правопорушень характеризується такими ознаками: 1) універсальність; 2) глобальність; 3) багатоцільове призначення 4) довгостроковість; 5) перспективність; 6) базовий характер. Метою діяльності ДОП на загальносоціальному рівні є подальший розвиток й удосконалення суспільних відносин та інститутів, зміцнення правопорядку, виявлення, усунення та нейтралізація соціальних протиріч взагалі, й деліктогенних факторів, що детермінують злочинність, зокрема.

До реалізації загальносоціальних профілактичних заходів, в більшій чи меншій мірі, залучаються всі органи державної влади та місцевого самоврядування, громадські організації, юридичні та фізичні особи, які входять до загальної системи

суб'єктів профілактики. Усю сукупність заходів загальносоціальної профілактики, залежно від характеру та сфер застосування, доцільно поділяти на п'ять груп: політичні, економічні, соціальні, правові та культурно-виховні.

В п. 4 першого розділу нової Інструкції з організації діяльності ДОП необхідно закріпити таке визначення спеціальної профілактичної роботи ДОП: врегульована норма права діяльність дільничних офіцерів поліції з розробки та практичної реалізації комплексу різноманітних за характером, спеціалізацією, масштабами, об'єктами впливу, ступенем інтенсивності, часовими та просторовими межами попереджувальних заходів, спрямованих на недопущення як конкретних видів і груп злочинів та правопорушень, так і злочинності в цілому, шляхом виявлення, нейтралізації чи мінімізації криміногенних явищ і процесів, активізації факторів, що пригнічують протиправну поведінку.

Основною метою спеціальної профілактики, що здійснюється дільничними офіцерами поліції, є недопущення як конкретних видів і груп злочинів та правопорушень, так і злочинності в цілому, шляхом виявлення, нейтралізації чи мінімізації криміногенних явищ і процесів, активізації факторів, що пригнічують протиправну поведінку.

Заходи спеціальної профілактики, які застосовуються ДОП, відрізняються від заходів загальної профілактики тим, що вони: мають цілеспрямований характер; можуть мати як триваючий, так і одноразовий характер; реалізуються, як правило, на мікрорівні; їх застосування вимагає, як правило, наявності в ДОП спеціальних і навіть професійних знань, умінь та навичок. Спільними для заходів обох цих рівнів профілактики є такі ознаки: багатоцільовий характер; комплексність; системний характер; є підґрунтям для проведення індивідуальної профілактики.

В рамках спеціально-кримінологічної профілактики ДОП можна виділити такі відносно самостійні елементи: профілактика окремих видів правопорушень, профілактика фонових явищ, профілактика рецидивної злочинності (однак лише в тих межах, які не охоплюються рамками попереджувальної роботи на індивідуальному рівні). Кожен із виділених елементів має досить складну структуру й охоплює різні напрями профілактичної роботи, які перебувають між собою у

тісній взаємодії та взаємозв'язку. До основних таких напрямів можна віднести: 1) попередження пияцтва та алкоголізму; 2) попередження правопорушень у сфері незаконного обігу наркотиків; 3) попередження порушень міграційного законодавства і правил паспортної системи; 4) попередження домашнього насильства; 5) попередження бродяжництва, бездоглядності і правопорушень серед молоді; 6) попередження рецидивної злочинності; 7) попередження правопорушень у сфері дозвільної системи тощо. В новій Інструкції з організації діяльності ДОП необхідно передбачити окремі розділи, в яких закріпити завдання і функції ДОП по кожному з цих напрямів.

У п. 4 першого розділу Інструкції з організації діяльності ДОП необхідно закріпити дефініції таких основних форм спеціальної профілактики, як профілактична перевірка, профілактичний припис, правова пропаганда, інформування населення, профілактичний обхід поліцейської ділянки.

Індивідуальну профілактичну роботу ДОП можна визначити як врегульовану нормами права діяльність з розробки та практичної реалізації науково обґрунтованої системи правових, організаційних і виховних заходів індивідуального впливу, спрямованих на своєчасне виявлення осіб, від яких з високою ймовірністю можна очікувати вчинення злочинів та інших правопорушень, вжиття заходів щодо позитивної корекції їх поведінки, а також нейтралізації криміногенних факторів оточуючого мікросередовища з метою попередження протиправної поведінки таких осіб. Дане визначення необхідно закріпити в п. 4 першого розділу нової Інструкції з організації діяльності ДОП.

Індивідуальній профілактичній роботі ДОП характерні наступні специфічні особливості. 1) цілеспрямований характер; 2) обов'язкове дотримання принципу індивідуального підходу до роботи з особами, які потребують профілактичного впливу; 3) наявність спеціальних знань, умінь і навичок; 4) підвищені вимоги до дотримання принципу законності; 5) своєчасність, послідовність, комплексність, систематичність та безперервність індивідуально-профілактичного впливу, а також наукова обґрунтованість застосовуваних заходів; 6) тісний зв'язок із загальносоціальною та спеціально-кримінологічною профілактикою.

Основною метою індивідуальної профілактики ДОП є виявлення осіб, від яких з високою ймовірністю можна очікувати вчинення правопорушень, вжиття заходів щодо позитивної корекції їх поведінки, а також нейтралізації криміногенних факторів оточуючого мікросередовища. Об'єктами індивідуального профілактичного впливу ДОП виступають: 1) особи, поведінка та спосіб життя яких свідчить про високу вірогідність вчинення ними злочинів та інших правопорушень; 2) криміногенні фактори їх навколишнього соціального мікросередовища; 3) особи, які вчинили злочин або адміністративний проступок; 4) причини та умови їх вчинення.

У рамках індивідуальної профілактичної роботи ДОП можна чітко виокремити три рівні. 1) ранню; 2) безпосередню; 3) профілактика рецидиву. Увесь арсенал методів, які застосовуються ДОП з метою здійснення індивідуального впливу на профілакованих осіб, доцільно об'єднати в дві великі групи: переконання та примус. Здійснення ДОП індивідуальної профілактики проходить наступні стадії: 1) виявлення осіб, які потребують профілактичного впливу; 2) прогнозування їх протиправної поведінки; 3) вибір заходів індивідуального профілактичного впливу щодо них та негативних факторів оточуючого їх мікросередовища; 4) перевірка та оцінка результатів застосованих профілактичних заходів.

Найбільш поширеними заходами індивідуальної профілактики, які найбільш часто застосовуються ДОП в практичній діяльності, а тому потребують додаткового нормативно-правового врегулювання, є такі заходи: офіційне застереження про неприпустимість протиправної поведінки; превентивний облік; адміністративний нагляд; профілактична бесіда; терміновий заборонний припис стосовно кривдника; надання соціальної допомоги; обговорення протиправних вчинків особи за місцем проживання, роботи, навчання; подання про необхідність усунення причин та умов, які сприяють вчиненню конкретних правопорушень; усунення негативних факторів оточуючого середовища.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, яке полягає у розробці проблеми адміністративно-правового регулювання профілактичної діяльності ДОП, формулювання обґрунтованих теоретичних узагальнень, а також пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства. Найбільш важливими є такі висновки.

1. З'ясовано сутність і зміст таких категорій, як «профілактика», «попередження» та «запобігання», і на основі проведеного дослідження обґрунтовано власний погляд на їх співвідношення. Зокрема, доведено, що на сьогодні профілактична діяльність вийшла за межі кримінології та кримінального права й потребує кваліфікованого втручання спеціалістів інших галузей права, передусім, адміністративного. Це обумовлено, по-перше, тим, що вчинення адміністративних проступків досить часто передують або ж супроводжують вчинення більш тяжких злочинів, тому попередивши такі проступки, можна уникнути подальшої ескалації злочинних намірів; по-друге, іноді дуже важко провести межу між деякими адміністративними проступками та злочинами, а тому неможливо спрогнозувати їх наслідки; по-третє, злочинність – дуже широке соціальне явище, на подолання якої спрямовуються зусилля найширшого загалу. Окрім суто кримінально-правових заходів, вони застосовують різноманітні економічні, соціально-політичні, організаційно-управлінські, морально-виховні, інформаційні, технічні та інші методи й прийоми, дослідження яких не охоплюється кримінологічною теорією.

Доведено, що найбільш ємною і всеохоплюючою категорією, зміст якої включає всі можливі форми впливу на злочинність, як негативне соціальне явище, слід вважати «боротьбу зі злочинністю». Така категорія, як «протидія злочинності», теж має широкий зміст та сферу застосування. Саме її найбільш доцільно вживати і в текстах нормативно-правових актів, і в практиці роботи правоохоронних органів, і в наукових дослідженнях. Вона має «універсальний характер і завдяки своїй

всеосяжності, фундаментальності, політичній та ідеологічній незаангажованості дозволяє наповнити її зміст конкретним смислом, обумовленим науково-практичними інтересами і потребами. «Профілактику» слід розглядати як складову частину «протидії злочинності». Однак завдяки своїй універсальності, профілактичні заходи можуть застосовуватись не лише на етапі превентивної діяльності, але також й на наступних етапах розвитку протиправної поведінки.

2. Проаналізовано сутність і зміст профілактичної діяльності служби ДОП і на цій основі сформульовано її науково-обґрунтовану дефініцію. Зокрема, під профілактичною діяльністю служби ДОП запропоновано розуміти врегульовану нормативно-правовими актами, відносно самостійну, цілісну, багаторівневу, узгоджену й скоординовану їх соціально-управлінську діяльність, що забезпечує науково-теоретичну розробку та практичну реалізацію широкого комплексу різних за характером, змістом, часом, сферою застосування і метою заходів, спрямованих на виявлення та нейтралізацію причин і умов, що сприяють учиненню злочинів та інших правопорушень на певній території, вжиття заходів щодо їх запобігання та припинення, а також здійснення корегуючого впливу на осіб, схильних до протиправної поведінки.

Визначено наступні ознаки профілактичної діяльності ДОП: 1) це різновид державно-правової діяльності; 2) це багаторівнева управлінська діяльність, якій характерні ознаки багатоаспектності та цілісності; 3) це соціально спрямована діяльність, теоретична концепція та цілісна, упорядкована, відносно самостійна система соціального регулювання. До основних системоутворюючих складових профілактичної діяльності ДОП віднесено такі компоненти: мету, завдання, функції, принципи, зміст, форми, методи, об'єкт і предмет.

3. Визначено основні етапи виникнення та становлення служби ДОП, а також розкрито її основні прикладні ознаки. З'ясовано, що у своєму розвитку служба ДОП пройшла сім основних етапів: 1) до 1862 р.; 2) 1862-1917 рр.; 3) 1917-1918 рр.; 4) 1918-1930 рр.; 5) 1930-1991 рр.; 6) 1991-2015 рр.; 7) 2015 р. – по теперішній час.

Визначено ознаки, за якими служба ДОП відрізняється від інших підрозділів НПУ: 1) територіальний принцип використання ДОП; 2) комплексність і багатофункціональність їх діяльності; 3) пріоритет профілактичної функції; 4) універсальний характер посади ДОП; 5) виконання ДОП функції організації охорони публічного порядку і безпеки, боротьби зі злочинністю на закріпленій за ним поліцейській дільниці; 6) інформаційно-довідковий характер діяльності; 7) безпосередня наближеність до населення; 8) це один із найбільш численних підрозділів НПУ.

4. Досліджено структурну побудову служби ДОП, а також визначено її місце в системі НПУ. Доведено, що службу ДОП необхідно розглядати як складне, динамічно розвинене, ієрархічно побудоване системне утворення державно-правової природи, що входить до складу підрозділів превентивної діяльності НПУ й становить основну виконавчу ланку в реалізації покладених на неї профілактичних завдань і функцій.

З метою удосконалення внутрішньо системної організації служби ДОП, запропоновано: 1) на нормативно-правовому рівні закріпити приналежність служби ДОП до підрозділів превентивної діяльності; 2) нормативно закріпити наступну організаційну систему служби ДОП: УДОП ДПД НПУ; В(С)ДОП У(В)ПД ГУНП; ДОП СП ВП; 3) переглянути існуючий на сьогодні порядок управління та координації роботи ДОП, зокрема скасувати відповідні нормативні положення, які передбачають будь-яку підконтрольність служби ДОП патрульній поліції; 4) переглянути існуючу на сьогодні систему управління ДОП й завдяки децентралізації оперативних функцій наділити їх більш широкими повноваженнями щодо самостійного вирішення проблем профілактики злочинності в межах закріпленої за ними території.

З метою удосконалення організаційної структури служби ДОП запропоновано: 1) нормативно закріпити таку організаційну структуру служби ДОП: начальник відділу (відділення, сектору) ДОП, заступник начальника відділу (відділення, сектору) ДОП; старші інспектори з особливих доручень, старші інспектори (інспектори), старші інспектори (інспектори) по роботі з населенням та

громадськими формуваннями, старші інспектори (інспектори) превенції, старші ДОП, ДОП, помічники ДОП, які перебувають на відповідних штатних посадах та мають спеціальні звання; 2) по-друге, з метою уникнення дублювання однорідних повноважень, необхідно на нормативному рівні чітко розподілити завдання та функції між всіма працівниками служби ДОП, прописати їх права та обов'язки, а також визначити межі їх компетенції та сферу відповідальності; 3) нормативно закріпити завдання та функції старших інспекторів (інспекторів) превенції.

5. Обґрунтовано власний погляд на цільову спрямованість, завдання, функції, принципи діяльності служби ДОП як основного суб'єкта профілактики в системі НПУ. З'ясовано, що основною метою діяльності ДОП є забезпечення в межах наданих повноважень втілення в життя політики держави в сфері профілактики правопорушень, підтримання публічної безпеки і порядку, боротьби зі злочинністю, налагодження взаємодії з населенням, а також формування позитивного іміджу поліції.

Доведено, що система завдань служби ДОП, яка закріплена в п. 1 Розділу II Наказу МВС України № 650, характеризується цілою низкою лексико-граматичних, змістових та логічних недоліків і не розкриває справжню сутність і призначення цієї служби. У зв'язку з цим, запропоновано переглянути та уточнити такі завдання. Також з'ясовано, що в новій Інструкції з організації діяльності ДОП основні функції цієї служби сформульовані ширше, ніж її завдання. Такий підхід є концептуально хибним, оскільки вносить неясність у розуміння основного призначення служби ДОП, а також робить практично неможливим проведення розмежування між покладеними на неї завданнями та функціями. У зв'язку з цим, доведено необхідність нормативного закріплення таких функцій служби ДОП: профілактична, адміністративно-юрисдикційна, соціального обслуговування населення та кримінальна процесуальна (в якості допоміжних сил).

Принципи профілактичної діяльності ДОП запропоновано визначати як закріплені в нормах права, науково-обґрунтовані та апробовані практикою основні засади, які найбільш повно визначають сутність і характер діяльності ДОП, поширюють свій вплив на всі стадії, етапи та рівні профілактичного процесу та

спрямовані на забезпечення його результативності. Доведено, що система принципів, яка закріплена в Інструкції з організації діяльності ДОП, не відображає профілактичний характер діяльності ДОП а тому має бути переглянута. Зокрема, до неї запропоновано включити такі принципи: законності, гуманізму, поваги до особи та соціальної справедливості, об'єктивності, наукового управління, гласності, взаємодії з іншими суб'єктами профілактики, незалежності від діяльності політичних партій та інших громадських об'єднань, прогнозованості та плановості, взаємодії з населенням на засадах партнерства. Також з'ясовано, що закріплені в п. 1 Розділу III Наказу МВС України № 650 основні напрями реалізації принципу Community Policing у повній мірі не розкривають профілактичний потенціал принципу взаємодії з населенням на засадах партнерства, а тому запропоновано їх розширити за рахунок цілої низки напрямів.

6. Надано загальну характеристику системі адміністративно-правового регулювання профілактичної діяльності ДОП, визначено її основні недоліки, а також запропоновано шляхи їх подолання. Правове регулювання профілактичної діяльності служби ДОП запропоновано визначати як здійснюваний за допомогою системи нормативно-правових актів вплив на найбільш важливі суспільні відносини в сфері профілактики правопорушень, з метою регулювання таких відносин, їх упорядкування, охорони та забезпечення реалізації, а також визначення обсягу прав і обов'язків дільничних офіцерів поліції в цій сфері.

З метою виведення системи нормативно-правового регулювання профілактичної діяльності ДОП на новий, більш якісний рівень, а також забезпечення її цілісності, стабільності та стійкості, доведено необхідність вжиття наступних заходів: 1) розробити та ухвалити нову Комплексну програму профілактики правопорушень на найближчі п'ять років; 2) прийняти базовий законодавчий акт профілактичної спрямованості – Закон України «Про профілактику правопорушень»; 3) вести зміни до п. 2 Розділу I Наказу МВС України № 650, спрямовані на удосконалення нормативного закріплення правових засад діяльності ДОП; 4) розробити й ухвалити на законодавчому рівні «Концепцію реформування законодавства у сфері профілактики правопорушень»;

5) систематизувати та упорядкувати чинні на сьогодні нормативно-правові акти, що регулюють діяльність різних суб'єктів профілактики; 6) вжити ряд заходів, спрямованих на удосконалення процесу нормотворчості; 7) розробити та прийняти Наказ МВС України «Про організацію діяльності поліції щодо профілактики правопорушень» (на базі Закону «Про профілактику правопорушень»), який би визначав адміністративно-правовий статус поліції та її підрозділів (у тому числі служби ДОП) як суб'єктів профілактики, їх мету, завдання та функції, права та обов'язки, форми та методи діяльності; 8) прийняти Наказ МВС України «Про організацію та вдосконалення діяльності служби ДОП у сфері профілактики правопорушень» в якому закріпити перелік заходів, спрямованих на підвищення ефективності профілактичної діяльності служби ДОП та інші питання, які потребують нагального врегулювання.

7. З'ясовано роль служби ДОП в реалізації загальносоціальних профілактичних заходів. Під загально-соціальною профілактичною діяльністю ДОП запропоновано розуміти врегульовану нормами адміністративного, кримінального та інших галузей права науково обґрунтовану діяльність ДОП щодо розробки та практичної реалізації в межах встановленої компетенції комплексу політичних, економічних, соціальних, правових, культурно-виховних заходів, спрямованих на підтримання законності, зміцнення правопорядку, подолання соціальних протиріч, виявлення й усунення загальних причин та умов, що сприяють вчиненню злочинів та інших правопорушень. Дане визначення доцільно закріпити в п. 4 першого розділу нової Інструкції з організації діяльності ДОП.

До ознак, які характеризують діяльність ДОП у сфері загальносоціальної профілактики правопорушень, віднесено такі ознаки: 1) універсальність; 2) глобальність; 3) багатоцільове призначення 4) довгостроковість; 5) перспективність; 6) базовий характер. З'ясовано, що метою діяльності ДОП на загальносоціальному рівні є подальший розвиток й удосконалення суспільних відносин та інститутів, зміцнення правопорядку, виявлення, усунення та нейтралізація соціальних протиріч взагалі, й деліктогенних факторів, що детермінують злочинність, зокрема. Визначено заходи, які необхідно вжити з метою

підвищення ефективності профілактичної діяльності ДОП на загальносоціальному рівні.

8. Розкрито адміністративно-правові засади реалізації ДОП заходів спеціальної профілактики. Під спеціальною профілактичною роботою ДОП запропоновано розуміти врегульовану нормами права діяльність ДОП з розробки та практичної реалізації комплексу різноманітних за характером, спеціалізацією, масштабами, об'єктами впливу, ступенем інтенсивності, часовими та просторовими межами попереджувальних заходів, спрямованих на недопущення як конкретних видів і груп злочинів та правопорушень, так і злочинності в цілому, шляхом виявлення, нейтралізації чи мінімізації криміногенних явищ і процесів, активізації факторів, що пригнічують протиправну поведінку.

До ознак, за якими заходи спеціальної профілактики, які застосовуються ДОП, відрізняються від заходів загальної профілактики, віднесено такі ознаки: цілеспрямований характер; як триваючий, так і одноразовий характер; реалізація, як правило, на мікрорівні; наявність в ДОП спеціальних і навіть професійних знань, умінь та навичок під час їх застосування. До ознак, які характерні для обох цих рівнів профілактики, віднесено такі ознаки: багатоцільовий характер; комплексність; системний характер; є підґрунтям для проведення індивідуальної профілактики.

В рамках спеціально-кримінологічної профілактики ДОП запропоновано розрізняти такі відносно самостійні елементи: профілактика окремих видів правопорушень, профілактика фонових явищ, профілактика рецидивної злочинності (однак лише в тих межах, які не охоплюються рамками попереджувальної роботи на індивідуальному рівні). Доведено, що кожен із цих елементів має досить складну структуру й охоплює різні напрями профілактичної роботи, які перебувають між собою у тісній взаємодії та взаємозв'язку. До основних таких напрямів віднесено: 1) попередження пияцтва та алкоголізму; 2) попередження правопорушень у сфері незаконного обігу наркотиків; 3) попередження порушень міграційного законодавства; 4) попередження домашнього насильства; 5) попередження бродяжництва, бездоглядності і правопорушень серед молоді; 6) попередження рецидивної злочинності; 7) попередження правопорушень у сфері дозвільної

системи тощо. В новій Інструкції з організації діяльності ДОП запропоновано передбачити окремі розділи, в яких закріпити завдання і функції ДОП по кожному з цих напрямів.

Розкрито сутність і зміст, а також сформульовано дефініції таких основних форм спеціальної профілактики ДОП, як профілактична перевірка, профілактичний припис, правова пропаганда, інформування населення, профілактичний обхід поліцейської дільниці.

9. Визначено основні шляхи підвищення ефективності індивідуальної профілактичної роботи ДОП. Індивідуальну профілактичну роботу ДОП запропоновано визначати як врегульовану нормами права діяльність з розробки та практичної реалізації науково обґрунтованої системи правових, організаційних і виховних заходів індивідуального впливу, спрямованих на своєчасне виявлення осіб, від яких з високою ймовірністю можна очікувати вчинення злочинів та інших правопорушень, вжиття заходів щодо позитивної корекції їх поведінки, а також нейтралізації криміногенних факторів оточуючого мікросередовища з метою попередження протиправної поведінки таких осіб. Дане визначення запропоновано закріпити в п. 4 першого розділу нової Інструкції з організації діяльності ДОП.

До специфічних особливостей індивідуальної профілактичної роботи ДОП віднесено такі ознаки. 1) цілеспрямований характер; 2) обов'язкове дотримання принципу індивідуального підходу до роботи з особами, які потребують профілактичного впливу; 3) наявність спеціальних знань, умінь і навичок; 4) підвищені вимоги до дотримання принципу законності; 5) своєчасність, послідовність, комплексність, систематичність та безперервність індивідуально-профілактичного впливу, а також наукова обґрунтованість застосовуваних заходів; 6) тісний зв'язок із загальносоціальною та спеціально-кримінологічною профілактикою. Доведено, що об'єктами індивідуального профілактичного впливу ДОП виступають: 1) особи, поведінка та спосіб життя яких свідчить про високу вірогідність вчинення ними злочинів та інших правопорушень; 2) криміногенні фактори їх навколишнього соціального мікросередовища; 3) особи, які вчинили злочин або адміністративний проступок; 4) причини та умови їх вчинення.

У рамках індивідуальної профілактичної роботи ДОП запропоновано виокремлювати три рівні: 1) ранню; 2) безпосередню; 3) профілактику рецидиву. Увесь арсенал методів, які застосовуються ДОП з метою здійснення індивідуального впливу на профілактованих осіб, об'єднано у дві великі групи: переконання та примус. З'ясовано, що здійснення ДОП індивідуальної профілактики проходить наступні стадії: 1) виявлення осіб, які потребують профілактичного впливу; 2) прогнозування їх протиправної поведінки; 3) вибір заходів індивідуального профілактичного впливу щодо них та негативних факторів оточуючого їх мікросередовища; 4) перевірка та оцінка результатів застосованих профілактичних заходів.

Розкрито сутність і зміст, а також сформульовано дефініції таких найбільш поширених заходів індивідуальної профілактики ДОП, як: офіційне застереження про неприпустимість протиправної поведінки; превентивний облік; адміністративний нагляд; профілактична бесіда; терміновий заборонний припис стосовно кривдника; надання соціальної допомоги; обговорення протиправних вчинків особи за місцем проживання, роботи, навчання; подання про необхідність усунення причин та умов, які сприяють вчиненню конкретних правопорушень; усунення негативних факторів оточуючого середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аванесов Г. А. Криминология и социальная профилактика : учебник. М. : Академия МВД СССР, 1980. 526 с.
2. Аванесов Г. А. Криминология : учебник. М. : Академия МВД СССР, 1984. 500 с.
3. Аванесов Г. А. Криминология. Прогностика. Управление : учеб. пособ. Горький : Горьк. ВШ МВД СССР, 1975. 423 с.
4. Административная деятельность органов внутренних дел. Часть Особенная : учебник / под ред. д-ра юрид. наук, проф. А. П. Коренева. [2-е изд., испр. и доп.]. М. : МЮИ МВД России ; Щит-М, 1999. 362 с.
5. Адміністративна діяльність міліції : підручник / за заг. ред. акад. АПрНУ, проф. О. М. Бандурки. Харків : Нац. ун-т внутр. справ, 2004. 448 с.
6. Адміністративна діяльність. Частина особлива : підручник / за заг. ред. проф. О. М. Бандурки. Харків : Ун-т внутр. справ ; Еспада, 2000. 368 с.
7. Адміністративне право України : підручник для студ. юрид. спец. вищих навч. закл. освіти / [Ю. П. Битяк, В. В. Богущкий, В. М. Гаращук та ін.] ; за заг. ред. Ю. П. Битяка ; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2000. 526 с.
8. Алексеев А. И. Криминология : курс лекций. М. : Щит-М, 1999. 340 с.
9. Алексеев А. И., Герасимов С. И., Сухарев А. Я. Криминологическая профилактика: теория, опыт, проблемы : монография. М. : НОРМА, 2001. 496 с.
10. Андреева О. Б. Методи діяльності органів внутрішніх справ щодо профілактики правопорушень : наук.-практ. посіб. Харків : Ун-т внутр. справ, 1999. 32 с.
11. Антонян Ю. М. О понятии профилактики преступлений. *Вопросы борьбы с преступностью*. М., 1977. Вып. 26. С. 25–34.
12. Антонян Ю. М. Преступность среди женщин. М. : Рос. право, 1992. 256 с.
13. Бандурка А. М., Давиденко А. М. Преступность в Украине: причины и противодействие : монография. Харьков : Основа, 2003. 368 с.

14. Бандурка О. М. Основи управління в органах внутрішніх справ України : теорія досвід, шляхи удосконалення. Харків : Основа, 1996. 398 с.

15. Батиргареева В. С. Кримінологічна характеристика та попередження розбоїв, поєднаних з проникненням у житло : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2002. 266 с.

16. Біленчук П. Д. Процесуальні та криміналістичні проблеми дослідження обвинуваченого (проблеми комплексного вивчення особи обвинуваченого в стадії попереднього слідства) : монографія. Київ : Атіка, 1999. 457 с.

17. Благая А.Б. Кримінологические особенности женской преступности в Украине : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харьков, 2000. 202 с.

18. Блувштейн Ю. Д., Зырин М. И., Романов В. В. Профилактика преступлений : учеб. пособ. Минск : Университетское, 1986. 286 с.

19. Бойко О. В. Насильство в сім'ї: соціологічний аналіз явища: дис. ... канд. соціол. наук : 22.00.03. Харків, 2003. 211 с.

20. Большая советская энциклопедия : в 30 т. / гл. ред. А. М. Прохоров. [3-е изд.]. М. : Сов. энциклопедия, 1974. Т. 18. Никко – Отолиты. 632 с.

21. Борідько О. А. Криміналістична профілактика як структурний елемент методики розслідування злочинів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Запоріжжя, 2005. 191 с.

22. Бородин С. В. Борьба с преступностью: теоретическая модель комплексной программы / отв. ред. В. Н. Кудрявцев. М. : Наука, 1990. 272 с.

23. Бугайчук К. Л. Адміністративні проступки: сутність та організаційно-правові заходи їх профілактики : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2002. 243 с.

24. Бугера О. І. Проблеми використання засобів масової інформації для запобігання злочинів серед неповнолітніх : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2006. 224 с.

25. Бурлаков В. Н. Индивидуальная профилактика правонарушений: проблемы и суждения. *Вестник Ленинградского университета*. Серия : Экономика. Философия. Право. 1982. № 23. С. 103–108.

26. Быргеу М. М. Организация профилактики преступлений органами внутренних дел: концептуальные основы, практика, перспективы совершенствования (опыт Республики Молдова) : монография / под общ. ред. д-ра юрид. наук, проф. А. М. Бандурки. Харьков : Нац. ун-т внутр. дел, 2004. 254 с.

27. Быргэу М. М. Организация деятельности полиции Республики Молдова по профилактике преступлений : дисс. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харьков, 2004. 532 с.

28. Ведерникова О. Н. Теория и практика борьбы с преступностью в Великобритании. М. : Российская криминологическая ассоциация, 2001. 344 с.

29. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. Київ ; Ірпінь : Перун, 2001. 1440 с.

30. Витвицкая В. В. Криминологические проблемы предупреждения преступных посягательств на нравственное и физическое развитие несовершеннолетних : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Киев, 2002. 277 с.

31. Від околочного наглядача до дільничного інспектора міліції. *Міністерство внутрішніх справ України* : [сайт]. URL: <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/637735>.

32. Герцензон А. А. Введение в советскую криминологию. М. : Юрид. лит. 1965. 226 с.

33. Герцензон А. А. Деятельность органов расследования, прокурора и суда по предупреждению преступлений / [Г. М. Миньковский, Т. М. Арзуманян, В. К. Звирбуль и др.] ; под общ. ред. Н. В. Жогина. – М. : Госюриздат, 1962. – 280 с. *Советское государство и право*. 1963. № 7. С. 148–151.

34. Голина В. В. Криминологическая профилактика, предотвращение и пресечение преступлений : учеб. пособ. Киев : УМК ВО при Минвузе УССР, 1989. 72 с.

35. Голина В. В. Предупреждение преступности и права человека. *Проблеми законності* : [респ. міжвідом. наук. зб. / відп. ред. В. Я. Тацій]. Харків, 1998. Вип. 36. С. 159–166.

36. Голина В. В. Работа органов внутренних дел, суда и прокуратуры по предупреждению преступности : учеб. пособ. Харьков : Юрид. ин-т, 1981. 77 с.

37. Голина В. В. Злочинності – організовану протидію. Харків : Рубікон, 1998. 128 с.

38. Голина В. В. Кримінологічна характеристика злочинів, пов'язаних з незаконним позбавленням волі і викраденням чужої дитини (статті 123, 124 КК України). *Проблеми боротьби зі злочинністю* : зб. наук. пр. Харків, 2001. Вип. 5. С. 3–31.

39. Голина В. В. Попередження злочинності правоохоронними органами : навч. посіб. Київ : УМК ВО, 1991. 92 с.

40. Голина В. В. Попередження злочинності : конспект лекцій. Харків : Укр. юрид. акад., 1994. 40 с.

41. Голина В. В. Попередження тяжких насильницьких злочинів проти життя й здоров'я особи. Харків : Рубікон, 1997. 52 с.

42. Головкін Б. М. Кримінологічні проблеми умисних вбивств і тяжких тілесних ушкоджень, що вчиняються у сімейно-побутовій сфері. Харків : Нове слово, 2004. 252 с.

43. Головкін Б. М. Сімейно-побутові конфлікти у системі детермінації умисних вбивств і тяжких тілесних ушкоджень : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2002. 218 с.

44. Головкін О. В. Групова злочинність та її попередження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2005. 208 с.

45. Голоднюк М. Н., Зубкова В. И. Предупреждение преступности : учеб. пособ. М. : Моск. ун-т, 1990. 112 с.

46. Даньшин І. М. Рання профілактика правопорушень. *Радянське право*. 1976. № 3. С. 73–78.

47. Деякі питання соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі таких, що можуть загрожувати їх життю та здоров'ю : постанова Кабінету Міністрів України від 3 жовт. 2018 р. № 800.

Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2018-%D0%BF>

48. Доброрез І. О. Кримінологічна характеристика та попередження незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту (за матеріалами АРК) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2005. 242 с.

49. Додин Е. В. Доказывание в административно-юрисдикционной деятельности органов внутренних дел : учеб. пособ. Киев : НИ и РИО КВШ МВД СССР, 1985. 100 с.

50. Доценко О. С. Організація управління міліцією громадської безпеки в сучасних умовах : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь, 2003. 206 с.

51. Ефективна профілактика правопорушень – європейський стандарт роботи міліції. *Міністерство внутрішніх справ України* : [сайт]. URL: <http://mvs.gov.ua/mvs/control/ma,in/uk/publish/article/617212;jsessionid=915F0E66>.

52. Єременко В. Трансформаційні процеси у перехідній економіці (зарубіжний досвід і наша практика). *Розбудова держави*. 1998. № 7–8. С. 64–73.

53. Жалинский А. Э. Специальное предупреждение преступлений в СССР : вопросы теории. Львов : Выща школа, изд-во при Львов. гос. ун-те, 1976. 194 с.

54. Жилияев И. Уровень жизни населения Украины до и после финансового кризиса 1998 год. *Економіка. Фінанси. Право*. 2000. № 7. С. 10–14.

55. Зелинский А. Ф. Криминология : курс лекций. Харьков : Прапор, 1996. 260 с.

56. Зудин В. Ф. Социальная профилактика преступлений : криминологические и криминалистические проблемы. Саратов : Саратов. ун-т, 1983. 188 с.

57. Игошев К. Е., Устинов В. С. Введение в курс профилактики правонарушений : учеб. пособ. Горький : Горьк. ВШ МВД СССР, 1977. 93 с.

58. Игошев К. Е., Шмаров И. В. Социальные аспекты предупреждения правонарушений : проблемы социальных конфликтов. М. : Юрид. лит., 1980. 176 с.

59. Исмаилов И. А. Проблемы предупреждения преступлений / Науч.-метод. совет при Прокуратуре АзССР. Баку, 1990. 40 с.

60. Івершенко Л. А. Конституційне право людини і громадянина на приватну власність в Україні та забезпечення його реалізації органами внутрішніх справ : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Київ, 2006. 240 с.

61. Казаренко Ф. С. Административный надзор как способ предотвращения преступления. *Советское государство и право*. 1973. № 2. С. 34–40.

62. Каиржанов Е. И. Понятие, структура и виды профилактики преступлений : лекция. Караганда : Караганд. ВШ МВД СССР, 1986. 72 с.

63. Кальченко Т. Л. Запобігання злочинності неповнолітніх в Україні спеціальними органами та установами : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2003. 222 с.

64. Карпец И. И. Проблема преступности. М. : Юрид. лит., 1969. 168 с.

65. Карташев В. А. Система систем: очерки общей теории и методологии. М. : Прогресс-Академия, 1995. 325 с.

66. Кирилов Д. А. Индивидуальная профилактика преступлений органами внутренних дел : учеб. пособ. Тюмень : Тюмен. ВШ МВД, 1994. 171 с.

67. Ключев О. Розмежування запобіжної і профілактичної діяльності органів внутрішніх справ. *Право України*. 2005. № 3. С. 98–101.

68. Коваленко О. И., Филонов В. П. Курс лекций по криминологии и профилактике преступности. Донецк : Донеччина, 1995. 591 с.

69. Ковачев Д. А. Функция, задача, компетенция и правоспособность государственного органа. *Известия вузов. Правоведение*. 1985. № 4. С. 42–51.

70. Кодекс України про адміністративні правопорушення : прийнятий 07 груд. 1984 р. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122.

71. Колпаков В. К. Адміністративне право України : підручник. [2-ге вид., допов.]. Київ : Юрінком інтер, 2000. 752 с.

72. Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2003. 544 с.

73. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

74. Концепція розвитку кримінологічної науки в Україні на початку ХХІ століття. *Інформаційний бюлетень координаційного бюро з проблем кримінології АПрН України*. Київ, 2002. № 5. 79 с.

75. Корж В. П. Теоретические основы методики расследования преступлений, совершаемых организованными преступными образованиями в сфере экономической деятельности : монография. Харьков : Нац. ун-т внутр. дел, 2002. 412 с.

76. Коробеев А. И. Советская уголовная политика. Проблемы криминализации и пенализации. Владивосток : ДГУ, 1987. 297 с.

77. Кошинець В. В. Профілактика злочинів: деякі аспекти. *Актуальні проблеми профілактики правопорушень підрозділами міліції громадської безпеки* : матеріали наук.-практ. конф. Київ, 2003. С. 116–122.

78. Кривенда В. Ю. Форми і методи діяльності міліції громадської безпеки в сучасних умовах : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2009. 219 с.

79. Крижна Л. В. Попередження злочинів що вчиняються у сфері сімейно-побутових відносин : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2000. 215 с.

80. Криминология : учебник для юрид. вузов / под общ. ред. д-ра юрид. наук, проф. А. И. Долговой. М. : НОРМА-ИНФРА, 1999. 784 с.

81. Криминология : учебник / [Н. А. Беляев, И. В. Волгарева, Н. М. Кропачев и др.] ; под ред. В. В. Орехова. СПб. : Санкт-Петербург. ун-т, 1992. 216 с.

82. Криминология : учебник / под ред. И. И. Карпеца, В. Н. Кудрявцева, Н. Ф. Кузнецовой, А. Б. Сахарова. М. : Юрид. лит., 1976. 440 с.

83. Кримінальний кодекс України : прийнятий 05 квіт. 2001 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.

84. Криминологія і профілактика злочинів : курс лекцій / [Ю. В. Александров, А. П. Гаврилишин, О. М. Джужа та ін.]. Київ : Національна академія внутрішніх справ України, 2000. 201 с.

85. Криминологія. Спеціалізований курс лекцій зі схемами (Загальна та особлива частини) : навч. посіб. / [О. М. Джужа, Є. М. Моїсєєв, В. В. Василевич та ін.] ; за ред. О. М. Джужа. Київ : Атака, 2001. 368 с.

86. Кримінологія : Загальна та Особлива частини : підручник для студентів юрид. спец. вищ. навч. закл. / І. М. Даньшин, В. В. Голіна, О. Г. Кальман, О. В. Лисодєд ; за ред. проф. І. М. Даньшина. Харків : Право, 2003. 352 с.

87. Крысин Л. П. Толковый словарь иноязычных слов. [2-е изд.]. М. : Русский язык, 2000. 689 с.

88. Крючков А. В. Сущность и значение института участковых инспекторов милиции. *Вопросы совершенствования деятельности участковых инспекторов милиции* : сб. М., 1988. С. 78–86.

89. Кудрявцев В. Н. Причины правонарушений / Академия наук СССР ; Ин-т государства и права. М. : Наука, 1976. 286 с.

90. Курс кримінології : Загальна частина : підручник : у 2 кн. / [О. М. Джужа, П. П. Михайленко, О. Г. Кулик та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джужи. Київ : Юрінком Інтер, 2001. 352 с.

91. Курс советской криминологии : предупреждение преступности / ред. В. Н. Кудрявцев, И. И. Карпец, Б. В. Коробейников. М. : Юрид. лит., 1986. 548 с.

92. Курс советской криминологии. Предмет. Методология. Преступность и ее причины. Преступник / [А. И. Долгова, И. И. Карпец, В. Н. Кудрявцев, и др.] ; под ред. В. Н. Кузнецова и др. М. : Юрид. лит., 1985. 415 с.

93. Кучерук Н. В. Организация полиции Санкт-Петербурга в начале XVIII века. *История государства и права*. 2002. № 3. С. 7–9.

94. Левицька Л. В. Запобігання насильницьким злочинам щодо неповнолітніх в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Ірпінь, 2003. 224 с.

95. Легецький М. П. Адміністративно-правові заходи протидії правопорушенням, вчиненим неповнолітніми, у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2004. 222 с.

96. Лекарь А. Г. Некоторые вопросы деятельности органов внутренних дел по предупреждению преступления. *Вопросы предупреждения преступности*. М., 1965. Вып. 1. С. 14–20.

97. Лекарь А. Г. Профилактика преступлений. М. : Юрид. лит., 1972. 104 с.

98. Леске М., Редлоа Г., Штилер Г. Почему имеет смысл спорить о понятиях / [пер. с нем.]. М. : Политиздат, 1987. 287 с.

99. Лисицин В. В. О необходимости совершенствования компетенции районного в городе Совета народных депутатов по руководству подчиненными ОВД. *Проблемы повышения эффективности деятельности ОВД* : межвуз. сб. науч. трудов. Омск, 1990. С. 207–209.

100. Литвак О. Загальнотеоретичні підвалини спеціально-кримінологічного запобігання злочинності. *Право України*. 2001. № 5. С. 97–103.

101. Литвак О. М. Державний вплив на злочинність. Кримінологічно-правове дослідження. Київ : Юрінком Інтер, 2000. 276 с.

102. Литвак О. М. Державний контроль над злочинністю : кримінологічний аспект : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2002. 414 с.

103. Литвинов А. Н., Гавриш Т. С. Профилактика преступлений. От теории к практике : науч.-практ. пособ. М. : ЭКМОС, 2003. 160 с.

104. Литвинов О. М. Адміністративно-територіальна координація діяльності суб'єктів профілактики злочинів в Україні на місцевому рівні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2002. 276 с.

105. Литвинов О. М. Сучасні проблеми управління профілактикою злочинів в Україні : монографія. Херсон : ОЛДІ-плюс, 2003. 312 с.

106. Лихолоб В. П. Правовое и нравственное предупреждение преступности ОВД : учеб. пособ. Киев : Академия МВД Украины, 1992. 119 с.

107. Лобзяков В. П., Эриашвили М. Д. Криминология и административная юрисдикция милиции : учеб. пособ. для вузов / под ред. проф. В. П. Лобзякова. М. : Закон и право, 1998. 205 с.

108. Лобзяков В. П. Индивидуальная профилактика правонарушений и административная деятельность органов внутренних дел. *Вопросы совершенствования деятельности участковых инспекторов милиции* : сб. М., 1988. С. 48–58.

109. Лошицький М. В. Новий погляд на категоріальний апарат теорії профілактики правопорушень. *Митна справа*. 2014. № 1 (2.1). С. 33–40.

110. Мельник М. І., Хавронюк М. І. Правоохоронні органи та правоохоронна діяльність : навч. посіб. Київ : Атіка, 2002. 576 с.

111. Миронов Н. Р. О некоторых вопросах предупреждения преступности и других антиобщественных явлений и борьба с ними в современных условиях. *Советское государство и право*. 1961. № 5. С. 34–39.

112. Модельний закон «Основи законодавства про антикорупційну політику» : прийнятий на 22 пленарному засіданні Міжпарламентської Асамблеї країн-учасників СНД від 15 листоп. 2003 р. № 22-15. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/9523>.

113. Мозоль А. П. Кримінологічні проблеми нелегальної міграції в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2002. 212 с.

114. Мышляев Н. П., Портнов И. П., Савенков В. П. Индивидуальная профилактика, осуществляемая участковым инспектором милиции : учеб. пособ. [2-е изд., доп. и перераб.]. М. : ВНИИ МВД СССР, 1990. 64 с.

115. Національна поліція : [офіц. сайт]. URL: <https://www.npu.gov.ua/ya-tut.html>.

116. Негодченко В. Г. Державно-правове забезпечення профілактики злочинності. *Науковий вісник Дніпропетровського юридичного інституту МВС України*. 2001. № 1 (4). С. 213–217.

117. Негодченко В. О. Діяльність органів внутрішніх справ щодо попередження злочинів у сучасних умовах : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2003. 219 с.

118. Нікітенко С. В. Профілактика корисливих та корисливо-насильницьких злочинів, скоєних жінками на тлі наркоманії : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2004. 214 с.

119. Новий тлумачний словник української мови : у 3 т. / [уклад. В. В. Яременко, О. М. Сліпушко]. Київ : Аконт, 2003. Т. 2. 927 с.

120. Новий тлумачний словник української мови : у 3 т. / [уклад.і В. В. Яременко, О. М. Сліпушко]. К. : Аконіт, 2003. Т. 3. 862 с.
121. Новый большой энциклопедический словарь. М. : РОСТ, 1999. 1097 с.
122. Огородников В. В. Повысить вклад участковых инспекторов милиции в борьбу с преступностью и обеспечение охраны общественного порядка. *Вопросы совершенствования деятельности участковых инспекторов милиции* : сб. М., 1988. С. 4–16.
123. Ожегов С. И. Словарь русского языка / С. И. Ожегов ; под общ. ред. С. П. Обнорского. [2-е изд., испр. и доп]. М. : ОГИЗ, 1952. 848 с.
124. Олійник А. С., Гусарев С. Д. Слюсаренко О. Л. Теорія держави і права : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2001. 176 с.
125. Омельченко О. Є. Процесуальна діяльність слідчого по попередженню злочинів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2004. 203 с.
126. Омигов В. И. Криминологические и правовые проблемы борьбы с наркоманией и наркотизмом. М. : Акад. МВД РФ, 1992. 215 с.
127. Организация деятельности органов внутренних дел по предупреждению преступлений : учебник / [Л. В. Барина, Л. И. Беляева, С. В. Бусурин и др.] ; под ред. В. Д. Малкова, А. Ф. Токарева. М. : Акад. упр. МВД России, 2000. 322 с.
128. Оржеховська В. М. Профілактика правопорушень серед неповнолітніх : навч.-метод. посіб. Київ : ВіАн, 1996. 352 с.
129. Павленко Р. М. Попередження органами внутрішніх справ незаконного виробництва наркотичних засобів і психотропних речовин : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2004. 201 с.
130. Панов І. О. Адміністративно-юрисдикційна діяльність дільничного інспектора міліції : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2005. 233 с.
131. Перевозчиков О. В., Сухарев В. Ф. Цели, задачи и функции органов внутренних дел : лекция. М. : Акад. МВД СССР, 1989. 19 с.
132. Питання діяльності громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону : розпорядження Кабінету Міністрів України від 08

лют. 2006 р. № 73-р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/73-2006>

133. Плішкін В. М. Теорія управління органами внутрішніх справ : підручник / за ред. канд. юрид. наук. Ю. Ф. Кравченка. Київ : Нац. акад. внутр. справ України, 1999. 702 с.

134. Поволоцька С. Г. Діяльність органів внутрішніх справ по профілактиці правопорушень серед неповнолітніх (адміністративно-управлінське дослідження) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2005. 214 с.

135. Політологічний енциклопедичний словник / [упоряд. В. П. Горбатенко] ; за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. [2-е вид., доп. і перероб.]. Київ : Генеза, 2004. 736 с.

136. Пономаренко Ю. Г. Кримінологічна характеристика та попередження злочинів у сфері незаконного наркообігу : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2004. 196 с.

137. Портнов И. П. Современные подходы к решению проблемы объекта и предмета профилактики преступности. *Государство и право*. 1996. № 6. С. 76–83.

138. Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі : Закон України від 01 груд. 1994 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 52. Ст. 455.

139. Про встановлення індикаторів, за якими здійснюється проведення оцінки рівня довіри населення до Національної поліції України : наказ МВС України 09 листоп. 2018 р. № 900. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1358-18>

140. Про додаткові заходи щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина, громадського порядку та посилення боротьби зі злочинністю : указ Президента України від 28 берез. 2008 р. № 276/2008. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276/2008>

141. Про додаткові заходи щодо поліпшення діяльності органів внутрішніх справ та громадських формувань з охорони громадського порядку : указ Президента

України від 16 черв. 1999 р. № 650/99. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/650/99>

142. Про додаткові заходи щодо поліпшення діяльності служби дільничних інспекторів міліції : указ Президента України від 12 січ. 2004 р. № 27/2004. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/27/2004>

143. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08 верес. 2005 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 52. Ст. 561.

144. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовт. 2014 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.

145. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07 груд. 2017 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 5. Ст. 35.

146. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 06 груд. 2019 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20>.

147. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 06 верес. 2012 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 32. Ст. 412.

148. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги профілактики : наказ Міністерства соціальної політики України від 10 серп. 2015 р. № 912. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1155-15>

149. Про затвердження Державної соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2020 року : постанова Кабінету Міністрів України від 24 лют. 2016 р. № 111. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/111-2016-%D0%BF>

150. Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції : наказ МВС України від 28 лип. 2017 р. № 650. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17>

151. Про затвердження Інструкції з організації роботи органів внутрішніх справ України щодо забезпечення взаємодії з населенням та громадськими формуваннями по охороні громадського порядку : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 10 лют. 2004 р. № 133. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

152. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 19 груд. 2017 р. № 1044. *ЛИГА:ЗАКОН* : [сайт]. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE32138.html

153. Про затвердження Інструкції про організацію здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі : наказ Міністерства внутрішніх справ України, Держдепартаменту виконання покарань від 04 листоп. 2003 р. № 1303/203. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0046-04>

154. Про затвердження Інструкції про порядок взаємодії дільничних інспекторів прикордонної служби Державної прикордонної служби України та дільничних офіцерів поліції Національної поліції України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 04 серп. 2017 р. № 689. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1083-17>

155. Про затвердження Інструкції про порядок виявлення та постановки на облік осіб, які незаконно вживають наркотичні засоби або психотропні речовини : наказ МОЗ України, МВС України, Генеральна прокуратура України, Мін'юст України від 10 жовт. 1997 р. № 306/680/21/66/5. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0534-97>

156. Про затвердження Інструкції щодо порядку взаємодії структурних підрозділів, відповідальних за реалізацію державної політики щодо попередження насильства в сім'ї, служб у справах дітей, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та відповідних підрозділів органів внутрішніх справ з питань здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї : наказ Мінсім'ямолодьспорт України,

МВС України від 07 верес. 2009 р. № 3131/386. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0917-09>

157. Про затвердження Комплексної програми профілактики правопорушень на 2007-2009 роки : постанова Кабінету Міністрів України від 20 груд. 2006 р. № 1767. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1767-2006-%D0%BF>

158. Про затвердження Переліку соціальних послуг, що надаються особам, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самостійно їх подолати : наказ Міністерства соціальної політики України від 03 верес. 2012 р. № 537. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1614-12>

159. Про затвердження плану заходів з реалізації Національної стратегії профілактики соціального сирітства на період до 2020 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 трав. 2013 р. № 419-р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-2013-%D1%80>

160. Про затвердження Положення про Головне управління адміністративної служби міліції МВС України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 20 листоп. 1997 р. № 790. *Єдиний загальнодержавний публічний ресурс законодавчих та нормативно-правових актів, які стосуються діяльності поліцейських* : [сайт]. URL: <http://tranzit.ltd.ua/nakaz/>

161. Про затвердження Положення про Департамент громадської безпеки МВС України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 10 жовт. 2005 р. № 868. *Єдиний портал органів системи МВС* : [сайт]. URL: https://mvs.gov.ua/ua/pages/67_Vidomchi-akti.htm

162. Про затвердження Положення про Департамент громадської безпеки МВС України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 31 трав. 2012 р. № 492. *ЛИГА:ЗАКОН* : [сайт]. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MVS307>

163. Про затвердження Положення про Департамент патрульної поліції : наказ Національної поліції від 06 листоп. 2015 р. № 73. URL:

http://patrol.police.gov.ua/wp-content/uploads/2016/03/n594-polozhennya-pro-dpp_compressed.pdf

164. Про затвердження Положення про Департамент патрульної поліції: наказ Національної поліції від 06 листоп. 2015 р. № 73 ; у ред. наказу Національної поліції 18 листоп. 2015 р. № 96. URL: <http://patrol.police.gov.ua/wp-content/uploads/2016/03/polozhennyaaproDPP-1.pdf>

165. Про затвердження Положення про Департамент превентивної діяльності Національної поліції України : наказ Національної поліції України від 27 листоп. 2015 р. № 123. *Єдиний загальнодержавний публічний ресурс законодавчих та нормативно-правових актів, які стосуються діяльності поліцейських* : [сайт]. URL: <http://tranzit.ltd.ua/nakaz/>

166. Про затвердження Положення про Департамент профілактики правопорушень МВС України : наказ МВС України від 9 черв. 2011 р. № 312. *ЛІГА:ЗАКОН* : [сайт]. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MVS245>

167. Про затвердження Положення про профілактику правопорушень, пов'язаних із здійсненням службової діяльності працівниками Державної міграційної служби України : Наказ МВС України від 25 трав. 2012 р. № 452. Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0944-12>.

168. Про затвердження Положення про службу дільничних інспекторів міліції в системі Міністерства внутрішніх справ України : наказ МВС України від 11 листоп. 2010 р. № 550. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1219-10>

169. Про затвердження Положення про службу дільничних інспекторів міліції в системі МВС України : наказ МВС України від 20 жовт. 2003 р. № 1212. *ЛІГА:ЗАКОН* : [сайт]. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/REG8352.html

170. Про затвердження Порядку взаємодії Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України та органів і осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів : наказ Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України 30.01.2018 № 64/261/5. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0140-18>

171. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі : постанова Кабінету Міністрів України від 22 серп. 2018 р. № 658. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-%D0%BF>

172. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів соціального патронажу звільнених осіб : наказ Мінсоцполітики України, МВС України, МОЗ України, Мін'юст України від 07 листоп. 2011 р. № 429/831/769/3279/5. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1441-11>

173. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що надають соціальні послуги бездомним особам : наказ Мінпраці України, Мінсім'ямолодьспорт України, МОЗ України, МВС України, Держкомнацрелігій, Держдепартамент вик.покарань від 19 лют. 2009 р. № 70/411/101/65/19/32. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0419-09>

174. Про затвердження Порядку взаємодії установ виконання покарань та суб'єктів соціального патронажу під час підготовки до звільнення осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк : наказ Мін'юст України, Мінсоцполітики України, МОНмолодьспорт України, МОЗ України, МВС України від 28 берез. 2012 р. № 478/5/180/375/212/258. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0487-12>

175. Про затвердження Порядку взаємодії установ виконання покарань, уповноважених органів з питань пробації та суб'єктів соціального патронажу під час підготовки до звільнення осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк : наказ Міністерства юстиції України, Міністерства соціальної політики України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства внутрішніх справ України 03 квіт. 2018 р. № 974/5/467/609/280. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0408-18>

176. Про затвердження Порядку взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України : наказ

Міністерства внутрішніх справ України від 25 лют. 2019 р. № 124. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0270-19>

177. Про затвердження Порядку виконання адміністративних стягнень у вигляді громадських робіт, виправних робіт та суспільно корисних робіт : наказ Мін'юсту України від 19 берез. 2013 р. № 474/5. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0457-13>

178. Про затвердження Порядку винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника : наказ Міністерства внутрішніх справ України 01 серп. 2018 р. № 654. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0965-18>

179. Про затвердження Порядку здійснення нагляду та проведення соціально-виховної роботи із засудженими до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі : наказ Міністерства юстиції України 29 січ. 2019 р. № 272/5. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0120-19>

180. Про затвердження Порядку проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства : наказ Міністерства соціальної політики України, Міністерства внутрішніх справ України 13 берез. 2019 р. № 369/180. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0333-19>

181. Про затвердження Порядку проведення оцінки рівня довіри населення до Національної поліції : постанова Кабінету Міністрів України від 7 лют. 2018 р. № 58. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/58-2018-%D0%BF>

182. Про затвердження Порядку спільних дій Національної поліції України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України під час проведення огляду місця пожежі, виявлення, припинення, попередження та розслідування кримінальних правопорушень та інших подій, пов'язаних з пожежами : наказ Міністерства внутрішніх справ України 24 лип. 2017 р. № 621. *Офіційний вісник України*. 2017. № 72. Ст. 2216.

183. Про затвердження структури Національної поліції України : наказ Національної поліції України від 06 листоп. 2015 р. № 1. *Єдиний загальнодержавний публічний ресурс законодавчих та нормативно-правових актів, які стосуються діяльності поліцейських* : [сайт]. URL: <http://tranzit.ltd.ua/nakaz/>

184. Про затвердження Типового статуту громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, описів зразків бланка посвідчення і нарукавної пов'язки члена такого формування : постанова Кабінету Міністрів України від 20 груд. 2000 р. № 1872. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1872-2000-%D0%BF>

185. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними : Закон України від 15 лют. 1995 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 10. Ст. 62.

186. Про заходи щодо забезпечення особистої безпеки громадян та протидії злочинності : указ Президента України від 19 лип. 2005 р. № 1119/2005. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1119/2005>

187. Про заходи щодо запобігання небезпечним діям з боку осіб, які страждають на тяжкі психічні розлади : наказ МОЗ України, МВС України від 19 груд. 2000 р. № 346/877. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0100-01>

188. Про заходи щодо надання державної підтримки закладам і сім'ям, у яких виховуються діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, і забезпечення діяльності дільничних інспекторів міліції : розпорядження Кабінету Міністрів України від 19 серп. 2009 р. № 966-р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966-2009-%D1%80>

189. Про заходи щодо подальшого вдосконалення охорони громадського порядку і безпеки громадян : наказ МВС України від 11 квіт. 2005 р. № 231. *Єдиний загальнодержавний публічний ресурс законодавчих та нормативно-правових актів, які стосуються діяльності поліцейських* : [сайт]. URL: <http://tranzit.ltd.ua/nakaz/>

190. Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення : Закон України від 22 верес. 2005 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 52. Ст. 565.

191. Про Комплексну програму профілактики злочинності на 2001-2005 роки : указ Президента від 25 груд. 2000 р. № 1376/2000. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1376/2000>

192. Про Комплексну цільову програму боротьби зі злочинністю на 1996-2000 роки : указ Президента України від 17 верес. 1996 р. № 837/96. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/837/96>

193. Про міліцію : Закон України від 20 груд. 1990 р. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1991. № 4. Ст. 20.

194. Про Національну поліцію : Закон України від 02 лип. 2015 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.

195. Про Національну стратегію профілактики соціального сирітства на період до 2020 року : указ Президента України від 22 жовт. 2012 р. № 609/2012. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/609/2012>

196. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей : Закон України від 24 січ. 1995 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 6. Ст. 35.

197. Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей : Закон України від 02 черв. 2005 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 26. Ст. 354.

198. Про проект Закону України про профілактику злочинності : постанова Верховної Ради України від 31 січ. 1996 р. № 16/96-ВР. *ЛИГА:ЗАКОН* : [сайт]. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/F960016.html

199. Про профілактику безпритульності : проект Закону України № 2623-IV від 02 черв. 2005 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/>

200. Про розроблення Загальнодержавної програми попередження та ліквідації негативних техногенних та екологічних ситуацій на території України на

період до 2025 року : постанова Верховної Ради України від 02 берез. 2010 р. № 1925-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 19. Ст.160.

201. Про соціальні послуги : Закон України від 17 січ. 2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 18. Ст. 73.

202. Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк : Закон України від 17 берез. 2011 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 38. Ст. 380.

203. Про соціальну профілактику правопорушень в Україні : проект Закону України, підготовлений Кабінетом Міністрів України, в редакції, запропонованій Комітетом з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності та боротьби з організованою злочинністю і корупцією. URL: http://static.rada.gov.ua/osmir/tables/11_99/TABL09240002.html.

204. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю : Закон України від 21 черв. 2001 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 42. Ст. 213.

205. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 листоп. 2011 р. № 1209-р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1209-2011-%D1%80>

206. Про утворення Департаменту адміністративної служби міліції : наказ МВС України від 20 лип. 2002 р. № 735. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>

207. Проблемы общей теории права и государства : учебник для вузов / под общ. ред. В. С. Нерсесянца. М. : НОРМА-ИНФРА*М, 1999. 832 с.

208. Профілактична діяльність слідчого при розслідуванні злочинів : лекція для всіх форм навчання / [укл. А. Ф. Волобуєв]. Харків : Нац. ун-т внутр. справ, 2003. 23 с.

209. Пшеничний В. Г. Запобігання поширенню наркотизму в Україні (кримінологічна та кримінально-правова характеристика) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2005. 219 с.

210. Робота дільничних з населенням не обмежуватиметься «Візитом» : Прес-служба Міністерства внутрішніх справ. 26 лют. 2013 р. *Урядовий портал* : [сайт]. URL: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=246095012&cat_id.

211. Самощенко А. О предупреждении преступлений. *Советская милиция*. 1959. № 3. С. 48–54.

212. Саркисов Г. С. Социальная система предупреждения преступности. Ереван : Айастан, 1975. 175 с.

213. Сафронов С. Профілактична діяльність слідчого органів внутрішніх справ України. *Право України*. 2002. № 2. С. 82–85.

214. Сахаров А. Б. Социальная система предупреждения преступлений. *Советское государство и право*. 1972. № 11. С. 66–72.

215. Сердюк О. О. Наркотизм як соціальне явище: його тенденції та напрямки профілактики : автореф. дис. ... канд. соц. наук : 22.00.03. Харків, 2003. 20 с.

216. Серийные сексуальные убийства : учеб. пособ. / Ю. М. Антонян, В. А. Верещагин, С. А. Потапов, Б. В. Шостакович. М. : МЮН МВД России ; Щит – М, 1997. 202 с.

217. Сизиков М. И. История полиции России (1718–1917). *Библиотека сотрудника органов внутренних дел*. М., 1992. С. 56–63.

218. Скакун О. Ф., Подберезский Н. К. Теория права и государства : учебник. Харьков, 1997. 496 с.

219. Словник іншомовних слів / [уклад. : С. М. Морозов, Л. М. Шкарпута]. Київ : Наукова думка, 2000. 736 с.

220. Советский энциклопедический словарь / гл. ред. А. М. Порохов. [4-е изд.]. М. : Сов. энциклопедия, 1988. 1632 с.

221. Соловей Ю. П. Правовое регулирование деятельности милиции в Российской Федерации. Омск : Высшая милицейская школа Министерства внутренних дел Российской Федерации, 1993. 504 с.

222. Сорочинський М. Г. Попередження злочинності засобами кримінального права : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса, 2004. 262 с.

223. Сташків Я. Я. Роль участкових офіцерів поліції в реалізації заходів спеціальної профілактики правопорушень. *Право и Закон*. 2019. № 3. С. 92–98. (Кыргызская Республика).

224. Сташків Я. Я. Адміністративно-правові засади реалізації дільничними офіцерами поліції заходів індивідуальної профілактики злочинів та адміністративних правопорушень. *Правова позиція*. 2020. № 3 (27).

225. Сташків Я. Я. Зміст профілактичної діяльності дільничних офіцерів поліції. *Міжнародні та національні правові виміри забезпечення стабільності* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 19–20 квіт. 2019 р.). Львів, 2019. С. 78–82.

226. Сташків Я. Я. Індивідуальна профілактична робота дільничних офіцерів поліції: поняття, ознаки, мета та завдання. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*. Серія : Юридичні науки. 2020. Т. 31 (70). № 3.

227. Сташків Я. Я. Мета, завдання та принципи профілактичної діяльності дільничних офіцерів поліції. *Реформування національного та міжнародного права: перспективи та пріоритети* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, Україна, 17–18 січ. 2020 р.). Одеса, 2020. С. 103–106.

228. Сташків Я. Я. Місце служби дільничних офіцерів поліції в системі суб'єктів профілактики. *Актуальні проблеми законодавства України: пріоритетні напрями його вдосконалення* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, Україна, 12–13 жовт. 2018 р.). Одеса, 2018. С. 81–89.

229. Сташків Я. Я. Недоліки адміністративно-правового регулювання організаційної структури служби дільничних офіцерів поліції. *Права людини та проблеми організації і функціонування публічної адміністрації в умовах становлення громадянського суспільства в Україні* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 26–27 квіт. 2019 р.). Запоріжжя, 2019. С. 157–160.

230. Сташків Я. Я. Об'єкт і предмет профілактичної діяльності дільничних офіцерів поліції. *Роль права та закону в громадянському суспільстві і: Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Київ, 9–10 лют. 2018 р.). Київ, 2018. С. 50–53.

231. Сташків Я. Я. Принципи діяльності служби дільничних офіцерів поліції та їх профілактична спрямованість. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. № 4 (29). Т. 2. С. 30–35.

232. Сташків Я. Я. Система служби дільничних офіцерів поліції та її місце в системі профілактики злочинів та в системі національної поліції України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 6. С. 338–341. http://www.pap.in.ua/6_2019/89.pdf

233. Сташків Я. Я. Форми та методи профілактичної діяльності дільничних офіцерів поліції. *Розвиток правової системи України в умовах сьогодення* : Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 3–4 трав. 2019 р.). Харків, 2019. С. 90–93.

234. Сташків Я. Я. Характерні ознаки служби дільничних офіцерів поліції. *Право як ефективний суспільний регулятор* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 14–15 лют. 2020 р.). Львів, 2020. С. 97–102.

235. Сташків Я. Я. Історія виникнення та становлення служби дільничних офіцерів поліції. *Актуальні проблеми реформування системи законодавства України* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 24–25 січ 2020 р.). Запоріжжя, 2020. С. 73–77.

236. Сташків Я. Я. Мета та завдання діяльності служби дільничних офіцерів поліції у світлі удосконалення системи профілактики злочинів. *Visegrad journal on human rights*. 2020. № 2. Р. 87–92. (Словацька Республіка).

237. Стрюк М. В. Кримінологічна характеристика жіночої злочинності : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2001. 252 с.

238. Танасевич В. Г. К теоретическим основам мер предупреждения преступлений. *Советское государство и право*. 1964. № 6. С. 29–36.

239. Теоретические основы предупреждения преступности / [Ю. М. Антонян, А. Э. Жалинский, В. К. Звирбуль, В. В. Клочков и др.] ; отв. ред. В. К. Звирбуль, В. В. Клочков, Г. М. Миньковский. М. : Юрид. лит., 1977. 256 с.
240. Теория управления в сфере правоохранительной деятельности : учебник / под ред. В. Д. Малкова. М. : Акад. МВД СССР, 1990. 323 с.
241. Толковый словарь русского языка : в 4 т. / под ред. Д. Н. Ушакова. М. : Гос. ин-т "Сов. энцикл."; ОГИЗ; Гос. изд-во иностр. и нац. слов., 1940. Т. 4. 1211 с.
242. Туманов А. Г. Орган внутренних дел как система управления : лекция. М. : Высшая школа МВД СССР, 1972. 32 с.
243. Тучак М.О. Адміністративно-правові засади діяльності дільничних інспекторів міліції : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2002. 209 с.
244. Україна: поступ у XXI століття. Стратегія економічного та соціального розвитку на 2000 – 2004 роки : послання Президента України до Верховної Ради України 2000 рік. *Урядовий кур'єр*. 2000. № 34. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276%D0%B0/2000>
245. Филонов В. П. Причины преступности. Днепропетровськ : Січ, 1996. 200 с.
246. Филонов В. П. Состояние, причины преступности в Украине и её предупреждение : монографія. Донецк : Донецкий ин-т внутр. дел. ; Донеччина, 1999. 640 с.
247. Философский энциклопедический словарь. М. : Инфра-М., 2000. 1045 с.
248. Шаргородский М. Д. Наказание, его цели и эффективность. Ленинград : ЛГУ, 1973. 160 с.
249. Шаргородский М. Д. Преступность, ее причины и условия в социалистическом обществе. *Преступность и ее предупреждение* / под ред. М. Д. Шаргородского, Н. П. Кана. Ленинград, 1966. С. 46–51.
250. Шляпочников А. С. К вопросу о классификации мер предупреждения преступности. *Вопросы борьбы с преступностью*. М., 1972. Вып. 17. С. 6–10.
251. Шруб І. В. Роль міліції в реалізації заходів загальносоціальної профілактики правопорушень. *Митна справа*. 2014. № 2(2.2). С. 222–228.

252. Щедрин Н. В. Основы общей теории предупреждения преступности : учеб. пособ. Красноярск : КГУ, 1999. 56 с.

253. Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Київ, 2004. Т. 6. Т–Я. 768 с.

254. Яковлев А. М. Индивидуальная профилактика преступного поведения. Социально-психологический аспект : учеб. пособ. Горький : Горьк. ВШ МВД СССР, 1977. 127 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Сташків Я. Я. Система служби дільничних офіцерів поліції та її місце в системі профілактики злочинів та в системі національної поліції України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 6. С. 338-341. http://www.pap.in.ua/6_2019/89.pdf
2. Сташків Я.Я. Мета та завдання діяльності служби дільничних офіцерів поліції у світлі удосконалення системи профілактики злочинів. *Visegrad journal on human rights*. 2020. № 2. Р. 87-92. (Словацька Республіка)
3. Сташків Я. Я. Принципи діяльності служби дільничних офіцерів поліції та їх профілактична спрямованість. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. № 4 (29). Том 2. С. 30-35.
4. Сташків Я.Я. Роль участкових офіцерів поліції в реалізації заходів спеціальної профілактики правопорушень та адміністративних правонарушень. *Право и Закон*. 2019. № 3. С. 92–98. (Кыргызская Республика).
5. Сташків Я. Я. Індивідуальна профілактична робота дільничних офіцерів поліції: поняття, ознаки, мета та завдання. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2020. Том 31 (70) № 3.
6. Сташків Я. Я. Адміністративно-правові засади реалізації дільничними офіцерами поліції заходів індивідуальної профілактики злочинів та адміністративних правопорушень. *Правова позиція*. 2020. № 3 (27).
7. Сташків Я.Я. Об'єкт і предмет профілактичної діяльності дільничних офіцерів поліції. Роль права та закону в громадянському суспільстві: Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 9–10 лютого 2018 р. – К.: Центр правових наукових досліджень, 2018. С. 50–53.
8. Сташків Я.Я. Місце служби дільничних офіцерів поліції в системі суб'єктів профілактики. Актуальні проблеми законодавства України: пріоритетні напрями його вдосконалення: Матеріали міжнародної науково-практичної

конференції (м. Одеса, Україна, 12–13 жовтня 2018 р.). – Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2018. С. 81–89.

9. Шашків Я.Я. Зміст профілактичної діяльності дільничних офіцерів поліції. Міжнародні та національні правові виміри забезпечення стабільності: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 19-20 квітня 2019 р. Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2019. 78–82.

10. Шашків Я.Я. Форми та методи профілактичної діяльності дільничних офіцерів поліції. Розвиток правової системи України в умовах сьогодення : Міжнародна науково-практична конференція, м. Харків, 3–4 травня 2019 р. – Х.: Східноукраїнська наукова юридична організація, 2019. С. 90–93.

11. Шашків Я.Я. Недоліки адміністративно-правового регулювання організаційної структури служби дільничних офіцерів поліції. Права людини та проблеми організації і функціонування публічної адміністрації в умовах становлення громадянського суспільства в Україні : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 26-27 квітня 2019 року. Запоріжжя : Запорізька міська громадська організація «Істина», 2019. С. 157-160.

12. Шашків Я.Я. Мета, завдання та принципи профілактичної діяльності дільничних офіцерів поліції. Реформування національного та міжнародного права: перспективи та пріоритети : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 17–18 січня 2020 р.). – Одеса : ГО «Причорноморська фундація права», 2020. С. 103–106.

13. Шашків Я.Я. Історія виникнення та становлення служби дільничних офіцерів поліції. Актуальні проблеми реформування системи законодавства України : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 24–25 січня 2020 року. – Запоріжжя : Запорізька міська громадська організація «Істина», 2020. С. 73–77.

14. Шашків Я.Я. Характерні ознаки служби дільничних офіцерів поліції. Право як ефективний суспільний регулятор : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 14–15 лютого 2020 р. – Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2020. С. 97–102.

**Визначення термінів «соціальна профілактика», «профілактика»,
«попередження», «запобігання» та «припинення», які зустрічаються в
юридичній літературі**

Зміст визначення	Дефініція	Автор
СОЦІАЛЬНА ПРОФІЛАКТИКА		
Соціально керована діяльність	Соціально керована діяльність суспільства, що забезпечує науково-теоретичну розробку та практичну реалізацію заходів, які спрямовані на недопущення порушень норм права й моралі, а також усунення причин і умов, що породжують ці антигромадські явища	К.Є. Ігошев, В.С. Устинов [с. 12].
Специфічний вид соціальної діяльності	Специфічний вид соціальної діяльності, що здійснюється як державними, так і недержавними органами, організаціями, установами та спрямована на ліквідацію (усунення) чи нейтралізацію причин і умов, які впливають на поширення цього негативного соціального явища	В.Г. Пшеничний
Особливий вид соціальної практики	Особливий вид соціальної практики, що забезпечує таке перетворення суспільних відносин, у результаті якого усуваються або нейтралізуються умови (причини, фактори), які сприяють поведінці, що відхиляється від загальноприйнятої	Г.А. Аванесов
Особливий вид соціального управління	Особливий вид соціального управління, який покликаний забезпечити безпеку правоохоронюваних цінностей і полягає у розробці та здійсненні спеціальних заходів щодо виявлення й усунення детермінант злочинності, а також справлянні запобіжного впливу на осіб, схильних до протиправної поведінки	О.І. Бугера
Сфера соціального управління	Сфера соціального управління, яка має багаторівневий характер (усунення причин і умов злочинів у цілому, злочинів окремого виду, конкретного злочину), пов'язана з вирішенням завдань соціального і економічного розвитку суспільства і має комплексний характер	В.В. Кошинець
Відносини між соціальними суб'єктами	Відносини між соціальними суб'єктами, спрямовані безпосередньо на ліквідацію криміногенних факторів та створення умов, які виключають можливість формування особи злочинця і реалізації антисуспільної спрямованості	К.Є. Ігошев, І.В. Шмаров

ПРОФІЛАКТИКА		
Сукупність заходів	Сукупність державних і суспільних заходів, спрямованих на усунення або нейтралізацію причин і умов злочинів	А.Б. Сахаров ; А.С. Шляпочников
Сукупність заходів	Сукупність заходів, спрямованих на виявлення й усунення детермінантів (причин і умов) злочинності, а також здійснення коригуючого впливу на осіб, від яких з високою ймовірністю можна очікувати вчинення злочину	О.М. Литвак
Сукупність заходів	Сукупність заходів щодо завчасного виявлення та усунення негативних явищ, які виникли й можуть детермінувати злочинність або її окремі види	Колектив авторів підручника з Кримінології під ред. І.М. Даньшина
Сукупність заходів	Сукупність спеціальних за характером, змістом, часом, сферою застосування і метою заходів, що застосовуються державними органами, громадськими організаціями і громадянами у завчасному виявленні і усуненні об'єктивних і суб'єктивних причин і умов, що сприяють вчиненню злочинів	В.В. Голіна
Сукупність заходів	Система соціальних, правових, педагогічних та інших заходів, спрямованих на виявлення та усунення причин і умов, які сприяють поширенню злочинності та інших антигромадських діянь	М.П. Легецький
Система заходів	Цілісність системи заходів, спрямованих на виявлення й усунення причин і умов, що сприяють вчиненню злочинів	Проект Закону «Про профілактику злочинності»
Система заходів	Профілактика безпритульності – це система заходів, спрямованих на усунення правових, соціальних та інших передумов виникнення безпритульності та її запобігання, у тому числі заходів щодо зниження ризику і запобігання втрати людьми прав на житлові приміщення, і на попередження виникнення негативних, пов'язаних з відсутністю у людей житла, суспільних наслідків	Проект Закону «Про профілактику безпритульності»
Комплексні заходи	Соціальна профілактика в сімейному, дитячому та молодіжному середовищі передбачає здійснення комплексних заходів, спрямованих на запобігання сімейному неблагополуччю, соціальному сирітству, домашньому насильству та жорстокому поводженню з дітьми, торгівлі людьми, найгіршим формам дитячої праці; системного обліку і догляду за дітьми та молоддю, які виявили схильність до асоціальної поведінки; інформаційно-просвітницької, пропагандистської роботи в сім'ях, серед дітей та молоді за місцем проживання, навчання або роботи, спрямованої на формування в	Закон «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю»

	особистості стандартів позитивної поведінки, здорового способу життя.	
Діяльність	Профілактика адміністративних і кримінальних правопорушень серед дітей - діяльність підрозділів НПУ, спрямована на виявлення та усунення причин і умов, що призводять до вчинення дітьми адміністративних і кримінальних правопорушень.	Наказ МВС України «Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України»
Діяльність	Діяльність державних органів та громадських організацій по виявленню й усуненню причин, що породжують злочини, і умов, що сприяють їх скоєнню	А.Г.Лекарь
Діяльність	У вузькому сенсі це діяльність, по перше, з виявлення та усунення причин злочинів, умов і обставин, що їм сприяють; по друге, з виявлення осіб, що можуть скоїти злочин (в силу їхньої антисуспільної спрямованості) і вжиття до них необхідних заходів	Г.А. Аванесов
Діяльність	Діяльність, метою якої є попередження криміногенних наслідків людської діяльності, а також виявлення, вивчення причин та умов, що спричиняють вплив на правопорушення, найчастіше за допомогою примусових заходів, без втручання у галузь конституційних прав та свобод особи	В.Г. Негодченко
Діяльність	Діяльність з виявлення та усунення причин правопорушень, окремих їх видів і груп, конкретних правопорушень, з недопущення завершення правопорушень на різних етапах розвитку протиправної поведінки	М.І. Мельник, М.І. Хавронюк
Вид державної та громадської діяльності	Вид державної та громадської діяльності, яка повинна запобігти й не допустити порушення соціального механізму правового регулювання поведінки окремих членів суспільства	В.П. Філонов
Система керованої діяльності	Складна, об'єктивно обумовлена система керованої діяльності, що закономірно склалася на конкретному історичному етапі суспільного життя і яка забезпечує науково-теоретичну і практичну реалізацію заходів, спрямованих на запобігання злочинів і злочинності	В.М. Оржеховська
Різновид професійно-службової діяльності	Різновид професійно-службової діяльності правоохоронних органів, що здійснюється в межах їх компетенції і спрямований переважно на запобігання чи припинення злочинів та інших правопорушень, виявлення причин і умов, що сприяють їх учиненню, вжиття заходів щодо їх усунення, а також здійснення управлінського впливу на осіб із стійкою протиправною поведінкою з метою недопущення з їх боку вчинення протиправних діянь	М.М. Биргеу

Соціально спрямована діяльність	Соціально спрямована діяльність держави, її органів та їх посадових осіб, громадських організацій та окремих громадян по виявленню причин та умов вчинення адміністративних проступків, ліквідації факторів, які сприяють формуванню антисуспільної установки особи, ліквідації адміністративної деліктності як соціального явища, та забезпечення, під час здійснення такої діяльності, прав та свобод громадян	К.Л. Бугайчук
Частина попереджувальної роботи	Частина попереджувальної роботи, змістом якої є цілеспрямоване виявлення й усунення причин злочинності та умов, що їй сприяють, а також причин та умов конкретних злочинів, окремих груп злочинів та окремих видів злочинності	Ю.М. Антонян
Відносини між соціальними суб'єктами	Відносини між соціальними суб'єктами, спрямовані безпосередньо на ліквідацію криміногенних факторів та створення умов, які виключають можливість формування особи злочинця та реалізації антисуспільної спрямованості	К.Є. Ігошев, І.В. Шмаров
Об'єкт соціального управління	Особливий інтегрований, багаторівневий об'єкт соціального управління, який складає різноманітна за формами діяльність відповідних суб'єктів (державних, недержавних органів та установ, громадських формувань та окремих громадян), які взаємодіють у вигляді системи різнорідних заходів, спрямованих на пошук шляхів, засобів та інших можливостей ефективного впливу на злочинність з метою зниження інтенсивності процесів детермінації злочинності на усіх рівнях, нейтралізації дії її причин та умов для обмеження кількості злочинних проявів до соціально толерантного рівня	О.М. Литвинов
Система об'єктивних і суб'єктивних передумов	Система об'єктивних і суб'єктивних передумов локалізації та скорочення злочинності, а також комплекс державних і громадських заходів, спрямованих на викорінення цього негативного соціального явища, причин та умов, що його породжують	В.П. Філонов
ЗАПОБІГАННЯ		
Діяльність	Діяльність, спрямована на встановлення осіб, які мали намір скоїти злочин, застосування до них заходів, переважно виховних, з метою недопущення реалізації цих намірів	А.Г.Лекарь
Діяльність	Діяльність, здійснювана державними органами і громадськістю ..., спрямована на недопущення виникнення, усунення, послаблення або нейтралізацію чинників, що	Л.В. Левицька

	детермінують злочинність окремого виду та конкретного злочину	
Діяльність	Діяльність, спрямована на недопущення вчинення злочинів, що готуються або замишляються	В.С. Батиргаєва
Діяльність	Діяльність, спрямована на недопущення реалізації замислених злочинів шляхом встановлення осіб, що намагаються їх вчинити, а також прийняття до них необхідних заходів, передбачених законом, поєднане з оздоровленням обстановки в мікросередовищі	О.М. Литвинов
Система дій	Система дій, спрямованих на перешкоджання здійсненню злочинного наміру конкретної особи на стадіях виявлення наміру або готування до злочину	А.Ф. Волобуєв ; А.Б. Благая
Сукупність заходів	Сукупність заходів, спрямованих на подолання злочинності	М.Р. Миронов ; В.Г. Танасевич
Система заходів	Система заходів, яких вживає суспільство для того, щоб стримувати зростання злочинності і, по можливості, знизити її реальний рівень шляхом усунення та нейтралізації її причин і умов, що їй сприяють (профілактики), а також через відвернення конкретних злочинів	А.Ф. Зелінський О.А. Борідько
Система заходів	Запобігання домашньому насильству - система заходів, що здійснюються органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, а також громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, та спрямовані на підвищення рівня обізнаності суспільства щодо форм, причин і наслідків домашнього насильства, формування нетерпимого ставлення до насильницької моделі поведінки у приватних стосунках, небайдужого ставлення до постраждалих осіб, насамперед до постраждалих дітей, викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків, а також будь-яких звичаїв і традицій, що на них ґрунтуються	Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»
Система заходів	Запобігання насильству за ознакою статі - система заходів, що здійснюються органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, а також громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, спрямованих на підвищення рівня обізнаності суспільства щодо насильства за ознакою статі, його причин і наслідків, на формування нетерпимого ставлення до насильства за ознакою статі,	Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»

	викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків, а також будь-яких звичаїв і традицій, що на них ґрунтуються	
Система заходів	Запобігання бездомності і безпритульності - система заходів, спрямованих на усунення правових, соціальних та інших причин виникнення бездомності та безпритульності, запобігання їм, у тому числі заходів щодо зниження ризику втрати особою прав на жилі приміщення і запобігання втраті цих прав, а також на запобігання виникненню негативних суспільних наслідків, пов'язаних з відсутністю в особи житла	Закон України «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей»
Комплекс взаємопов'язаних заходів	Комплекс взаємопов'язаних заходів, що проводяться державними органами та громадськістю з метою викорінення злочинності та усунення причин, які її породжують	Колектив авторів книги Теоретичні основи попередження злочинності під ред. В.К. Звірбуля
Комплекс заходів	Комплекс оперативно-розшукових, адміністративно-правових, кримінально-правових і кримінально-процесуальних заходів, спрямованих на те, аби позбавити осіб, які готуються до злочинної діяльності, можливості довести свій задум до кінця	Р.М. Павленко
Заходи	Вжиття необхідних заходів щодо недопущення вчинення правопорушень, встановлення осіб, котрі намагаються вчинити правопорушення, та вжиття до них певних заходів з метою недопущення реалізації їх протиправних намірів	О. Ключев
Загальнодержавні заходи	Загальнодержавні заходи соціального, ідеологічного, культурно-виховного порядку, законодавчого, правового плану, які поєднують методи переконання та примусу у процесі боротьби зі злочинністю	Колектив авторів Курсу радянської кримінології під ред. В.М. Кудрявцева та ін.
Соціальна функція	Соціальна функція, спрямована, з одного боку, на усунення причин і умов злочинності, з другого – на відвернення і нейтралізацію самих факторів суспільно небезпечних діянь	А.М. Яковлев
ПОПЕРЕДЖЕННЯ		
Сукупність заходів	Сукупність заходів, здійснюваних судом, прокуратурою, органами слідства і дізнання у межах їх компетенції і у взаємодії з іншими державними органами і громадськими організаціями, спрямованих на виявлення та усунення причин і умов, що сприяють скоєнню злочинів, а також на попередження скоєння злочинів конкретними особами, поведінка чи минуле яких свідчить про таку можливість	А.О. Самощенко ; колектив авторів книги Теоретичні основи попередження злочинності під ред. В.К. Звірбуля та ін. Ф.С. Казаренко
Комплекс заходів	Комплекс загальносоціальних і спеціально-кримінологічних заходів, спрямованих на	В.В. Голіна

	скорочення злочинності в країні	
Комплекс заходів	Комплекс взаємопов'язаних заходів, що вживаються державними органами і громадськістю з метою зниження рівня злочинності та усунення причин, що її породжують	А.Б. Сахаров О.Є. Омельченко Колектив авторів Курсу кримінології за ред. О.М. Джужи
Комплекс заходів впливу	Науково-обґрунтований комплекс державних і суспільних заходів впливу на негативні фактори, що сприяють викоріненню цього суспільно-небезпечного явища; комплекс державних і суспільних заходів, спрямованих на викорінення даного явища, причин і умов, які його породжують	В.П. Філонов
Комплекс заходів запобіжного характеру	Складний комплекс заходів запобіжного характеру, спрямованих проти злочинності з метою утримання її на мінімальному рівні шляхом усунення або нейтралізації причин, що її породжують, та умов, що їй сприяють	М.В. Стрюк
Комплекс перспективних заходів	Комплекс перспективних соціально-економічних і культурно-виховних заходів, що спрямовані на подальший розвиток і вдосконалення суспільних відносин і усунення причин та умов негативних явищ	Л.В. Левицька
Комплекс взаємопов'язаних заходів	Здійснення комплексу взаємопов'язаних заходів економічного, соціального, політичного, ідеологічного, культурологічного, організаційного і правового характеру, спрямованих на протидію криміногенним факторам, а також на корекцію осіб з асоціальною поведінкою, аби не допустити скоєння ними злочинів	А.П. Мозоль
Система заходів	Здійснення системи державних і суспільних заходів, які спрямовані на створення умов, що виключають причини вчинення злочинів і гарантують своєчасне реагування державних і громадських організацій на факти аморальної, антигромадської поведінки, яка призводить до вчинення злочину	А.А. Герцензон
Система заходів	Система державних і суспільних заходів, направлених на усунення або нейтралізацію причин і умов злочинності	Л.В. Крижна
Система заходів	Система заходів котрі здійснюються суспільством для того, щоб стримати зростання злочинності й при можливості знизити її рівень шляхом впливу на причини та умови, що їй сприяють, а також через запобігання й припинення конкретних злочинів	А.Б. Благая
Система комплексних заходів	Система комплексних заходів, що вживаються державними органами, об'єднаннями громадян (громадськими організаціями і політичними партіями), окремими громадянами з метою	Б.М. Головкін ; В.С. Батиргаєва

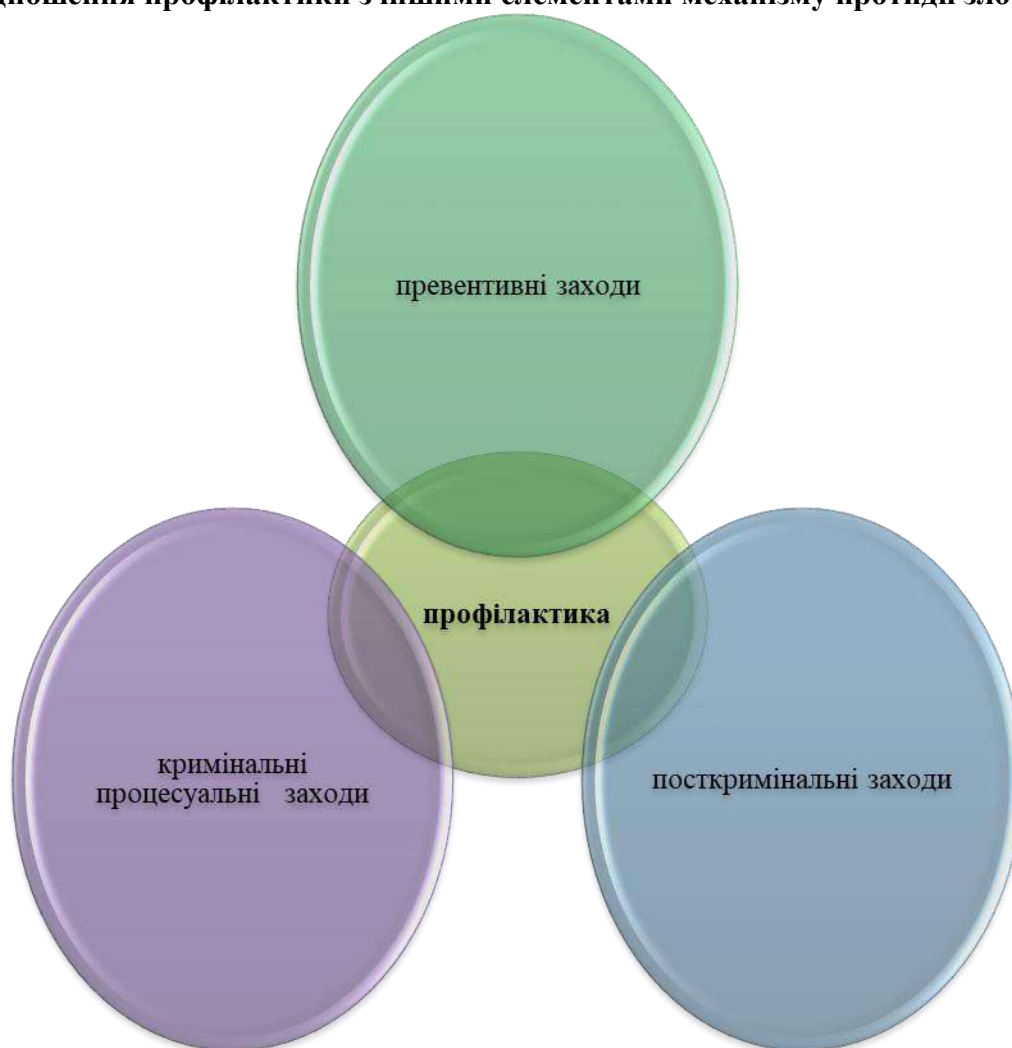
	попередження, нейтралізації і обмеження негативних явищ і процесів у суспільстві, які породжують злочинність і сприяють її відтворенню, а також недопущення вчинення окремих злочинів на різних стадіях злочинної поведінки	
Діяльність	Діяльність спеціальних органів боротьби зі злочинністю – відділів боротьби з розкраданням соціалістичної власності, ревізійних та інших органів, що забезпечують превентивні заходи стосовно скоєння конкретних злочинів	М.Д. Шаргородський
Діяльність	Діяльність щодо реалізації системи заходів, спрямованих на виявлення й усунення причин і умов, що сприяють вчиненню злочинів та інших правопорушень	В.О. Негодченко
Специфічний вид діяльності	Специфічний вид діяльності (держави та суспільства), спрямований на визначення шляхів та засобів, а також інших можливостей ефективного впливу на злочинність, як соціально правове явище з метою його викорінювання з життя суспільства	Г.А. Аванесов В.П. Лихолоб
Сукупність різних видів діяльності	Сукупність різноманітних видів діяльності у державі, направленої на вдосконалення суспільних відносин з метою усунення негативних явищ й процесів, що породжують злочинність або сприяють їй, а також недопущення завершення злочинів на різних стадіях розвитку злочинної поведінки	І.О. Добrorез
Передумови ліквідації злочинності	Категорія, яка позначає історично сформовану систему об'єктивних і суб'єктивних передумов ліквідації (або ж локалізації та скорочення) злочинності	В.П. Філонов
Система	Система, що припиняє зв'язки формування і функціонування криміногенних процесів у суспільстві	В.К. Звірбуля
Процес	Процес, який ліквідує явища, які породжують злочинність	В.А. Аванесов
Особлива галузь соціально-правового регулювання	Особлива галузь соціально-правового регулювання, специфічний аспект управління суспільством, зорієнтований безпосередньо або побічно на боротьбу зі злочинністю	Ю.Г. Пономаренко
Система соціального регулювання	Предметно існуюча система соціального регулювання, що охоплює спеціалізовані органи, спеціальні установи й формування громадськості, які на основі сучасних досягнень науки про людину намагаються забезпечити виконання діючих законів	Т.Л. Кальченко

Місце профілактики в механізмі протидії злочинності

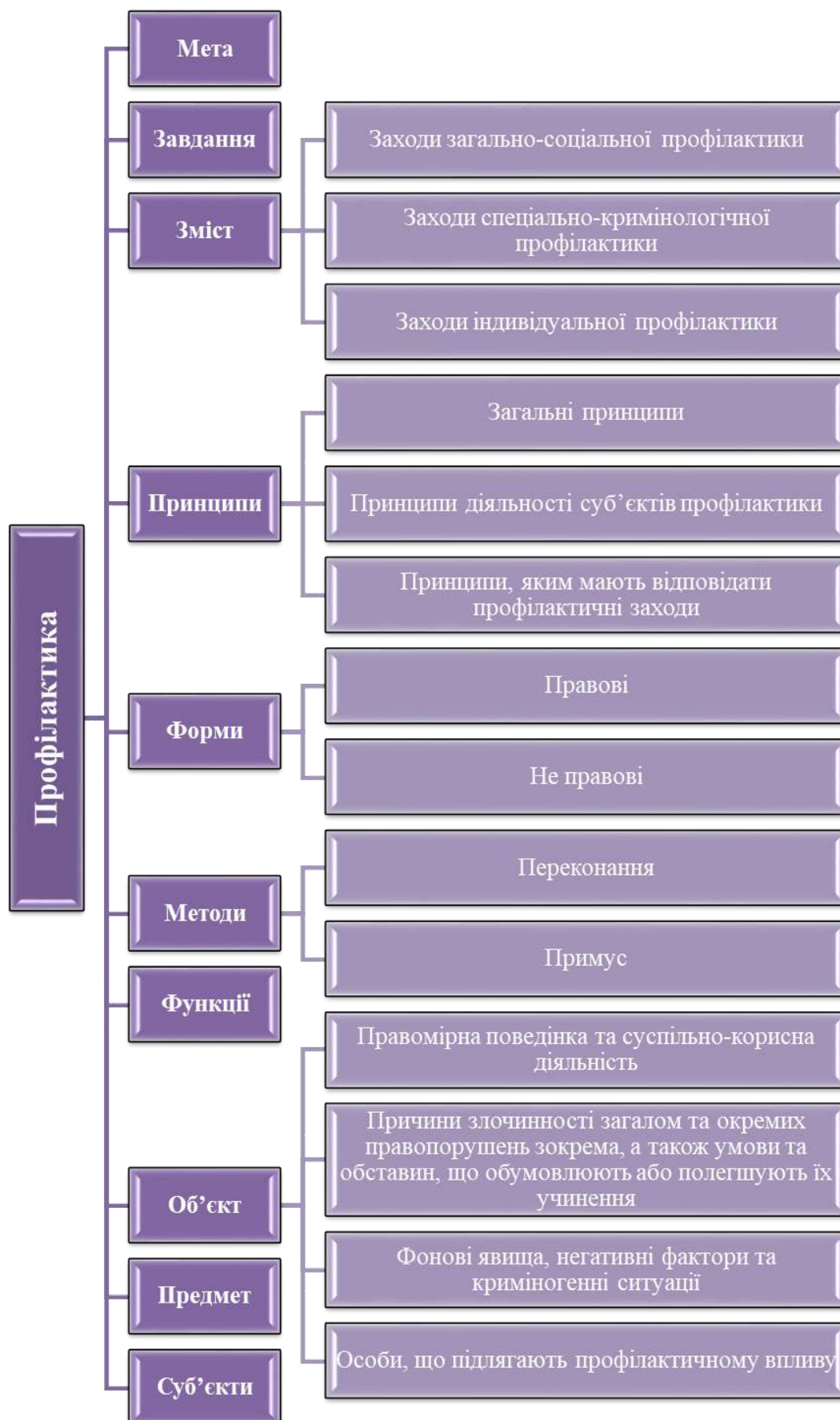
Диференціація заходів протидії злочинності

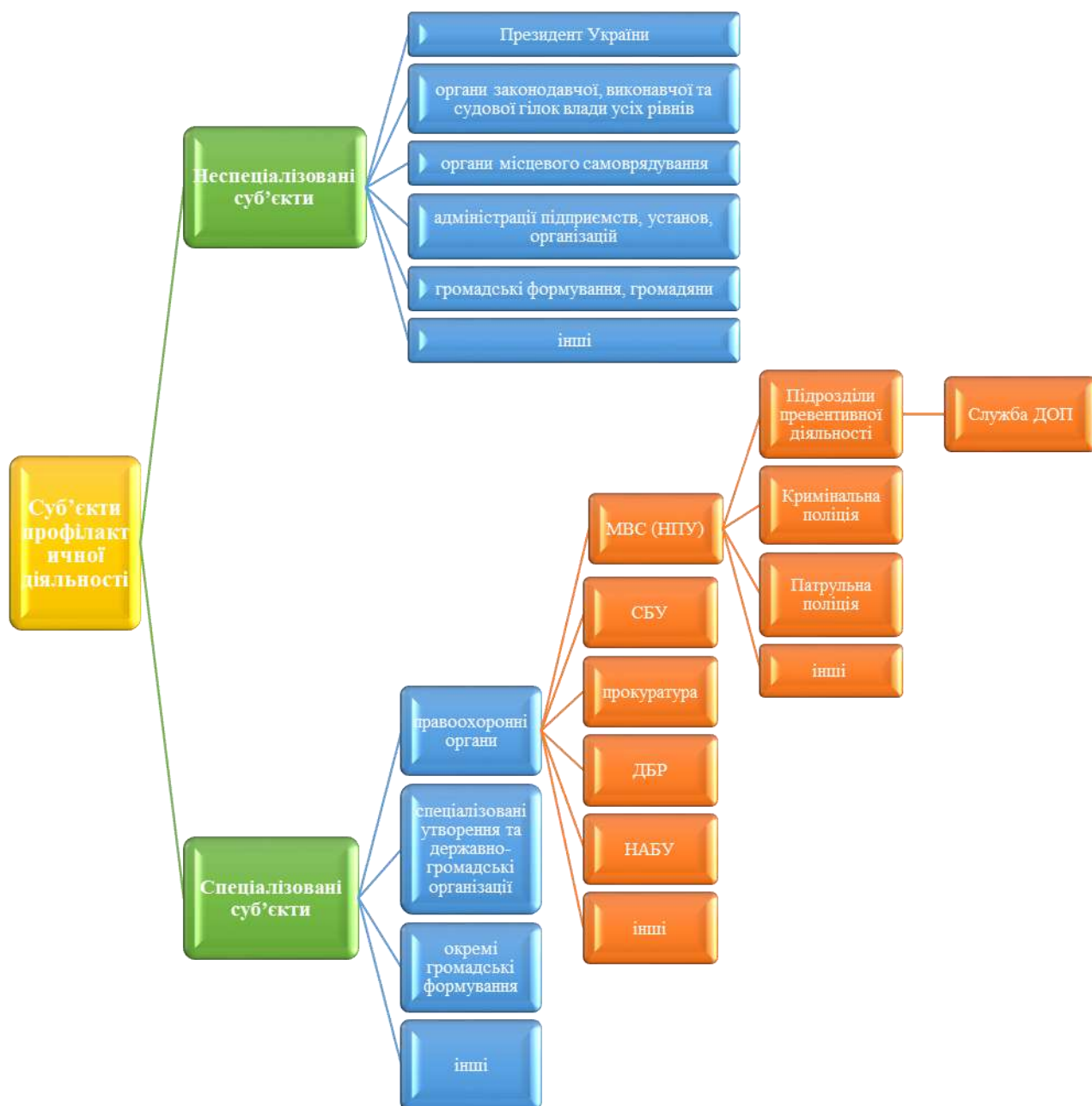
Співвідношення профілактики з іншими елементами механізму протидії злочинності

Система профілактики злочинності

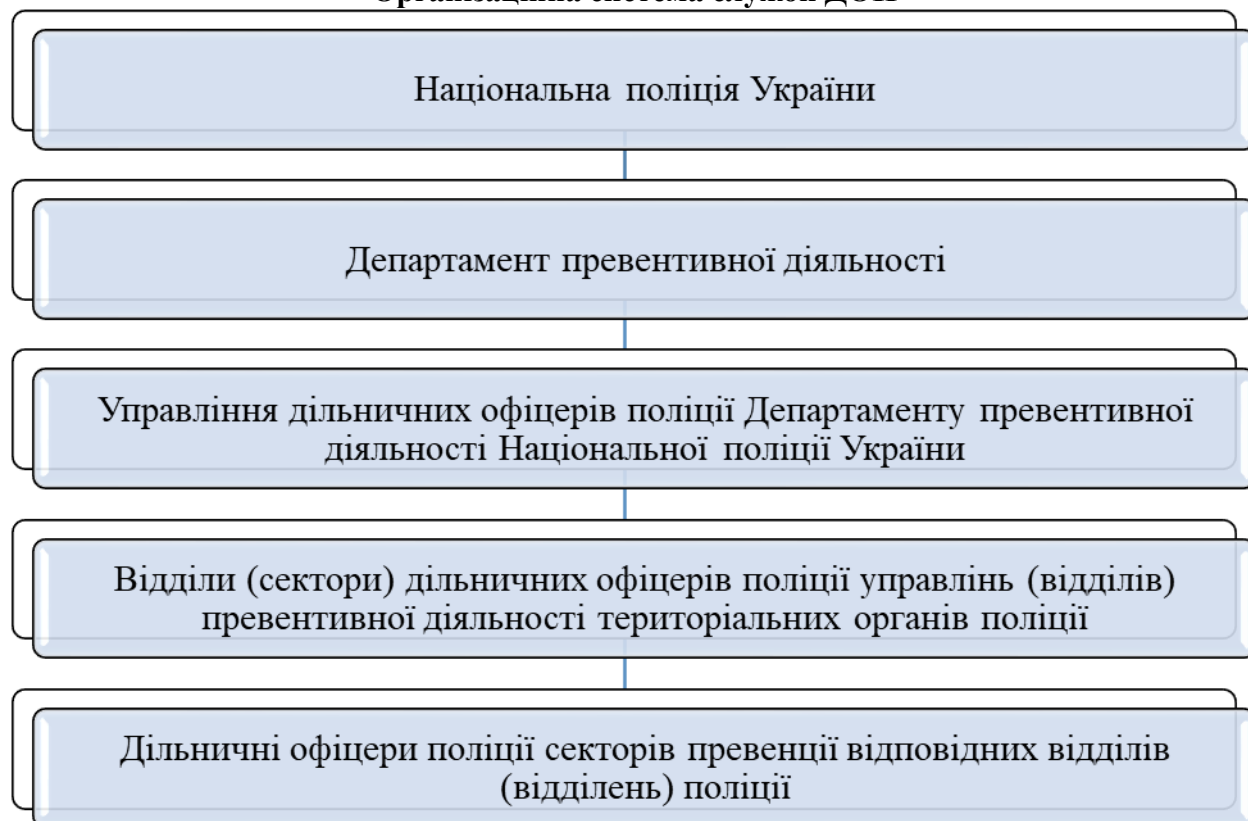

**Місце служби ДОП в системі суб'єктів профілактичної діяльності
(з урахуванням пропозицій щодо необхідності зміни її підпорядкованості)**

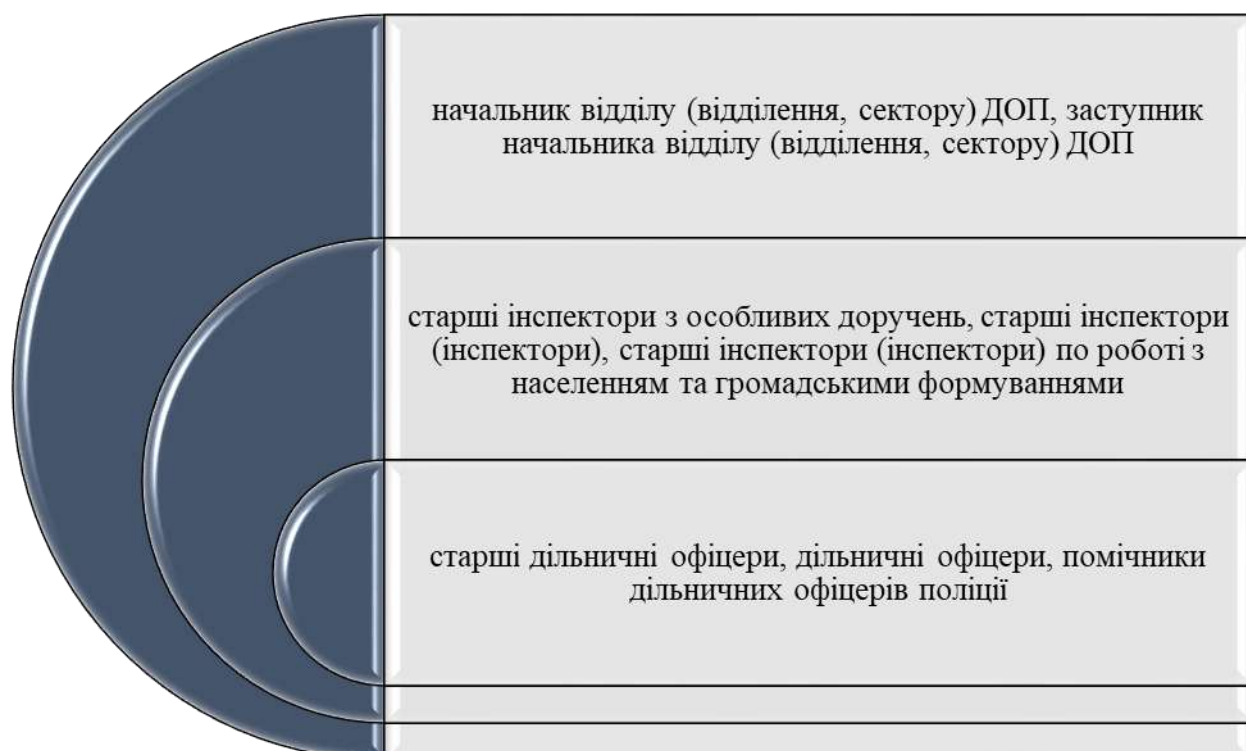

Система та структура служби дільничних офіцерів поліції

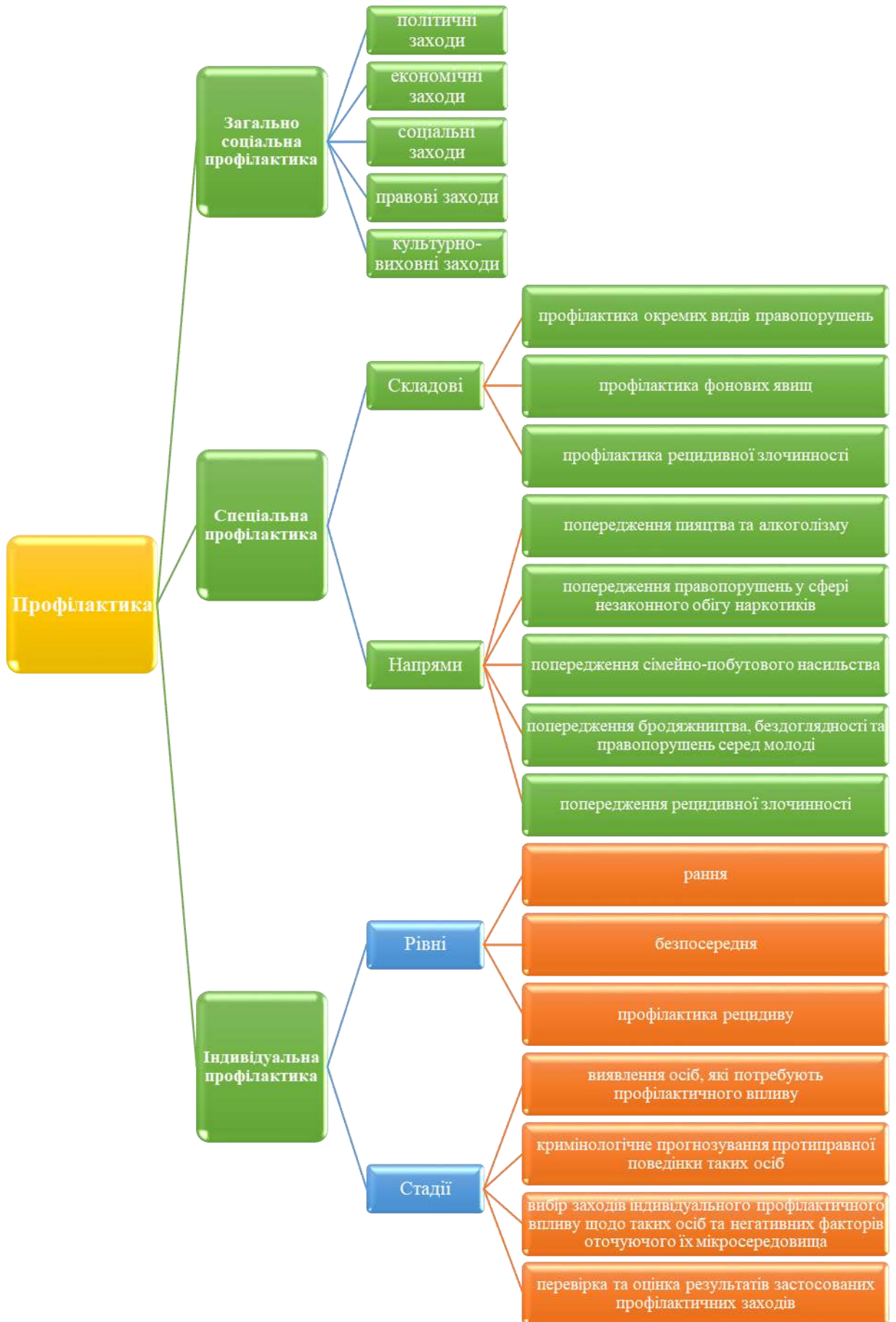
Організаційна система служби ДОП

Організаційна структура служби ДОП

Структура профілактичної діяльності

Анкета

вивчення думки працівників служби дільничних офіцерів поліції та фахівців у галузі права з питань підвищення ефективності діяльності служби дільничних офіцерів поліції у сфері профілактики правопорушень

Шановні респонденти!

Просимо Вас взяти участь у соціологічному опитуванні, що проводиться з метою вироблення рекомендацій з удосконалення діяльності служби ДОП у сфері профілактики правопорушень у сучасних умовах.

Анкета анонімна. Ваше прізвище ніде не фіксується. Отримані результати будуть використовуватися в узагальненому вигляді лише з науковою метою.

Для заповнення анкети необхідно прочитати питання та запропоновані варіанти відповідей, вибрати ті з них, що найбільш повно відповідають Вашій думці та поставити відмітку у клітинці біля їх порядкового номера або запропонувати власний варіант.

Ваша допомога буде більш вагомим, якщо Ви намагатиметесь об'єктивно відповідати на поставлені запитання.

Дякуємо за допомогу та співпрацю.

Тільки для дільничних офіцерів поліції:

1. Чи часто Ви залучаетесь до виконання службових обов'язків за межами закріпленої за вами поліцейської дільниці?

- 1) ніколи
  - 2) рідко
  - 3) часто
  - 4) дуже часто
  - 5) інше
-

Для обох категорій респондентів

2. Як Ви оцінюєте той факт, що Закон України «Про Національну поліцію» не передбачає відокремленого функціонування підрозділів превентивної діяльності у складі Національної поліції?

- 1) підрозділи превентивної діяльності було цілком обґрунтовано віднесено у підпорядкування патрульної поліції;
  - 2) підрозділи превентивної діяльності мають бути виведені з підпорядкування патрульної поліції і включені до складу НПУ як самостійний елемент;
  - 3) інше
-

3. На Вашу думку, чи повинна містити Інструкція з організації діяльності ДОП пряму вказівку на місце даної служби в системі Національної поліції України?

1) закріплення в Інструкції з організації діяльності ДОП такої вказівки суттєво не вплине на адміністративно-правовий статус служби ДОП;

2) відсутність в Інструкції з організації діяльності ДОП такої вказівки може негативно позначитись на якості та ефективності управління та координації профілактичною роботою ДОП;

3) з аналізу змісту Інструкції з організації діяльності ДОП зрозуміло, що дана служба відноситься до підрозділів превентивної діяльності, а тому додатково вказувати на це непотрібно;

4) інше

---

4. На Вашу думку, чи необхідно закріплювати в Інструкції з організації діяльності ДОП організаційну систему цієї служби?

1) Так, потрібно, оскільки офіційне закріплення організаційної системи служби ДОП на нормативно-правовому рівні позитивно позначиться на якості управлінської діяльності;

2) Ні, не потрібно, оскільки організаційна система служби ДОП постійно змінюється, а тому достатнім є її визначення на рівні відповідних наказів НПУ;

3) інше

---

5. На Вашу думку, чи відповідає існуюча на сьогодні система управління службою ДОП принципу розумного поєднання централізації та децентралізації?

1) так, існуюча на сьогодні система управління ДОП забезпечує оптимальне поєднання принципів централізації та децентралізації й наділяє дільничних офіцерів поліції достатнім обсягом повноважень для вирішення покладених на них завдань;

2) ні, існуюча на сьогодні система управління ДОП є занадто децентралізованою, в зв'язку з чим дільничні офіцери поліції наділені не виправдано широкими повноваженнями на власний розсуд обирати конкретні форми та методи вирішення покладених на них завдань;

3) ні, існуюча на сьогодні система управління ДОП є занадто централізованою, в зв'язку з чим применшується провідна роль дільничних

офіцерів поліції в профілактиці злочинності, не виправдано обмежується їх самостійність, знижується їх ініціативність і відповідальність;

- 4) інше
-

6. На Вашу думку, хто має здійснювати безпосереднє керівництво роботою дільничних офіцерів поліції?

- 1) старший дільничний офіцер поліції;
  - 2) начальник відділу (сектору) превенції територіального (відокремленого) органу (підрозділу) поліції;
  - 3) заступник начальника територіального органу (підрозділу) поліції, який відповідно до розподілу функціональних обов'язків координує діяльність ДОП;
  - 4) начальник територіального органу (підрозділу) поліції;
  - 5) відділи (сектори) дільничних офіцерів поліції управлінь (відділів) превентивної діяльності ГУНП;
  - 6) Управління дільничних офіцерів поліції Департаменту превентивної діяльності НПУ;
  - 7) інше
-

7. На Вашу думку, на кого має бути покладена організація роботи ДОП?

- 1) на старшого дільничного офіцера поліції;
  - 2) на начальника відділу (сектору) превенції територіального (відокремленого) органу (підрозділу) поліції;
  - 3) на заступника начальника територіального органу (підрозділу) поліції, який відповідно до розподілу функціональних обов'язків координує діяльність ДОП;
  - 4) на начальника територіального органу (підрозділу) поліції;
  - 5) на відділи (сектори) дільничних офіцерів поліції управлінь (відділів) превентивної діяльності ГУНП;
  - 6) на Управління дільничних офіцерів поліції Департаменту превентивної діяльності НПУ;
  - 7) інше
-

8. На Вашу думку, хто повинен здійснювати організаційно-методичне забезпечення діяльності ДОП?

- 1) старший дільничний офіцер поліції;
  - 2) начальник відділу (сектору) превенції територіального (відокремленого) органу (підрозділу) поліції;
  - 3) заступник начальника територіального органу (підрозділу) поліції, який відповідно до розподілу функціональних обов'язків координує діяльність ДОП;
  - 4) начальник територіального органу (підрозділу) поліції;
  - 5) відділи (сектори) дільничних офіцерів поліції управлінь (відділів) превентивної діяльності ГУНП;
  - 6) Управління дільничних офіцерів поліції Департаменту превентивної діяльності НПУ;
  - 7) інше
-

9. Як Ви можете оцінити відсутність в новій Інструкції з організації діяльності ДОП офіційно затвердженої структури служби ДОП?

- 1) позитивно, оскільки організаційна структура кожного підрозділу ДОП має затверджуватись у відповідному штатному розписі, а не в загальній Інструкції;
  - 2) негативно, оскільки відсутність офіційно затвердженої структури служби ДОП порушує принцип нормативної визначеності, а також обумовлює неоднозначне розуміння і застосування одних і тих самих положень закону на практиці;
  - 3) інше
-

10. На Вашу думку, якими документами має визначатись адміністративно-правовий статус працівників служби ДОП?

- 1) Наказ МВС України № 650 має визначати загальні засади організації діяльності служби ДОП, тоді як адміністративно-правовий статус кожного працівника повинен бути детально прописаний у відповідних посадових інструкціях;
- 2) Наказ МВС України № 650 має закріплювати права та обов'язки лише основних працівників служби ДОП, тоді як адміністративно-правовий статус решти працівників має визначатись у відповідних нормативних документах;

- 3) Наказ МВС України № 650 має детально визначати адміністративно-правовий статус всіх працівників служби ДОП;
  - 4) інше
-

11. На Вашу думку, на кого має бути покладено основний обсяг роботи, пов'язаної з організацією профілактики злочинів та адміністративних проступків на території обслуговування?

- 1) на сьогодні це завдання досить успішно виконують всі працівники служби ДОП;
  - 2) з цією метою в системі НПУ необхідно створити спеціальний підрозділ з профілактики;
  - 3) для виконання цього завдання в структурі служби ДОП необхідно передбачити посади старших інспекторів та інспекторів превенції;
  - 4) з цією метою в структурі служби ДОП необхідно виділити працівників з попередження окремих видів чи груп злочинів;
  - 5) інше
-

12. На Вашу думку, чи потрібно в новій Інструкції з організації діяльності ДОП визначати мету діяльності цієї служби?

- 1) ні, оскільки цільова спрямованість будь-якого підрозділу випливає з основних завдань і функцій, закріплених за ним;
  - 2) так, оскільки цільова спрямованість будь-якого підрозділу є вихідним положенням при визначенні його основних завдань і функцій;
  - 3) інше
-

13. У чому, на Вашу думку, полягає основна мета діяльності служби ДОП?

- 1) проведення індивідуально-профілактичної роботи з особами, які перебувають на профілактичних обліках;
  - 2) охорона публічного порядку та забезпечення громадської безпеки на території, що обслуговується;
  - 3) втілення в життя політики держави в сфері профілактики правопорушень та забезпечення публічної безпеки і порядку;
  - 4) інше
-

14. Як Ви можете оцінити систему завдань ДОП, яка закріплена в другому розділі нової Інструкції з організації діяльності ДОП?

1) завдання ДОП не розкривають специфіку даної служби, зокрема, профілактичну спрямованість її діяльності, а тому мають бути уточнені та деталізовані;

2) завдання ДОП в повній мірі розкривають профілактичний потенціал, яким володіє дана служба;

3) інше

---

15. На Вашу думку, які завдання служби ДОП необхідно додатково закріпити в новій Інструкції з організації діяльності ДОП?

1) система завдань служби ДОП є лаконічною та повною, а тому не потребує додаткової деталізації;

2) на службу ДОП необхідно додатково покласти вирішення таких завдань:

а) виявлення причин і умов, які сприяють вчиненню злочинів і правопорушень;

б) надання соціальної та правової допомоги громадянам;

в) надання громадянам соціальних послуг;

г) загальне правове виховання населення;

д) роз'яснення законодавства;

е) організація та участь у заходах профілактичної спрямованості;

є) інше

---

16. На Вашу думку, чи можна назвати функції служби ДОП, які закріплені в другому розділі Наказу МВС України № 650, концентрованими напрямками її діяльності, що найбільш повно характеризують її сутність та основне призначення?

1) такий спосіб формулювання основних функцій служби ДОП є концептуально хибним, оскільки вносить неясність у розуміння основного призначення даної служби, а також робить практично неможливим проведення розмежування між покладеними на неї завданнями та функціями;

2) функції служби ДОП, визначені в Наказі МВС України № 650, дають можливість отримати повне уявлення про основне призначення цієї служби, оскільки максимально вичерпно характеризують основні напрями її діяльності, форму та спосіб здійснення покладених на неї повноважень;

- 3) інше
-

17. На Вашу думку, виконання яких функцій на сьогодні покладається на службу ДОП?

- 1) профілактична;
 2) адміністративно-юрисдикційна;
 3) соціального обслуговування населення;
 4) кримінальна процесуальна (в якості допоміжних сил);
 5) надання управлінських послуг;
 6) аналітична;
 7) інформаційна;
 8) інше
-

18. На Вашу думку, які напрями діяльності ДОП не достатньо врегульовані в новій Інструкції з організації діяльності ДОП і, у зв'язку з цим, потребують додаткового нормативно-правового регулювання?

- 1) взаємодія з населенням на засадах партнерства;
 2) здійснення прийому громадян і розгляд їх звернень;
 3) здійснення загальної профілактики злочинів;
 4) здійснення індивідуальної профілактичної діяльності;
 5) робота з громадськими формуваннями і організація їх діяльності;
 6) забезпечення дотримання правил дозвільної системи;
 7) здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі;
 8) профілактика домашнього насильства;
 9) здійснення кримінальної процесуальної діяльності;
 10) інше
-

19. Який нормативно-правовий акт, на Вашу думку, має найбільший профілактичний потенціал?

- 1) Конституція України;
 2) Кримінальний кодекс України;
 3) Кодекс України про адміністративні правопорушення;
 4) Кримінальний процесуальний кодекс України;

- 5) Кримінально-виконавчий кодекс України;
  - 6) Митний кодекс України;
  - 7) інше
-

20. Як Ви можете оцінити роль комплексних програм профілактики злочинів та інших правопорушень у роботі поліції загалом, та служби ДОП зокрема?

- 1) у прийнятті зазначених програм на сьогодні немає необхідності, оскільки вони не містять ефективних практичних рекомендацій і мають суто теоретичну спрямованість;
  - 2) зазначені програми відіграють фундаментальну роль у протидії злочинності, а тому їх відсутність негативно впливає на якість виконання покладених на поліцію завдань і функцій профілактичної спрямованості;
  - 3) інше
-

21. На Вашу думку, який із перерахованих нижче шляхів удосконалення нормативно-правового регулювання профілактичної діяльності є найбільш ефективним?

- 1) внесення змін і доповнень до чинних нормативно-правових актів, які регламентують окремі напрями профілактичної діяльності;
  - 2) прийняття єдиного законодавчого акту в сфері профілактики, наприклад, Закону «Про профілактику правопорушень»;
  - 3) розробка та прийняття на державному рівні концепції або програми профілактики правопорушень;
  - 4) імплементація в національне законодавство міжнародних нормативно-правових актів, а також приведення його у відповідність із загальноновизнаними стандартами в сфері профілактики правопорушень;
  - 5) інше
-

22. Як Ви можете оцінити стан нормативно-правового регулювання профілактичної діяльності дільничних офіцерів поліції?

- 1) нормативно-правові акти, які на сьогодні складають систему правового регулювання профілактичної діяльності служби ДОП, є достатньо прогресивними й забезпечують належні умови реалізації профілактичної функції;

2) нормативно-правове регулювання профілактичної діяльності дільничних офіцерів поліції характеризується хоч і численними, однак несуттєвими недоліками, які неспроможні кардинально вплинути на якість реалізації профілактичної функції;

3) нормативно-правове регулювання профілактичної діяльності дільничних офіцерів поліції уже не спроможне виконувати всі покладені на нього функції, а тому потребує негайного та докорінного реформування;

4) інше

---

23. На Вашу думку, які основні недоліки характерні на сьогодні для нормативно-правового регулювання профілактичної діяльності дільничних офіцерів поліції?

1) недостатня визначеність адміністративно-правового статусу служби ДОП як основного суб'єкта профілактики правопорушень;

2) декларативність багатьох правових норм, спрямованих на регулювання профілактичної діяльності служби ДОП, відсутність механізму їх реалізації, а також відповідальності за їх невиконання;

3) недостатня урегульованість механізму взаємодії та обміну інформацією між службою ДОП та іншими суб'єктами профілактики правопорушень;

4) відсутність належного фінансового, організаційного, матеріально-технічного, кадрового та іншого забезпечення профілактичної діяльності служби ДОП;

5) недостатня урегульованість адміністративно-правового статусу громадських формувань і населення як самостійних суб'єктів профілактики, їх завдань і функцій в цій сфері, а також форм і методів діяльності;

6) невідповідність правового регулювання повноважень служби ДОП у сфері профілактики правопорушень, форм, методів, засобів і способів їх здійснення потребам часу та загальноновизнаним міжнародним стандартам;

7) неузгодженість окремих положень нормативно-правових актів, що регулюють діяльність служби ДОП та інших суб'єктів профілактики;

8) інше

---

24. На Вашу думку, на які аспекти, в першу чергу, необхідно звернути уваги при формулюванні визначення загальносоціальної профілактики?

- 1) при формулюванні визначення загальносоціальної профілактики необхідно розкрити роль загальносоціальних заходів в розвитку й удосконаленні суспільних відносин;
  - 2) при формулюванні визначення загальносоціальної профілактики необхідно розкрити її роль у протидії злочинності;
  - 3) при формулюванні визначення загальносоціальної профілактики необхідно показати логічний зв'язок між застосуванням загальносоціальних заходів і попередженням злочинності;
  - 4) інше
-

25. На Вашу думку, на які суб'єкти покладається реалізація загальносоціальних профілактичних заходів?

- 1) до реалізації загальносоціальних заходів, в більшій чи меншій мірі, залучаються всі органи державної влади та місцевого самоврядування, громадські організації, юридичні та фізичні особи, які входять до загальної системи суб'єктів профілактики, в тому числі й служба ДОП;
  - 2) реалізація загальносоціальних заходів здійснюється виключно неспеціалізованими суб'єктами, для яких функція попередження правопорушень не є профілюючою (основною);
  - 3) основний тягар реалізації заходів загальносоціальної профілактики покладається на неспеціалізованих суб'єктів; спеціалізовані ж суб'єкти лише надають їм допомогу або ж здійснюють деякі з цих заходів;
  - 4) інше
-

26. На Вашу думку, які заходи необхідно взяти з метою підвищення ефективності загальносоціальної профілактики дільничних офіцерів поліції?

- 1) розробити спеціальні програми профілактики найбільш поширених злочинів, адміністративних правопорушень, інших антигромадських форм поведінки та фонових явищ;
- 2) передбачити у штатах підрозділів служби ДОП додаткові посади інспекторів, відповідальних за здійснення профілактичної діяльності;
- 3) збільшити питому вагу показників профілактичної діяльності в загальній системі оцінки діяльності дільничних офіцерів поліції;
- 4) активізувати роботу, спрямовану на залучення громадян до охорони публічного порядку;

5) збільшити кількість та урізноманітнити тематику заходів профілактичного характеру, які організовуються та проводяться ДОП;

6) залучати до проведення заходів профілактичного характеру представників органів державної влади та місцевого самоврядування, медичних, соціальних, педагогічних та інших працівників, відомих та авторитетних особистостей;

7) забезпечити широке залучення різноманітних ЗМІ до висвітлення заходів загальносоціальної профілактики, які проводяться ДОП та НПУ;

8) інше

---

27. На Вашу думку, яким чином позначається на якості роботи дільничних офіцерів поліції у сфері профілактики правопорушень відсутність у новій Інструкції з організації діяльності ДОП згадки про спеціальну профілактику?

1) відсутність нормативного визначення спеціальної профілактики жодним чином не впливає на якість роботи дільничних офіцерів поліції, оскільки це питання носить суто теоретичний характер;

2) відсутність нормативного визначення спеціальної профілактики негативно позначається на таких показниках роботи дільничних офіцерів поліції у сфері профілактики, як системність, послідовність, комплексність, планомірність тощо;

3) визначення спеціальної профілактики (так само як і загальносоціальної та індивідуальної) має бути закріплено в Законі «Про профілактику», а не в підзаконному нормативно-правовому акті;

4) інше

---

28. На Вашу думку, які суб'єкти повинні залучатись до реалізації заходів спеціальної профілактики?

1) абсолютно всі державні та недержавні органи, соціальні групи, громадські організації, та окремі громадяни;

2) спеціальні суб'єкти, які спеціалізуються на боротьбі зі злочинністю;

3) лише окремі правоохоронні органи та громадські формування, спеціально створені для здійснення спеціально-кримінологічного попередження;

4) інше

---

29. На Вашу думку, в якій мірі на сьогодні реалізується профілактичний потенціал адміністративно-юрисдикційної діяльності дільничних офіцерів поліції у сфері протидії пияцтву та алкоголізму?

1) на сьогодні межі такої діяльності в повній мірі відповідають потребам практики й не потребують розширення;

2) на сьогодні межі такої діяльності невиправдано розширені й потребують негайного перегляду в бік звуження й обмеження;

3) хоча дільничні офіцери наділені правом розглядати лише незначну кількість справ про адміністративні правопорушення в сфері протидії пияцтву та алкоголізму, однак це жодним чином не впливає на результати їх роботи в сфері профілактики даних проступків;

4) необхідно наділити дільничних офіцерів поліції правом розглядати більшу кількість справ про адміністративні правопорушення в сфері протидії пияцтву та алкоголізму, що дозволить спростити та значно прискорити процедуру притягнення порушників до адміністративної відповідальності, і, відповідно, збільшити профілактичний ефект накладеного адміністративного стягнення;

5) інше

---

30. Як ви можете оцінити ефективність такого заходу посткримінологічної профілактики домашнього насильства, як ведення постійного спостереження за станом взаємовідносин між конфліктуючими сторонами?

1) за умови сумлінного виконання, подібні заходи можуть кардинально змінити ситуацію в сімейно-побутовій сфері в бік її покращення;

2) висока ефективність таких заходів може бути досягнута лише в комплексі з іншими профілактичними заходами;

3) дільничні офіцери поліції не мають фізичної можливості здійснювати постійний нагляд і контроль за сім'ями, які відносяться до групи ризику через переобтяження іншими функціональними обов'язками;

4) інше

---

31. Як Ви ставитесь до створення загальнодержавного централізованого обліку адміністративних правопорушень?

1) створення подібної бази даних суттєво підвищить ефективність профілактичної роботи, оскільки дозволить з легкістю відслідковувати поведінку осіб, які перебувають на профілактичному обліку, та вчасно вживати щодо них заходів впливу;

- 2) на сьогодні відсутня необхідність створювати такий облік, оскільки інформація про осіб, які раніше притягувались до адміністративної відповідальності або перебувають у розшуку, міститься в інших базах даних;
  - 3) створення подібної бази даних потребує значних фінансових і трудових ресурсів, тому більш доречно відкрити для дільничних офіцерів поліції доступ до вже існуючих обліків;
  - 4) інше
-

32. На Вашу думку, чи позначається якимось чином на роботі дільничних офіцерів поліції відсутність у новій Інструкції з організації діяльності ДОП згадки про форми спеціальної профілактики?

- 1) так, відсутність у новій Інструкції згадки про форми спеціальної профілактики негативно позначається на якості роботи дільничних офіцерів поліції й суттєво звужує їх компетенцію у сфері профілактики;
  - 2) відсутність у новій Інструкції згадки про форми спеціальної профілактики жодним чином не позначається на якості та ефективності роботи дільничних офіцерів поліції;
  - 3) питання про форми спеціальної профілактики носить суто теоретичний характер, а тому його недоцільно переносити в правову площину;
  - 4) інше
-

33. Як Ви оцінюєте необхідність закріплення в новій Інструкції з організації діяльності ДОП чіткого переліку форм індивідуального профілактичного впливу, які можуть засовувати дільничні офіцери поліції?

- 1) перелік форм індивідуального профілактичного впливу має бути закріплено не в підзаконному нормативно-правовому акті, а в законодавчому порядку, наприклад, в Законі «Про соціальну профілактику правопорушень в Україні», «Про Національну поліцію України» тощо;
- 2) з одного боку, закріплення форм індивідуальної профілактики суттєво розширить сферу компетенції дільничних офіцерів поліції, а з іншого – слугуватиме додатковою гарантією захисту прав і законних інтересів громадян від неправомірного втручання в їх особисте життя;
- 3) на сьогодні немає потреби закріплювати форми індивідуальної профілактики в новій Інструкції, оскільки вона досить детально визначає основні права та обов'язки дільничних офіцерів, а також межі їх втручання в особисте життя громадян;

4) інше

---

34. На Вашу думку, які з перерахованих форм індивідуального профілактичного впливу дільничні офіцери поліції використовують найчастіше в своїй повсякденній діяльності?

- 1) відвідування особи за місцем проживання, навчання, роботи;
  - 2) індивідуальна профілактична бесіда;
  - 3) роз'яснення суспільної небезпечності поведінки особи, яка скоїла правопорушення;
  - 4) офіційне застереження про неприпустимість протиправної поведінки;
  - 5) постановка на профілактичний облік;
  - 6) порушення питання про встановлення адміністративного нагляду;
  - 7) інформування адміністрації підприємств, установ, організацій навчальних закладів, громадських об'єднань про антигромадську поведінку особи;
  - 8) обговорення протиправних вчинків особи за місцем проживання, роботи, навчання;
  - 9) встановлення за особою профілактичної опіки;
  - 10) подання про необхідність усунення причин та умов, які сприяють вчиненню конкретних правопорушень;
  - 11) контроль і нагляд за процесом соціальної реабілітації;
  - 12) надання соціальної допомоги;
  - 13) притягнення до встановленої в законі відповідальності;
  - 14) інше
-

35. На Вашу думку, з якою кількістю потенційних правопорушників чинне законодавство дає можливість дільничному офіцеру поліції проводити цілеспрямовану профілактичну роботу?

- 1) з усіма;
  - 2) з кожним другим;
  - 3) з кожним третім;
  - 4) з кожним четвертим;
  - 5) з кожним п'ятим;
  - 6) інше
-

36. На Вашу думку, які із перерахованих нижче осіб потребують посиленого профілактичного впливу з боку дільничних офіцерів поліції?

- 1) звільнені з місць позбавлення волі, в яких судимість не знято або не погашено у встановленому законом порядку;
  - 2) засуджені за вчинення злочинів, виконання вироку щодо яких не пов'язано із позбавленням волі;
  - 3) звільнені від кримінальної відповідальності або від відбування покарання;
  - 4) яким було винесено офіційне застереження про неприпустимість протиправної поведінки;
  - 5) які зловживають спиртними напоями і на ґрунті пияцтва систематично допускають порушення громадського порядку;
  - 6) які неодноразово притягувались до відповідальності за правопорушення у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів;
  - 7) які неодноразово притягувались до відповідальності за ухилення від виконання батьківських обов'язків та забезпечення необхідних умов життя і виховання дітей;
  - 8) які визнані в установленому порядку хронічними алкоголіками;
  - 9) які були визнані в установленому порядку наркоманами, токсикоманами або вживають наркотичні засоби чи психотропні речовини без призначення лікаря;
  - 10) які страждають на тяжкі психічні розлади, є суспільно небезпечними і перебувають на спеціальному обліку в закладах охорони здоров'я;
  - 11) які вчиняють домашнє насильство;
  - 12) які займаються проституцією, сутенерством, жебрацтвом, не мають постійного місця проживання;
  - 13) члени неформальних молодіжних угруповань;
  - 14) які звільнились зі спеціальних виховних чи медичних установ;
  - 15) інше
-

37. На Вашу думку, чи доцільним є нормативно-правове закріплення в новій Інструкції з організації діяльності ДОП такого індивідуально-профілактичного заходу, як «винесення офіційного застереження про неприпустимість протиправної поведінки»?

1) так, в новій Інструкції з організації діяльності ДОП необхідно передбачити право дільничних викликати осіб, які систематично вчиняють порушення громадського порядку та інші правопорушення, ведуть аморальний чи антигромадський спосіб життя, з метою проведення з ними профілактичної бесіди та винесення їм офіційного застереження про неприпустимість протиправної поведінки;

2) ні, оскільки реалізація ДОП такого заходу суттєво обмежує конституційні права і свободи громадян;

3) інше

---

38. Як ви можете оцінити ефективність здійснення дільничними офіцерами поліції такого профілактичного заходу, як адміністративний нагляд?

1) інститут адміністративного нагляду підлягає ліквідації, оскільки більшість його положень є негуманними й такими, що не виправдано обмежують загально визнані права та свободи громадян;

2) завдяки здійсненню дільничними офіцерами поліції адміністративного нагляду попереджається абсолютна більшість випадків рецидиву злочинів з боку раніше судимих осіб;

3) на сьогодні адміністративний нагляд в руках дільничних офіцерів поліції так і не став дієвим інструментом попередження рецидивної злочинності;

4) інше

---

39. На Вашу думку, яким чином вплинуло скасування кримінальної відповідальності за порушення правил адміністративного нагляду на профілактичний потенціал даного заходу?

1) жодним чином не вплинуло, тому що обмеження, які застосовуються при даній формі контролю, навіть за відсутності забезпечення заходами кримінальної відповідальності, дають відчутний профілактичний ефект;

2) профілактичний потенціал даного заходу знизився, оскільки адміністративних стягнень, які передбачені в КУпАП, явно не достатньо для забезпечення належної поведінки адмінпіднаглядних;

3) профілактичний потенціал даного заходу підвищився, оскільки в КУпАП передбачено досить різноманітні заходи відповідальності для порушників правил адміністративного нагляду;

4) інше

---

40. На Вашу думку, які зміни необхідно внести до Інструкції з організації діяльності ДОП з метою надання дільничним офіцерам поліції можливості корегувати індивідуальну профілактичну роботу в залежності від ефективності вжитих раніше заходів?

1) надати дільничним офіцерам поліції право самостійно приймати рішення про зняття особи з профілактичного обліку чи продовження терміну перебування на такому обліку;

2) чітко прописати процедуру припинення індивідуального профілактичного впливу, зняття особи з профілактичного обліку та продовження терміну перебування на такому обліку;

3) передбачити можливість дострокового припинення індивідуального профілактичного впливу;

4) встановити граничний термін перебування особи на профілактичному обліку;

5) нормативно закріпити вичерпний перелік підстав зняття особи з профілактичного обліку;

6) інше

---

41. Які заходи, на Вашу думку, необхідно вжити з метою підвищення ефективності профілактичної діяльності дільничних офіцерів поліції?

---

42. Які фактори, на Вашу думку, негативно позначаються на якості профілактичної діяльності дільничних офіцерів поліції?

ЩИРО ДЯКУЄМО ЗА ДОПОМОГУ ТА СПІВПРАЦЮ!

ЗВЕДЕНІ ДАНІ

результатів соціологічного опитування працівників служби дільничних офіцерів поліції з питань підвищення ефективності діяльності служби ДОП у сфері профілактики правопорушень, проведеного в рамках дисертаційного дослідження на тему «Адміністративно-правове регулювання профілактичної діяльності дільничних офіцерів поліції»

Всього опитано 355 працівників служби дільничних офіцерів поліції

№ з/п	Питання	Кількість осіб	Питома вага у %
1.	Чи часто Ви залучаетесь до виконання службових обов'язків за межами закріпленої за вами поліцейської дільниці?		
	ніколи	0	0
	рідко	36	10
	часто	42	12
	дуже часто	266	75
	інше	11	3
2.	Як Ви оцінюєте той факт, що Закон України «Про Національну поліцію» не передбачає відокремленого функціонування підрозділів превентивної діяльності у складі Національної поліції?		
	підрозділи превентивної діяльності було цілком обґрунтовано віднесено у підпорядкування патрульної поліції;	14	4
	підрозділи превентивної діяльності мають бути виведені з підпорядкування патрульної поліції і включені до складу НПУ як самостійний елемент;	327	92
	інше	14	4
3.	На Вашу думку, чи повинна містити Інструкція з організації діяльності ДОП пряму вказівку на місце даної служби в системі Національної поліції України?		
	закріплення в Інструкції з організації діяльності ДОП такої вказівки суттєво не вплине на адміністративно-правовий статус служби ДОП;	46	13
	відсутність в Інструкції з організації діяльності ДОП такої вказівки може негативно позначитись на якості та ефективності управління та координації профілактичною	209	59

	роботою ДОП;		
	з аналізу змісту Інструкції з організації діяльності ДОП зрозуміло, що дана служба відноситься до підрозділів превентивної діяльності, а тому додатково вказувати на це непотрібно;	93	26
	інше	7	2
4.	На Вашу думку, чи необхідно закріплювати в Інструкції з організації діяльності ДОП організаційну систему цієї служби?		
	Так, потрібно, оскільки офіційне закріплення організаційної системи служби ДОП на нормативно-правовому рівні позитивно позначиться на якості управлінської діяльності;	188	53
	Ні, не потрібно, оскільки організаційна система служби ДОП постійно змінюється, а тому достатнім є її визначення на рівні відповідних наказів НПУ;	146	41
	інше	21	6
5.	На Вашу думку, чи відповідає існуюча на сьогодні система управління службою ДОП принципу розумного поєднання централізації та децентралізації?		
	так, існуюча на сьогодні система управління ДОП забезпечує оптимальне поєднання принципів централізації та децентралізації й наділяє дільничних офіцерів поліції достатнім обсягом повноважень для вирішення покладених на них завдань	153	43
	ні, існуюча на сьогодні система управління ДОП є занадто децентралізованою, в зв'язку з чим дільничні офіцери поліції наділені невиправдано широкими повноваженнями на власний розсуд обирати конкретні форми та методи вирішення покладених на них завдань	82	23
	ні, існуюча на сьогодні система управління ДОП є занадто централізованою, в зв'язку з чим применшується провідна роль дільничних офіцерів поліції в профілактиці злочинності, невиправдано обмежується їх самостійність, знижується їх ініціативність і відповідальність	109	31
	інше	11	3
6.	На Вашу думку, хто має здійснювати безпосереднє керівництво роботою дільничних офіцерів поліції?		
	старший дільничний офіцер поліції	305	86
	начальник відділу (сектору) превенції територіального (відокремленого) органу (підрозділу) поліції	263	74
	заступник начальника територіального органу	181	51

	(підрозділу) поліції, який відповідно до розподілу функціональних обов'язків координує діяльність ДОП		
	начальник територіального органу (підрозділу) поліції	131	37
	відділи (сектори) дільничних офіцерів поліції управлінь (відділів) превентивної діяльності ГУНП	110	31
	Управління дільничних офіцерів поліції Департаменту превентивної діяльності НПУ	103	29
	інше	28	8
7.	На Вашу думку, на кого має бути покладена організація роботи ДОП?		
	на старшого дільничного офіцера поліції	185	52
	на начальника відділу (сектору) превенції територіального (відокремленого) органу (підрозділу) поліції	156	44
	на заступника начальника територіального органу (підрозділу) поліції, який відповідно до розподілу функціональних обов'язків координує діяльність ДОП	305	86
	на начальника територіального органу (підрозділу) поліції	270	76
	на відділи (сектори) дільничних офіцерів поліції управлінь (відділів) превентивної діяльності ГУНП	174	49
	на Управління дільничних офіцерів поліції Департаменту превентивної діяльності НПУ	67	19
	інше	21	6
8.	На Вашу думку, хто повинен здійснювати організаційно-методичне забезпечення діяльності ДОП?		
	старший дільничний офіцер поліції	64	18
	начальник відділу (сектору) превенції територіального (відокремленого) органу (підрозділу) поліції	99	28
	заступник начальника територіального органу (підрозділу) поліції, який відповідно до розподілу функціональних обов'язків координує діяльність ДОП	138	39
	начальник територіального органу (підрозділу) поліції	25	7
	відділи (сектори) дільничних офіцерів поліції управлінь (відділів) превентивної діяльності ГУНП	227	64
	Управління дільничних офіцерів поліції Департаменту превентивної діяльності НПУ	252	71
	інше	32	9
9.	Як Ви можете оцінити відсутність в новій Інструкції з організації діяльності ДОП офіційно затвердженої структури служби ДОП		
	позитивно, оскільки організаційна структура кожного підрозділу ДОП має затверджуватись у відповідному	128	36

	штатному розписі, а не в загальній Інструкції		
	негативно, оскільки відсутність офіційно затвердженої структури служби ДОП порушує принцип нормативної визначеності, а також обумовлює неоднозначне розуміння і застосування одних і тих самих положень закону на практиці	181	51
	інше	46	13
10.	На Вашу думку, якими документами має визначатись адміністративно-правовий статус працівників служби ДОП?		
	Наказ МВС України № 650 має визначати загальні засади організації діяльності служби ДОП, тоді як адміністративно-правовий статус кожного працівника повинен бути детально прописаний у відповідних посадових інструкціях	88	25
	Наказ МВС України № 650 має закріплювати права та обов'язки лише основних працівників служби ДОП, тоді як адміністративно-правовий статус решти працівників має визначатись у відповідних нормативних документах	25	7
	Наказ МВС України № 650 має детально визначати адміністративно-правовий статус всіх працівників служби ДОП	238	67
	інше	4	1
11.	На Вашу думку, на кого має бути покладено основний обсяг роботи, пов'язаної з організацією профілактики злочинів та адміністративних проступків на території обслуговування?		
	на сьогодні це завдання досить успішно виконують всі працівники служби ДОП	81	23
	з цією метою в системі НПУ необхідно створити спеціальний підрозділ з профілактики	39	11
	для виконання цього завдання в структурі служби ДОП необхідно передбачити посади старших інспекторів та інспекторів превенції	192	54
	з цією метою в структурі служби ДОП необхідно виділити працівників з попередження окремих видів чи груп злочинів	32	9
	інше	11	3
12.	На Вашу думку, чи потрібно в новій Інструкції з організації діяльності ДОП визначати мету діяльності цієї служби?		
	ні, оскільки цільова спрямованість будь-якого підрозділу впливає з основних завдань і функцій, закріплених за ним	131	37

	так, оскільки цільова спрямованість будь-якого підрозділу є вихідним положенням при визначенні його основних завдань і функцій	203	57
	інше	21	6
13.	У чому, на Вашу думку, полягає основна мета діяльності служби ДОП?		
	проведення індивідуально-профілактичної роботи з особами, які перебувають на профілактичних обліках	67	19
	охорона публічного порядку та забезпечення громадської безпеки на території, що обслуговується	43	12
	втілення в життя політики держави в сфері профілактики правопорушень та забезпечення публічної безпеки і порядку	217	61
	інше	28	8
14.	Як Ви можете оцінити систему завдань ДОП, яка закріплена в другому розділі нової Інструкції з організації діяльності ДОП?		
	завдання ДОП не розкривають специфіку даної служби, зокрема, профілактичну спрямованість її діяльності, а тому мають бути уточнені та деталізовані	209	59
	завдання ДОП в повній мірі розкривають профілактичний потенціал, яким володіє дана служба	82	23
	інше	64	18
15.	На Вашу думку, які завдання служби ДОП необхідно додатково закріпити в новій Інструкції з організації діяльності ДОП?		
	система завдань служби ДОП є лаконічною та повною, а тому не потребує додаткової деталізації;	131	37
	на службу ДОП необхідно додатково покласти вирішення таких завдань:	224	63
	а) виявлення причин і умов, які сприяють вчиненню злочинів і правопорушень	273	77
	б) надання соціальної та правової допомоги громадянам	227	64
	в) надання громадянам соціальних послуг	199	56
	г) загальне правове виховання населення	181	51
	д) роз'яснення законодавства	234	66
	е) організація та участь у заходах профілактичної спрямованості	217	61
	є) інше	82	23
16.	На Вашу думку, чи можна назвати функції служби ДОП, які закріплені в другому розділі Наказу МВС України № 650, концентрованими напрямками її діяльності, що найбільш повно характеризують її		

	сутність та основне призначення?		
	такий спосіб формулювання основних функції служби ДОП є концептуально хибним, оскільки вносить неясність у розуміння основного призначення даної служби, а також робить практично неможливим проведення розмежування між покладеними на неї завданнями та функціями	217	61
	функції служби ДОП, визначені в Наказі МВС України № 650, дають можливість отримати повне уявлення про основне призначення цієї служби, оскільки максимально вичерпно характеризують основні напрями її діяльності, форму та спосіб здійснення покладених на неї повноважень	99	28
	інше	39	11
17.	На Вашу думку, виконання яких функцій на сьогодні покладається на службу ДОП?		
	профілактична	309	87
	адміністративно-юрисдикційна	298	84
	соціального обслуговування населення	291	82
	кримінальна процесуальна (в якості допоміжних сил	234	66
	надання управлінських послуг	67	19
	аналітична	85	24
	інформаційна	103	29
	інше	78	22
18.	На Вашу думку, які напрями діяльності ДОП не достатньо врегульовані в новій Інструкції з організації діяльності ДОП і, у зв'язку з цим, потребують додаткового нормативно-правового регулювання?		
	взаємодія з населенням на засадах партнерства	288	81
	здійснення прийому громадян і розгляд їх звернень	323	91
	здійснення загальної профілактики злочинів	139	39
	здійснення індивідуальної профілактичної діяльності	149	42
	робота з громадськими формуваннями і організація їх діяльності	281	79
	забезпечення дотримання правил дозвільної системи	163	46
	здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі	117	33
	профілактика домашнього насильства	110	31
	здійснення кримінальної процесуальної діяльності	142	40
	інше	64	18
19.	Який нормативно-правовий акт, на Вашу думку, має найбільший профілактичний потенціал?		
	Конституція України	32	9

	Кримінальний кодекс України	273	77
	Кодекс України про адміністративні правопорушення	213	60
	Кримінальний процесуальний кодекс України	99	28
	Кримінально-виконавчий кодекс України	146	41
	Митний кодекс України	67	19
	інше	60	17
20.	Як Ви можете оцінити роль комплексних програм профілактики злочинів та інших правопорушень у роботі поліції загалом, та служби ДОП зокрема?		
	у прийнятті зазначених програм на сьогодні немає необхідності, оскільки вони не містять ефективних практичних рекомендацій і мають суто теоретичну спрямованість	114	32
	зазначені програми відіграють фундаментальну роль у протидії злочинності, а тому їх відсутність негативно впливає на якість виконання покладених на поліцію завдань і функцій профілактичної спрямованості	210	59
	інше	31	9
21	На Вашу думку, який із перерахованих нижче шляхів удосконалення нормативно-правового регулювання профілактичної діяльності є найбільш ефективним?		
	внесення змін і доповнень до чинних нормативно-правових актів, які регламентують окремі напрями профілактичної діяльності	195	55
	прийняття єдиного законодавчого акту в сфері профілактики, наприклад, Закону «Про профілактику правопорушень»	217	61
	розробка та прийняття на державному рівні концепції або програми профілактики правопорушень	85	24
	імплементация в національне законодавство міжнародних нормативно-правових актів, а також приведення його у відповідність із загальновизнаними стандартами в сфері профілактики правопорушень	170	48
	інше	85	24
22	Як Ви можете оцінити стан нормативно-правового регулювання профілактичної діяльності дільничних офіцерів поліції?		
	нормативно-правові акти, які на сьогодні складають систему правового регулювання профілактичної діяльності служби ДОП, є достатньо прогресивними й забезпечують належні умови реалізації профілактичної функції	82	23
	нормативно-правове регулювання профілактичної діяльності дільничних офіцерів поліції характеризується	138	39

	хоч і численними, однак несуттєвими недоліками, які неспроможні кардинально вплинути на якість реалізації профілактичної функції		
	нормативно-правове регулювання профілактичної діяльності дільничних офіцерів поліції уже не спроможне виконувати всі покладені на нього функції, а тому потребує негайного та докорінного реформування	121	34
	інше	14	4
23	На Вашу думку, які основні недоліки характерні на сьогодні для нормативно-правового регулювання профілактичної діяльності дільничних офіцерів поліції?		
	недостатня визначеність адміністративно-правового статусу служби ДОП як основного суб'єкта профілактики правопорушень	153	43
	декларативність багатьох правових норм, спрямованих на регулювання профілактичної діяльності служби ДОП, відсутність механізму їх реалізації, а також відповідальності за їх невиконання	160	45
	недостатня урегульованість механізму взаємодії та обміну інформацією між службою ДОП та іншими суб'єктами профілактики правопорушень	192	54
	відсутність належного фінансового, організаційного, матеріально-технічного, кадрового та іншого забезпечення профілактичної діяльності служби ДОП	263	74
	недостатня урегульованість адміністративно-правового статусу громадських формувань і населення як самостійних суб'єктів профілактики, їх завдань і функцій в цій сфері, а також форм і методів діяльності	124	35
	невідповідність правового регулювання повноважень служби ДОП у сфері профілактики правопорушень, форм, методів, засобів і способів їх здійснення потребам часу та загально визнаним міжнародним стандартам	124	35
	неузгодженість окремих положень нормативно-правових актів, що регулюють діяльність служби ДОП та інших суб'єктів профілактики	131	37
	інше	46	13
24.	На Вашу думку, на які аспекти, в першу чергу, необхідно звернути уваги при формулюванні визначення загальносоціальної профілактики?		
	при формулюванні визначення загальносоціальної профілактики необхідно розкрити роль загальносоціальних заходів в розвитку й удосконаленні суспільних відносин	39	11

	при формулюванні визначення загальносоціальної профілактики необхідно розкрити її роль у протидії злочинності	124	35
	при формулюванні визначення загальносоціальної профілактики необхідно показати логічний зв'язок між застосуванням загальносоціальних заходів і попередженням злочинності	188	53
	інше	4	1
25	На Вашу думку, на які суб'єкти покладається реалізація загальносоціальних профілактичних заходів?		
	до реалізації загальносоціальних заходів, в більшій чи меншій мірі, залучаються всі органи державної влади та місцевого самоврядування, громадські організації, юридичні та фізичні особи, які входять до загальної системи суб'єктів профілактики, в тому числі й служба ДОП	216	61
	реалізація загальносоціальних заходів здійснюється виключно неспеціалізованими суб'єктами, для яких функція попередження правопорушень не є профілюючою (основною)	43	12
	основний тягар реалізації заходів загальносоціальної профілактики покладається на неспеціалізованих суб'єктів; спеціалізовані ж суб'єкти лише надають їм допомогу або ж здійснюють деякі з цих заходів	96	27
	інше	0	0
26.	На Вашу думку, які заходи необхідно вжити з метою підвищення ефективності загальносоціальної профілактики дільничних офіцерів поліції?		
	розробити спеціальні програми профілактики найбільш поширених злочинів, адміністративних правопорушень, інших антигромадських форм поведінки та фонових явищ	280	79
	передбачити у штатах підрозділів служби ДОП додаткові посади інспекторів, відповідальних за здійснення профілактичної діяльності	199	56
	збільшити питому вагу показників профілактичної діяльності в загальній системі оцінки діяльності дільничних офіцерів поліції	220	62
	активізувати роботу, спрямовану на залучення громадян до охорони публічного порядку	252	71
	збільшити кількість та урізноманітнити тематику заходів профілактичного характеру, які організуються та проводяться ДОП	153	43

	залучати до проведення заходів профілактичного характеру представників органів державної влади та місцевого самоврядування, медичних, соціальних, педагогічних та інших працівників, відомих та авторитетних особистостей	138	39
	забезпечити широке залучення різноманітних ЗМІ до висвітлення заходів загальносоціальної профілактики, які проводяться ДОП та НПУ	181	51
	інше	71	20
27	На Вашу думку, яким чином позначається на якості роботи дільничних офіцерів поліції у сфері профілактики правопорушень відсутність у новій Інструкції з організації діяльності ДОП згадки про спеціальну профілактику?		
	відсутність нормативного визначення спеціальної профілактики жодним чином не впливає на якість роботи дільничних офіцерів поліції, оскільки це питання носить суто теоретичний характер	39	11
	відсутність нормативного визначення спеціальної профілактики негативно позначається на таких показниках роботи дільничних офіцерів поліції у сфері профілактики, як системність, послідовність, комплексність, планомірність тощо	206	58
	визначення спеціальної профілактики (так само як і загальносоціальної та індивідуальної) має бути закріплено в Законі «Про профілактику», а не в підзаконному нормативно-правовому акті	103	29
	інше	7	2
28.	На Вашу думку, які суб'єкти повинні залучатись до реалізації заходів спеціальної профілактики?		
	абсолютно всі державні та недержавні органи, соціальні групи, громадські організації, та окремі громадяни	227	64
	спеціальні суб'єкти, які спеціалізуються на боротьбі зі злочинністю	96	27
	лише окремі правоохоронні органи та громадські формування, спеціально створені для здійснення спеціально-кримінологічного попередження	21	6
	інше	11	3
29.	На Вашу думку, в якій мірі на сьогодні реалізується профілактичний потенціал адміністративно-юрисдикційної діяльності дільничних офіцерів поліції у сфері протидії пияцтву та алкоголізму?		
	на сьогодні межі такої діяльності в повній мірі відповідають потребам практики й не потребують	96	27

	розширення		
	на сьогодні межі такої діяльності не виправдано розширені й потребують негайного перегляду в бік звуження й обмеження	21	6
	хоча дільничні офіцери наділені правом розглядати лише незначну кількість справ про адміністративні правопорушення в сфері протидії пияцтву та алкоголізму, однак це жодним чином не впливає на результати їх роботи в сфері профілактики даних проступків	75	21
	необхідно наділити дільничних офіцерів поліції правом розглядати більшу кількість справ про адміністративні правопорушення в сфері протидії пияцтву та алкоголізму, що дозволить спростити та значно прискорити процедуру притягнення порушників до адміністративної відповідальності, і, відповідно, збільшити профілактичний ефект накладеного адміністративного стягнення	156	44
	інше	7	2
30.	Як ви можете оцінити ефективність такого заходу посткримінологічної профілактики домашнього насильства, як ведення постійного спостереження за станом взаємовідносин між конфліктуючими сторонами?		
	за умови сумлінного виконання, подібні заходи можуть кардинально змінити ситуацію в сімейно-побутовій сфері в бік її покращення	43	12
	висока ефективність таких заходів може бути досягнута лише в комплексі з іншими профілактичними заходами	35	10
	дільничні офіцери поліції не мають фізичної можливості здійснювати постійний нагляд і контроль за сім'ями, які відносяться до групи ризику через переобтяження іншими функціональними обов'язками	273	77
	інше	4	1
31.	Як Ви ставитесь до створення загальнодержавного централізованого обліку адміністративних правопорушень?		
	створення подібної бази даних суттєво підвищить ефективність профілактичної роботи, оскільки дозволить з легкістю відслідковувати поведінку осіб, які перебувають на профілактичному обліку, та вчасно вживати щодо них заходів впливу	210	59
	на сьогодні відсутня необхідність створювати такий облік, оскільки інформація про осіб, які раніше	60	17

	притягувались до адміністративної відповідальності або перебувають у розшуку, міститься в інших базах даних		
	створення подібної бази даних потребує значних фінансових і трудових ресурсів, тому більш доречно відкрити для дільничних офіцерів поліції доступ до вже існуючих обліків	85	24
	інше	0	0
32.	На Вашу думку, чи позначається якимось чином на роботі дільничних офіцерів поліції відсутність у новій Інструкції з організації діяльності ДОП згадки про форми спеціальної профілактики?		
	так, відсутність у новій Інструкції згадки про форми спеціальної профілактики негативно позначається на якості роботи дільничних офіцерів поліції й суттєво звужує їх компетенцію у сфері профілактики	206	58
	відсутність у новій Інструкції згадки про форми спеціальної профілактики жодним чином не позначається на якості та ефективності роботи дільничних офіцерів поліції	39	11
	питання про форми спеціальної профілактики носить суто теоретичний характер, а тому його недоцільно переносити в правову площину	110	31
	інше	0	0
33.	Як Ви оцінюєте необхідність закріплення в новій Інструкції з організації діяльності ДОП чіткого переліку форм індивідуального профілактичного впливу, які можуть засовувати дільничні офіцери поліції?		
	перелік форм індивідуального профілактичного впливу має бути закріплено не в підзаконному нормативно-правовому акті, а в законодавчому порядку, наприклад, в Законі «Про соціальну профілактику правопорушень в Україні», «Про Національну поліцію України» тощо	103	29
	з одного боку, закріплення форм індивідуальної профілактики суттєво розширить сферу компетенції дільничних офіцерів поліції, а з іншого – слугуватиме додатковою гарантією захисту прав і законних інтересів громадян від неправомірного втручання в їх особисте життя	192	54
	на сьогодні немає потреби закріплювати форми індивідуальної профілактики в новій Інструкції, оскільки вона досить детально визначає основні права та обов'язки дільничних офіцерів, а також межі їх втручання в особисте життя громадян	53	15

	інше	7	2
34.	На Вашу думку, які з перерахованих форм індивідуального профілактичного впливу дільничні офіцери поліції використовують найчастіше в своїй повсякденній діяльності?		
	відвідування особи за місцем проживання, навчання, роботи	192	54
	індивідуальна профілактична бесіда	344	97
	роз'яснення суспільної небезпечності поведінки особи, яка скоїла правопорушення	217	61
	офіційне застереження про неприпустимість протиправної поведінки	266	75
	постановка на профілактичний облік	249	70
	порушення питання про встановлення адміністративного нагляду	273	77
	інформування адміністрації підприємств, установ, організацій навчальних закладів, громадських об'єднань про антигромадську поведінку особи	75	21
	обговорення протиправних вчинків особи за місцем проживання, роботи, навчання	220	62
	встановлення за особою профілактичної опіки	110	31
	подання про необхідність усунення причин та умов, які сприяють вчиненню конкретних правопорушень	146	41
	контроль і нагляд за процесом соціальної реабілітації	128	36
	надання соціальної допомоги	121	34
	притягнення до встановленої в законі відповідальності	220	62
	інше	71	20
35.	На Вашу думку, з якою кількістю потенційних правопорушників чинне законодавство дає можливість дільничному офіцеру поліції проводити цілеспрямовану профілактичну роботу?		
	з усіма	35	10
	з кожним другим	53	15
	з кожним третім	103	29
	з кожним четвертим	89	25
	з кожним п'ятим	57	16
	інше	18	5
36.	На Вашу думку, які із перерахованих нижче осіб потребують посиленого профілактичного впливу з боку дільничних офіцерів поліції?		
	звільнені з місць позбавлення волі, в яких судимість не знято або не погашено у встановленому законом порядку	256	72
	засуджені за вчинення злочинів, виконання вироку щодо яких не пов'язано із позбавленням волі	249	70

	звільнені від кримінальної відповідальності або від відбування покарання	238	67
	яким було винесено офіційне застереження про неприпустимість протиправної поведінки	298	84
	які зловживають спиртними напоями і на ґрунті пияцтва систематично допускають порушення громадського порядку	312	88
	які неодноразово притягувались до відповідальності за правопорушення у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів	323	91
	які неодноразово притягувались до відповідальності за ухилення від виконання батьківських обов'язків та забезпечення необхідних умов життя і виховання дітей	224	63
	які визнані в установленому порядку хронічними алкоголіками	206	58
	які були визнані в установленому порядку наркоманами, токсикоманами або вживають наркотичні засоби чи психотропні речовини без призначення лікаря	245	69
	які страждають на тяжкі психічні розлади, є суспільно небезпечними і перебувають на спеціальному обліку в закладах охорони здоров'я	178	50
	які вчиняють домашнє насильство	256	72
	які займаються проституцією, сутенерством, жебрацтвом, не мають постійного місця проживання	156	44
	члени неформальних молодіжних угруповань	174	49
	які звільнились зі спеціальних виховних чи медичних установ	142	40
	інше	60	17
37.	На Вашу думку, чи доцільним є нормативно-правове закріплення в новій Інструкції з організації діяльності ДОП такого індивідуально-профілактичного заходу, як «винесення офіційного застереження про неприпустимість протиправної поведінки»?		
	так, в новій Інструкції з організації діяльності ДОП необхідно передбачити право дільничних викликати осіб, які систематично вчиняють порушення громадського порядку та інші правопорушення, ведуть аморальний чи антигромадський спосіб життя, з метою проведення з ними профілактичної бесіди та винесення їм офіційного застереження про неприпустимість протиправної поведінки	231	65
	ні, оскільки реалізація ДОП такого заходу суттєво обмежує конституційні права і свободи громадян	96	27

	інше	28	8
38.	Як ви можете оцінити ефективність здійснення дільничними офіцерами поліції такого профілактичного заходу, як адміністративний нагляд?		
	інститут адміністративного нагляду підлягає ліквідації, оскільки більшість його положень є негуманними й такими, що не виправдано обмежують загально визнані права та свободи громадян	36	10
	завдяки здійсненню дільничними офіцерами поліції адміністративного нагляду попереджається абсолютно більшість випадків рецидиву злочинів з боку раніше судимих осіб	138	39
	на сьогодні адміністративний нагляд в руках дільничних офіцерів поліції так і не став дієвим інструментом попередження рецидивної злочинності	160	45
	інше	21	6
39	На Вашу думку, яким чином вплинуло скасування кримінальної відповідальності за порушення правил адміністративного нагляду на профілактичний потенціал даного заходу?		
	жодним чином не вплинуло, тому що обмеження, які застосовуються при даній формі контролю, навіть за відсутності забезпечення заходами кримінальної відповідальності, дають відчутний профілактичний ефект	39	11
	профілактичний потенціал даного заходу знизився, оскільки адміністративних стягнень, які передбачені в КУпАП, явно не достатньо для забезпечення належної поведінки адмінпіднаглядних	238	67
	профілактичний потенціал даного заходу підвищився, оскільки в КУпАП передбачено досить різноманітні заходи відповідальності для порушників правил адміністративного нагляду	46	13
	інше	32	9
40	На Вашу думку, які зміни необхідно внести до Інструкції з організації діяльності ДОП з метою надання дільничним офіцерам поліції можливості корегувати індивідуальну профілактичну роботу в залежності від ефективності вжитих раніше заходів?		
	надати дільничним офіцерам поліції право самостійно приймати рішення про зняття особи з профілактичного обліку чи продовження терміну перебування на такому обліку	64	18

	чітко прописати процедуру припинення індивідуального профілактичного впливу, зняття особи з профілактичного обліку та продовження терміну перебування на такому обліку	234	66
	передбачити можливість дострокового припинення індивідуального профілактичного впливу	174	49
	встановити граничний термін перебування особи на профілактичному обліку	209	59
	нормативно закріпити вичерпний перелік підстав зняття особи з профілактичного обліку	288	81
	інше	89	25
41.	Які заходи, на Вашу думку, необхідно вжити з метою підвищення ефективності профілактичної діяльності дільничних офіцерів поліції?		
42.	Які фактори, на Вашу думку, негативно позначаються на якості профілактичної діяльності дільничних офіцерів поліції?		

ЗВЕДЕНІ ДАНІ
результатів соціологічного опитування фахівців у галузі права з питань
підвищення ефективності діяльності служби ДОП у сфері профілактики
правопорушень,
проведеного в рамках дисертаційного дослідження на тему
«Адміністративно-правове регулювання профілактичної діяльності
дільничних офіцерів поліції»

Всього опитано 270 фахівців у галузі права

№ з/п	Питання	Кількість осіб	Питома вага у %
2.	<p>Як Ви оцінюєте той факт, що Закон України «Про Національну поліцію» не передбачає відокремленого функціонування підрозділів превентивної діяльності у складі Національної поліції?</p> <p>підрозділи превентивної діяльності було цілком обгрунтовано віднесено у підпорядкування патрульної поліції;</p> <p>підрозділи превентивної діяльності мають бути виведені з підпорядкування патрульної поліції і включені до складу НПУ як самостійний елемент;</p> <p>інше</p>	<p></p> <p>30</p> <p>105</p> <p>35</p>	<p></p> <p>11</p> <p>76</p> <p>13</p>
3.	<p>На Вашу думку, чи повинна містити Інструкція з організації діяльності ДОП пряму вказівку на місце даної служби в системі Національної поліції України?</p> <p>закріплення в Інструкції з організації діяльності ДОП такої вказівки суттєво не вплине на адміністративно-правовий статус служби ДОП;</p> <p>відсутність в Інструкції з організації діяльності ДОП такої вказівки може негативно позначитись на якості та ефективності управління та координації профілактичною роботою ДОП;</p> <p>з аналізу змісту Інструкції з організації діяльності ДОП зрозуміло, що дана служба відноситься до підрозділів превентивної діяльності, а тому додатково вказувати на це непотрібно;</p> <p>інше</p>	<p></p> <p>84</p> <p>140</p> <p>41</p> <p>5</p>	<p></p> <p>31</p> <p>52</p> <p>15</p> <p>2</p>
4.	<p>На Вашу думку, чи необхідно закріплювати в Інструкції з організації діяльності ДОП організаційну систему цієї служби?</p>	<p></p>	<p></p>

	Так, потрібно, оскільки офіційне закріплення організаційної системи служби ДОП на нормативно-правовому рівні позитивно позначиться на якості управлінської діяльності;	165	61
	Ні, не потрібно, оскільки організаційна система служби ДОП постійно змінюється, а тому достатнім є її визначення на рівні відповідних наказів НПУ;	70	26
	інше	35	13
5.	На Вашу думку, чи відповідає існуюча на сьогодні система управління службою ДОП принципу розумного поєднання централізації та децентралізації?		
	так, існуюча на сьогодні система управління ДОП забезпечує оптимальне поєднання принципів централізації та децентралізації й наділяє дільничних офіцерів поліції достатнім обсягом повноважень для вирішення покладених на них завдань	124	46
	ні, існуюча на сьогодні система управління ДОП є занадто децентралізованою, в зв'язку з чим дільничні офіцери поліції наділені невиправдано широкими повноваженнями на власний розсуд обирати конкретні форми та методи вирішення покладених на них завдань	30	11
	ні, існуюча на сьогодні система управління ДОП є занадто централізованою, в зв'язку з чим применшується провідна роль дільничних офіцерів поліції в профілактиці злочинності, невиправдано обмежується їх самостійність, знижується їх ініціативність і відповідальність	100	37
	інше	16	6
6.	На Вашу думку, хто має здійснювати безпосереднє керівництво роботою дільничних офіцерів поліції?		
	старший дільничний офіцер поліції	246	91
	начальник відділу (сектору) превенції територіального (відокремленого) органу (підрозділу) поліції	221	82
	заступник начальника територіального органу (підрозділу) поліції, який відповідно до розподілу функціональних обов'язків координує діяльність ДОП	116	43
	начальник територіального органу (підрозділу) поліції	51	19
	відділи (сектори) дільничних офіцерів поліції управлінь (відділів) превентивної діяльності ГУНП	22	8
	Управління дільничних офіцерів поліції Департаменту превентивної діяльності НПУ	8	3
	інше	8	3
7.	На Вашу думку, на кого має бути покладена		

	організація роботи ДОП?		
	на старшого дільничного офіцера поліції	51	19
	на начальника відділу (сектору) превенції територіального (відокремленого) органу (підрозділу) поліції	146	54
	на заступника начальника територіального органу (підрозділу) поліції, який відповідно до розподілу функціональних обов'язків координує діяльність ДОП	246	91
	на начальника територіального органу (підрозділу) поліції	213	79
	на відділи (сектори) дільничних офіцерів поліції управлінь (відділів) превентивної діяльності ГУНП	132	49
	на Управління дільничних офіцерів поліції Департаменту превентивної діяльності НПУ	86	32
	інше	24	9
8.	На Вашу думку, хто повинен здійснювати організаційно-методичне забезпечення діяльності ДОП?		
	старший дільничний офіцер поліції	19	7
	начальник відділу (сектору) превенції територіального (відокремленого) органу (підрозділу) поліції	49	18
	заступник начальника територіального органу (підрозділу) поліції, який відповідно до розподілу функціональних обов'язків координує діяльність ДОП	105	39
	начальник територіального органу (підрозділу) поліції	122	45
	відділи (сектори) дільничних офіцерів поліції управлінь (відділів) превентивної діяльності ГУНП	211	78
	Управління дільничних офіцерів поліції Департаменту превентивної діяльності НПУ	205	76
	інше	11	4
9.	Як Ви можете оцінити відсутність в новій Інструкції з організації діяльності ДОП офіційно затвердженої структури служби ДОП		
	позитивно, оскільки організаційна структура кожного підрозділу ДОП має затверджуватись у відповідному штатному розписі, а не в загальній Інструкції	77	29
	негативно, оскільки відсутність офіційно затвердженої структури служби ДОП порушує принцип нормативної визначеності, а також обумовлює неоднозначне розуміння і застосування одних і тих самих положень закону на практиці	162	60
	інше	11	4
10.	На Вашу думку, якими документами має визначатись адміністративно-правовий статус працівників		

	служби ДОП?		
	Наказ МВС України № 650 має визначати загальні засади організації діяльності служби ДОП, тоді як адміністративно-правовий статус кожного працівника повинен бути детально прописаний у відповідних посадових інструкціях	97	36
	Наказ МВС України № 650 має закріплювати права та обов'язки лише основних працівників служби ДОП, тоді як адміністративно-правовий статус решти працівників має визначатись у відповідних нормативних документах	30	11
	Наказ МВС України № 650 має детально визначати адміністративно-правовий статус всіх працівників служби ДОП	140	52
	інше	3	1
11.	На Вашу думку, на кого має бути покладено основний обсяг роботи, пов'язаної з організацією профілактики злочинів та адміністративних проступків на території обслуговування?		
	на сьогодні це завдання досить успішно виконують всі працівники служби ДОП	75	28
	з цією метою в системі НПУ необхідно створити спеціальний підрозділ з профілактики	41	15
	для виконання цього завдання в структурі служби ДОП необхідно передбачити посади старших інспекторів та інспекторів превенції	138	51
	з цією метою в структурі служби ДОП необхідно виділити працівників з попередження окремих видів чи груп злочинів	11	4
	інше	5	2
12.	На Вашу думку, чи потрібно в новій Інструкції з організації діяльності ДОП визначати мету діяльності цієї служби?		
	ні, оскільки цільова спрямованість будь-якого підрозділу впливає з основних завдань і функцій, закріплених за ним	62	23
	так, оскільки цільова спрямованість будь-якого підрозділу є вихідним положенням при визначенні його основних завдань і функцій	170	63
	інше	38	14
13.	У чому, на Вашу думку, полягає основна мета діяльності служби ДОП?		
	проведення індивідуально-профілактичної роботи з особами, які перебувають на профілактичних обліках	157	58
	охорона публічного порядку та забезпечення	92	34

	громадської безпеки на території, що обслуговується		
	втілення в життя політики держави в сфері профілактики правопорушень та забезпечення публічної безпеки і порядку	200	74
	інше	51	19
14.	Як Ви можете оцінити систему завдань ДОП, яка закріплена в другому розділі нової Інструкції з організації діяльності ДОП?		
	завдання ДОП не розкривають специфіку даної служби, зокрема, профілактичну спрямованість її діяльності, а тому мають бути уточнені та деталізовані	181	67
	завдання ДОП в повній мірі розкривають профілактичний потенціал, яким володіє дана служба	67	25
	інше	22	8
15.	На Вашу думку, які завдання служби ДОП необхідно додатково закріпити в новій Інструкції з організації діяльності ДОП?		
	система завдань служби ДОП є лаконічною та повною, а тому не потребує додаткової деталізації;	97	36
	на службу ДОП необхідно додатково покласти вирішення таких завдань:	173	64
	а) виявлення причин і умов, які сприяють вчиненню злочинів і правопорушень	216	80
	б) надання соціальної та правової допомоги громадянам	183	68
	в) надання громадянам соціальних послуг	186	69
	г) загальне правове виховання населення	162	60
	д) роз'яснення законодавства	192	71
	е) організація та участь у заходах профілактичної спрямованості	146	54
	є) інше	45	15
16.	На Вашу думку, чи можна назвати функції служби ДОП, які закріплені в другому розділі Наказу МВС України № 650, концентрованими напрямками її діяльності, що найбільш повно характеризують її сутність та основне призначення?		
	такий спосіб формулювання основних функцій служби ДОП є концептуально хибним, оскільки вносить неясність у розуміння основного призначення даної служби, а також робить практично неможливим проведення розмежування між покладеними на неї завданнями та функціями	146	54
	функції служби ДОП, визначені в Наказі МВС України № 650, дають можливість отримати повне уявлення про	78	29

	основне призначення цієї служби, оскільки максимально вичерпно характеризують основні напрями її діяльності, форму та спосіб здійснення покладених на неї повноважень		
	інше	46	17
17.	На Вашу думку, виконання яких функцій на сьогодні покладається на службу ДОП?		
	профілактична	248	92
	адміністративно-юрисдикційна	238	88
	соціального обслуговування населення	243	90
	кримінальна процесуальна (в якості допоміжних сил надання управлінських послуг	192	71
	аналітична	41	15
	інформаційна	57	21
	інше	78	29
		38	14
18.	На Вашу думку, які напрями діяльності ДОП не достатньо врегульовані в новій Інструкції з організації діяльності ДОП і, у зв'язку з цим, потребують додаткового нормативно-правового регулювання?		
	взаємодія з населенням на засадах партнерства	238	88
	здійснення прийому громадян і розгляд їх звернень	205	76
	здійснення загальної профілактики злочинів	138	51
	здійснення індивідуальної профілактичної діяльності	108	40
	робота з громадськими формуваннями і організація їх діяльності	192	71
	забезпечення дотримання правил дозвільної системи	146	54
	здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі	86	32
	профілактика домашнього насильства	22	8
	здійснення кримінальної процесуальної діяльності	54	20
	інше	32	12
19.	Який нормативно-правовий акт, на Вашу думку, має найбільший профілактичний потенціал?		
	Конституція України	14	5
	Кримінальний кодекс України	224	83
	Кодекс України про адміністративні правопорушення	186	69
	Кримінальний процесуальний кодекс України	111	41
	Кримінально-виконавчий кодекс України	154	57
	Митний кодекс України	78	29
	інше	35	13
20.	Як Ви можете оцінити роль комплексних програм профілактики злочинів та інших правопорушень у роботі поліції загалом, та служби ДОП зокрема?		

	у прийнятті зазначених програм на сьогодні немає необхідності, оскільки вони не містять ефективних практичних рекомендацій і мають суто теоретичну спрямованість	59	22
	зазначені програми відіграють фундаментальну роль у протидії злочинності, а тому їх відсутність негативно впливає на якість виконання покладених на поліцію завдань і функцій профілактичної спрямованості	192	71
	інше	19	7
21	На Вашу думку, який із перерахованих нижче шляхів удосконалення нормативно-правового регулювання профілактичної діяльності є найбільш ефективним?		
	внесення змін і доповнень до чинних нормативно-правових актів, які регламентують окремі напрями профілактичної діяльності	181	67
	прийняття єдиного законодавчого акту в сфері профілактики, наприклад, Закону «Про профілактику правопорушень»	235	87
	розробка та прийняття на державному рівні концепції або програми профілактики правопорушень	49	18
	імплементация в національне законодавство міжнародних нормативно-правових актів, а також приведення його у відповідність із загальновизнаними стандартами в сфері профілактики правопорушень	146	54
	інше	84	31
22	Як Ви можете оцінити стан нормативно-правового регулювання профілактичної діяльності дільничних офіцерів поліції?		
	нормативно-правові акти, які на сьогодні складають систему правового регулювання профілактичної діяльності служби ДОП, є достатньо прогресивними й забезпечують належні умови реалізації профілактичної функції	41	15
	нормативно-правове регулювання профілактичної діяльності дільничних офіцерів поліції характеризується хоч і численними, однак несуттєвими недоліками, які неспроможні кардинально вплинути на якість реалізації профілактичної функції	113	42
	нормативно-правове регулювання профілактичної діяльності дільничних офіцерів поліції уже не спроможне виконувати всі покладені на нього функції, а тому потребує негайного та докорінного реформування	73	27
	інше	43	16
23	На Вашу думку, які основні недоліки характерні на		

	сьогодні для нормативно-правового регулювання профілактичної діяльності дільничних офіцерів поліції?		
	недостатня визначеність адміністративно-правового статусу служби ДОП як основного суб'єкта профілактики правопорушень	100	37
	декларативність багатьох правових норм, спрямованих на регулювання профілактичної діяльності служби ДОП, відсутність механізму їх реалізації, а також відповідальності за їх невиконання	181	67
	недостатня урегульованість механізму взаємодії та обміну інформацією між службою ДОП та іншими суб'єктами профілактики правопорушень	130	48
	відсутність належного фінансового, організаційного, матеріально-технічного, кадрового та іншого забезпечення профілактичної діяльності служби ДОП	165	61
	недостатня урегульованість адміністративно-правового статусу громадських формувань і населення як самостійних суб'єктів профілактики, їх завдань і функцій в цій сфері, а також форм і методів діяльності	59	22
	невідповідність правового регулювання повноважень служби ДОП у сфері профілактики правопорушень, форм, методів, засобів і способів їх здійснення потребам часу та загально визнаним міжнародним стандартам	130	48
	неузгодженість окремих положень нормативно-правових актів, що регулюють діяльність служби ДОП та інших суб'єктів профілактики	81	30
	інше	46	17
24.	На Вашу думку, на які аспекти, в першу чергу, необхідно звернути уваги при формулюванні визначення загальносоціальної профілактики?		
	при формулюванні визначення загальносоціальної профілактики необхідно розкрити роль загальносоціальних заходів в розвитку й удосконаленні суспільних відносин	24	9
	при формулюванні визначення загальносоціальної профілактики необхідно розкрити її роль у протидії злочинності	57	21
	при формулюванні визначення загальносоціальної профілактики необхідно показати логічний зв'язок між застосуванням загальносоціальних заходів і попередженням злочинності	181	67
	інше	8	3
25	На Вашу думку, на які суб'єкти покладається		

	реалізація загальносоціальних профілактичних заходів?		
	до реалізації загальносоціальних заходів, в більшій чи меншій мірі, залучаються всі органи державної влади та місцевого самоврядування, громадські організації, юридичні та фізичні особи, які входять до загальної системи суб'єктів профілактики, в тому числі й служба ДОП	200	74
	реалізація загальносоціальних заходів здійснюється виключно неспеціалізованими суб'єктами, для яких функція попередження правопорушень не є профілюючою (основною)	11	4
	основний тягар реалізації заходів загальносоціальної профілактики покладається на неспеціалізованих суб'єктів; спеціалізовані ж суб'єкти лише надають їм допомогу або ж здійснюють деякі з цих заходів	59	22
	інше	0	0
26.	На Вашу думку, які заходи необхідно вжити з метою підвищення ефективності загальносоціальної профілактики дільничних офіцерів поліції?		
	розробити спеціальні програми профілактики найбільш поширених злочинів, адміністративних правопорушень, інших антигромадських форм поведінки та фонових явищ	170	63
	передбачити у штатах підрозділів служби ДОП додаткові посади інспекторів, відповідальних за здійснення профілактичної діяльності	165	61
	збільшити питому вагу показників профілактичної діяльності в загальній системі оцінки діяльності дільничних офіцерів поліції	186	69
	активізувати роботу, спрямовану на залучення громадян до охорони публічного порядку	148	55
	збільшити кількість та урізноманітнити тематику заходів профілактичного характеру, які організуються та проводяться ДОП	149	55
	залучати до проведення заходів профілактичного характеру представників органів державної влади та місцевого самоврядування, медичних, соціальних, педагогічних та інших працівників, відомих та авторитетних особистостей	167	62
	забезпечити широке залучення різноманітних ЗМІ до висвітлення заходів загальносоціальної профілактики, які проводяться ДОП та НПУ	127	47
	інше	73	27

27.	На Вашу думку, яким чином позначається на якості роботи дільничних офіцерів поліції у сфері профілактики правопорушень відсутність у новій Інструкції з організації діяльності ДОП згадки про спеціальну профілактику?		
	відсутність нормативного визначення спеціальної профілактики жодним чином не впливає на якість роботи дільничних офіцерів поліції, оскільки це питання носить суто теоретичний характер	43	16
	відсутність нормативного визначення спеціальної профілактики негативно позначається на таких показниках роботи дільничних офіцерів поліції у сфері профілактики, як системність, послідовність, комплексність, планомірність тощо	165	61
	визначення спеціальної профілактики (так само як і загальносоціальної та індивідуальної) має бути закріплено в Законі «Про профілактику», а не в підзаконному нормативно-правовому акті	57	21
	інше	5	2
28.	На Вашу думку, які суб'єкти повинні залучатись до реалізації заходів спеціальної профілактики?		
	абсолютно всі державні та недержавні органи, соціальні групи, громадські організації, та окремі громадяни	140	52
	спеціальні суб'єкти, які спеціалізуються на боротьбі зі злочинністю	81	30
	лише окремі правоохоронні органи та громадські формування, спеціально створені для здійснення спеціально-кримінологічного попередження	46	17
	інше	3	1
29.	На Вашу думку, в якій мірі на сьогодні реалізується профілактичний потенціал адміністративно-юрисдикційної діяльності дільничних офіцерів поліції у сфері протидії пияцтву та алкоголізму?		
	на сьогодні межі такої діяльності в повній мірі відповідають потребам практики й не потребують розширення	59	22
	на сьогодні межі такої діяльності невиправдано розширені й потребують негайного перегляду в бік звуження й обмеження	24	9
	хоча дільничні офіцери наділені правом розглядати лише незначну кількість справ про адміністративні правопорушення в сфері протидії пияцтву та алкоголізму, однак це жодним чином не впливає на результати їх роботи в сфері профілактики даних	76	28

	проступків		
	необхідно наділити дільничних офіцерів поліції правом розглядати більшу кількість справ про адміністративні правопорушення в сфері протидії пияцтву та алкоголізму, що дозволить спростити та значно прискорити процедуру притягнення порушників до адміністративної відповідальності, і, відповідно, збільшити профілактичний ефект накладеного адміністративного стягнення	111	41
	інше	0	0
30.	Як ви можете оцінити ефективність такого заходу посткримінологічної профілактики домашнього насильства, як ведення постійного спостереження за станом взаємовідносин між конфліктуючими сторонами?		
	за умови сумлінного виконання, подібні заходи можуть кардинально змінити ситуацію в сімейно-побутовій сфері в бік її покращення	40	15
	висока ефективність таких заходів може бути досягнути лише в комплексі з іншими профілактичними заходами	57	21
	дільничні офіцери поліції не мають фізичної можливості здійснювати постійний нагляд і контроль за сім'ями, які відносяться до групи ризику через переобтяження іншими функціональними обов'язками	165	61
	інше	8	3
31.	Як Ви ставитесь до створення загальнодержавного централізованого обліку адміністративних правопорушень?		
	створення подібної бази даних суттєво підвищить ефективність профілактичної роботи, оскільки дозволить з легкістю відслідковувати поведінку осіб, які перебувають на профілактичному обліку, та вчасно вживати щодо них заходів впливу	140	52
	на сьогодні відсутня необхідність створювати такий облік, оскільки інформація про осіб, які раніше притягувались до адміністративної відповідальності або перебувають у розшуку, міститься в інших базах даних	51	19
	створення подібної бази даних потребує значних фінансових і трудових ресурсів, тому більш доречно відкрити для дільничних офіцерів поліції доступ до вже існуючих обліків	68	25
	інше	11	4
32.	На Вашу думку, чи позначається якимось чином на роботі дільничних офіцерів поліції відсутність у новій		

	Інструкції з організації діяльності ДОП згадки про форми спеціальної профілактики?		
	так, відсутність у новій Інструкції згадки про форми спеціальної профілактики негативно позначається на якості роботи дільничних офіцерів поліції й суттєво звужує їх компетенцію у сфері профілактики	173	64
	відсутність у новій Інструкції згадки про форми спеціальної профілактики жодним чином не позначається на якості та ефективності роботи дільничних офіцерів поліції	43	16
	питання про форми спеціальної профілактики носить суто теоретичний характер, а тому його недоцільно переносити в правову площину	51	19
	інше	3	1
33.	Як Ви оцінюєте необхідність закріплення в новій Інструкції з організації діяльності ДОП чіткого переліку форм індивідуального профілактичного впливу, які можуть засовувати дільничні офіцери поліції?		
	перелік форм індивідуального профілактичного впливу має бути закріплено не в підзаконному нормативно-правовому акті, а в законодавчому порядку, наприклад, в Законі «Про соціальну профілактику правопорушень в Україні», «Про Національну поліцію України» тощо	56	24
	з одного боку, закріплення форм індивідуальної профілактики суттєво розширить сферу компетенції дільничних офіцерів поліції, а з іншого – слугуватиме додатковою гарантією захисту прав і законних інтересів громадян від неправомірного втручання в їх особисте життя	186	69
	на сьогодні немає потреби закріплювати форми індивідуальної профілактики в новій Інструкції, оскільки вона досить детально визначає основні права та обов'язки дільничних офіцерів, а також межі їх втручання в особисте життя громадян	19	7
	інше	0	0
34.	На Вашу думку, які з перерахованих форм індивідуального профілактичного впливу дільничні офіцери поліції використовують найчастіше в своїй повсякденній діяльності?		
	відвідування особи за місцем проживання, навчання, роботи	97	36
	індивідуальна профілактична бесіда	224	83
	роз'яснення суспільної небезпечності поведінки особи,	68	25

	яка скоїла правопорушення		
	офіційне застереження про неприпустимість протиправної поведінки	240	89
	постановка на профілактичний облік	219	81
	порушення питання про встановлення адміністративного нагляду	186	69
	інформування адміністрації підприємств, установ, організацій навчальних закладів, громадських об'єднань про антигромадську поведінку особи	81	30
	обговорення протиправних вчинків особи за місцем проживання, роботи, навчання	127	47
	встановлення за особою профілактичної опіки	146	54
	подання про необхідність усунення причин та умов, які сприяють вчиненню конкретних правопорушень	100	37
	контроль і нагляд за процесом соціальної реабілітації	78	29
	надання соціальної допомоги	132	49
	притягнення до встановленої в законі відповідальності	108	40
	інше	16	6
35.	На Вашу думку, з якою кількістю потенційних правопорушників чинне законодавство дає можливість дільничному офіцеру поліції проводити цілеспрямовану профілактичну роботу?		
	з усіма	5	2
	з кожним другим	16	6
	з кожним третім	84	31
	з кожним четвертим	92	34
	з кожним п'ятим	73	27
	інше	0	0
36.	На Вашу думку, які із перерахованих нижче осіб потребують посиленого профілактичного впливу з боку дільничних офіцерів поліції?		
	звільнені з місць позбавлення волі, в яких судимість не знято або не погашено у встановленому законом порядку	254	94
	засуджені за вчинення злочинів, виконання вироку щодо яких не пов'язано із позбавленням волі	203	75
	звільнені від кримінальної відповідальності або від відбування покарання	165	61
	яким було винесено офіційне застереження про неприпустимість протиправної поведінки	240	89
	які зловживають спиртними напоями і на ґрунті пияцтва систематично допускають порушення громадського порядку	162	60
	які неодноразово притягувались до відповідальності за правопорушення у сфері незаконного обігу наркотичних	194	72

	засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів		
	які неодноразово притягувались до відповідальності за ухилення від виконання батьківських обов'язків та забезпечення необхідних умов життя і виховання дітей	130	48
	які визнані в установленому порядку хронічними алкоголіками	122	45
	які були визнані в установленому порядку наркоманами, токсикоманами або вживають наркотичні засоби чи психотропні речовини без призначення лікаря	205	76
	які страждають на тяжкі психічні розлади, є суспільно небезпечними і перебувають на спеціальному обліку в закладах охорони здоров'я	170	63
	які вчиняють домашнє насильство	192	71
	які займаються проституцією, сутенерством, жебрацтвом, не мають постійного місця проживання	132	49
	члени неформальних молодіжних угруповань	103	38
	які звільнились зі спеціальних виховних чи медичних установ	130	48
	інше	59	22
37.	На Вашу думку, чи доцільним є нормативно-правове закріплення в новій Інструкції з організації діяльності ДОП такого індивідуально-профілактичного заходу, як «винесення офіційного застереження про неприпустимість протиправної поведінки»?		
	так, в новій Інструкції з організації діяльності ДОП необхідно передбачити право дільничних викликати осіб, які систематично вчиняють порушення громадського порядку та інші правопорушення, ведуть аморальний чи антигромадський спосіб життя, з метою проведення з ними профілактичної бесіди та винесення їм офіційного застереження про неприпустимість протиправної поведінки	143	53
	ні, оскільки реалізація ДОП такого заходу суттєво обмежує конституційні права і свободи громадян	86	32
	інше	41	15
38.	Як ви можете оцінити ефективність здійснення дільничними офіцерами поліції такого профілактичного заходу, як адміністративний нагляд?		
	інститут адміністративного нагляду підлягає ліквідації, оскільки більшість його положень є негуманними й такими, що не виправдано обмежують загальновизнані права та свободи громадян	49	18

	завдяки здійсненню дільничними офіцерами поліції адміністративного нагляду попереджається абсолютна більшість випадків рецидиву злочинів з боку раніше судимих осіб	40	15
	на сьогодні адміністративний нагляд в руках дільничних офіцерів поліції так і не став дієвим інструментом попередження рецидивної злочинності	151	56
	інше	30	11
39	На Вашу думку, яким чином вплинуло скасування кримінальної відповідальності за порушення правил адміністративного нагляду на профілактичний потенціал даного заходу?		
	жодним чином не вплинуло, тому що обмеження, які застосовуються при даній формі контролю, навіть за відсутності забезпечення заходами кримінальної відповідальності, дають відчутний профілактичний ефект	78	29
	профілактичний потенціал даного заходу знизився, оскільки адміністративних стягнень, які передбачені в КУпАП, явно не достатньо для забезпечення належної поведінки адмінпіднаглядних	138	51
	профілактичний потенціал даного заходу підвищився, оскільки в КУпАП передбачено досить різноманітні заходи відповідальності для порушників правил адміністративного нагляду	40	15
	інше	14	5
40	На Вашу думку, які зміни необхідно внести до Інструкції з організації діяльності ДОП з метою надання дільничним офіцерам поліції можливості корегувати індивідуальну профілактичну роботу в залежності від ефективності вжитих раніше заходів?		
	надати дільничним офіцерам поліції право самостійно приймати рішення про зняття особи з профілактичного обліку чи продовження терміну перебування на такому обліку	73	27
	чітко прописати процедуру припинення індивідуального профілактичного впливу, зняття особи з профілактичного обліку та продовження терміну перебування на такому обліку	162	60
	передбачити можливість дострокового припинення індивідуального профілактичного впливу	100	37
	встановити граничний термін перебування особи на профілактичному обліку	81	30
	нормативно закріпити вичерпний перелік підстав зняття	170	63

	особи з профілактичного обліку		
	інше	43	16
41.	Які заходи, на Вашу думку, необхідно вжити з метою підвищення ефективності профілактичної діяльності дільничних офіцерів поліції?		
42.	Які фактори, на Вашу думку, негативно позначаються на якості профілактичної діяльності дільничних офіцерів поліції?		

Акти впровадження

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ЗАКОНОДАВСТВА

04053, Київ, пров. Несторівський, 4. тел. 235 96 01, факс. 235 96 05, e-mail: zak_norm@rada.gov.ua

№ 22/645-1-15

„16” травня 2019 р.

АКТ

впровадження у практичну діяльність Інституту законодавства Верховної Ради України результатів дисертації Сташківа Ярослава Ярославовича на тему «Адміністративно-правове регулювання профілактичної діяльності дільничних офіцерів поліції»

Повідомляємо спеціалізованій вченій раді, що наукові положення, розроблені Сташківим Ярославом Ярославовичем під час підготовки дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 «адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» на тему: «Адміністративно-правове регулювання профілактичної діяльності дільничних офіцерів поліції», які стосуються удосконалення вітчизняного адміністративного законодавства, мають необхідний теоретичний та методологічний рівень, наукову та практичну значимість та можуть бути використані Інститутом законодавства Верховної Ради України при підготовці відповідних законопроектів.

Заслуговує на увагу визначений Сташківим Я.Я ряд прикладних ознак служби дільничних офіцерів поліції, які дозволяють провести її відмежування від інших підрозділів Національної поліції України, а також сформульовано її визначення як основного суб'єкта профілактики злочинів та адміністративних проступків в системі Національної поліції України. Крім того, здобувачем доведено необхідність внесення змін до нормативно-правових актів, які спрямовані на удосконалення внутрішньо системної організації служби дільничних офіцерів поліції, зокрема запропоновано: офіційно закріпити приналежність служби дільничних офіцерів поліції до підрозділів превентивної діяльності НПУ; нормативно закріпити організаційну систему цієї служби; переглянути існуючу на сьогодні систему управління дільничними офіцерами поліції й завдяки децентралізації оперативних функцій наділити їх більш широкими повноваженнями щодо самостійного вирішення проблем профілактики злочинності в межах закріпленої за ними території;

Висновки та рекомендації Сташківа Ярослава Ярославовича прийняті до уваги Інститутом законодавства Верховної Ради України і будуть враховуватися при підготовці експертно-аналітичних матеріалів для відповідних Комітетів Верховної Ради України, з метою удосконалення чинного адміністративного законодавства України.

 Директор,
 академік НАН України

О. Л. Копиленко

**НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ
ІНСТИТУТ
ПУБЛІЧНОГО ПРАВА**

вул.Г.Кірпи, 2 А, м.Київ, 03035

Тел. 044 228-1031

E-mail: sipl@email.ua

sipl@i.ua

www.sipl.com.ua

**SCIENTIFIC INSTITUTE
OF PUBLIC LAW**

2 a, Kirpy str., Kyiv, 03035

Tel. +38 04 228-1031

E-mail: sipl@email.ua

sipl@i.ua

www.sipl.com.ua

№ _____

На № _____

від _____

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший заступник директора
Науково-дослідного інституту
публічного права,
кандидат історичних наук, доцент

І.М. Пекарєв

«11» 02 2020 р.

А К Т

впровадження результатів дисертації здобувача наукового ступеня кандидата юридичних наук Сташківа Ярослава Ярославовича на тему «Адміністративно-правове регулювання профілактичної діяльності дільничних офіцерів поліції» у науково-дослідну діяльність Науково-дослідного інституту публічного права

Комісія у складі: заступника директора з наукової роботи Науково-дослідного інституту публічного права, кандидата юридичних наук, доцента Сороки Л.В., завідувача відділу науково-правових експертиз та законопроектних робіт, кандидата юридичних наук Куркової К.М., склала цей акт про те, що матеріали дисертації Сташківа Ярослава Ярославовича на тему «Адміністративно-правове регулювання профілактичної діяльності дільничних офіцерів поліції» (на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право) мають необхідний теоретичний, методологічний рівень і практичну значимість та використовуються у науково-дослідній роботі наукових відділів Науково-дослідного інституту публічного права, а саме в питаннях, пов'язаних із місцем та роллю служби дільничних офіцерів поліції в системі суб'єктів профілактики з метою вироблення конкретних рекомендацій, спрямованих на удосконалення адміністративно-правового регулювання їх діяльності у зазначеній сфері.

Використання результатів дисертації сприятиме активізації та підвищенню ефективності наукової діяльності наукових працівників наукових відділів Науково-дослідного інституту публічного права.

ВИСНОВОК

Результати дисертаційного дослідження Сташківа Ярослава Ярославовича на тему «Адміністративно-правове регулювання профілактичної діяльності дільничних офіцерів поліції» на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук вважати впровадженими в науково-дослідну діяльність Науково-дослідного інституту публічного права під час проведення загальнотеоретичних і галузевих досліджень, спрямованих на вирішення теоретико-методологічних проблем науки адміністративного права.

**Заступник директора
з наукової роботи
Науково-дослідного інституту
публічного права,
кандидат юридичних наук, доцент**

Лариса СОРОКА

**Завідувач відділу
науково-правових експертиз та законопроектних робіт
Науково-дослідного інституту публічного права
кандидат юридичних наук**

Ксенія КУРКОВА

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор
Національної академії внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор

Станіслав ГУСАРЄВ

12.06 2020 р.

АКТ

**про впровадження результатів дисертації
здобувача наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за
спеціальністю 081 «Право»
Національної академії внутрішніх справ
Сташківа Ярослава Ярославовича на тему «Адміністративно-правове
регулювання профілактичної діяльності дільничних офіцерів поліції» в
освітній процес Національної академії внутрішніх справ**

Комісія у складі: проректора Національної академії внутрішніх справ, професора кафедри публічного управління та адміністрування, доктора юридичних наук, професора, заслуженого юриста України, професора кафедри Сербина Руслана Андрійовича, начальника відділу докторантури та ад'юнктури НАВС, доктора юридичних наук, доцента Дрозда Олексія Юрійовича; професора кафедри поліцейського права, доктора юридичних наук, професора Золотарьової Наталії Іванівни, склала цей акт про те, що склала цей акт про те, що результати дисертації здобувача наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право» Національної академії внутрішніх справ Сташківа Ярослава Ярославовича на тему «Адміністративно-правове регулювання профілактичної діяльності дільничних офіцерів поліції» впроваджено в освітній процес академії, зокрема:

1. Матеріали дисертації здобувача застосовуються в освітньому процесі під час підготовки та проведення лекцій, семінарських і практичних занять зі здобувачами вищої освіти з навчальних дисциплін: «Адміністративна реформа в Україні», «Адміністративне право», «Актуальні проблеми адміністративного права і процесу», «Сучасні аспекти адміністративного права», «Профілактика правопорушень», «Взаємодія органів Національної поліції з громадськістю».

2. Результати дисертаційного дослідження Сташківа Ярослава Ярославовича відображені в наукових статтях і науково-практичних конференціях для здобувачів вищої освіти, де в якості джерел для підготовки навчальних матеріалів рекомендовано такі публікації:

Сташків Я. Я. Система служби дільничних офіцерів поліції та її місце в системі профілактики злочинів та в системі національної поліції України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 6. С. 338 – 341. http://www.pap.in.ua/6_2019/89.pdf

Сташків Я.Я. Мета та завдання діяльності служби дільничних офіцерів поліції у світлі удосконалення системи профілактики злочинів. *Visegrad journal on human rights*. 2020. № 2. Р. 87 – 92 (Словацька Республіка).

Сташків Я. Я. Принципи діяльності служби дільничних офіцерів поліції та їх профілактична спрямованість. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. № 4 (29). Том 2. С. 30 – 35.

Сташків Я.Я. Роль участкових офіцерів поліції в реалізації заходів спеціальної профілактики злочинів та адміністративних правопорушень. *Право и Закон*. 2019. № 3. С. 92–98. (Кыргызская Республіка).

Сташків Я.Я. Індивідуальна профілактична робота дільничних офіцерів поліції: поняття, ознаки, мета та завдання. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2020. Том 31 (70) № 3.

Сташків Я.Я. Адміністративно-правові засади реалізації дільничними офіцерами поліції заходів індивідуальної профілактики злочинів та адміністративних правопорушень. *Правова позиція*. 2020. № 3 (27).

Сташків Я.Я. Об'єкт і предмет профілактичної діяльності дільничних офіцерів поліції. Роль права та закону в громадянському суспільстві: Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 9–10 лютого 2018 р. – К.: Центр правових наукових досліджень, 2018. С. 50–53.

Сташків Я.Я. Місце служби дільничних офіцерів поліції в системі суб'єктів профілактики. Актуальні проблеми законодавства України: пріоритетні напрями його вдосконалення: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 12–13 жовтня 2018 р.). – Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2018. С. 81–89.

Сташків Я.Я. Зміст профілактичної діяльності дільничних офіцерів поліції. Міжнародні та національні правові виміри забезпечення стабільності: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 19–20 квітня 2019 р. Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2019. 78–82.

Сташків Я.Я. Форми та методи профілактичної діяльності дільничних офіцерів поліції. Розвиток правової системи України в умовах сьогодення : Міжнародна науково-практична конференція, м. Харків, 3–4 травня 2019 р. – Х.: Східноукраїнська наукова юридична організація, 2019. С. 90–93.

Сташків Я.Я. Недоліки адміністративно-правового регулювання організаційної структури служби дільничних офіцерів поліції. Права людини та проблеми організації і функціонування публічної адміністрації в умовах становлення громадянського суспільства в Україні : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 26–27 квітня 2019 року. Запоріжжя : Запорізька міська громадська організація «Істина», 2019. С. 157–160.

Сташків Я.Я. Мета, завдання та принципи профілактичної діяльності дільничних офіцерів поліції. Реформування національного та міжнародного права: перспективи та пріоритети : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 17–18 січня 2020 р.). – Одеса : ГО «Причорноморська фундація права», 2020. С. 103–106.

Сташків Я.Я. Історія виникнення та становлення служби дільничних офіцерів поліції. Актуальні проблеми реформування системи законодавства України : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 24–25 січня 2020 року. – Запоріжжя : Запорізька міська громадська організація «Істина», 2020. С. 73–77.

Сташків Я.Я. Характерні ознаки служби дільничних офіцерів поліції. Право як ефективний суспільний регулятор : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 14–15 лютого 2020 р. – Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2020. С. 97–102.

3. Зазначені праці підтверджують належний навчально-методичний рівень, актуальність обраної тематики, фахову підготовку дисертації здобувача наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право» Національної академії внутрішніх справ Сташківа Ярослава Ярославовича на тему «Адміністративно-правове регулювання профілактичної діяльності дільничних офіцерів поліції», а також практичну значущість роботи й можливість використання результатів дослідження під час викладання зазначених вище навчальних дисциплін.

Голова комісії

Руслан СЕРБИН

Члени комісії:

Олексій ДРОЗД

Наталія ЗОЛОТАРЬОВА